

*Azərbaycanın
elm və mədəniyyət xadimləri*

**MƏHƏBBƏT AŞIR OĞLU
MƏMMƏDOV**

BİBLİOQRAFIYA

70 illiyinə həsr olunur

Bakı – “Elm” - 2023

*Figures of science and culture of
Azerbaijan*

**MAKHABBAT ASHYR
OGLU MAMEDOV**

BIBLIOGRAPHY

Dedicated to the 70th anniversary

Baku – “Elm” - 2023

*Деятели науки и культуры
Азербайджана*

**МАХАББАТ АШЫР ОГЛУ
МАМЕДОВ**

БИБЛИОГРАФИЯ

Посвящается 70-летию

Баку – «ЭЛМ» - 2023

Elmi redaktor:

Ziyad Səmədzadə

*Akademik, Azərbaycan Respublikası Milli
Məclisinin deputatı*

Tərtibçi:

Lalə Ələkbərova

Kompüter dizaynı:

Tamerlan Məmmədov

Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədov [Mətn]: biblioqrafiya/ tərt.:
*L.Ə.Ələkbərova; komp.dizayn: T.R.Məmmədov; elmi red. Z.Ə.Səmədzadə;
– Bakı – 2023. - 358 s.*

Biblioqrafiyada görkəmli iqtisadçı-alim, iqtisad elmləri dokrotu, professor Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədovun həyatı, elmi-pedaqoji, dövlət qulluğu və siyasi fəaliyyəti əks etdirilmişdir. Monoqrafiyaya alimin təhsil, elmi-pedaqoji, ictimai-siyasi fəaliyyəti, beynəlxalq tədbirlərdə, konqres və simpoziumlarda iştirakı və çıxışları, görkəmli dövlət, elm və ictimai xadimlərin fikirləri və mülahizələri, elmi araşdırmaları haqqında rəy və dəyərləri, həmçinin elmi əsərlərinin biblioqrafiyası daxil edilmişdir.

Biblioqrafiya-monoqrafiya iqtisadiyyat və idarəetmə sahəsində elmi araşdırmalar aparan və elmi – pedaqoji fəaliyyət göstərən professor - müəllimlər, tədqiqatçı alimlər və mütəxəssislər, ali məktəbin bakalavr və magistr səviyyəsində təhsil alan tələbələr, doktorantlar, dissertantlar eləcə də geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

İSBN 978-9 952-3 7-953-2

*Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqı və Azərbaycan Memarlıq və İnşaat
Universiteti*

“Elm” nəşriyyatı, 2023

MƏHƏBBƏT AŞIR OĞLU MƏMMƏDOVUN HƏYATI, ELMİ - PEDAQOJİ VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS TARİXLƏRİ

Məmmədov Məhəbbət Aşır oğlu 1952-ci il 8 iyun tarixində Gürcüstan Respublikasının Borçalı mahalının Marneuli rayonun I Kosalı kəndində anadan olmuşdur.

- 1959-1969-cu illər** - Marneuli rayonunun 1 Kosalı kəndində 8 - illik və Kəpənəkçi kəndində orta ümumi təhsil məktəbində təhsil almışdır.
- 1969-1974-cü illər** - M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunda “Mühəndis – iqtisad” fakültəsində təhsil almış və ona iqtisadçı-mühəndis ixtisası verilmişdir.
- 1974-1980-ci illər** - Azərbaycan Respublikası Material Texniki Təchizat Komitəsinin Respublika Hesablama Mərkəzinə təyinatla göndərilmiş, burada 1980 - ci ilə qədər iqtisadçı, böyük iqtisadçı vəzifələrində çalışmışdır.
- 1975-ci il** - SSRİ MTTK - nin material texniki təchizat mütəxəssisləri və rəhbər işçilərinin ixtisasartırma Umumi-ittifaq institutunda İdarəetmə Sistemlərinin Avtomatlaşdırılması ixtisası üzrə Moskva şəhərində təhsil almışdır.
- 1976-cı il** - Moskva Material Texniki Təchizat Ümumittifaq inistitutunda təhsil almış və “Əməyin təşkili, planlaşdırılması və iqtisadiyyatı” ixtisası almışdır.
- 1980-1993-ci illər** - Azərbaycan Respublikası Ali və Orta ixtisas Təhsili Nazirliyində Elm şöbəsində “Elm və elmi pedaqoji kadrların hazırlanması” idarəsində aparıcı inspektor, baş inspektor, Elm şöbəsinin müdir müavini, Ali Təhsil və Elm İdarəsinin rəis müavini vəzifələrində fəaliyyət göstərmişdir.

1988-ci il

- V.V.Kuybışev adına Moskva İnşaat Mühəndisləri Universitetinin tədqiqatçı kimi prof. A.E.Leybmanın elmi rəhbərliyi ilə “Tikinti obyektlərinin prioritetliyinin qiymətləndirilməsini nəzərə almaqla tikinti proqramlarının təşkili” mövzusunda namizədlik dissertasiya işini yerinə yetirmiş və bu institutun 08.00.05 - “Tikintinin iqtisadiyyatı, planlaşdırılması və idarə edilməsi” ixtisası üzrə dissertasiya şurasında müdafiə etmiş, iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

1980-1993-cü illər - Azərbaycan Respublikası Ali və Orta ixtisas Təhsil Nazirliyində fəaliyyət göstərməklə yanaşı Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun “Tikintinin iqtisadiyyatı və təşkili” kafedrasında saat hesabı, 0,5 ştat vahidi baş müəllim və dosent vəzifələrində çalışmışdır.

1992-ci il dekabr - Azərbaycan Respublikasının Ali Təhsil və Elm İdarəsinin rəis müavini vəzifəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasında “Sərhədyanı azad ticarət zonasının yaradılması və inkişaf perspektivləri” mövzusunda keçirilən Beynəlxalq konfransa sədrlik etmişdir. Bu konfransda Ulu Öndər Heydər Əliyev blokada şəraitində olan Muxtar Respublikanın sosial - iqtisadi vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması məqsədi ilə region dövlətləri olan Türkiyə və İranla sərhədyanı ticarət zonasının perspektiv inkişaf istiqamətləri üzrə Tədbirlər Planının hazırlanmasının zəruri olduğunu göstərdi, müvafiq tapşırıqlar və sosial - iqtisadi şəraitin yaxşılaşdırılması və inkişafı sahəsində təkliflər verdi. Konfransın yekununda Naxçıvan Muxtar Respublikasında Sərhədyanı Azad Ticarətin təşkili və idarə edilməsi üzrə Ulu Öndərin tapşırığına müvafiq verilən təkliflər əsasında Tədbirlər hazırlandı.

1993-cü il

- Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının müvafiq qərarı ilə do-

sent elmi adı verilmişdir.

- 1993-cü il** - Rusiya Federasiyasının Elm, Ali məktəb və Texniki Siyasət Nazirliyinin Ali məktəb üzrə Komitəsinin müvafiq qərarı ilə dosent elmi adı verilmişdir.
- 1994-cü ildən hal-hazıra qədər** - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində “İqtisadiyyat”, “İnşaatin menecmenti və marketing”, “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” və hal - hazırda “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasına rəhbərlik edir.
- 1995-ci il** - Ankara şəhərində “EKO” - nun 3 – illik yubiley Toplanışında “EKO-ya” daxil olan ölkələr ilə respublikamızın iqtisadi əlaqəsi, bu dövlətlərin iqtisadiyyatının aparıcı sahələri ilə ölkəmizin əlaqələrini daha da inkişaf etdirmək məqsədi ilə kompleks proqramların və onun həyata keçirilməsi mexanizminin hazırlanmasının işçi qrupunun üzvü kimi tədbirdə iştirak etmiş ölkə iqtisadiyyatının prioritetləri üzrə tədbirlər hazırlayıb və proqrama daxil edilməsi üçün təkliflər vermişdir.
- 1995-ci il** - Fransanın Paris, Nitsa şəhərlərində Fransa Universitetlərində təhsilin bakalavr, Phd səviyyəsində mütəxəssis hazırlığı və ikili diplom verilməsi qaydaları ilə əlaqədar təcrübə keçmiş, təlimlərdə iştirak etmiş və müzakirələr aparmışdır.
- 1996-cı il** - Ukraynın Beynəlxalq Kadr Akademiyası “Marketing və menecment” ixtisasları üzrə professor elmi adı vermişdir.
- 1996-2006-cı illər** - AzMIU-də “Menecment”, “Marketing”, “Maliyyə” və “Sığorta işinin təşkili” ixtisaslarının yaradılmasını təmin etmişdir.
- 2006-2015-ci il** - Türkiyənin İstanbul, Ankara, Antalya, İzmir və

s. şəhərlərində Avropanın enerji təchizatında və təhlükəsizliyində Azərbaycanın neft - qaz transmilli layihələrinin rolu və əhəmiyyəti ilə əlaqədar beynəlxalq tədbirlərdə iştirak etmişdir.

2006-2016-ci illər - Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyində “Dövlət və Beynəlxalq proqramların hazırlanması və icrasına nəzarət” şöbəsinin müdiri vəzifəsində fəaliyyət göstərmiş, nazirliyin kollegiyasının üzvü olmuş, dövlət qulluğunun Baş müşaviridir.

2007-ci il - Tehran şəhərində Azərbaycan, Türkiyə, Pakistan, Qazaxstan, Özbəkistan, Tacikistan, Türkmənistan və Əfqanıstan nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının Regional Planlaşdırma Şurasının 17 - ci yığıncağında “Energetika, mineral ehtiyatlar və ekologiya” proqramının müzakirəsinə sədrlik etmişdir.

2007-ci il - Paris şəhərində Total Neft Şirkətinin təşkil etdiyi Avropada enerji səmərəliliyinin və təhlükəsizliyinin müasir vəziyyəti və perspektivləri haqqında tədbirlərin müzakirəsində iştirak etmiş, səmərələşdirici təkliflər vermişdir.

2008-ci il - Norveçin Oslo şəhərində Avropada alternativ və bərpaolunan enerjiden istifadənin müasir vəziyyəti və perspektivdə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlərin müzakirəsində iştirak etmiş, məruzə edərək yaşıl enerjinin idarə edilməsi istiqamətində təklif vermişdir.

2009-cu il - Macarıstanın Budapeşt şəhərində Avropa Enerji Xartiyasının Avropa qonşu ölkələrində “Enerji təhlükəsizliyinin müasir vəziyyəti” beynəlxalq tədbirində iştirak və məruzə etmişdir.

2009-cu il - “Keçid iqtisadiyyatında proqram - məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri” mövzu-

sunda 08.00.05 – “Xalq təsərrüfatının iqtisadiyyatın və idarə edilməsi” (tikinti) ixtisası üzrə doktorluq dissertasiyası işini müdafiə etmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə ona iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilmişdir.

- 2010-cu il** - Almaniyanın Berlin şəhərində Avropanın enerji xartiyası Beynəlxalq tədbirində çıxış etmişdir.
- 2011-ci il** - Moskva şəhərində UXTNS Azərbaycanın enerji sahəsinin inkişaf nailiyyətləri üzrə təşkil etdiyi tədbirdə hökumət nümayəndələrinin tərkibində iştirak etmişdir.
- 2012-ci il** - Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın qərarı ilə “Xalq təsərrüfatının iqtisadiyyatı və idarə edilməsi” ixtisası üzrə professor elmi adı verilmişdir.
- 2012-ci il** - Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika Nazirliyinin Kollegiyasının 39-k sayılı 07.06.2012 - ci il tarixli qərarı ilə Respublikanın sənaye və yanacaq - energetika kompleksinin inkişafında xüsusi xidmətlərinə görə Fəxri fərmanla təltif olunmuşdur.
- 2012-ci il** - Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Kollegiyasının 12.06.2012 - ci il tarixli T - 427 № - li qərarı ilə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması sahəsində uzun müddət səmərəli elmi - pedaqoji fəaliyyətinə görə Fəxri fərmanla təltif edilmişdir.
- 2013-cu il** - Tbilisi şəhərində Azərbaycan Respublikası və Gürcüstan Respublikası hökumətləri arasındakı iqtisadi əməkdaşlıq Memorandumun hazırlanması və müzakirəsi işçi qrupunun üzvü olmuş və bu sənədin hazırlanması, imzalanmasında iştirak etmişdir.

- 2014-cü il** - Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 08.10.2014 il tarixli 325 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin kollegiyasının üzvü təsdiq edilmişdir.
- 2015-ci ildən indiyə qədər** - Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın “Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərin siyahısı”nın iqtisad elmləri bölməsinə daxil edilmiş “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalının Baş redaktorudur.
- 14 iyun 2016-ci il** - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə Azərbaycanda Təhsilin inkişafındakı xidmətlərinə görə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur.
- 2017-ci ildə** - Türkiyənin Manisa şəhərində Türk Dövlətləri Uluslararası Beynəlxalq konqresdə Azərbaycanın Transmilli Layihənin Avropanın enerji təhlükəsizliyində rolu mövzusunda məruzə etmişdir.
- 2018-ci ildə** - Türkiyənin Antalya şəhərində Türk Dövlətləri Uluslararası Beynəlxalq konqresdə məruzə etmişdir.
- 2019-cu il** - Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin dövlətçilik siyasətini uğurla həyata keçirdiyinə görə “Şərəfli ömür” media fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir.
- 2019-cu il** - Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində Türkiyə, Ukrayna, Gürcüstan, Rusiya, İran və s. ölkələrin iqtisadşçı-alimlərinin iştirakı ilə «Şəxətləndirilmiş iqtisadiyyatın infrastruktur təminatı - əsas meyillər və inkişaf istiqamətləri» eynəlxalq elmi konfrans təşkil etmişdir .
- 2020 – ci il** - “Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli iqtisadi inki-

Şaf modeli” monoqrafiyasını hazırlamış və çap etdirmişdir, 495 səh.

- 2021-ci ildən** - Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İslahatlar və Kommunikasiya Mərkəzinin “İqtisadi islahatlar” elmi-analitik jurnalın redaksiya heyətinin üzvüdür.
- 2021-ci ildən** - ENECO – Enerji İqtisadiyyatı Mərkəzinin Xəbərləri Jurnalının redaksiya heyətinin üzvüdür, UNEC.
- 2021-ci il** - Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının Rəyasət Heyətinin üzvü seçilmişdir
- 2022-ci il** - Xarkovda keçirilən “VUCA - dünya şəraitində menecmentin və iqtisadiyyatın inkişafının müasir istiqamətləri” adlı beynəlxalq elmi-praktik konfransın Təşkilat Komitəsinin üzvü seçilmişdir.
- 2022-ci il** - Cənub Universiteti (Rostov) tərəfindən nəşr olunan "Regional İnkişaf üçün intellektual resurslar" Rusiya elmi jurnalının redaksiya heyətinin üzvüdür.
- 2022 –ci il** - İsveçin Stokholml şəhərində “Elmi idrakın empirik və nəzəri səviyyələri” mövzusunda I Beynəlxalq Elmi konfransda məruzə etmişdir, 26-27 dekabr.
- 2023-ci il** - Xorvatiyanın Zaqreb şəhərində “Elmin inkişafının Ümumi qanunauyğunluqları və modelləri” II Beynəlxalq Elmi - Praktiki Konfransda məruzə etmişdir, 09-10 yanvar.
- 2023-cü il** - Polşa Varşava şəhərində “Modern scientific challenge and trends” Beynəlxalq konfransda məruzə etmişdir, 20-21 yanvar.
- 2023-cü il** - İtaliyanın Napol şəhərində VII Beynəlxalq Konqresdə məruzə etmişdir, 13-14 yanvar.

Prof. MƏHƏBBƏT AŞIR OĞLU MƏMMƏDOVUN HƏYAT, ELMİ - PEDAQOJİ VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİ

Məmmədov Məhəbbət Aşır oğlu 1952-ci il 8 iyun tarixində Gürcüstan Respublikasının Marneuli rayonunun I Kosalı kəndində anadan olmuşdur. 1969-cu ildə Marneuli rayonunun Kəpənəkçi orta ümumi təhsil məktəbini bitirib və həmin il Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun Mühəndis-iqtisad fakültəsinə daxil olmuş və 1974-cü ildə institutu bitirib iqtisadçı-mühəndis ixtisasını almışdır. Ali məktəbi bitirdikdən sonra təyinatla Azərbaycan Respublikası Material Təchizat Komitəsinin Respublika Hesablama Mərkəzinə göndərilmiş, burada iqtisadçı, böyük iqtisadçı vəzifələrində çalışmış və 1980-ci ildə köçürülmə yolu ilə Azərbaycan Respublikası Ali və Orta ixtisas Təhsil Nazirliyinə keçirilmiş və bu nazirlikdə o, Elm və elmi pedaqoji Kadrların hazırlanması idarəsində böyük iqtisadçı, aparıcı inspektor, baş inspektor və Ali Təhsil və Elm idarəsinin rəis müavini vəzifələrində çalışmışdır. Komitədə və Nazirlikdə işləməklə yanaşı M.A.Məmmədov 1977-ci ildən Azərbaycan İnşaat Mühəndislər İnstitutunun “Tikintinin iqtisadiyyatı və təşkili” kafedrasında elmi-tədqiqat sahəsində və pedaqoji fəaliyyət göstərmişdir. 1994-cü ildən “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” və hal-hazırda Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasına rəhbərlik edir.

O, Universitetdə qeyd olunan kafedraya rəhbərlik etməklə yanaşı, 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika, 2010-cu ildən 2016-cı ilə kimi Energetika Nazirliyində “Dövlət və Beynəlxalq proqramların hazırlanması və icrasına nəzarət” şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış, dövlət qulluğunun Baş müşaviridir. Avropa Enerji Xartiyasının Fransa, Almaniya, Norveç, Belçika, Macarıstan, Avstriya və digər ölkələrdə keçirdiyi tədbirlərdə iştirak edərək enerji təhlükəsizli problemləri ilə əlaqədar çıxışlar etmişdir. Azərbaycan Respublikası Yanacaq Enerji Kompleksinin inkişafı üzrə 2005-2015-ci illər üzrə, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı və iqtisadiyyatının digər sahələri üzrə 50-dən yuxarı Dövlət

Proqramlarının işçi qrupunun üzvü olaraq və Nazirlikdə sahələr üzrə dövlət proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasına nəzarət etmişdir.

Prof. M.Məmmədov, Moskva İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun tədqiqatçısı kimi prof. A.E.Leybmanın elmi rəhbərliyi ilə “Tikinti

obyektlərinin prioritetliyinin qiymətləndirilməsini nəzərə almaqla tikinti proqramlarının təşkili” mövzusunda namizədlik dissertasiya işini yerinə yetirmiş, 1988-ci ildə 08.00.24 “Tikintinin iqtisadiyyatı, planlaşdırılması və idarə edilməsi” ixtisası üzrə göstərilən Universitetin dissertasiya şurasında müdafiə edərək iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK və Rusiya Federasiyasının Elm, Ali məktəb və Texniki siyasət Nazirliyinin Ali məktəb üzrə Komitəsinin qərarları ilə ona dosent və 1996-cı ildə Ukrayna Beynəlxalq Kadr Akademiyasının “Marketinq və Menecment” ixtisasları üzrə professor elmi rütbələri verilmişdir.

M.A.Məmmədov 2009-cu ildə “Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri” mövzusunda 08.00.05 - Xalq təsərrüfatı iqtisadiyyatının idarə edilməsi ixtisası üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi və 2012-ci ildə həmin ixtisas üzrə professor elmi adı almışdır.

Prof M.A.Məmmədovun elmi rəhbərliyi ilə Azərbaycan o cümlədən Türkiyə Respublikasının və İran İslam Respublikasının vətəndaşları olan 27 doktorant və dissertant dissertasiya işi müdafiə etmişdir. Hal-hazırda onun rəhbərliyi ilə doktorluq proqramı çərçivəsində 4 doktorluq və 5 doktorant (o cümlədən, 2 xarici ölkə vətəndaşı) dissertasiya işlərini yerinə yetirirlər.

Prof M.A.Məmmədov 253 elmi əsərin, o cümlədən 5 monoqrafiyanın, 11 dərsliyin, Almaniyada, Fransada, Macarıstanda, Çexiyada, Türkiyədə, İranda, Rusiyada, Ukraynada, Qazaxıstanda, Qırğızıstanda, İsveçdə, Xorvatiyada, Makedoniyada, Polşada və.s. ölkələrdə çap edilmiş 53 elmi əsərin müəllifidir. Elmi-pedaqoji və istehsalatda səmərəli fəaliyyətinə görə prof. M.A.Məmmədov Təhsil Nazirliyinin, Energetika Nazirliyinin, Enerji Nəzarət Dövlət Agentliyinin, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının və Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin fəxri fərmanları ilə təltif edilmişdir. O, AAK-ın İqtisadiyyat elmləri üzrə ekspertiza şurasının üzvü olmuş, ölkə iqtisadiyyatının bir sıra sahələr üzrə hazırlanan Dövlət Proqramları üzrə işçi qrupunun, Alternativ və Bərpa olunan enerji mənbələrinin İnkişaf Strategiyası və Tədbirlər Planının hazırlayan işçi qrupunun üzvüdür. Prof. M.Məmmədov Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 08.10.2014-cü il tarixli 325 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin kollegiyasının üzvi təsdiq edilmişdir. Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin böyük elmi şurasının üzvü və bu universitetdə fəaliyyət göstərmiş D 02.042

dissertasiya şurasının sədr müavini, 5312.01 - “Sahə iqtisadiyyatı” dissertasiya şurasının sədri olmuş, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunda İqtisad Elmləri üzrə Koordinasiya şurasının və hal-hazırda bu institutda fəaliyyət göstərən “Sahə iqtisadiyyatı” ixtisası üzrə dissertasiya şurasının üzvidir. Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının fəxri auditorudur. 1996-cı ildən “Elm” sığorta şirkətinə rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın elmi əsərlərin siyahısına və RİNÇ (elmi sitatların Milli Biblioqrafik Məlumat Bazası) daxil edilmiş “Tikintinin iqtisadiyyatı və Menecment” jurnalının Baş redaktorudur.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 14 iyun 2016-cı il fərmanı ilə “Tərəqqi” medalı ilə təltif edilmişdir.

Prof. Məhəbbət Məmmədovun 70-illik yubileyi

70 ***İLLİK***

YUBİLEYİNİZ

MÜBARƏK

G.H.Məmmədova
*Azərbaycan Memarlıq və
İnşaat
Universitetinin rektoru,
Memarlıq doktoru,
Professor, Əməkdar memar*

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

Sizi – dəyərli alim, bacarığı, işgüzarlığı ilə seçilən peşəkar mütəxəssisi, bizim həmkarımızı Universitetimizin professor-müəllim heyyyəti adından 70 illik yubileyiniz münasibəti ilə səmimi qəlbdən təbrik edir, can sağlığı, uzun ömür, elmi-pedaqoji fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayırıq.

Ömrünüzün 43 ilini elmə, təhsilə, gənc nəslin təlim tərbiyyəsinə, onların peşəkar mütəxəssis kimi yetişməsinə həsr etmişiniz. 1969-1974-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunda oxumusunuz,

Ali məktəbi bitirdikdən sonra təyinatla Azərbaycan Respublikası Material Təchizat Komitəsinin Respublika Hesablama Mərkəzinə göndərilmişiniz. 1980-ci ildən 1993-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikası Ali və Orta ixtisas Təhsil Nazirliyində böyük iqtisadçı, baş inspektor, aparıcı inspektor, Elm və elmi -pedaqoii və Ali Təhsil və Elm idarəsinin rəis müavini vəzifələrində çalışmışınız. 1994-cü ildən “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasına rəhbərlik edirsiniz. Universitetdə elmi-pedaqoji fəaliyyət göstərməklə yanaşı, müxtəlif illərdə Sənaye və Energetika Nazirliyində şöbə müdiri vəzifəsində çalışmışınız, dövlət qulluğunun Baş müşavirisiniz. 1988-ci ildə iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi, 2009-cu ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi və 2012-ci ildə həmin ixtisas üzrə professor elmi adını almışınız.

252 yaxın elmi əsərin, o cümlədən 5 monoqrafiyanın, 11 dərslük, xaricdə çap edilmiş 47 elmi əsərin müəllifisiniz. Sizin elmi-pedaqoji və universitetdə səmərəli fəaliyyətiniz həmişə qiymətləndirilir. Təhsil Nazirliyinin, Energetika Nazirliyinin, Enerji Nəzarəti Dövlət Agentliyinin və AzMİU-nun fəxri fərmanları ilə təltif olunmusunuz. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin sərəncamıyla “Tərəqqi” medalına layiq görülmüşünüz.

Elmi rəhbərliyinizlə bu günə qədər 27 doktorant və dissertant dissertasiya işi müdafiə edib, hazırda rəhbərliyinizlə doktorluq proqramı çərçivəsində 4 doktorluq və 5 doktorant (o cümlədən, 2 xarici ölkə vətəndaşı) dissertasiya işlərini yerinə yetirirlər. Siz həm də bacarıqlı və işgüzar kafedra müdirisiniz, məhs Sizin təşəbbüsünüz və təşkilatçılığınızla bir çox dövlət qurumları ilə Universitetimiz arasında işgüzar əlaqələr qurulub, elmlə istehsalatın əlaqələri möhkəmlənib.

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

70 yaşınızda elmi fəaliyyətinizdə, istehsalatda ədə etdiyiniz nailiyyətlər, həyata keçirdiyiniz uğurlu layihələr təqdirəlayiqdir. Biz də Sizin Universitetimiz üçün gördüyünüz işləri, novator alim kimi təhsildə, tədrisdə tətbiq etdiyiniz metodları yüksək qiymətləndiririk. İnanırıq ki, Sizin kimi enerjili, həyatsevər və yaradıcı bir insan bundan sonra daha böyük uğurlara imza atacaq, doğma Universitetimiz üçün yeni, innovativ layihələr ərsəyə gətirəcəkdir. Sizə elmi araşdırmalarınızda, elmi-pedaqoji fəaliyyətinizdə yeni uğurlar, tükənməz enerji, sağlam və yüksək əzmkarlıq arzulayırıq!

İ.Ə.Həbibbəyli
*Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyasının prezidenti,
filologiya elmləri
doktoru, professor,
Azərbaycan Respublikasının
əməkdar elm xadimi,
AMEA-nın həqiqi üzvü*

Mənim burada iştirak etməyim Məhəbbət Məmmədovu 70-ci illərdən tanımağım ilə əlaqədardır. O zaman mən Naxçıvan Dövlət Universitetində hələ tələbəyərkən Tələbə həmkarlar təşkilatının sədri idim, sonra da gənc müəllim kimi də Tələbə Elmi cəmiyyətinin sədri kimi fəaliyyət göstərirdim. Onda respublikada 70-ci illərdə Tələbə Elmi cəmiyyətinin işi tələbə elmi hərəkatı səviyyəsinə qaldırılmışdı. Bu işdə o vaxtkı Təhsil naziri Qurban Əliyevin və Elm İdarəsinin rəisi Valeh Orucovun böyük rolunu mən ayrıca qeyd etmək istəyirəm. Valeh müəlimin ətrafındakı insanlarla mənim Naxçıvan Dövlət Universitetinin Tələbə Elmi Cəmiyyətinin sədri kimi formalaşan ünsiyyətim, sonralar illər boyu davam elədi. Ona görə də mən bu gün 70-ci illərdən tanıdığım və həmişə ünsiyyətdə olduğum, fəaliyyətini izlədiyim hörmətli dostumuzun 70-illik yubileyində çıxış etmək üçün özümə borc bildim.

Burada Məhəbbət Məmmədovun öz dissertantlarına olan qayğısı haqqında danışıldı. Məhəbbət müəllimin yetirmələri içərisində doktorantların sayının çox olması onun gənclərlə işləmək istedadının, bacarığının, marağının, bu sahəyə verdiyi diqqətin özünəməxsus ifadəsidir. Bu fakt mənim tanış olduğum illərdə Məhəbbət müəllimin institutlardakı Tələbə Elmi cəmiyyətlərinə göstərdiyi qayğı, bu Cəmiyyətlərin fəalaları ilə işləmək qabiliyyətində də özünü qabarıq şəkildə göstərmişdir.

Xatırlayıram ki, 1977-ci ildə Naxçıvandan Bakıya Təhsil Nazirliyinin keçirdiyi Tələbə elmi konfransında iştirak etmək məqsədi ilə gələn tələbələrin müxtəlif bölmələr üzrə sayı o qədər çox idi ki, biz qatarda ayrıca bir vaqon tutduq, üzərinə “Tələbə elmi cəmiyyəti” yazdıq və nəticədə 70 nəfərdən çox tələbə gəlib Bakının müxtəlif ali məktəblərində keçirilən tədbirlərdə iştirak etdilər. Böyük rəqabət mühiti var idi və həmin

dövrə Valeh Orucov, Məhəbbət Məmmədov və İlham Pirməmmədov bu böyük hərəkətin inkişaf etdirilməsinə özlərinin böyük töhfələrini verdilər. Bunların içərisində Məhəbbət müəllimin rolunu xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır. Mən hesab edirəm ki, onun sonralar doktorantlarla işləmək həvəsini, meylliliyini, qabiliyyətinin mayasında onun Təhsil Nazirliyində çalışan illərdə cavanlara göstərdiyi qayğı, onlarla işləmək bacarığı dayanır.

Ondan sonrakı dövrlərdə Məhəbbət müəllimin fəaliyyətinə nəzər salarkən dövlətçilik istiqamətində olan fəaliyyətini ayrıca qeyd etməyi özümə borc bilirəm. Məhəbbət müəllim həmişə Azərbaycan dövlətçiliyini, Ulu Öndər Heydər Əliyevlə bağlı olan idealları, bu gün ölkəmizin Prezidenti cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin, həm elm sahəsində, həm də pedaqoji fəaliyyət sahəsində həyata keçirilməsinə sədaqətlə xidmət göstərir. Xatırayıram ki, hətta keçid dövründə cəbhə hakimiyyəti zamanı Naxçıvan Dövlət Universitetində keçirilən konfransda biz Ulu Öndər Heydər Əliyevin şəkilini münasib bir yerdə yerləşdirmişdik. O vaxtlat ölkədə tam başqa əhval-ruhiyyə var idi və bizim üçün maraqlı idi ki, Təhsil Nazirliyindən gələn şəxs buna necə yanaşacaq. Mən sizə tam məsuliyyətlə deyə bilərəm ki, məhz həmin illərdə Məhəbbət müəllimin Ulu Öndər Heydər Əliyevin ideallarına olan münasibəti həmin konfransın formatında öz əksini tapdı və biz onunla birlikdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin şəkilini ən mərkəzi bir yerdə nümayiş etdirdik.

Sonrakı illərdə də Məhəbbət Məmmədov Dövlət orqanlarında, Energetika Nazirliyində çalışdı, hal-hazırda da Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində çalışır və dövlətçilik xətti onun fəaliyyətinin elm və pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı xüsusi bir istiqamətdir. Bu da onun 70 yaşında alın açıqlığı ilə verdiyi əsas hesabatlarından biridir.

Mən Məhəbbət müəllimin başqa bir cəhətini də qeyd etmək istəyirəm. O da ünsiyyət məsələsidir. Hər adamda Məhəbbət müəllimdəki qədər ünsiyyət yoxdur. O, hələ Təhsil Nazirliyində çalışan vaxtlarda, ondan sonrakı dövrlərdə də onunla birgə fəaliyyət göstərən insanlar arasında münasibətin qırılmaması, ünsiyyətin qorunması və inkişaf etdirilməsi istiqamətində onu tanıyan insanların içərisində, mən deyərdim ən fəallardan biridir. Məncə bu da bir istedaddır və ürək genişliyini göstərən özünəməxsus bir dəyərdir. Mən bu keyfiyyəti də Məhəbbət müəllimin yubileyində ayrıca qeyd etməyi özümə borc bilirəm, çünki hamıda bu ürək genişliyi, təəssüf ki, yoxdur.

Məhəbbət müəllimin apardığı elmi işləri haqqında bir-iki cizqini qeyd etməyi özümə borc bilirəm. O, həmişə iqtisad elmi üçün prioritet və ölkə iqtisadiyyatı üçün əhəmiyyətli olan məsələlərin həm özü, həm də doktorant və dissertantları tərəfindən yerinə yetirilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Mən müşahidə eləmişəm ki, tikintinin iqtisadiyyatının müxtəlif problemləri ilə yanaşı Məhəbbət müəllimin dissertantların araşdırdığı mövzuların arasında bərpa olunan alternativ enerji mənbələri, yanacaq-enerji sektorunun modernləşdirilməsi və ölkəmizin müstəqil dövlətçiliyi üçün əhəmiyyətli olan məsələlər xüsusi yer tutur. Bu sahələrin ayrıca bir istiqamətə çevrilməsində Məhəbbət Məmmədovun rolunu qeyd etmək vacibdir. Bütün bunlar onu göstərir ki, o, keçdiyi yolda bir dost, eyni zamanda iqtisadiyyat sahəsində yenilikçi alim və yeni kadrların hazırlanmasına böyük diqqət yetirən, bu sahədə xidmətləri olan bir elm adamıdır. Bu isə kollektivi qarşısında, onu tanıyan insanların qarşısında 70 yaşın mükəmməl hesabatıdır.

Mən Məhəbbət müəllimi ürəkdən təbrik edirəm, ona can sağlığı arzulayıram. O, dövlətçiliyi, elm və təhsili həmişə birləşdirib və ona görə də mən “Salam, Azərbaycan” kitabını Məhəbbət Məmmədova təqdim etmək istəyirəm!

Z.Ə.Səmədzadə
*Akademik, Azərbaycan
Respublikası Milli
Məclisinin İqtisadi
siyasət, sənaye və
sahibkarlıq komitəsinin
üzvü, Azərbaycan
İqtisadçılar
Cəmiyyətinin
Prezidenti*

Akademik Ziyad Səmədzadə, “İqtisadiyyat” qəzetinin baş redaktoru Aytən Səmədzadə və bütün kollektivi məhsuldar alim, çox dəyərli ziyalı, qayğıkeş pedaqoq, mehriban və səmimi insan Məhəbbət Məmmədovu 70 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edir

Azərbaycan iqtisadçısı, iqtisad elmləri doktoru, professor Məhəbbət Məmmədov 8 iyun 1952-ci ildə Borçalı mahalında dünyaya göz açmışdır. 1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun Mühəndis-İqtisad fakültəsini bitirdikdən sonra təyinatla Respublika Hesablama Mərkəzinə göndərilmiş, burada iqtisadçı, böyük iqtisadçı vəzifələrində çalışmışdır. 1988-ci ildə Moskva İnşaat Mühəndisləri Universitetində “Tikinti obyektlərinin qiymətləndirilməsini nəzərə almaqla tikinti proqramlarının formalaşdırılması” mövzusunda namizədlik, 2009-cu ildə “Keçid iqtisadiyyatında proqram məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

O, 1993-cü ildə dosent, 2012-ci ildə professor elmi adlarını almışdır. 1980-1992-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyində baş iqtisadçı, aparıcı inspektor, baş inspektor, Elm və elmi pedaqoji kadrların hazırlanması şöbəsinin müdir müavini, Elm idarəsinin və Ali təhsil və elm idarəsi-nin rəis müavini vəzifələrində işləmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali və Orta ixtisas nazirliyində fəaliyyət göstərməklə yanaşı 1977-ci ildən Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində 0,5 ştat vahidi baş müəllim, 1994-cü ildən isə “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasında (əvvəllər bu kafedra “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” adlanırdı) rəhbərlik edir. O,

universitetdə elmi-pedaqoji fəaliyyət göstərməklə yanaşı, 2006 - cı ildən Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika, 2010-cu ildən 2016 - ci ilə qədər Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyində “Dövlət və beynəlxalq proqramların hazırlanması və icrasına nəzarət” şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış, dövlət qulluğunun Baş müşaviridir. Prof. M.A.Məmmədov 250-yə yaxın elmi əsərin, o cümlədən “Thomson Reuters” bazasına daxil olan və “Skopus” bazasında indeksləşən jurnallarda çap olunan elmi məqalə və tezislərin, 5 monoqrafiyanın, 8 dərslinin, Almaniya, Fransa, Macarıstan, Çexiya, Türkiyə, İran, Rusiya və s. ölkələrdə çap olunmuş 45 elmi əsərin müəllifidir. Məhəbbət müəllimin rəhbərliyi ilə müdafiə etmiş 27 nəfər doktorant və dissertantdan ikisi İran İslam Respublikası, bir nəfər isə Türkiyə Respublikasının vətəndaşıdır. Hal-hazırda onun rəhbərliyi ilə doktorluq proqramı çərçivəsində 4 nəfər və 5 doktorant - 2 xarici ölkə vətəndaşı dissertasiya işlərini yerinə yetirirlər.

Prof. M.A.Məmmədov AAK-nın İqtisadiyyat Elmləri üzrə Ekspertiza Şurası, ölkə iqtisadiyyatının bir sıra sahələri üzrə hazırlanan dövlət proqramları üzrə işçi qrupu, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişaf strategiyası və tədbirlər planını hazırlayan işçi qrupunun üzvü olmuşdur. O, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 08.10.2014-cü il tarixli 325 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin kollegiyasının üzvü təsdiq edilmişdir.

Prof. M.A.Məmmədov Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində fəaliyyət göstərmiş D 02.042 dissertasiya şurasının sədr müavini, 5312.01 - Sahə İqtisadiyyatı Dissertasiya Şurasının sədri, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunda İqtisad Elmləri üzrə Koordinasiya Şurasının üzvü olmuşdur. O, hal-hazırda bu institutda fəaliyyət göstərən dissertasiya şurasının üzvüdür. Prof. M.A.Məmmədov Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-nın elmi əsərlər siyahısına daxil edilmiş “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalının baş redaktoru, Ukrayna Y.Kondratyuk adına Poltava Politeknik Universitetinin “İqtisadiyyat və region” jurnalının redaksiya heyətinin üzvüdür. Prof. M.A. Məmmədov elmi-pedaqoji və istehsalatda səmərəli fəaliyyətinə görə ölkə Prezidenti cənab İ.Əliyevin fərmanı ilə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur. Bundan başqa, ona Təhsil Nazirliyi, Energetika Nazirliyi, Enerji Nəzarəti Dövlət Agentliyi və Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin fəxri fərmanlarını verilmişdir.

Məhəbbət müəllim məhsuldar və istedadlı alim, tələbkər və qayğıkeş pedaqoq, xeyirxah və təvazökar insan olmaqla yanaşı, həm də gözəl ailə

başçısıdır. Övladları Emil və Ramil atalarının yolunu davam etdirir. Hər ikisi iqtisad üzrə fəlsəfə doktorudur.

Çox hörmətli Məhəbbət müəllim!

Azərbaycan Respublikası İqtisadçılar Cəmiyyəti “İqtisadiyyat” qəzetinin kollektivi və şəxsən öz adımdan Sizi 70 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, sağlam və uzun ömür, elmi araşdırmalarınızda, yüksək ixtisaslı mütəxəssis hazırlığında və pedaqoji fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar, bütün məqsəd və hədəflərinizə çatmağı arzulayıram.

E.M.Hacızadə
*i.e.d., professor, Beynəlxalq
Elmlər Akademiyasının
akademiki,
Beynəlxalq İqtisadçılar
İttifaqının üzvü, Azərbaycan
Respublikası Nazirlər
Kabinetinin Şöbə müdürü*

Hörmətli Gülçöhrə xanım çox sağ olun dəvətə görə, söz verdiyinizə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Mənim həyat hadisələrinin Məhəbbət müəllimlə 10 il fərqi var. Bayaq görüşəndə soruşdum ki Məhəbbət müəllim 70 yaşı necədi? Necə özünüzü hiss edirsiniz? Mən fiziki baxımdan demirdim, mən onu ruhu baxımdan deyirdim. Çünki Məhəbbət müəllim çox yaradıcı bir insandır, motivasiyalı bir insandır.

Biz pandemiya dövrünü keçdik, o dövrlərdə müəyyən məhdudiyyətlər var idi. Məhəbbət müəllimlə əlaqə saxlayırdıq deyirdi ki evdən idarə edirəm. Bu bir qədər belə deyək ki, ağır idi. Çünki o həmişə kollektivdə olmalıdır və birbaşa təmasda olmalıdır. Hörmətli Gülçöhrə xanım Məhəbbət müəllimin rəsmi tərcümeyi-halının təqdimatını verdi. Eyni zamanda hörmətli akademiklər və hörmətli Gülçöhrə xanım onun akademik fəaliyyətindən danışdı. Çox zəngin həyat yoludur. Böyük elmi təcrübəsi var və onu başqalarından fərqləndirən cəhət də odur ki, daha çox gənclərlə, tələbələrlə təmasda olur. Eyni zamanda mənim diqqətimdə odur ki elmi kadrların hazırlanmasında Məhəbbət müəllimin səyləri vardır. Yaxşı bilikli insanları seçir və onları bizim elmimizə gətirir. Məhəbbət müəllimin elmi fəaliyyəti çoxşaxəlidir. İqtisadiyyat sahələri çoxdur və Tikinti iqtisadiyyatı sahəsi isə mürəkkəb sahələrdən biridir. Biz tərcümeyi-halında gördük ki bu mötəbər universitetdə Tikinti-iqtisad ilə bağlı kafedraya uzun illərdir ki, rəhbərlik edir. Kafedrada həyatın transformasiya mərhələsində kafedranın transformasiyanı qarşılayır və onun tədris proqramlarını hazırlayır. Biz Məhəbbət müəllim ilə ayrı ayrı elmi jurnallar idarə edirik. Fikir mübadilələrimiz olur. Bu yaxınlarda dedi ki, mənim jurnalım Rusiyanın məşhur data bazasında qeydiyyatdan keçib.Çox sevinirdi. Mən dedim ki, mənim jurnalım da ordan keçib və mən bilirəm ki, bu nə qədər mürəkkəb prosesdir. Onun üçün kitab

səhifələri qədər hesabatlar verməlisən, bu hesabatlar keçirilməlidir, yazışmalar olmalıdır və bu çətin bir işdir. Demək istəyirəm ki, Məhəbbət müəllim yaşının 70 olmasına baxmayaraq o hələ də gəncdir, yaradıcıdır və bizim elmin təhsilin inkişafında həmişə böyük səylər göstərir. Mən əziz dostumun, qardaşımın yubileyini bir daha təbrik edirəm. Arzum odur ki onun uğurları bol olsun, yaradıcılığı daha geniş olsun, məhsuldar olsun və bitməz olsun.

Eyni zamanda Sizin universitetə təşəkkür edirəm ki, bu universitet günü- gündən öz uğurlarını artırır. Biz bayağ danışanda hörmətli Gülçöhrə xanım dedi ki, tələbələrin sayı 10 mini keçir. Bu artıq böyük bir təhsil müəssisəsidir. Bu da bir uğurdur. Hamınıza təşəkkür edirəm. Məhəbbət müəllim Sizi bir daha təbrik edirəm.

V.T. Novruzov
i.e.d., professor,
Azərbaycan Respublikası
Auditorlar
Palatasının sədri,
Beynəlxalq Ekoenergetika
Akademiyasının həqiqi üzvü

Mən hamını salamlayıram. Gülçöhrə xanıma bu elmi seminara dəvətə görə öz təşəkkürümü bildirirəm. Qeyd etmək istərdim ki, rəhbərlik etdiyiniz Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti ilə bizim qurumun arasında çox sıx əlaqə var. Vaxtı ilə bizim qurumlar arasında əməkdaşlığa dair saziş imzalanıb və bu illər ərzində daimi əməkdaşlıq özünü praktik nəticələrdə göstərir. Çoxsaylı tələbələriniz bizdə təcrübə keçir və hal-hazırda üç müəliminiz bizdə praktika keçməkdədir. Bunları sadalamaqda məqsədim odur ki, elə bir sıx əlaqələrin yaranmasında məhz Məhəbbət müəllimin birbaşa rolu var. Buna görə də mən təşəkkür edirəm ki, qurumlar arasında əlaqələrin yaranmasında həm də mənim üçün böyük bir şərəfdir ki, məhz Sizin rəhbərlik etdiyiniz Universitetin adından mən vaxtıkən professor adını almışam və bunu həmişə yüksək səviyyədə özüm üçün dəyərləndirirəm.

Məhəbbət müəllim barədə həm Siz tərəfindən, həm də hörməti akademiklər tərəfindən çox dəyəri sözlər deyildi. Ona görə yeni söz demək bir qədər çətindir. Amma mən çalışıram Məhəbbət müəllimin bir-iki fərqli cəhətlərini də sizin nəzərinizə çatdırım. Təbii ki, Məhəbbət müəllim böyük elm, təhsil təşkilatçısıdır və bu elmi təşkil Məhəbbət müəllim müxtəlif səviyyələrdə uğurla həyata keçirib. Qeyd olunduğu kimi vaxtı ilə Nazirlik səviyyəsində, son illərdə dövlət proqramlarının idarə edilməsi sahəsində, yəni yuxarı səviyyədə Məhəbbət müəllim elmi idarəetmədə öz bacarığını göstərib. Hal-hazırda da uzun illərdi ki, Universitetdə çox mühüm bir kafedranın rəhbəri kimi yüksək səviyyədə öz biliklərini gənclərə öyrədir. Amma bir məsələni də qeyd edirəm ki, Məhəbbət müəllim həm də elmi ailə səviyyəsində də inkişaf etdirməyə bir çoxlarımızdan fərqli olaraq nail olub. Bu da alimin mənə belə gəlir ki, çox böyük töhfəsidir. Təşəkkür edirəm ki, Məhəbbət müəllim ailəsindən olan alimlərə də elmi rəhbəriyi mənə etibar etmişdir. Həqiqətən də Məhəbbət

müəllimin adına, öz ailəsinin, nəslinin adına layiq olan övladlar böyüdüb. Bunun özü onu göstərir ki, Məhəbbət müəllimin xarakteri hərtərəflidir. Qeyd olundu ki, vətəninə sevir, guşəsini sevir. Uzun illərdir ki, ümumdaxili məhsulda 10 faizə qədər payı olan bir sahənin inkişafında rol oynayan kadrların hazırlığına rəhbərlik edir.

Bizim ürək sözlərimiz Sizə təqdim ediləcək ünvanda qeyd edilib. Lakin onu da qeyd edim ki, Auditorar Palatasının Şurasının son iclasında Sizin təşkilatlarımız arasında əlaqələrin yaranmasında rolunuz və bütövlükdə iqtisad elminin inkişafında, həmişə bizim peşənin inkişaf etməsində birbaşa göstərdiyiniz tövsiyələri nəzərə alınaraq Sizə Azərbaycanın fəxri auditoru adını vermişik.

V.Ə.Qasımlı
*i.e.d., professor,
Azərbaycan Respublikasının
İqtisadi İslahatların Təhlili
və Kommunikasiya
Mərkəzinin icraçı direktoru*

Hər birinizi xoş gördük, bu günkü konfrans iştirakçıları. Məhəbbət müəllim, mən sizinlə bağlı 3 tezis bildirmək istəyirəm. Birinci tezis: Ç.A. Oreille və M.L.Tuşman - Oksford Universitetinin professorlarının bu yaxınlarda idarəetməklə bağlı bir kitabı çap olunub. Bu kitabı çox yaxşı bir fəlsəfi fikirlərlə bağlayıblar. “İkitərəflilik” deyə bir termin var, belə ki, dünyada 1% insanlar vardır ki, həm sağ, həm də sol əlləri ilə işləyə bilirlər. Bəzi insanlar var ki, onlar həm gündəlik rutin işlərlə məşğul olurlar, eyni zamanda həmişə yeniliyə can atırlar. Bu iki fəaliyyəti eyni vaxta əldə tutmaq L.Davinçinin nümunəsidir. Bildiyimiz kimi o, II minilliyin doğruladığı ən parlaq şəxsiyyətidir. Hətta deyirlər ki, L.Davinçi özü də “ikitərəfli” olub. Mənim fikrimcə və çıxış edənlərin də sözlərinə əsasən demək olar ki, Sizdə də “ikitərəflik” var. Siz də həm rutin işlərlə məşğul olursunuz, həm də yeniliyə can atırsınız. Bunların ikisini də bir yerdə tutmaq çox çətin bir məsələdir.

İkinci tezis: MAT universitetinin professorları S.T.Tuflou və onun həyat yoldaşı A.Tuflounun (Nobel mükafatı laureatları) “Çətin vaxtlarda yaxşı iqtisadiyyat” adlı kitabları var. Burada universitetin profilinə uyğun olaraq mühəndislər çoxdu, texniki elmlər sahəsində məşğul olanlar da var. Müəlliflər kitablarında qeyd edirlər ki, mühəndislərin bəxti onda gətirib ki, onların arxasında fiziklər dayanıb. İqtisadçının arxasında heç nə dayanmır, onun intuisiyasından başqa heç nə yoxdur. Azərbaycan Respublikasında illik ÜDM 10 mlrd. man bir başa tikinti ilə bağlıdır. Siz tikintinin iqtisadiyyatı ilə məşğul olursunuz və tikinti, texnologiyayı, istehsalatı hiss edirsiniz və bu çox vacibdir.

Üçüncü tezis: Bu yaxınlarda biz İslam müəllim, akademik İsa Həbibbəyli ilə Arazın sahilində bir dostumuzun 70 illik yubileyini qeyd edirdik. Bizim orada “passianarlıq” barədə müzakirəmiz yarandı. Bu söz

dövrümüzdə çox az istifadə olunur, amma mənə elə gəlir ki, Qumilyovun passianarlıq nəzəriyyəsini daha yaxşı öyrənməliyik. Qumilyovun əsas fikri odur ki, hunlar, osmanlılar və başqa xalqlar qısa bir müddətdə daxili enerji hesabına imperiya yaratmışlar. Bizdə passianarlıqdan daha yaxşı bir söz var- “təpər”. Bu söz Azərbaycan sözləri lüğətində hətta “balta” kimi təsvir olunur.

Məhəbbət müəllimi fərqləndirici cəhətlərdən biri də odur ki, onda daxili təpər var. Siz təpərli insansız və bu çox yaxşıdır. İqtisadi İslahatların Təhlili və kommunikasiya Mərkəzinin adından Sizə kiçik bir hədiyyəmiz var. İcazə verin onu Sizə təqdim edim.

Ə.C. Muradov
i.e.d., professor,
Azərbaycan Dövlət İqtisad
Universitetinin rektoru

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

Sizi Azərbaycan iqtisad elminin layiqli nümayəndələrindən biri kimi anadan olmağınızın 70 illiyi münasibəti ilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Sizə həyatda sağlam və uzun ömür, bütün fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirik!

Siz Azərbaycan iqtisad elmində öz yeri olan zəhmətkeş, məhsuldar alimlərimizdənsiniz. Azərbaycanda iqtisadçı kadrların hazırlanmasında böyük xidmətləriniz var. Məhəbbət müəllimlə çoxillik dostluq telləri bizi bağlayır və eyni zamanda bizim iqtisadi əlaqələrimiz var. Allahdan arzu edirəm ki, bu münasibətlər, dostluq telləri davamlı və uzunmüddətli olsun. Sizin yorulmaz və səmərəli fəaliyyətinizin nəticəsidir ki, bu gün ölkəmizin iqtisadiyyat sahəsində böyük alimlər yetişmişdir. Dərin məzmunlu həyat yolunuz, təşkilatçılıq istedadınız, universitetinizdə elmin inkişafı naminə apardığımız yorulmaz fəaliyyətiniz Sizə yüksək nüfuz və hörmət qazandırmışdır.

Sizinlə məni çoxillik səmimi dostluq telləri, qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələri bağlayır. Əminəm ki, bu münasibətlər bundan sonra da davam edəcəkdir.

Əziz Məhəbbət müəllim!

Bu əlamətdar gündə Sizə və ailənizə səmimi qəlbdən can sağlığı, xoşbəxtlik, elmi-pedaqoji fəaliyyətinizdə yeni yeni uğurlar arzulayıram!

E.A.Quliyev
*i.e.d., professor,
Azərbaycan Kooperasiya
Universitetinin rektoru,
Millət vəkili, Azərbaycan
Respublikası Ağsaqallar
Şurasının sədri*

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

Sizi, Azərbaycan iqtisad elminin tanınmış nümayəndəsini və ziyalımızı anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin professor və müəllim heyəti, doktorantları və şəxsən öz adımdan səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz geniş elmi düşüncəyə malik bir tədqiqatçı-pedaqoq kimi uzun müddət Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyində Ali təhsil və elm idarəsinə, Energetika Nazirliyində Dövlət proqramları və beynəlxalq layihələrin idarə olunması Departamentinə rəhbərlik etmiş və bu gün Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində aparıcı kafedralardan birinə rəhbərlik etməklə böyük təcrübə toplamış, respublikamızın iqtisad elminə və təhsilinin inkişafına sanballı töhfələr vermiş, ölkəmizdə iqtisadçıların, mühəndislərin və alimlərin formalaşmasında yaxından iştirak etmiş, iqtisadi problemlərin araşdırılması sahəsində nüfuz qazanmış mütəxəssis, alim, müəllim və zəhmətkeş insan kimi ictimaiyyətin dərin rəğbətini qazanmışsınız.

Siz, çox sayda doktorantların yetişməsində əməyi olan, dəyərli elmi əsərləri, dərslər, dərslər vəsaiti, elmi məqalə və tezislərin müəllifi kimi Beynəlxalq elmi konfranslarda respublikamızı, o cümlədən Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetini ləyaqətlə təmsil etmiş və adınıza layiq gənc alimlərin elmi məktəbini yaratmışsınız. Dövlət qulluğunda və ali təhsilin təşkili və idarə edilməsində böyük xidmətləriniz vardır.

Əziz Məhəbbət müəllim!

Siz elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında Azərbaycan Kooperasiya Universitetinə daim dəstək olmuşunuz, keçirilən beynəlxalq

elmi-praktik konfrans və digər elmi tədbirlərdə fəal iştirak edərək, gələcəyə hədəflənmiş dərin məzmunlu çıxışlarınızla fərqlənmişiniz. Elm, təhsil sahəsində qazandığınız uğurlar və həyat yolunuz gənc nəsə örnekdir.

Bir daha Sizi əlamətdar yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, möhkəm cansağlığı, elmi-pedaqoji fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzu edirik.

R.Y.Əliyev
*Azərbaycan Respublikası
Dövlət Neft Şirkəti
SOCAR "Azəriqaz" İstehsalat
Birliyinin Baş direktoru,
texnika üzrə fəlsəfə doktoru*

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

Sizi 70-illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, möhkəm can sağlığı, elmi-pedoqoji fəaliyyətinizdə, təhsilin bütün səviyyələrində mütəxəssis hazırlığında yeni uğur və müvəffəqiyyətlər arzu edirəm!

Siz uzun illər universitetdə təhsilin bütün səviyyələrində mütəxəssis hazırlığı ilə yanaşı Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində və Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika nazirliyində, sonralar Energetika nazirliyində müxtəlif vəzifələrdə çalışdığınız dövrlərdə təhsilin dünya standartlarının tələblərinə müvafiq yenidən qurulmasında, ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin bazar iqtisadiyyatının tələblərinə müvafiq təşkil və inkişafını təmin edən Dövlət proqramları və İnkişaf Strategiyalarının hazırlanması və həyata keçirilməsi üzrə işçi qruplarında səmərəli fəaliyyət göstərmisiniz. Eyni zamanda Fransa, Norveç, Türkiyə, Almaniya, Macarıstan, Avstriya, Rusiya və s. ölkələrdə Avropa Enerji Xartiyasının enerji təhlükəsizliyi tədbirlərində iştirak edib, bu istiqamətdə maraqlı və səmərəli təkliflər təqdim etmişiniz. Sizin elmi rəhbərliyinizlə elmlər doktoru, doktorant və dissertantura proqramı səviyyəsində rəhbərlik etdiyiniz tədqiqatçılar ölkəmizin iqtisadiyyatının prioritet istiqamətləri üzrə elmi araşdırmalar aparırlar.

Sizin Energetika nazirliyinin Dövlət və Beynəlxalq proqramların hazırlanması və icrasına nəzarət şöbəsinin müdiri, dövlət qulluğunun baş müşaviri, kollegiyanın üzvü və təhsil sistemində səmərəli fəaliyyətinizi dövlətimiz yüksək dəyərləndirib. Siz Prezidentimizin müvafiq sərəncamı ilə "Tərəqqi" medalı ilə təltif edilmisiniz, Sizə SOCAR "Azəriqaz" İB-nin, Energetika Nazirliyinin, Enerji Nəzarət Agentliyinin Fəxri Fərmanları verilmişdir. Sizin Yanacaq-Enerji kompleksindəki fəaliyyətiniz daimi diqqətdə olaraq dəyərləndirilir.

F.F.Fikrətzadə
Azərbaycan Respublikası
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin
Aqrar Tədqiqatlar
Mərkəzinin direktoru

Hörmətli Məhəbbət müəllim!

Sizi 70-illik yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Siz müxtəlif illərdə Azərbaycanın təhsil sistemində məsul vəzifələrdə çalışmışınız, bu vəzifələrin öhdəsindən ləyaqətlə gəlmisiniz. Həmçinin uzun illərdir ki, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində kafedra müdiri kimi məhsuldar fəaliyyət göstərirsiniz. Rəhbərlik etdiyiniz kafedranın kollektivi bir qayda olaraq yaradıcılıq potensialı ilə fərqlənir, yüksək ixtisaslı iqtisadçı kadrların hazırlanmasının tədris-metodiki təminatının formalaşmasına öz töhfəsini verir.

Eyni zamanda tanınmış iqtisadçı alım kimi Sizin iqtisadiyyatda proqram-məqsədli idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə, o cümlədən enerji sektorunun inkişafının iqtisadi problemlərinə dair araşdırmalarınız elmi ictimaiyyət tərəfindən daima maraqla qarşılanır.

Siz bu gün də doktorantlara rəhbərliyinizlə, koordinasiya və dissertasiya şuralarının işində fəal iştirakınızla, habelə “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktik nəşrin baş redaktoru kimi iqtisad elmi üzrə gənc alimlərin hazırlanmasına əhəmiyyətli dəstək verirsiniz. Sizin fəaliyyətiniz həmişə təhsil və elm ictimaiyyəti, eləcə də dövlətimiz tərəfindən təqdir olunub, təhsilin inkişafındakı xidmətlərinizə görə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə “Tərəqqi” medalı ilə təltif edilmisiniz.

Hörmətli professor!

Siz Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti və Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulmasının fəal təşəbbüskarların-dansınız. Bu əlaqələrin inkişaf etdirilməsi sahəsində söylərinizi ATM kollektivi olaraq biz yüksək qiymətləndirir, Sizə uzun ömür, can sağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

H.A.Xəlilov
i.e.d., professor,
Azərbaycan
Respublikası
Kənd Təsərrüfatı
Nazirliyinin
Aqrar
Tədqiqatlar Mərkəzi

Hörmətli Gülçöhrə xanım, mən Məhəbbət müəllimin dostuyam, eyni zamanda Məhəbbət müəllimin və Sizin rəhbərliyiniz ilə kafedranın üzvüyəm. Mən dost kimi və kafedranın üzvü kimi artıq Məhəbbət müəllimi təbrik etmişəm. Bu gün isə Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin təbriklərini çatdırmaq istəyirəm. Qeyd etmək istəyirəm ki, Firdovsi müəllimin imzası ilə təbriki hazırlamışığ və mən istəyirəm ki, təbriki əsas məqamlarını tezis şəkilində diqqətinizə çatdırım.

Təbrikdə biz Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi olaraq Məhəbbət müəllimə çox hörmətli, nüfuzlu həmkarımız kimi müraciət etmişik. Məhəbbət müəllimin elm və təhsil sahəsinin müxtəlif pillələrində fəaliyyətinə qısaca baxış keçirmişik və belə qənaətə gəlmişik ki, Məhəbbət müəllim həqiqətən də bu sistemdə müxtəlif səviyyələrdə vəzifələr tutub və o vəzifələri həmişə ləyaqət və şərəflə yerinə yetirib. Məhəbbət müəllimin uzun illər universitetdə rəhbərlik etdiyi kafedralar həmişə özünün yaradıcı potensialı ilə fərqlənib və bütövlükdə iqtisad sahəsində fənlərin tədrisinin metodiki bazasının hazırlanmasında öz töhfəsini vermişdir.

Eyni zamanda, biz təbrikimizdə Məhəbbət müəllimi tanınmış alim kimi səciyyələndirməyə çalışmışıq və artıq deyildiyi kimi mən də tam səmimiyyətlə deyirəm ki, onun istər proqram-məqsədli idarəetmənin problemlərinə dair, istərsə də yanacaq-energetika kompleksinə dair elmi əsərləri həmişə elmi ictimaiyyət tərəfindən xüsusi maraqla və diqqətlə qarşılanıb. Bunu bu gün burada əyləşən ağsaqqallar, orta və gənc nəsilin iqtisadçı nümayəndələri də təsdiqləyə bilərlər.

Biz eyni zamanda təbrikdə diqqət etmişik ki, Məhəbbət müəllim həm əlaqələndirmə, həm dissertasiya şuralarında, həm də elmi nəşrin baş

redaktoru olmaqla gənc iqtisadçı alimlərin yetişdirilməsində həqiqətən də öz töhfəsini verir.

Son olaraq onu da qeyd edim ki, yaxın müddətdə Universitetin rektoru prof. Gülçöhrə xanım və Mərkəzin direktoru Firdovsi müəllimin imzaladığı anlaşma memorandumu əsasında təşkilatlarımız əməkdaşlığa başlamış və bu əməkdaşlıq inkişaf etməkdədir. Məhz bu əməkdaşlığın yaranmasında əsas təşəbbüskarlardan biri də Məhəbbət müəllimdir. Biz də bu əməkdaşlığın inkişafında verdiyi töhfəyə görə ATM kollektivi olaraq Məhəbbət müəllimə təşəkkür edirik və uğurlar arzulayırıq.

Bütövlükdə Məhəbbət müəllimin elmi və pədoqoji fəaliyyətində uğurlar və ona möhkəm can sağlığı arzulayırıq!

**Azərbaycan Respublikası Energetika Naziri , i.e.d.,
professor N.A.Əliyev və Nazirliyin şöbə müdürü, i.e.d.,
professor M.A.Məmmədov “ Yanacaq-enerji
kompleksinin inkişafı və idarəedilməsində iqtisadi
proqramlaşdırma amili”**

MONOQRAFIYASI

Azərbaycan xalqının müasir tarixini yaradan müstəqil Azərbaycanın qurucusu Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin "Azərbaycanın inkişaf strategiyası" inamla və uğurla həyata keçirilir. 1994-cü ilin sentyabr ayının 20-də "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması, Xəzər dənizində ilk iri miqyaslı layihənin həyata keçirilməsi beynəlxalq əmək daşlığın əsasını qoyaraq dünyanın ən nüfuzlu və yüksək texnologiyalarına malik olan neft şirkətləri ilə neft sazişlərinin bağlanması və ölkəmizin iqtisadiyyatının bütün sahələrinin inkişafının təməlini qoydu və onun həyata keçirilməsi hal-hazırkı dinamik inkişafın təmin edilməsində müstəsna əhəmiyyətə malik oldu. Bunun məntiqi davamı olaraq müasir mərhələdə dünyanın enerji sahəsində ən iri hesab olunan layihələr məhz Azərbaycanda həyata keçirilir.

Bazar iqtisadiyyatının formalaşması prosesində ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafı müstəqilliyin ilk illərində Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin

iqtisadiyyatın bütün sahələrində islahatların aparılması istiqamətində həyata keçirdiyi zəruri işlərin nəticəsində respublika iqtisadiyyatında inkişafa nail olunmuşdur.

Belə ki, respublika iqtisadiyyatının bütün sahələrində əsaslı islahatların aparılmasında, yenidənqurma və bərpa işlərinin geniş miqyasda aparılmasında ölkə iqtisadiyyatının inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələyə keçməsinə təmin etmək məqsədilə proqram-məqsədli modelin tətbiq edilməsinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq Ulu Öndər Heydər Əliyevin müvafiq sərəncamları ilə təsdiq edilmiş islahat xarakterli iki dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi və üç kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə Dövlət Proqramları mühüm və xüsusi əhəmiyyətə malik olmuşdur.

Bu isə öz növbəsində bazar iqtisadiyyatının vacib amillərindən olan dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi, sahibkarlığın formalaşması və inkişaf etməsini və nəticədə "Əsrin müqaviləsi"nin həyata keçirilməsində xarici investorların cəlb edilməsi istiqamətində münbit və sabit siyasi-iqtisadi mühitin yaradılmasını və nəticədə iqtisadiyyatın sahələrinin inkişafına xarici investisiyaların cəlb edilməsində əhəmiyyətli rolə malik olmuşdur. Bu istiqamətdə böyük həcmli layihələrin həyata keçirilməsi ölkənin yanacaq-enerji kompleksinin yenidənqurulmasını təmin etməyə imkan verən vəsaitlərin əldə edilməsinə və bu sahəyə yönəldilməsinə imkan vermişdir. Bu aparılan işlərin məntiqi nəticəsi olaraq ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı (2005-2015-ci illər) üzrə Dövlət Proqramı" təsdiq edilmiş və proqramda nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi ölkəyə böyük həcmdə vəsaitin daxil olma sına və yanacaq-enerji kompleksi ilə yanaşı iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişaf etməsində də mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur.

Beləliklə, bu monoqrafiyada müəlliflər ölkə iqtisadiyyatının demək olar ki, bütün sahələrinin yenidənqurulması və inkişafının təmin edilməsində Dövlət Proqramlarının böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq iqtisadi proqramın mahiyyəti, onun təsnifləşdirilməsi, proqramların hazırlanmasında iqtisadi proqnozlaşdırmanın rolunu ilk dəfə olaraq sistemli şəkildə araşdırmış, tətbiqi mexanizmi təklif olunmuşdur. Dövlət Proqramlarının hazırlanması metodikası işlənib hazırlanmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin inkişafında müstəsna əhəmiyyətə malik olan yanacaq-enerji kompleksinin idarə olunmasında iqtisadi proqramlaşdırmanın tətbiqi şəraiti və zərurəti istiqamətində aparılan araşdırmalar və proqramın hazırlanması üzrə metodikanın işlənilməsi əhəmiyyətli bir tədqiqat kimi dəyərləndirilməlidir.

Ümumiyyətlə, müəlliflər burada bazar iqtisadiyyatlı ölkələrin iqtisadiyyatının idarəedilməsində proqram-məqsədli metodun tətbiqinin təcrübəsinə əsaslanaraq ölkə iqtisadiyyatında bu metodun aləti olan iqtisadi proqramlaşdırmanın tətbiqinin respublikanın iqtisadiyyatının inkişafında rolu və yerini dəyərləndirmək məqsədilə geniş və ətraflı tədqiqatlar aparmışdılar. Belə ki, burada müəlliflər bazar iqtisadiyyatının formalaşdırılması istiqamətində yuxarıda qeyd edilən islahat xarakterli proqramların həyata keçirilməsi və bunun məntiqi davamı olan sahə proqramlarının, əsasən də yanacaq-enerji kompleksində institusional islahatların aparılması, Dövlət Proqramına müvafiq olaraq yanacaq-enerji kompleksinin inkişafının iqtisadiyyatın digər sahələri nin inkişafının təmin edilməsində, böyük həcmli layihələrin həyata keçirilməsində rolu kimi zəruri problemləri ətraflı tədqiq etmiş və konkret təkliflər vermişdirlər. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, bu kitabın hazırlanmasında Beynəlxalq Şərq-Neft Akademiyasının akademiki i.e.d., professor N.Əliyevin yanacaq-enerji kompleksinin formalaşması, yenidən qurulması və idarəedilməsi sahəsində böyük təcrübəsinə və bu problemlərin araşdırılması sahəsində apardığı elmi tədqiqatlara və çap etdirdiyi çoxsaylı tədqiqat əsərlərinə istinad edilməsi təqdim olunan işin dəyərini artırmış, aktual olan bu problemin həlli istiqamətində səmərəli təkliflərin hazırlanmasında əhəmiyyətli rola malik olmuşdur.

Müəlliflər prof. Natiq Əliyev və prof. Məhəbbət Məmmədov iqtisadiyyatın sahələri üzrə Dövlət Proqramlarının hazırlanması metodologiyasının işlənilməsini və tətbiqi mexanizminin hazırlanmasını bir məqsəd kimi qarşıya qoymuş və apardıqları araşdırmalar nəticəsində onlar ilk dəfə olaraq iqtisadi proqramlaşdırmanın dövlət idarəetmə sistemində yerinin ümumiləşdirilmiş optimal sxemini tərtib etmiş və Dövlət Proqramlarının hazırlanması metodikasını işləmişdirlər. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə hal-hazırkı vaxtadək proqramların vahid bir metodika üzrə hazırlanmadığını və bunun nəticəsində tədbirlərin formalaşması və həyata keçirilməsində bir sıra çatışmazlığa və nöqsanlara yol verildiyini nəzərə alsaq bunların aradan qaldırılmasında müəlliflərin təqdim etdikləri metodikanın böyük iqtisadi əhəmiyyətə malik olduğunu xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadiyyatın yenidən qurulmasına, inkişafına və idarə edilməsinə yönəldilmiş Dövlət Proqramlarının üç qrupda: islahat, islahat-inkişaf və inkişaf yönümlü proqramlar kimi sistemləşdirilməsi, bizim fikrimizcə, proqramın həyata keçirilməsinə və icrasına nəzarəti daha səmərəli təşkil etməyə imkan verir. Eyni zamanda

Dövlət Proqramlarının elmi-texniki (innovasiya), sosial-iqtisadi, sahə, ekoloji, təşkilati-təsərrüfat, elm-təhsil, səhiyyə və digər istiqamətlər üzrə sistemləşdirilərək onların təşkili üzrə monoqrafiyada təqdim edilən sxem də xüsusi maraq doğurur. Məqsədli Dövlət Proqramlarının metodoloji əsaslarının hazırlanması kifayət qədər maraqlıdır. Belə ki, bu metodologiyada məqsədli Dövlət Proqramlarının idarəetmə sistemində səmərəli vasitəyə çevrilməsinin əsas şərtlərindən olan strukturun altı blokdan - ümumi, məqsəd, icra, resurs, təşkilati və icmal bloklarından ibarət təşkil olunması təklifi məqsədamüvafiqdir.

Belə ki, məqsədli proqramların hazırlanması metodunun məzmunun dəqiq alqoritmi olmadığı və praktiki olaraq hər proqramın hazırlanmasının özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik olduğunu nəzərə alaraq müəlliflərin təklif etdiyi blok sistemi proqramları daha səmərəli struktura uyğun tərtib etməyə imkan verir. İdarəetmədə proqram-məqsədli yanaşma nəzəriyyəsinin ümumi tələblərinə istinadən Dövlət Proqramlarının hazırlanması mərhələləri arasındakı sıx əlaqələrin müəyyən edilməsi üzrə tərtib edilmiş sxem mərhələlər arasında kifayət qədər səmərəli əlaqələri müəyyən etməyə imkan verir və bu sxem sahələr üzrə dövlət proqramları formalaşarkən nəzərə alınması bizim fikrimizcə məqsədamüvafiqd olub kifayət qədər əhəmiyyətlidir.

Məlumdur ki, proqram-məqsədli idarə etmənin tətbiqinin səmərəliliyinin əsas şərtlərindən biri də proqramda sahənin məqsəd, vəzifə və prioritet istiqamətlərinin əsaslandırılmış sisteminin müəyyən edilməsidir. Bu məqsədlə proqramların hazırlanmasında zəruri olan proqnozların əhəmiyyətini nəzərə alaraq onun elmi-metodik bazasını inkişaf etdirərək proqramların tərtib edilməsinə ətraflı baxılması, proqnoz göstəricilərinin müəyyən edilməsinin müasir metodları haqqında geniş şərhin verilməsini müsbət hal kimi dəyərləndirirəm. Çünki hal-hazırda proqramlar tərtib edilərkən proqnoz göstəricilərin müəyyən edilməsində hələ də müəyyən çatışmamazlıqlar mövcuddur.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin inkişafında neft-qaz sektorunun böyük əhəmiyyətə malik olduğunu və bu sahənin inkişafının idarə edilməsinə istiqamətləndirilmiş Dövlət Proqramının hazırlanması zərurətini əsaslandırmaq məqsədi ilə müəlliflərin 2004-cü ildə daxil olmaqla yanacaq-energetika sahəsinin inkişafı üzrə apardıqları araşdırmalar və bu təhlillər əsasında neft-qaz kompleksinin inkişafı və idarə edilməsində proqramlaşdırma modelinin tətbiqinin əsaslandırılması və onun "Neft Strategiyası"nın həyata keçirilməsində rolunun dəyərləndirilməsi müəlliflərin tədqiq etdikləri

vacib və maraqlı məsələlərdəndir. Regionların sosial-iqtisadi inkişafına yönəlmiş 2004-2008; 2009-2013; 2014-2018 – ci illəri əhatə edən Dövlət Proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərin regionlarda istehsal və qeyri-istehsal sahələrinin yenidən qurulması və inkişafında əhəmiyyətli rolunu nəzərə alaraq müəlliflər bu proqramların həyata keçirilməsində yanacaq-enerji kompleksinin rolu və təsirini dəyərləndirmək istiqamətində maraqlı araşdırmalar aparmışlar və hesab edirəm ki, aparılan araşdırmalar nəticəsində dəyərli təkliflər vermişdirlər. Bu işə ölkənin iqtisadiyyatının sahələrinin kompleks inkişafında Neft Strategiyasının uğurla həyata keçirilməsinin böyük göstəricisi kimi dəyərləndirilməlidir. Belə ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyev İdarə Heyətinin 2012-ci ilin doqquz ilinin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında Neft Strategiyasının uğurla inkişaf etdirilməsinə yüksək qiymət vermiş - biz haqlı olaraq Neft Strategiyamız ilə fəxr edirik. İqtisadi imkanları bizə Neft Strategiyamız yaradır.

Məlum olduğu kimi, ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin inkişafının idarə edilməsinə yönəldilmiş 50-yə yaxın Dövlət Proqramları və 28 Tədbirlər Planı hazırlanmış və uğurla həyata keçirilmişdir. Bununla belə, xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Dövlət Proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsində bir sıra çatışmazlıqlar meydana çıxır. Bu proqramların hazırlanması üzrə vahid Metodikanın olmaması nəticəsində baş verir. Monoqrafiyada müəlliflər iqtisadiyyatın hər bir sahəsinə məxsus xüsusiyyətləri özündə əks etdirən Dövlət Proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsini təmin edən metodika işləmiş və təklif etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, təklif olunan metodika iqtisadiyyatın sahələrinin təşkili və idarə edilməsində səmərəli metodik vəsait kimi qiymətləndirilməlidir. Hesab edirəm ki, bu metodikanın iqtisadiyyatın sahələri üzrə Dövlət Proqramının hazırlanmasında tətbiqi proqramların daha dəqiq və səmərəli olmasını təmin edəcəkdir.

Beləliklə, i.e.d., prof. N.Əliyevin və i.e.d., prof. M.Məmmədovun "Yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı və idarəedilməsində iqtisadi proqram amili" adlı hazırladıqları monoqrafiyanın strukturu iqtisadi proqramlaşdırma problemlərini tam əhatə edir və mükəmməl tədqiqat əsəri olaraq ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin idarə edilməsində xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu nəzərə alaraq kitabın çap edilməsini tövsiyə edirəm.

Akademik Ziyad Səmədzadə

**Prof.N.Əliyev və prof. M.Məmmədov “Azərbaycanın
yanacaq-enerji kompleksi – inkişaf mərhələləri və
perspektivləri”**

MONOQRAFİYASI

Sənaye və Energetika Nazirliyi ölkənin Sənaye və yanacaq-energetika kompleksinin perspektiv istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, bu istiqamətlər üzrə Dövlət və sahə proqramlarının, inkişaf konsepsiyalarının hazırlanması və həyata keçirilməsi, bunların qanunvericiliyə uyğun olaraq normativ tənzimlənməsi, bu istiqamətdə beynəlxalq proqram və müqavilələrin hazırlanması, ölkənin yanacaq-enerji balansını tərtib edib aidiyyəti icra orqanları ilə həyata keçirilməsi tədbirlərinin işlənilməsi vəziyyəti və eyni zamanda ölkə prezidentinin 15 may 2006-cı il 404 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Əsasnaməyə müvafiq hazırlanan proqram və inkişaf konsepsiyalarında nəzərdə tutulan tədbirlərin icra vəziyyəti və perspektiv inkişaf istiqamətlərinin mövcud vəziyyətini prof. N.Əliyev və prof. M.Məmmədov monoqrafiyada ətraflı araşdırmış, təhlil etmiş səmərəli təkliflər vermişdilər.

Azərbaycan Respublikasında əsaslı islahatların uğurla həyata keçirilməsi iqtisadiyyatda davamlı inkişaf meyllərinin formalaşmasını, ölkə iqtisadiyyatının inkişafında müstəsna rola malik olan Sənaye və yanacaq-energetika kompleksinin dinamik inkişafını təmin etmişdir. Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika Nazirliyi yaradıldığı ilk

vaxtdan etibarən Sənaye və yanacaq-energetika sahəsində fəaliyyət göstərən bütün beynəlxalq təşkilatlarla sıx əlaqələr qurmuş və bunlar nəticəsində hazırlanmış ölkə və beynəlxalq səviyyədə həyata keçirilən tədbirlər tədqiq edilmiş və perspektiv inkişaf prioritetləri nəzərdən keçirilərək sistemləşdirilmişdir.

Azərbaycan iqtisadiyyatının aparıcı sahəsi olan neft sənayesinin dinamik inkişafı davam edir. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə işlənib hazırlanmış yeni neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi bu prosesi getdikcə sürətləndirir. Həmin strategiyanın məntiqi nəticəsi olan bir sıra beynəlxalq layihələr artıq real fəaliyyət sahəsinə çevrilmişdir. Xəzərin Azərbaycan sektorunda yerləşən dünya səviyyəli neft və qaz yataqlarının xarici şirkətlərlə birgə işləməsinə nəzərdə tutan beynəlxalq müqavilələr çərçivəsində tikinti-quraşdırma işlərinin tamamlanması, Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft və Bakı-Tbilisi-Ərzurum neft və qaz boru kəmərlərinin uğurlu fəaliyyəti ölkəmizin iqtisadi qüdrətini beynəlxalq nüfuzunu artırmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatının bazasının təşkil edən neft sənayesindən əldə olunan gəlirlər hesabına ölkənin qeyri-neft sektoru sürətlə inkişaf edir. Bu isə Azərbaycan iqtisadiyyatının sabit və dinamik inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır.

Qeyd edilmişdir ki, ötən illərdə olduğu kimi, 2008-ci ildə də Azərbaycanda neft sənayesindən böyük həcmdə vəsait daxil olacaq. Bu il Azərbaycan "Əsrin müqaviləsi"ndən 5 milyard dollara yaxın vəsait əldə edəcək. Proqnoza görə, qarşıdakı 20 ildə Azərbaycana daxil olacaq neft gəlirlərinin həcmi 200 milyard dollara çatacaq, ölkənin neft sənayesi hazırda özünün əsaslı yüksəliş dövrünü yaşayır. Ümummilli lideri Heydər Əliyevin yeni neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi xarici neft şirkətlərinin ölkəmizin qurudakı yataqlarına da marağını getdikcə artırır. Bu yataqlara xarici investisiyaların cəlb edilməsi müsbət nəticələr verib. Ötən illərdə mədənlərdə aparılmış infrastruktur yenilikləri, mütərəqqi texnologiyaların tətbiqi köhnə yataqlarda neft hasilatının xeyli artırılmasına səbəb olur. 150-160 il əvvəl istismarına başlanılmış neft yataqları indi yeni işlənmə mərhələsinə qədəm qoyub. Köhnə yataqlarda aparılmış geoloji və texniki tədbirlər, cari və əsaslı təmir işləri, eləcə də yeni hasilat quyularının qazılması neftçixarmanın səviyyəsini getdikcə artırmağa imkan verir.

Neft-Qaz sektorunun dinamik inkişafı ilə yanaşı ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi istiqamətində də çox mühüm işlər həyata keçirilir. Belə ki, sənayenin infrastrukturunun yeni iqtisadi sistemə

transfer mərhələsində Azərbaycanın yanacaq-enerji kompleksi - inkişaf mərhələləri və perspektivləri yenidən qurulması və fəaliyyətdə olan sənaye müəssisələrində dünya standartlarının tələblərinə cavab verən xarici bazara çıxışı təmin edən məhsullar istehsalını təşkil etmək məqsədilə Nazirlik Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 dekabr 2006-cı il tarixli 411s nömrəli Sərəncamına əsasən "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2007-2012-ci illər üzrə Dövlət Proqramı"nı hazırlamışdır. Bu Dövlət Proqramında sənayenin qeyri-neft sektorunun inkişafını təmin edən prioritet istiqamətlərin həyata keçirilməsi istiqamətləri təqdim olunan monoqrafiyada tədqiq edilmiş və müvafiq təkliflər hazırlanmışdır.

R.M.Əliyev
i.e.d., professor,
Azərbaycan Respublikası Energetika nazirliyinin
İqtisadiyyat şöbəsinin müdiri

G.S.Cavadov
*Azərbaycan Respublikasının
 Energetika Nazirinin müavini*

Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin “Beynəlxalq və Dövlət Proqramlarının hazırlanması və icrasına nəzarət” şöbəsinin müdiri, nazirliyin kollegiyasının üzvü M.Məmmədov ölkədə iqtisadiyyatının sahələri üzrə dövlət proqramlarını, Nazirliyin Strateji Planını hazırlayan işçi qrupunun üzvi kimi ölkə iqtisadiyyatının prioritet istiqamətlərinin müəyyən edilməsi və bu prioritetlərin həyata keçirilməsini təmin edən tədbirlər planının işlənilməsində daimi məhsuldar və səmərəli fəaliyyət göstərmişdir. O. Respublikada ilk dəfə “ Dövlət Proqramlarının hazırlanması üzrə metodika”nı hazırlamış və bu metodika Energetika Nazirliyi tərəfindən ölkənin digər nazirlik və komitələrinə dövlət proqramlarının hazırlanmasında metodik vəsait kimi istifadə üçün tövsiyə edilmişdir. Bununla yanaşı, M.Məmmədov Energetika naziri prof. N.Əliyevin həmmüəlifliyi ilə Yanacaq-Enerji Kompleksinin müasir vəziyyəti və inkişaf prioritetlərinin araşdırılması istiqamətində iki monoqrafiya hazırlayıb nəşr etdirmişlər.

M.Məmmədov mütəmadi olaraq bir sıra xarici ölkələrdə Avropa Enerji Xartiyasının beynəlxalq tədbirlərində, konfrans və simpoziumlarında Azərbaycanın enerji sektorunun müasir vəziyyəti, alternativ və bərpa olunan enerji sahəsinin inkişaf perspektivləri, ölkəmizin Av-

ropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində rolu haqqında məruzələr etmiş, Azərbaycanın və xarici ölkələrin nüfuzlu jurnallarında elmi məqalələr çap etdirmiş, müsahibələr və səmərəli təkliflər vermişdir.

Eyni zamanda M.A.Məmmədov Nazirlikdə qeyd olunan istiqamətlərdə rəhbərlik etdiyi şöbənin fəaliyyət istiqamətində səmərəli işləməklə yanaşı Azərbaycan Respublikası Memarlıq və İnşaat universitetində kafedra müdiri vəzifəsində çalışaraq "Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiya işi yerinə yetirmişdir, Bu dissertasiya işində ölkənin sənaye və yanacaq-enerji kompleksi sahəsinin prioritet istiqamətləri tədqiq edilmişdir. Alınmış nəticələr və verilən təkliflər keçid iqtisadiyyatlı ölkələrində proqram-məqsədli yanaşma əsasında dövlət tənzimlənməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu tədqiqat işində müəllif müasir iqtisadi-riyazi metodlardan istifadə etməklə kifayət qədər maraqlı təhlil aparmışdır.

Xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Məhəbbət müəllim tədqiqatlarında "Azərbaycan Respublikasında yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı (2005-2015-ci illər) üzrə Dövlət Proqramı"nda nəzərdə tutulan sahələr üzrə tədbirlərin icrası, xüsusən də bu tədbirlərin həyata keçirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən tikinti-quraşdırma işlərinin illər üzrə yerinə yetirilmə vəziyyətini tədqiq etmiş, müasir iqtisadi-riyazi metodlardan istifadə edərək qiymətləndirilmələr aparmış, səmərəli təkliflər verməklə yanaşı yanacaq - enerji kompleksinin inkişaf istiqamətlərinin perspektiv inkişaf proqnozlarını vermişdir.

M.Məmmədov Yanacaq - Enerji Kompleksində proqram - məqsədli yanaşma-nın transformasiya şəraitində müəyyən edilmiş xüsusiyyətlərini, dövlət proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi mexanizmini və onları şərtləndirən amilləri sistemləşdirmiş və hazırladığı təkliflər Energetika Nazirliyinin aidiyyətli qurumları tərəfindən müvafiq sahələrdə tətbiq edilmək üçün qəbul edimiş və onlardan mütəmadi olaraq istifadə edilir.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANIN MİLLİ İQTİSADI İNKİŞAF MODELİ

14 may 2020-ci il tarixində professor M.A.Məmmədovun təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində “Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli” mövzusunda elmi konfrans keçirilmişdir. Konfrans materialları, iqtisadçı alimlərin və mütəxəssislərin bu istiqamətdə apardıqları elmi tədqiqatlar əsasında prof. M.A. Məmmədov “Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli” monoqrafiyası hazırlamış və onun elmi redaktorluğu ilə nəşr edilmişdir.

Monoqrafiyada müstəqil dövlətimizin qurucusu Ulu Öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi, hazırda ölkə prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yaradıcılıqla inkişaf etdirilən Azərbaycanın milli iqtisadiyyatının inkişaf modelinin çoxşaxəli strategiyasının formalaşması mərhələləri, xarakterik cəhətləri, müasir dövrdə ölkəmizin iqtisadiyyatının davamlı sosial-iqtisadi inkişafını təmin edən amillər və perspektiv inkişafının prioritetləri istiqamətlərində elmi tədqiqatlar, araşdırmalar və təhlilər aparan Azərbaycanın iqtisadiyyatının görkəmli iqtisadçı alimlərinin, nazirlik və universitet rəhbərlərinin, mütəxəssislərinin elmi məqalələri, elmi-praktiki yanaşmaları öz əksini tapmışdır.

Prof.M.A.Məmmədov “Heydər Əliyev və Azərbaycan milli iqtisadi inkişaf modeli”monoqrafiyasına daxil edilmiş tədqiqatlar aşağıda təqdim edilir.

G.H.Məmmədova
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin
rektoru, memarlıq elmləri doktoru, professor

H.ƏLİYEV - MÜASİR İQTİSADI İNKİŞAFIN BANİSİ

Milli iqtisadiyyatımızın formalaşmasında Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri olmuşdur. Ümummilli Lider tərəfindən bazar iqtisadiyyatı prinsiplər əsasında formalaşdırılan milli iqtisadiyyatımızın əsası Heydər Əliyevin 1969-cu ildə respublikaya rəhbər seçilməsindən başlamışdır. Ümummilli Liderin uzaqgörən və müdrik siyasəti nəticəsində 1971-75-ci illərdə 1966-70-ci illərə nisbətən məhsul istehsalı 34% artmış və iqtisadiyyatın bir sıra prioritet sahələrində yüksək göstəricilərə nail olunmasına zəruri təməl yaradıldı, 1976-80-ci illərdə Azərbaycan Respublikası kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi artımına görə SSRİ-nin 15 müttəfiq respublikaları arasında birinci yərə çıxdı. Azərbaycan o dövrdə Sovet İttifaqı respublikaları arasında ən qabaqcıl sənaye və kənd təsərrüfatı respublikasına çevrilməklə yanaşı elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və digər sahələrin inkişafında da müsbət nəticələrə nail olunmuşdur.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin gərgin əməyi sayəsində 1970-ci illərdən başlanan iqtisadi inkişaf, əslində respublikamızı müstəqil dövlət quruculuğuna aparan yolun başlanğıcı idi. Sonralar o illəri xatırlayarkən Ulu Öndər demişdir: “70-ci illərdə görülmə işlər, yaradılan bu böyük iqtisadiyyat, sənaye potensialı və neft sənayesi sahəsində yaranmış potensial Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin əsasıdır. Bu gün bəyan etmək istəyirəm ki, o illərdə bu işləri görərkən mən məhz Azərbaycanın gələcəyini, bugünkü müstəqilliyini düşünürdüm. O işləri görərkən mən əmin idim ki, onlar Azərbaycanın sərbəst, müstəqil yaşaması üçün əsas yaradır”.

Azərbaycan 1991-ci ildə müstəqilliyini yenidən bərpa etsə də, o dövrdə ölkədə yaranmış siyasi böhran müstəqilliyin ilk illərində iqtisadiyyatda tənəzzül prosesinin dərinləşməsinə, ölkə iqtisadiyyatının idarəolunmaz vəziyyətə düşməsinə və əhəlinin sosial vəziyyətinin pisləşməsinə səbəb oldu. Yalnız Ümummilli Lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ölkədə siyasi sabitlik bərqərar oldu, atəşkəs əldə edildi, irimiqyaslı iqtisadi islahatlara başlandı. Bunun nəticəsində ölkənin maliyyə vəziyyəti sabitləşdi, iqtisadiyyata cəlb olunan investisiyaların həcmi ildən-ilə artdı

və əhalinin həyat səviyyəsi yaxşılaşmağa başladı.

Azərbaycanın 90-cı illərin əvvəllərində mövcud məhdud imkanlarını nəzərə alan Heydər Əliyev iqtisadiyyatda ciddi dönüşə nail olmaq üçün respublikanın malik olduğu zəngin karbohidrogen ehtiyatlarından səmərəli istifadəni vacib hesab edirdi.

Siyasət korifeyi ölkə iqtisadiyyatının hərtərəfli inkişafı üçün neft amilindən məharətlə istifadə edərək 1994-cü ilin sentyabrın 20-də dünyanın 8 ölkəsini təmsil edən 11 transmilli neft şirkəti ilə “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanmasına nail oldu. Bu müqavilə Azərbaycanda siyasi sabitliyin yaradılmasının və enerji təhlükəsizliyinin möhkəm əsaslar üzərində yaradılmasını təmin etdi və bunun nəticəsində ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadi sisteminə səmərəli integrasiya edilməsi üçün münbit şərait yarandı və ölkə iqtisadiyyatına xarici investisiyaların axını başlandı.

Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatlarını dünya bazarına çıxaran Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru neft kəməri transmilli layihəsi Heydər Əliyevin neft strategiyasının ən böyük uğurlarından biridir.

Eyni zamanda, Azərbaycan qazının qərb bazarına ixracının təmin olunması üçün Ulu Öndərin şəxsi təşəbbüsü ilə Bakı-Tbilisi-Ərzurum transmilli qaz kəmərinin inşasına başlanıldı və uğurla başa çatdırıldı.

Ulu Öndər Heydər Əliyev 1999-cu ildə neft yataqlarının xarici şirkətlərlə birgə işlənməsindən hasil edilən neftin satışından daxil olan vəsaitlərin səmərəli idarə edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun yaradılması ilə bağlı fərman imzaladı. Fəaliyyətinin əsasını Heydər Əliyevin “Neft Azərbaycanın ən böyük sərvəti olub, xalqa, özü də tək-cə indiki nəsllə deyil, həm də gələcək nəsillərə mənsubdur” fəlsəfəsini təşkil edən Dövlət Neft Fondunun başlıca məqsədi neft və qaz hasilatından əldə olunan vəsaitlərin səmərəli idarə edilməsidir.

Ulu Öndərin müdrik qərarı ilə Dövlət Neft Fondundan ilk vəsait qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına yönəldildi. Hazırda beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Fondun fəaliyyəti və bu sahədə şəffaflığın təmin edilməsi yüksək qiymətləndirilir.

Heydər Əliyevin neft strategiyasına uyğun olaraq, neft-qaz sənayesinin uğurlu inkişafı iqtisadiyyatın digər sahələrinin inkişafında aparıcı rol oynadı. Düşünülmüş iqtisadi siyasət nəticəsində makroiqtisadi sabitliyə nail olundu və davamlı iqtisadi artımın əsası qoyuldu, iqtisadiyyatın bütün sahələrində islahatlara başlanıldı, əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması istiqamətində zəruri proqram və layihələr

həyata keçirildi.

Aqrar sektorun bazar prinsipləri əsasında qurulması ilə bağlı islahatların həyata keçirilməsinə başlandı. Heydər Əliyevin memarı olduğu və uğurla həyata keçirdiyi torpaq islahatı nəticəsində 1350 min hektardan çox torpaq sahəsi əvəzsiz olaraq kəndlilərə paylandı. Bütün qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində bu gün aqrar bölmədəki özəl sektorun xüsusi çəkisi demək olar ki, 100%-ə çatdırılması təmin edilmişdir.

1995-ci ildən etibarən ölkədə aparılan ardıcıl və sistemli iqtisadi islahatların ən mühüm istiqamətlərindən birini də dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi və kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması istiqamətində həyata keçirilən proqram və layihələr oldu.

Ümummilli Liderin ölkənin gələcək inkişafı ilə bağlı qarşıya qoyduğu vəzifələrdən biri də ölkə regionlarının tarazlı və davamlı inkişafının təmin edilməsi olmuşdur. Bu baxımdan, 1995-2003-cü illəri regionların sürətli inkişafını təmin edən sosial-iqtisadi tədbirlərin və proqramların hazırlıq mərhələsi kimi dəyərləndirmək olar.

Azərbaycan xalqına xidməti ən böyük xoşbəxtlik kimi dəyərləndirən Ulu Öndər qeyd etmişdir: “İstər bir azərbaycanlı, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, istərsə də onun rəhbəri, Prezidenti kimi mənim həyat amalım yalnız sizə - bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mədəni inkişafına xidmət olmuşdur”.

Beləliklə, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsi nəticəsində müstəqilliyin ilk illərində yaranmış tənəzzülün qarşısı uğurla alındı. Düşünülmüş iqtisadi siyasət nəticəsində makroiqtisadi sabitliyə nail olundu, davamlı iqtisadi artımın əsası qoyuldu, eləcə də əhalinin həyat səviyyəsi yaxşılaşdı. Qiymətlər sabitləşdi, özəl sektorun inkişafının dəstəklənməsi mexanizmi yaradıldı, demokratik, hüquqi-dünyavi dövlət qurulması prosesi təmin edildi və bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinin sürətləndirilməsi təmin olundu, ölkənin gələcək dinamik və davamlı maliyyə artımının əsasları yaradıldı. Bu gün Azərbaycanda sosial-iqtisadi, ictimai-mədəni həyatın elə bir sahəsi yoxdur ki, həmin sahənin inkişafı Ümummilli Liderin adı ilə bağlı olmasın.

Heydər Əliyevin siyasi varisi, onun ideyalarını uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müdrik və uzaqgörən inkişaf strategiyası nəticəsində son illər ərzində dayanıqlı və

davamlı iqtisadi inkişafa nail olan, dünyadakı nüfuzu durmadan artıran, regionun siyasi, iqtisadi və mədəni mərkəzinə çevrilən ölkəmiz bu gün müəyyən edilmiş hədəflərə doğru inamla gedir. Davamlı və dinamik inkişafı özündə ehtiva edən özünəməxsus milli inkişaf modeli ilə tanınan Azərbaycan hazırda inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələsini yaşayır və yeni-yeni uğurlara nail olur.

2019-cu ilin yekunlarına həsr edilmiş müşavirədə prezident İlham Əliyev öz nitqində ölkənin iqtisadi inkişafının əsas prioritetlərini bəyan etmişdir.

2019-cu il iqtisadi cəhətdən Azərbaycan üçün uğurlu il olmuşdur. Həyata keçirilən islahatlar nəticəsində bütün sahələrdə artım tendensiyası təmin edilmişdir. Ümumi daxili məhsul 2,2 % artmışdır. Qeyri-neft sektorunda artım 3,5%, kənd təsərrüfatında 7% müşahidə olunmuşdur. Valyuta ehtiyatlarımız 6,4 mlrd.ABŞ dollar artaraq rekord həddə, yəni 51 mlrd.ABŞ dollara çatmışdır.

Dünya bankı Azərbaycanı 20 ən islahatçı ölkələr sırasına daxil etmişdir. Uğurlu iqtisadi siyasət sosial infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsinə münbit şərait yaratmışdır. Xəstəxana, məktəb tikintisi davam etdirilmişdir, yolların çəkilməsi, elektrik stansiyalarının tikintisi, digər infrastruktur layihələri həyata keçirilmiş, TANAP qaz kəməri layihəsi istifadəyə verilmiş, Cənub Qaz Dəhlizi layihəsinin icrası uğurla davam etdirilir.

Son 17 il ərzində əldə edilən uğurlar ölkəmizin islahatlar və inkişaf yolu ilə inamla gətməsinin təzahürüdür.

Beləliklə, siyasi-iqtisadi baxımdan sabit, davamlı və dayanıqlı inkişaf edən Azərbaycanın bugünkü nailiyyətləri məhz Heydər Əliyev siyasətinin, bu siyasətin Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla və qətiyyətlə davam etdirilməsinin məntiqi nəticəsidir. Bu inkişaf kursu Azərbaycanı daha böyük zəfərlərə, möhtəşəm qələbələrə aparır.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli
iqtisadi inkişaf modeli” elmi konfrans.
14 may 2020-ci il*

AZƏRBAYCANDA KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFI İQTİSADİYYATIN PRIORİTET İSTİQAMƏTİ KİMİ

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin sosial-iqtisadi inkişaf kursunu yeni dövrün çağırışları əsasında uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Ölkəmizin inkişafı sahibkarlığın inkişafından asılıdır" strateji xəttinə uyğun olaraq, digər sahələrdə olduğu kimi, özəl sektorun inkişafı istiqamətində də məqsədyönlü tədbirlər və layihələr reallaşdırılmaqdadır. Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların 2021-ci ilədək dayandırılması, lisenziya və icazələr sisteminin təkmilləşdirilməsi, investisiyaların və ixracın təşviqi mexanizminin tətbiqi, vergi və gömrük sahəsində islahatların aparılması, sahibkarların hüquqlarının qorunması ilə bağlı Apellyasiya Şuralarının yaradılması, ölkə regionlarında sənaye parkları və məhəllələrinin fəaliyyətə başlaması, xarici ölkələrə ixrac missiyalarının təşkili kimi tədbirlər sahibkarlığın inkişafı istiqamətində son dövrlərdə həyata keçirilmiş önəmli tədbirlərdəndir. Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, sahibkarlıq fəaliyyətinin genişləndirilməsi məqsədilə reallaşdırılan tədbirlər, qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, inzibati prosedurların sadələşdirilməsi, sahibkarlığa sistemli dövlət dəstəyi tədbirləri nəticəsində özəl bölmə kifayət qədər inkişaf etmiş, sahibkarlığın ümumi daxili məhsulda (ÜDM) və məşğulluqda payı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Təsadüfi deyildir ki, özəl bölmənin inkişafı, biznes və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində Azərbaycanın əldə etdiyi uğurlar Dünya Bankı kimi nüfuzlu maliyyə qurumları tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir. "Doing Business 2019" hesabatında Azərbaycanın öz mövqeyini 32 pillə yaxşılaşdıraraq 190 ölkə arasında 25-ci yerdə qərarlaşması bunun daha bir əyani göstəricisidir.

Sahibkarlığın önəmli tərkib hissəsi olan kiçik və orta biznes (KOB) rəqabət qabiliyyətli, dinamik və diversifikasiyalı iqtisadiyyatın yaradılmasında mühüm rol oynayır. Bu baxımdan, KOBlar müasir dünya iqtisadiyyatının inkişafına, istehsalın canlanmasına, əhəlinin iqtisadi fəallığının yüksəlməsinə güclü stimül verir. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin əksəriyyətində iqtisadi artımın və məşğulluğun təmin

edilməsində KOB-ların rolu böyükdür və bu rol gündən-günə artmaqdadır. Dünya Bankının məlumatlarına əsasən, inkişaf etmiş ölkələrdə KOB-un ÜDM-də payı 50%, məşğulluqda isə 60%-dən yuxarıdır. Avropa İttifaqına daxil olan ölkələrdə müəssisələrin 99%-ni kiçik və orta müəssisələr təşkil edir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə ortahəcmli müəssisələr məşğulluğun əsas təminatçısıdır. Son 5 ildə Avropa məkanında yaradılan yeni iş yerlərinin 85%-i kiçik və orta biznes subyektləri tərəfindən yaradılmışdır.

Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı iqtisadiyyatın diversifikasiyası, rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması, məşğulluğun təmin edilməsi, istehlak mallarına olan tələbatın yerli resurslar hesabına ödənilməsi və iqtisadi inkişafın təmin edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ölkə üzrə sahibkarlıq subyektlərinin 99%-nin kiçik və orta biznes subyektləri olması KOB-ların ÜDM-də və ixracda payının artırılması üçün böyük potensialın olduğunu göstərir. Bu istiqamətdə indiyədək həyata keçirilmiş tədbirlərin davamı olaraq, son zamanlar kiçik və orta biznesin ölkə iqtisadiyyatının inkişafında rolunun artırılması tədbirləri daha da intensivləşmişdir. Qanunvericilikdə mikro, kiçik və orta sahibkarlara müxtəlif güzəştləri və dəstək tədbirlərini nəzərdə tutan dəyişikliklər edilmiş, sahibkarlıq sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində müvafiq addımlar atılmış, KOB-lar üçün yeni dəstək mexanizmləri yaradılmışdır.

“Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə müəyyən edilmiş strateji istiqamətin reallaşdırılması üçün dövlət başçısının 2017-ci il 28 dekabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 iyun 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə Agentliyin Nizamnaməsi, strukturu və kiçik və orta biznes evlərində göstəriləcək dövlət xidmətlərinin siyahısı təsdiq edilmişdir.

Kiçik və orta biznesin ölkə iqtisadiyyatında rolunun və rəqabət qabiliyyətinin artırılması, bu sahədə idarəçilik sisteminin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi, KOB-ların maraqlarının qorunması və problemlərinin həllində iştirak, onlara vahid məkan prinsipi ilə xidmətlərin göstərilməsi, dövlət və özəl qurumların bu sahədəki fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi, həmçinin bu sahəyə yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsi məqsədilə yaradılmış Agentlik qısa müddət ərzində KOB sektorunun

inkişafı istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər və layihələr həyata keçirmişdir.

Agentliyin müvafiq təklifləri əsasında KOB sektorunda yeni dəstək modellərinin tətbiqinin stimullaşdırılması məqsədilə Vergi Məcəlləsinə edilmiş son dəyişikliklər bu ildən qüvvəyə minmişdir. Dəyişikliklər mikro və kiçik sahibkarlığın inkişafının stimullaşdırılması məqsədilə sürətləndirilmiş amortizasiyanın tətbiqini, innovasiya fəaliyyəti üzrə startapların dəstəklənməsi və klasterləşmənin inkişafı məqsədilə vergidən azadolmaları nəzərdə tutur.

Nazirlər Kabinetinin 21 dekabr 2018-ci il tarixli Qərarı ilə “Mikro, kiçik, orta və iri sahibkarlıq subyektlərinin bölgüsü meyarları” təsdiq olunmuşdur. Sahibkarlıq subyektlərinin əvvəlki bölgü meyarlarından fərqli olaraq yeni meyarlarda “kiçik”, “orta” və “iri” sahibkarlıq qrupları ilə yanaşı, “mikro” sahibkarlıq qrupu da müəyyənləşdirilmişdir. Yeni meyarlara görə, işçilərinin sayı 10 nəfərədək, illik gəliri 200 min manata qədər olan sahibkarlar mikro sahibkarlardır. 11-50 işçisi olan, illik gəliri 200 min manatdan artıq və 3 milyon manatadək olanlar kiçik sahibkarlar hesab olunur. 51 - 250 işçi qüvvəsi ilə çalışan və illik gəliri 3 - 30 milyon manat arasında olanlar orta sahibkarlardır. Sahibkarlıq subyektlərinin yeni bölgü meyarları sahibkarlığın tənzimlənməsi tədbirləri çərçivəsində mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə yönəldilən dövlət dəstəyi tədbirləri və güzəştlərin tətbiqinin vahid meyarlara əsasən yerinə yetirilməsinə şərait yaradır.

Dövlət satınalmaları haqqında qanunvericiliyə edilmiş dəyişikliyə əsasən, mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin dövlət satınalmalarında iştirak səviyyəsi genişləndirilmişdir. Belə ki, 3 milyon ABŞ dolları ekvivalentində və ya ondan aşağı olan malların (işlərin, xidmətlərin) dövlət satınalmaları yalnız mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin iştirakı ilə, açıq tender üsulunu tətbiq etməklə elektron satınalma vasitəsilə keçiriləcəkdir.

Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin kommunal xidmətlərə qoşulması prosedurları, tikintiyə icazə və tikinti obyektinin istismarına icazə qaydaları da sadələşdirilmişdir.

Eyni zamanda kiçik və orta biznesin inkişafının qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində KOBİA tərəfindən “Kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı haqqında” Qanun layihəsi hazırlanmışdır. Layihənin 2018-ci ilin 20 noyabr tarixində Milli Məclisin müvafiq komitələrinin birgə iclasında beynəlxalq təşkilatların, ictimai birliklərin nümayəndələrinin iştirakı ilə ictimai müzakirəsi keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin sahibkarlığın inkişafı istiqamətində müəyyən etdiyi strateji xəttin əsas elementləri qanun layihəsində öz əksini tapmışdır.

Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə yanaşı, KOB-lara dəstək məqsədilə bir sıra yeni layihələr reallaşdırılmış, yeni idarəetmə modelləri tətbiq olunmuşdur. KOBİA-nın “Kiçik və Orta Biznesin Dostu”, qısaca desək “KOB Dostu” layihəsi belə idarəetmə modellərindəndir. “KOB Dostu” fəaliyyət göstərdiyi yerlərdə mikro, kiçik və orta biznes subyektləri ilə birbaşa ünsiyyətdə olur, onların təşəbbüslərinin, potensial imkanlarının müəyyən edilməsi və reallaşdırılması, yeni KOB subyektlərinin yaradılması və inkişafının bütün mərhələlərində, eləcə də sahibkarların hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində KOB-lara dəstək göstərir. Sahibkarlarla sıx əlaqədə olan KOB dostları onların inkişaf ehtiyaclarını sorğular və digər vasitələrlə öyrənir, yerlərdə KOB-lara göstərilən xidmətlərin monitorinqini aparır.

İlk “KOB Dostu” 2018-ci ilin sentyabr ayında dövlət başçısının iştirakı ilə Masallı Sənaye Məhəlləsinin açılışı çərçivəsində Masallıda fəaliyyətə başlamışdır. Hazırda ölkənin 12 şəhər və rayonunda - Bakı, Sumqayıt, Abşeron, Masallı, Quba, Qusar, Xaçmaz, Siyəzən, Yevlax, Gəncə, Qəbələ və Füzulidə 14 KOB dostu mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə xidmət göstərir. Ümumiyyətlə, respublikanın 10 iqtisadi rayonu üzrə 60 “KOB Dostu”ndan ibarət şəbəkənin yaradılması nəzərdə tutulur.

Bakı şəhərində ilk kiçik və orta biznes evinin (KOB evi) açılması istiqamətində də işlər aparılır. KOB evində kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə 30-dan çox dövlət qurumu tərəfindən 100-dən artıq xidmət göstəriləcəkdir. Eyni zamanda elektron formada vahid platforma üzərindən xidmətlərin göstərilməsini təmin edəcək “e-KOB evi” portalının yaradılması istiqamətində də müvafiq tədbirlər görülür.

Azərbaycan Hökuməti və ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi tərəfindən birgə həyata keçirilən "Sosial-iqtisadi inkişaf fəaliyyəti" (SEDA) layihəsi çərçivəsində ölkə regionlarında istifadəyə verilən yem emalı müəssisələri də KOB-lara, xüsusilə aqrar sahədə fəaliyyət göstərən fermerlərə dəstək istiqamətində önəmli layihələrdəndir. Hazırda davam etməkdə olan və Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin təşkilatçılığı ilə istifadəyə verilən yem emalı müəssisələri kənd yerlərində sakinlərin heyvandarlıq və bitkiçilik sahəsində fəaliyyətinin genişlənməsinə və yemə olan tələbatın ödənilməsinə öz müsbət töhfəsini verməkdədir.

KOBİA tərəfindən həmçinin, KOB-ların təlim-tədris ehtiyacı nəzərə alınmaqla müxtəlif mövzularda onlayn təlim, seminar və treninqlər təşkil olunur, KOB-lar üçün onlayn təlim sisteminin yaradılması istiqamətində işlər aparılır.

Agentliyin başlıca missiyası çoxsaylı dəstək tədbirləri və onlara sahibkarların rahat çıxışının təmin edilməsi yolu ilə KOB sektorunun davamlı inkişafına nail olmaqdan və bu sahənin ölkə iqtisadiyyatındakı rolunun artırılmasından ibarətdir. Bunun üçün KOB klasterlərinin yaradılması, daxili bazar araşdırmaları üçün KOB-lara dəstəyin göstərilməsi, KOB-ların kadr potensialının artırılması, sahibkarların hüquqlarına dair onlayn portalın yaradılması, KOB-ların inkişafı ilə əlaqədar təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsi, KOB subyektləri üçün əlavə yeni və innovativ maliyyə mexanizmlərinin hazırlanması istiqamətində də tədbirlər görülür.

Azərbaycanda ÜDM-də və məşğulluqda KOB-un payının dəfələrlə artırılması üçün potensial böyük və çoxşaxəlidir. Dövlət başçısı tərəfindən ölkəmizdə sahibkarlığın, xüsusilə də kiçik və orta biznesin inkişafı istiqamətində müəyyənləşdirilmiş tapşırıqlara uyğun olaraq, 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin rəqabət qabiliyyətinin daha da artırılması, gündəlik istehlak malları ilə təminatın əsasən KOB subyektləri vasitəsilə həyata keçirilməsi, KOBun payının ÜDM-də 60%-ə, məşğulluqda 70%-ə, qeyri-neft ixracında isə 40%-ə çatdırılması nəzərdə tutulur.

ÖLKƏ İQTİSADİYYATININ ŞAXƏLƏNMƏSİNİN DAYANIQLI İNKİŞAFA TÖVHƏSİ

Azərbaycanın inkişaf etmiş modern dövlətə çevrilməsində sürətli və hərtərəfli inkişafı harmonik olan iqtisadi potensial müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin xalqımızın Ümummilli liderinin uzaqgörən və düşünülmüş inkişaf strategiyasından qaynaqlanan sosial-iqtisadi siyasəti keyfiyyətcə yeni prioritetləri müəyyən edərək innovasiya əsaslı inkişaf modelinə keçidi şərtləndirmiş, yüksək rəqabət qabiliyyətli və şaxələnməmiş iqtisadiyyatın formalaşmasını sürətləndirmişdir. Azərbaycanda yaradılmış güclü iqtisadi potensial və aparılan məqsədyönlü islahatlar, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, investisiyaların və ixracın təşviqi, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, qeyri-neft ixracının stimullaşdırılması, iqtisadi idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və digər tədbirlər iqtisadiyyatın davamlı və dayanıqlı inkişafını təmin edir.

Müasir dövrdə hər bir ölkənin inkişafını təmin edən ən mühüm amil səmərəli iqtisadi islahatların və bu islahatların tərkib hissəsi olaraq inkişaf strategiyalarının həyata keçirilməsidir. Dünya ölkələrinin təcrübəsinə nəzər saldıqda görürük ki, müasir trendlər və çağırışlara uyğun iqtisadi inkişaf strategiyaları həyata keçirən, paralel islahatlar aparan dövlətlər bütün sahələrin tərəqqisini təmin edərək dayanıqlı inkişafa nail ola bilirlər. Bu mənada, Azərbaycan da istisna deyil. Ölkəmizdə həyata keçirilən yeni nəsil islahatlar, uğurlu inkişaf strategiyaları bütün sahələrin dayanıqlı inkişafını şərtləndirib. Azərbaycanın sürətli inkişafı və əldə edilmiş nailiyyətlər, ilk növbədə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən uğurlu siyasətin məntiqi nəticəsidir. Hazırda iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, qeyri-neft sektorunun dinamik və davamlı inkişafının təmin edilməsi, rəqabət qabiliyyətliliyin artırılması və bu sahəyə investisiya qoyuluşunun sürətləndirilməsi Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş, başlıca məqsədi uzunmüddətli perspektivdə ölkənin davamlı sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsi ilə yüksək

sosial rifah olan "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası, məqsədli dövlət proqramları, strategiyalar, konkret tədbirlər planları, kompleks və davamlı iqtisadi islahatlar ölkədə innovativ və bilik iqtisadiyyatının formalaşması, ixracın şaxələnməsi, idxaldan asılılığın maksimum dərəcədə azaldılması, biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılması, investisiyaların cəlbi, rəqəmsallaşma və rəqəmsal iqtisadiyyatın yaradılması və digər istiqamətlərdə mühüm işlərin həyata keçirilməsinə hüquqi və iqtisadi zəmin yaratmışdır. Ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və islahatların davamlılığını təmin etmək üçün iqtisadiyyatın mövcud vəziyyətinin dərinlən təhlili və yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanması məqsədilə dövlət başçısının 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri" təsdiq edilmişdir. Bu mühüm sənəd kənd təsərrüfatından tutmuş sənayeyə qədər bütün sahələri, həmçinin insan kapitalının inkişafı, biznes mühitinin davamlı olaraq yaxşılaşdırılması, kiçik və orta biznesin, qadın sahibkarlığının inkişafı kimi əsas istiqamətləri əhatə edir.

Azərbaycan Respublikasında iqtisadiyyatın davamlı inkişafına nail olunması və rəqabətqabiliyyətliliyin təmin edilməsi istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilməkdədir. Son illərdə neft gəlirlərindən asılılığın minimuma endirilməsi üçün iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində sistemli tədbirlər reallaşdıran Azərbaycan son 15 ildə qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və biznes mühitinin liberallaşdırılması istiqamətində əhəmiyyətli uğurlar əldə edib. Rəqabətqabiliyyətli istehsal və emal müəssisələrinin fəaliyyət göstərməsinə əlverişli şərait yaradılması, müqayisəli üstünlüyə malik əlavə dəyər yaradan sahələrin inkişafı vasitəsilə yerli istehsalın stimullaşdırılması, həmçinin kənd təsərrüfatı, sənaye, tikinti, turizm, İKT sahələrinin potensialının gücləndirilməsi tədbirləri inkişafın istiqamətini qeyri-neft sektorunun xeyrinə dəyişmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən iqtisadi siyasət ötən müddətdə hədəflənən nəticələrə nail olunduğunu göstərir. Qəbul edilmiş ümumi, sahəvi və regional inkişaf proqramları çərçivəsində həyata keçirilən siyasətin məntiqi davamı olaraq ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətləndirilməsi, iqtisadiyyatın şaxələnməsi, regionların davamlı və tarazlı sosial-iqtisadi inkişafı, əhəlinin sosial müdafiəsi və əhəliyə göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması yolu ilə əhəlinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına nail olunub. Dövlət

proqramlarında müəyyənləşdirilmiş məqsədlərə nail olmaq üçün ölkənin təbii və əmək potensialından səmərəli istifadə, infrastruktur təminatının yaxşılaşdırılması sahəsində genişmiqyaslı işlər görülmüşdür. İnkişaf strategiyasının əsas prioritet istiqamətlərindən olan sahibkarlığın inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində ölkədə güclü sahibkarlar ordusu yaranmış və ölkə iqtisadiyyatının formalaşmasında sahibkarların rolu əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Əldə olunan uğurlar özünü statistik göstəricilərdə də göstərir. Belə ki, strateji valyuta ehtiyatları 2003-cü ilə nisbətən 24,3 dəfə artaraq 45 mlrd. ABŞ dolları səviyyəsini keçmişdir. 2004- 2018-ci illərdə ümumi daxili məhsul (ÜDM) real ifadədə 3,3 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru 2,8 dəfə artmışdır. Bu dövrdə sənaye real ifadədə 2,6 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sənayesi 2,4 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,7 dəfə artmışdır. Ölkə iqtisadiyyatına bugünədək 261 mlrd. ABŞ dollarından artıq investisiya qoyulmuşdur ki, bunun da 50 faizi xarici investisiyalardır.

Azərbaycanın əldə etdiyi uğurlar beynəlxalq təşkilatların və maliyyə institutlarının hesabatlarında da öz müsbət əksini tapmışdır. Təsədüfi deyildir ki, Dünya Bankının “Doing Business 2019” hesabatına görə Azərbaycan əvvəlki illə müqayisədə reytingdə 32 pillə irəliləyərək, 57-ci yerdən 25-ci pilləyə yüksəlib. Sənədə əsasən, 10 indikatorndan 8-i üzrə öz mövqeyini daha da yaxşılaşdıran Azərbaycan dünyanın 10 ən islahatçı dövləti siyahısına daxil edilərək dünyanın ən çox islahat aparan ölkəsi elan olunub. Dünya İqtisadi Forumunun “İnklüziv İnkişaf İndeksi 2018” hesabatına görə ən yaxşı inkişaf etməkdə olan ölkələr sırasında Azərbaycan ilk üçlüyə daxil olmuşdur.

Ölkədə məşğulluğun təmin edilməsi, qeyri-neft ixracının artırılması, biznes mühitinin inkişafı kimi strateji məsələlərdə sahibkarların rolunun yüksəldilməsinə, cəmiyyətdə sahibkarlığa dəstək əhvali-ruhiyyəsinin artırılmasına təkan vermək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 21 aprel tarixli 1988 nömrəli Sərəncamı ilə aprel ayının 25-i Azərbaycanda “Sahibkarlar Günü” kimi təsis edilmişdir.

Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafı iqtisadiyyatın şaxələnməsi, rəqabətqabiliyyətliliyinin və ixracyönümlülüyünün artırılması, istehlak mallarına olan tələbatın yerli resurslar hesabına ödənilməsi, idxaldan asılılığın azaldılması, ixracın stimullaşdırılması, məşğulluğun təmin edilməsi və iqtisadi inkişafın təmin edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, inkişaf etmiş ölkələrdə özəl sektorun ÜDM və məşğulluqdakı xüsusi çəkisinə nəzər saldıqda belə qənaətə gəlmək olur ki, Azərbaycanda da davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsində

sahibkarlığın əsas hərəkətverici amilə çevrilməsi qarşıda duran əsas çağırışlardandır. Belə ki, ölkədə sahibkarlığın inkişafı istiqamətində görülmüş işlər nəticəsində qeydiyyatdan keçmiş sahibkarlıq subyektlərinin sayı 990 minə keçmiş, özəl sektorun ÜDM-də payı 80 faizi, məşğulluqda payı isə 75 faizi ötmüşdür. Azərbaycan hökuməti son illərdə sahibkarlığın inkişafına dövlətin maliyyə dəstəyini daha da yaxşılaşdırmış, güzəştli kreditlərin həcmi əhəmiyyətli dərəcədə artırmışdır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsi və bu sahəyə dövlət qayğısının artırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitləri hesabına bugünədək ölkə üzrə layihələrinin ümumi dəyəri 5 milyard manat olan 36 minədək sahibkara 2,3 milyard manat güzəştli kredit verilmişdir. Bu kreditlərdən istifadə etməklə investisiya layihələrinin reallaşdırılması nəticəsində 165 mindən çox yeni iş yeri açılmışdır. Verilmiş güzəştli kreditlərin 1 milyard manatı büdcə, 1,3 milyard manatı geri qaytarılan vəsaitlər hesabına təmin edilmişdir. Güzəştli kreditlərin 68 faizi aqrar sektorun, 32 faizi müxtəlif sənaye və digər sahələrin inkişafına yönəldilmişdir. Verilmiş kreditlərin 75 faizi regionların, 25 faizi isə Bakı qəsəbələrinin payına düşür.

Maliyyə dəstəyi ilə yanaşı sahibkarlığın inkişafı məqsədi ilə digər dövlət dəstək mexanizmləri də tətbiq olunur. Sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların 2021-ci ilədək dayandırılması, lisenziyalasdırma və icazələrin alınması sahəsində şəffaflığın təmin edilməsi və təkmilləşdirmə işlərinin aparılması, o cümlədən vahid pəncərə prinsipinin tətbiqi, dövlət xidmətlərinin elektronlaşdırılması yolu ilə dövlət məmuru və vətəndaş təmasının minimuma endirilməsi və sahibkarların hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında və mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarında Apellyasiya Şuralarının yaradılması sahibkarlığın inkişafına təkan vermişdir. Bununla yanaşı, gömrük və vergi sahəsində həyata keçirilən islahatlar, o cümlədən sahibkarların vergi yükünün azaldılması, gömrük rəsmiləşdirilməsi zamanı sərhəddə “bir pəncərə” sisteminin tətbiqi, “Malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün “Yaşıl dəhliz” və digər buraxılış sistemlərindən istifadə Qaydaları”nın tətbiqi də ölkədə sahibkarlığın inkişafına öz tövhəsini vermişdir.

Azərbaycanın iqtisadi potensialını artıran və dayanıqlı inkişafa töhfə verən mühüm amillərdən biri də müxtəlif sahələri əhatə edən dövlət proqramlarının və layihələrin uğurla reallaşdırılmasıdır. Yeni iqtisadi inkişaf kursu fonunda regionların sosial-iqtisadi inkişafının

davamlılığının təmin edilməsi xüsusi diqqət mərkəzindədir. Ötən müddət ərzində Azərbaycanda dövlət başçısı tərəfindən Regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair 4 Dövlət Proqramı qəbul edilmişdir.

Dövlət Proqramları çərçivəsində regionlarda infrastrukturun bərpası və inkişafı, əhalinin kommunal xidmətlərlə, o cümlədən elektrik enerjisi, qaz və su ilə təchizatı, səhiyyə və təhsil müəssisələrinin tikintisi, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Son 15 ildə regionlarda 6 hava limanı tikilmiş və yenidən qurulmuş, 14 min kilometrdən çox respublika və yerli əhəmiyyətli yolda təmir-tikinti işləri aparılmış, 436 ədəd körpü və tunel tikilmiş və təmir olunmuşdur. Əhalinin elektrik enerjisinə olan tələbatını daha dolğun təmin etmək məqsədilə son 15 ildə regionlarda 28 elektrik stansiyası istifadəyə verilmiş, 45 min kilometrdən artıq elektrik xətti çəkilmiş və 1650-dən çox yarımstansiya quraşdırılmış və ya təmir olunmuşdur. Həmçinin bu dövrdə regionlarda 56,2 min kilometr qaz xətti çəkilmiş və ya əsaslı təmir olunmuş, 1800-dən çox yaşayış məntəqəsi təbii qazla təmin edilmiş, regionlar üzrə qazlaşdırma səviyyəsi 41 faizdən 93,2 faizə çatmışdır. Əhalinin su təminatının yaxşılaşdırılması üçün yeni su və kanalizasiya xətləri çəkilmiş, yeni su anbarları istifadəyə verilmişdir. Belə ki, Dövlət Proqramları çərçivəsində regionlarda 11 min kilometr su, 6 min kilometr kanalizasiya xətti çəkilmiş, 223 su anbarı inşa olunmuş və ya yenidən qurulmuşdur. Əhalinin ekoloji cəhətdən təmiz su ilə təminatının yaxşılaşdırılması üçün 466 modul tipli sutəmizləyici qurğular quraşdırılmış, fasiləsiz içməli su ilə təmin olunan əhalinin sayı əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir.

Eyni zamanda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artırılması və yeni əkin sahələrinin dövrüyyəyə daxil edilməsi məqsədilə kənd yerlərində torpaqların suvarma və meliorasiya təminatının yaxşılaşdırılmasına, torpaq və su ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsinə xüsusi önəm verilmiş, 4,2 min kilometr suvarma kanallarının tikintisi, bərpası və yenidən qurulması işləri aparılmış, Taxtakörpü, Şəmkirçay, Tovuzçay və Göytəpə su anbarları tikilmiş, 413 min hektar torpaq sahələrinin su təminatı yaxşılaşdırılmış, 2285 subartezian quyusu qazılmışdır.

Ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri də sənayeləşmə və qeyri-neft sənayesinin inkişafıdır. Təsadüfi deyil ki, sənayenin inkişafına xüsusi önəm verən dövlət başçısı tərəfindən 2014-cü il Azərbaycanda "Sənaye ili" elan edilmiş, "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair

2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı" qəbul olunmuşdur. Müasir texnologiyaların və qabaqcıl təcrübənin tətbiqi nəticəsində son illər ölkədə sənayeləşmə templəri yüksəlmiş, metallurgiya, maşınqayırma, kimya, inşaat materiallarının istehsalı, qida və digər ənənəvi sənaye sahələri genişlənməklə yanaşı, yeni əlavə dəyər yaradan sənaye sahələri yaradılmış, bir sıra sənaye məhsulları üzrə özünütəminatmə səviyyəsi yüksəlmişdir. Bununla yanaşı, sənaye parklarının, sənaye məhəllələrinin yaradılması istiqamətində ciddi addımlar atılmış, kimya, təkrar emal, gəmiqayırma, yüngül sənaye, əczaçılıq sahələrində ixtisaslaşmış sənaye zonaları - Sumqayıt Kimya Sənaye, Balaxanı, Qaradağ, Mingəçevir, Pirallahı sənaye parkları yaradılmışdır. Eyni zamanda, Neftçala və Masallıda sənaye məhəllələri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iştirakı ilə istifadəyə verilmiş, Hacıqabul Sənaye Məhəlləsində tikinti işləri yekunlaşmış, Sabirabad Sənaye Məhəlləsində isə tikinti işləri davam etdirilir. Dövlət başçısının tapşırığına əsasən, ölkəmizin digər regionlarında da sənaye məhəllələrinin yaradılması istiqamətində araşdırmalar aparılır.

Aqrar sənayenin inkişafının təmin edilməsi və artan tələbatın ödənilməsi məqsədi ilə ölkədə aqrar sektorun inkişafı xüsusi önəm daşıyır. Bu baxımdan aqrar sektorun innovasiyalara və informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə müasir idarəetmə üsullarına uyğun yenidən qurulması, o cümlədən iri fermer təsərrüfatlarının və aqroparkların yaradılması əsas hədəflərdəndir. Dövlət başçısının tapşırığına uyğun olaraq, hazırda 33 rayon üzrə 51 iri fermer təsərrüfatı və aqroparkın yaradılması təşviq olunur. Artıq 22 aqropark fəaliyyətə başlayıb, digərlərində isə işlər davam etdirilir. Aqroparkların yaradılması kənd təsərrüfatının alt sahələri olan quşçuluq və heyvandarlığın xammala olan tələbatının yerli istehsal hesabına ödənilməsi ilə yanaşı, ərzaq məhsullarının idxalının maksimum endirilməsinə və kənd təsərrüfatı məhsullarının ixrac imkanlarının genişlənməsinə imkan yaradmaqdadır.

Qloballaşma şəraitində rəqəmsallaşma prosesləri Azərbaycan üçün geniş imkanlar açır. Dördüncü Sənaye İnqilabı şəraitində Azərbaycan özünün yerləşdiyi əlverişli coğrafi mövqeyi, zəngin təbii sərvətləri və insan resurslarından istifadə etməklə dünya üzrə İKT sahəsində yeni trendlərin ölkədə tətbiqini reallaşdırır. Rəqəmsallaşma və rəqəmsal iqtisadiyyat quruculuğu ölkənin dayanıqlı inkişafı üçün yeni imkanlar açır. Müasir dünyanın inkişaf prinsipləri elektronlaşma və yüksək texnologiyalar üzərində qurulub. Bu gün "Elektron hökumət", "Elektron ölkə" anlayışı heç kimdə təəccüb doğurmur. Azərbaycan da bu

tendensiyadan geri qalmır. Azərbaycanda rəqəmsallaşma İKT sahəsində müvafiq yeni infrastruktur quruculuğunu, mövcud infrastrukturun modernizasiyasını, yeni texnologiyaların tətbiqini özündə ehtiva edir. Rəqəmsallaşma və rəqəmsal iqtisadiyyatın yaradılması üçün də əsas baza informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafıdır.

Bu səbəbdən də ölkənin rabitə sisteminin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, müasir texnologiyaların tətbiqi, strateji əhəmiyyətli layihələrin həyata keçirilməsi istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsi əsas məsələlərdən biri kimi daim diqqət mərkəzində olmuşdur.

Son illərdə əldə olunan nailiyyətlər nəticəsində İKT-nin inkişafı baxımından Azərbaycan artıq regionun lider dövləti kimi tanınır. Müstəqil, gənc dövlət olan Azərbaycanda 2013-cü il “İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları ili” elan edilmiş və həmin il fevral ayının 8-də ölkəmizin ilk peyki olan "Azerspace 1" telekommunikasiya peyki orbitə çıxarılmışdır. Daha sonra 2014-cü ildə "Azersky" müşahidə peykinin, 2018-ci ildə isə Azərbaycanın üçüncü peyki olan “Azerspace-2” telekommunikasiya peykinin orbitə buraxılması Azərbaycanın kosmik dövlətlər sırasında yerini möhkəmlətməmişdir.

Bununla yanaşı son 15 ildə ölkə regionlarında 1600-dən çox ATS, 1000-dən çox poçt binası tikilmiş və ya əsaslı təmir edilmişdir. Ölkənin sosial-iqtisadi həyatında mühüm rol oynayan və əsas prioritet istiqamətlərdən biri olan informasiya və rabitə sahəsinin inkişafında 11 dəfədən çox artıma nail olunmuşdur.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin uğurla həyata keçirdiyi sosial-iqtisadi siyasət nəticəsində müstəqilliyimiz möhkəmlənir, dövlətimiz qüdrətlənir, ölkəmiz davamlı və dayanıqlı inkişaf edir, Azərbaycanın dünyada nüfuzu artır. Bir sözlə, dövlət başçısının ölkəmizin hərtərəfli inkişafına hesablanmış siyasəti Azərbaycanı daha işıqlı sabahlara, daha firavan gələcəyə aparır.

Dövlət başçısının müəyyənləşdirdiyi kimi, "Görülən bütün bu işlərin məqsədi budur - Azərbaycan vətəndaşı daha da yaxşı yaşasın, ölkəmizin iqtisadi müstəqilliyi daha da möhkəmlənsin və dünyada rolumuz, əhəmiyyətimiz artsın”.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli
iqtisadi inkişaf modeli”
elmi konfrans, 14 may 2020-ci il*

İQTİSADİYYATIN DİVERSİFİKASIYASI: İNVESTİSİYA, İNNOVASIYA VƏ İNFRASTRUKTUR

Son illər Azərbaycan dövlətinin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri iqtisadiyyatın diversifikasiyası, neft-qaz sektorundan əldə olunan gəlirləri qeyri-neft sektoruna yönəltməklə iqtisadiyyatın tarazlı inkişafına nail olmaqdır. Bu baxımdan, qeyri-neft sektorunun inkişafı, ixracın təşviqi və şaxələndirilməsi istiqamətində ölkədə bir sıra iqtisadi siyasət sənədləri qəbul olunmuşdur. Bu sənədlərə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Regionlarda mövcud olan təbii və iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə edilməklə qeyri-neft sektorunun inkişafını nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018, 2019-2023-cü illər üçün Dövlət Proqramları;

- Aqrar-sənayenin inkişafını hədəfləyən “Azərbaycan Respublikasında 2002-2006-cı illərdə aqrar bölmənin inkişafına dair Proqram”;

- İxrac yönümlü iqtisadi modeli üstün tutan “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası;

- Sənayenin inkişafı sahəsində “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015- 2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”;

- Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları (neft və qaz sənayesi, kənd təsərrüfatı, istehlak mallarının istehsalı, ağır sənaye və maşınqayırma, turizm sənayesi, logistika və ticarət, kommunal xidmətlər və d.) üzrə strateji yol xəritələri.

- Qeyri-neft ixracının təşviqi ilə bağlı 2016-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında istehsal olunan qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi istiqamətində əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədilə Sərəncam;

- “Qeyri-neft sektorunda rəqabətqabiliyyətli daxili istehsalın dəstəklənməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 sentyabr 2018-ci il tarixli 497 nömrəli Sərəncam.

Eyni zamanda, 2016-cı ildə Azərbaycan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə qoşulmuş, məqsədlərin milliləşdirilməsi və innovasiya əsaslı inklüziv inkişaf istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu sənədlər neft gəlirlərini iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə yönəltməklə qeyri-neft sektorunun inkişafını sürətləndirmək, müasir tələblərə cavab verən istehsal sahələri yaratmaqla rəqabətə davamlı məhsul istehsal etmək, ölkədə istehsal olunan məhsulların ixracını dəstəkləmək, sahibkarlıq fəaliyyətində şəffaflığa nail olmaq və s. məqsədlər daşıyır. Bu da ölkənin həm istehsal, həm də ixracında diversifikasiya ilə şərtlənir.

Ölkədə 2018-ci ildə istehsal edilmiş ümumi daxili məhsul (ÜDM) əvvəlki illə müqayisədə 1,4 faiz artaraq 79797,3 milyon manat olmuşdur və əhalinin hər nəfərinə düşən ÜDM 8126,2 manat, yaxud 4780,1 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Eyni zamanda, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunda yaradılmış əlavə dəyər 41810,5 milyon manat olmaqla 1,8%, neft sektorunda isə 31758,6 milyon manat olmaqla 0,6% artmışdır. Qeyd edək ki, ölkədə diversifikasiyanın təmin edilməsi məqsədilə reallaşdırılan iqtisadi siyasətin əsas hədəfi neft-qaz sektorundan asılılığı azaltmaqla, qeyri-neft sektorunda inkişafı təmin etməkdir. Bu baxımdan, ÜDM-in strukturuna diqqət etdikdə məlum olur ki, 2017-ci ildə kənd təsərrüfatı (5,6%), mədənçıxarma sənayesi (34,1%), emal sənayesi (4,7%), ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri (10,4%), tikinti (9,5%), nəqliyyat və anbar təsərrüfatı (6,8%) sahələrində əlavə dəyər istehsalı yüksək çəkiyə malik olmuşdur. Bununla yanaşı, əhalinin məşğulluğu kənd təsərrüfatı (36,4%), ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri (14,6%), tikinti (7,2%), emal sənayesində (5,2%), nəqliyyat və anbar təsərrüfatında (4,2%) yüksəkdir.

Azərbaycanda 2017-ci ildə istehsal olunan ÜDM-in 40,1 faizi sənayedə istehsal olunmuşdur. 2017-ci ildə sənayedə istehsal olunmuş malların və göstərilmiş xidmətlərin ümumi buraxılış həcmi 39555,4 milyon manat təşkil etmişdir ki, onun da 27660,9 milyon manatı mədənçıxarma sənayesinin, 9767,0 milyon manatı emal sənayesinin payına düşür. Emal sənayesində məhsul istehsalının strukturunda ən yüksək xüsusi çəkiyə malik alt sahələr qida məhsullarının istehsalı (33,7%), neft məhsullarının istehsalı (27,9%), tikinti materiallarının istehsalı (5,8%), kimya sənayesi (5,2%), maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri (4,5%), metallurgiya sənayesi (4,4%), hazır metal məmulatların istehsalı (2,8%), içki istehsalı (2,5%), rezin və plastik kütlə məmulatlarının istehsalı (2,4%), maşın və avadanlıqların istehsalı (2,0%), toxuculuq sənayesi (1,8%), elektrik avadanlıqlarının istehsalı (1,8%)

olmuşdur. Əsas kapitalla investisiyaların 63,9%-i sənaye sahələrinin inkişafına yönəldilmişdir ki, bu da 9942,2 milyon manat təşkil edir.

Ölkədə innovasiya əsaslı sənayeləşmənin müasir çağırışlara uyğun qurulması üçün müvafiq infrastruktur qurulmuş, dayanıqlı və inklüziv sənayenin inkişafı üçün sənaye və texnologiyalar parklarının, sənaye məhəllələrinin yaradılması istiqamətində ciddi addımlar atılmışdır. Kimya, təkrar emal, gəmiqayırma, yüksək texnologiyalar, yüngül sənaye, əczaçılıq sahələrində ixtisaslaşmış sənaye (Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı, Neftçala, Qaradağ, Pirallahı, Mingəçevir, Balaxanı Sənaye Parkı) və texnologiya parkları, sənaye məhəllələrinin (Neftçala, Masallı, Hacıqabul, Sabirabad Sənaye Məhəlləsi) fəaliyyətini təmin etmək, eləcə də, istehsal zəncirinin təkmilləşdirilməsi və genişləndirilməsi istiqamətində sənaye klasterlərinin formalaşdırılması istiqamətində tədbirlərə başlanılmışdır. Bu işlərin yerinə yetirilməsi çoxtərəfli və kompleks dövlət dəstəyinin artması, sahibkarlıq təşəbbüslərinin genişlənməsi, universitet və tədqiqat mərkəzlərinin bu prosesdə iştirakı üçün maraq və imkanlarının artması fonunda baş verir. Qeyd olunan innovasiya subyektlərinin yaradılması ölkəmizdə sahibkarlığın innovativ təşəbbüslərinin reallaşmasında dövlət dəstəyinin rolunun artması fonunda elmi tədqiqat institutları, universitetlər və sənaye işbirliyinin formalaşmasının vəhdəti kimi milli innovasiya sisteminin infrastrukturunun məqsədyönlü formalaşmasına təkan vermişdir.

Həmçinin, qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində investisiya təşviqi mexanizmi tətbiq edilir. 2016-cı ilin may ayından başlayaraq bu günə qədər cəmi 349 investisiya təşviqi sənədi verilmiş və 304 sahibkar bu imkandan faydalanmışdır.

Görülmüş məqsədyönlü tədbirlərin nəticəsidir ki, son bir neçə ildə beynəlxalq reytinglərdə ölkəmizin mövqeyi daha da yaxşılaşmışdır.

Ölkədə reallaşdırılan iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq biznes mühiti xeyli yaxşılaşmış, 2018-ci il oktyabrın 31-də Dünya Bankı tərəfindən yayılan “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycan dünyanın 10 ən islahatçı dövləti siyahısına daxil edilərək dünyanın ən çox islahat aparan ölkəsi elan olunmuşdur. Yeni hesabatda Azərbaycanın mövqeyi 2017-ci illə müqayisədə 32 pillə irəliləyərək 190 ölkə arasında 25-ci yerdə qərarlaşıb, dünyanın bir çox ölkələrini geridə qoymaqla Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri arasında lider mövqeyə yüksəlib.

Qlobal İnnovasiya İndeksi 2018-ci ilin nəticələrinə görə, Azərbaycan 127 ölkə arasında 82-ci yerdə qərarlaşmışdır.

Son illər qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə bağlı atılan addımların nəticəsi olaraq qeyri-neft ixracının rəqabətqabiliyyətliliyi əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. Belə ki, əvvəlki illərdə ixracda böyük paya malik olan mineral məhsullar ixracı azalmağa doğru gedir. Buna paralel olaraq kənd təsərrüfatı məhsullarından fındıq, xurma, alma, armud, sitrus meyvələri, eləcə də, pomidor, soğan və digər tərəvəz məhsullarının ölkə ixracında xüsusi çəkisi yüksələn tempə artır. Bundan başqa, ölkəyə ən çox valyuta gətirən emal sənayesi məhsullarından alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar, plastik kütlə və məmulatlar, üzvi kimyəvi birləşmələr, pambıq və sairələrini gösətmək olar ki, bu məhsullar da ixracda müqayisəli üstün hesab olunan məhsullardır.

Ölkədə ixracın təhlili onu göstərir ki, hal-hazırda pambıqçılıq, baramaçılıq, tütünçülük, üzümçülük, çayçılıq, fındıqçılıq kimi sahələrdə stimullaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsi adı çəkilən sahələr üzrə ixrac imkanlarının yaranmasına səbəb olmuş və əvvəlki dövrlərdə ixrac olunmayan ipək tullantıları, ipəkdən hazırlanan məhsullar, pambıq iplik və pambıq parçalar kimi məhsulların ixracına başlanılmışdır.

Azərbaycanın istehsal etdiyi məhsulların xarici bazarlara çıxışının dəstəklənməsi məqsədilə dörd ticarət nümayəndəliyi (Rusiya, Çin, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və Mərkəzi Avropa ölkələri üzrə Polşa ticarət nümayəndəliyi) yaradılmış və müxtəlif ölkələrə ixrac missiyaları göndərilmişdir. Həmçinin, ixracın təşviqi sənədinə əsasən ixrac edilən məhsulların gömrük dəyərinə 3 faiz həcmində güzəşt edilir.

Qeyd edilənlərlə yanaşı, ölkədə iqtisadiyyatın diversifikasiyasının təmin edilməsində aqrar sənaye məhsullarının geniş potensialını nəzərə alaraq bu məhsullar üzrə emalın dərinləşdirilməsi və ixrac məhsullarının çeşid çoxluğuna nail olunması, eləcə də, regional diversifikasiya istiqamətlərinin müəyyən edilməsi əhəmiyyətlidir.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli
iqtisadi inkişaf modeli”
elmi konfrans, 14 may 2020-ci il*

M.Q.Musayev
Azərbaycan Respublikası
Sahibkarlar
(İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli
Konfederasiyasının Prezidenti
i.e.d., professor

İNFRASTRUKTURUN İNKİŞAFINDA SAHİBKARLIĞIN ROLU VƏ GƏLƏCƏK PERSPEKTİVLƏRİ

Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş iqtisadi inkişaf strategiyasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməsi ölkə iqtisadiyyatının potensialının daha da yüksəlməsinə şərait yaratmış, ölkəmizdə dayanıqlı və sabit iqtisadi sistem formalaşmışdır. Ölkədə sahibkarlığın inkişafı istiqamətində reallaşdırılan kompleks və sistemli tədbirlər, bu sahəyə dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi özəl bölmənin inkişafını sürətləndirmiş, iri şəhərlərlə yanaşı, regionlarda da sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaratmışdır. Bütün bunların nəticəsində sahibkarlıq iqtisadiyyatın aparıcı qüvvəsinə çevrilmişdir.

Ölkədə görülən sistemli işlər iqtisadi potensialın artmasında, infrastruktur təminatının, biznes mühitinin yaxşılaşmasında və əhalinin rifahının yüksəlməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətləndirilməsində, infrastrukturun formalaşmasında, məşğulluğun təmin edilməsində sahibkarlığın rolu böyükdür.

Son illərdə respublikamızda qeyri-neft sektorunun, xüsusilə də regionlarda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı istiqamətində hazırlanmış dövlət proqramları, iri infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi, əhalinin yoxsulluq səviyyəsinin minimuma endirilməsi kiçik və orta sahibkarlığın inkişaf etməsinə şərait yaratmışdır. Əldə olunmuş dinamik iqtisadi artımın nəticəsidir ki, Azərbaycanın "yuxarı orta gəlirli" ölkələr sırasında mövqeyi daha da möhkəmlənmişdir.

Ölkədə həyata keçirilən inkişaf konsepsiyasında ilk növbədə sahibkarların fəal iştirakına geniş meydan verilməsi, sahibkarlıq subyektlərinə dövlət tərəfindən güzəştli kreditlər şəklində verilən maddi dəstəyin ilbəl artırılması və çoxsaylı digər tədbirlər Prezident İlham Əliyevin bu sahəyə diqqətini təsdiqləyən faktların yalnız az bir hissəsidir.

Dövlətimiz gələcəkdə əldə edəcəyi üstünlükləri nəzərə alaraq bu gün müəyyən məqamlarda böyük maliyyə resursları hesabına başa gələn infrastruktur layihələrini gerçəkləşdirməkdən belə çəkinmir. Bu barədə imzalanmış dövlət proqramlarının əhəmiyyətli nəticələrindən biri də məhz infrastrukturun bütün sahələrdə müasirləşdirilməsidir. Bu tədbirlər sahibkarlığın inkişafını və yeni müəssisələrin fəaliyyətə başlamasını stimullaşdırmaqla yanaşı, əhalinin mənəvi-intellektual yüksəlişinə təkan verir.

Ölkəmizdə modern inkişaf strategiyasının əsas hədəflərindən biri Azərbaycanı yüksək infrastruktur təminatına malik ölkəyə çevirməkdən ibarətdir. Bu baxımdan dövlət başçısının müvafiq fərmanları ilə təsdiqlənən və ölkəmizdə 2004-cü ildən uğurla reallaşdırılan regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət proqramları çərçivəsində həyata keçirilən layihələr respublikamızı infrastruktur təminatı baxımından dünyanın ən qabaqcıl ölkələri sırasına çıxarıb. Xüsusi olaraq qeyd edilməlidir ki, bu kontekstdə bütün ölkə boyu yol-nəqliyyat infrastrukturunun yenilənməsi müasir Azərbaycanın mənzərəsini xarakterizə edən əsas cəhətlərdəndir. Son 15 ildə regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət proqramları çərçivəsində respublikanın bütün bölgələrində yol infrastrukturunun yenilənməsi istiqamətində irimiqyaslı layihələr həyata keçirilib, dünya standartlarına cavab verən yeni yollar çəkilib, yol ötürücüləri, körpülər, yeraltı və yerüstü piyada keçidləri tikilib və bu proses bu gün də davam edir.

Eyni zamanda son bir neçə ildə respublikamızda 6 beynəlxalq hava limanı inşa olunub, dəmir yol infrastrukturunu müasir standartlara uyğunlaşdırılıb. “Şərqi-Qərbi” və “Şimali-Cənubi” beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinə iri həcmli investisiyalar qoyulur. Azərbaycandan keçən hər iki marşrut Şərqi-Qərbi, Şimaldan Cənuba gedən ən qısa yollar olacaq və bu yoldan istifadə edən ölkələrə böyük iqtisadi səmərə verəcək.

Azərbaycanın nəqliyyat infrastrukturunda həyata keçirilən yenidənqurma işləri, beynəlxalq layihələr, qəbul olunan Dövlət proqramları da bu sahənin inkişafına böyük təkan verib, Asiya ilə Avropanın qovuşuğunda yerləşən respublikamızın nəqliyyat dəhlizi kimi önəmini daha da yüksəldib. Bununla da Avrasiya məkanının mühüm logistik mərkəzlərindən birinə çevrilən ölkəmiz həm də dünyada öz tranzit imkanlarını artırmağa yol açan yeni təşəbbüslərin müəllifi kimi nüfuz qazanıb.

İqtisadi baxımdan səmərəli, dayanıqlı, təhlükəsiz və ekoloji normalara tam cavab verəcək Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti “Şərqi-

Qərb” nəqliyyat dəhlizinin əsas elementlərindən olmaqla Cənubi Qafqazda, bütövlükdə Avrasiya məkanında ticari-iqtisadi münasibətlər sahəsində sıx əməkdaşlığa, regionda sosial-iqtisadi artımın sürətlənməsinə və ölkələrin qlobal səviyyədə əməkdaşlığının genişlənməsinə müsbət təsir göstərəcək.

Ölkəmiz üçün mühüm əhəmiyyət daşıyan infrastruktur layihələri sırasında Avropanın ən böyük infrastruktur layihələrindən biri olan “Cənub Qaz Dəhlizi”nin reallaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər diqqətəlayiqdir.

Ölkədə infrastruktur təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə yol-nəqliyyat infrastrukturunu ilə yanaşı elektrik, qaz və su təchizatının yenilənməsi işləri aparılmış, su anbarları, hidroqovşaqlar, kanallar, drenaj şəbəkələri, yüzlərlə subartezian quyusu inşa edilmiş və ya əsaslı təmir olunmuşdur. Bu obyektlər aqrar sektorda sahibkarlığın inkişafını sürətləndirmiş, yeni torpaqların dövriyyəyə cəlb edilməsinə yol açmışdır. Bu illər ərzində enerji təchizatının daha da yaxşılaşması sahibkarlığın, kiçik biznesin, ümumiyyətlə, bütün iqtisadiyyatın davamlı inkişafı üçün möhkəm zəmin yaramışdır.

Bölgələrdə 500-dən çox sənaye müəssisəsi, o cümlədən Sumqayıtda texnologiyalar və tekstil parkları, Naxçıvanda sement, mərmər və avtomobil, Qazaxda sement, Gəncədə alüminium, Goranboyda gips məhsulları, Mingəçevirdə polietilen borular, elektron avadanlıqları, Sumqayıtda kağız emalı, bitki yağları, günəş panelləri, Masallıda və Abşeronda kərpic, Hacıqabulda seramik plitələr, Gədəbəy və Daşkəsəndə qızıl emalı, Oğuzda qarğıdalı emalı və qlükoza, İmişlidə şəkər, bitki yağları və qarışıq yem zavodları, Masallıda mebel fabriki və yüzlərlə digər müasir müəssisələr istifadəyə verilmişdir.

İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində atılan mühüm addımlardan biri də inşaat sektorunun inkişafıdır. Azərbaycanda artan iqtisadi potensialı nəzərə alaraq qəbul edilmiş regional inkişaf proqramlarının yerinə yetirilməsi ilə növbəti illərdə bu sahədə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən mühüm infrastruktur və inşaat layihələrinin həyata keçirilməsi, mənzil inşaatının genişlənməsi, yeni zavodların tikilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

“Bu sahəyə investisiya qoymaq niyyətində olan xarici şirkətlər bundan yalnız faydalana bilərlər”, - deyən Prezident İlham Əliyev vurğuladı ki, qarşıya qoyulan məqsədlərdən biri özümüzü bütün tikinti materialları ilə 100 faiz təmin etməkdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, ölkədə kifayət qədər xammal var və tikinti materialları sahəsində yerli istehsal

son 10 ildə xeyli artmışdır. Bu sahədə ən önəmli sənədlərdən biri “Tikinti və infrastruktur obyektləri ilə əlaqədar investisiya layihələrinin xüsusi maliyyələşmə əsasında həyata keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Bu Qanun tikinti və infrastruktur obyektlərinin və onlara oxşar obyektlərin “Tik - idarə et - təhvil ver” modelinə uyğun olan maliyyələşmə əsasında tikintisinə, idarə edilməsinə və təhvil verilməsinə investisiyanın cəlb olunmasının hüquqi əsaslarını müəyyən edir.

Bu qanunun icrası ilə investorlar hər hansı sahibkarlıq riski daşımadan ölkəmizə investisiya yatırımları və bunun müqabilində gəlirlər əldə etməkdə maraqlı olacaq. Eyni zamanda, dövlət bu yolla ölkəyə böyük məbləğdə investisiya cəlb edəcək, yeni iş yerləri açılacaq, məşğulluğun səviyyəsi artacaq və müvafiq müqavilə müddəti başa çatdıqdan sonra yaradılan həmin infrastruktur obyektləri əvəzsiz olaraq dövlətin mülkiyyətinə keçəcəkdir. Bu qanun layihəsi həm dövlətin, həm də investorların maraqlarına tamamilə uyğun gəlir və icrası artıq uğurla davam etməkdədir.

İnşaat sektorunda əhəmiyyətli sənədlərdən biri də “Bəzi çoxmənzilli binaların istismarına icazə verilməsinin sadələşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 fevral 2019-cu il tarixli Fərmanıdır. İstismarına icazə verilməmiş çoxmənzilli yaşayış binalarının sakinlərinin mənafelərini qorumaq məqsədilə verilmiş Fərmanın icrası ilə aparılacaq müəyinələr nəticəsində həmin binaların istismarına icazə proseduru və müddəti optimallaşdırılacaq, bu sahədə şəffaflıq və vətəndaş məmnunluğunu təmin edilməklə sektorun canlanmasına şərait yaradacaqdır.

Ötən il dekabrın 25-də Prezident İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış "Sahibkarlara mövcud və ya inşa ediləcək tikinti obyektlərinin elektrik enerjisi ilə təchizatı prosedurunun sadələşdirilməsi haqqında" fərmana edilən dəyişikliklərdən sonra prosedurların sayı 2-yə, elektrik şəbəkəsinə qoşulma müddəti 20 günə endirilib. Hazırda tələbatı 150 kilovata qədər olan fəaliyyət sahəsini elektrik şəbəkəsinə qoşdurmaq üçün sahibkarın "KOB evləri", "ASAN Kommunal" və "ASAN xidmət" mərkəzlərinə müraciət etməsi kifayətdir.

Ümumiyyətlə son dövrlərdə ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətini tənzimləyən prosedur və qaydalar xeyli liberallaşdırılmış, sahibkarlığa dövlət maliyyə yardımını mexanizmi işə salınmış, ölkədə bəzi məhsullara ixrac rüsumları ləğv edilmiş, idxalda rüsumların 15 faizlik maksimal həddi müəyyənləşdirilmişdir. Sahibkarlığa dövlət dəstəyi tədbirləri

nəticəsində sahibkarlıq subyektlərinin sayının son 15 il ərzində artması nəticəsində özəl sektorda iş yerlərinin əsaslı şəkildə artması bu prosesin dönməz xarakter aldığını bir daha təsdiq edir.

Ölkədə lisenziya tələb olunan fəaliyyət növlərinin sayı azaldılmış, lisenziyalar müddətsiz müəyyən edilmiş, dövlət rüsumunun məbləği Bakıda 2 dəfə, regionlarda isə 4 dəfə azaldılmış, lisenziyaların İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən "ASAN xidmət" mərkəzlərində verilməsinə başlanılmışdır. Əvvəllər müxtəlif sahibkarlıq fəaliyyətlərinə bütünlükdə 330 icazə tələb olunurdusa, "Lisenziyalar və icazələr haqqında" qanunun qüvvəyə minməsi ilə bütün icazələr vahid sənəddə göstərilir, onların sayı isə 86-ya endirilmişdir.

"Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında" qanunun tətbiqindən sonrakı 38 ay ərzində vergi yoxlamaları istisna olmaqla cəmi 640 yoxlama keçirilib. Müqayisə üçün qeyd edək ki, yoxlamaların dayandırıldığı 2015-ci ilin 1 noyabrından əvvəlki 38 ay ərzində sahibkarlıq subyektlərində 185 mindən çox yoxlama keçirilmişdir.

"Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanının tətbiqi ilə əlaqədar ölkədə investisiya və biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması, sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi və səmərəli əlaqələndirmənin tətbiqi, kiçik və orta sahibkarlığın ölkə iqtisadiyyatında rolunun və rəqabət qabiliyyətinin artırılması, bu sahədə idarəçilik sisteminin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, maliyyə resurslarına Kiçik və Orta Sahibkarlıq subyektlərinin çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və institusional dəstək mexanizmlərinin formalaşdırılması, sahibkarlığın hüquqi təminatının gücləndirilməsi və regionlarda sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaradılması istiqamətində işlər uğurla davam etdirilir.

Biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və qeyri-neft sektorunda sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi sahəsində görülən tədbirlərin nəticəsində 2004-2018-ci illərdə ölkəmizin qeyri-neft ixracı 4,1 dəfə, ixrac olunan mal çeşidlərinin sayı 2,6 dəfə artmışdır. Eyni zamanda, sahibkarlıq subyektlərinin sayı 4,2 dəfə, hüquqi şəxslərin sayı 1,9 dəfə, kiçik müəssisələrin sayı 2 dəfə, fərdi sahibkarların sayı 5 dəfə artmış, ümumilikdə isə, müstəqillik qazandıqdan sonra ölkə iqtisadiyyatına 250 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur.

Sahibkarlığın inkişafı sahəsində həyata keçirilən sistemli tədbirlər nəticəsində Dünya Bankının "Doing Business-2019" hesabatında biznes mühitinin əlverişliliyinə görə ölkəmiz əvvəlki illərlə müqayisədə 32 pillə irəliləyərək 190 ölkə arasında 25-ci yerə yüksəlib. Ölkəmizin kredit reytinginə görə də mövqeyi xeyli möhkəmlənib. "Doing Business-2019" hesabatının əhatə etdiyi 10 indikatorun 8-i üzrə öz mövqelərini yaxşılaşdıran Azərbaycanın dünyanın ən islahatçı 10 ölkəsi siyahısına daxil edilməsi ölkədə aparılan iqtisadi islahatların bariz nümunəsidir.

Azərbaycanda həyata keçirilən çevik büdcə-vergi siyasəti nəticəsində dövlətin iqtisadi qüdrətinin daha da artırılması, regionların, qeyri-neft sektorunun və sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, istehsal və infrastrukturun müasir tələblərə uyğun yenidən qurulması, xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində işlər davam etdirilmişdir. Dövlət büdcəsi sosial və investisiya yönümlü olmaqla iqtisadi islahatların və dövlət proqramlarının, o cümlədən infrastruktur layihələrinin maliyyələşmə mənbəyi olmuşdur.

Prezident İlham Əliyevin bəyan etdiyi kimi, hazırda qarşıda duran ən başlıca məqsəd Azərbaycanı inkişaf etmiş dövlətlər səviyyəsinə çatdırmaqdır. Bu baxımdan ölkənin inkişafının hazırkı mərhələsində qarşıya qoyulmuş əsas hədəflər çoxşaxəli, innovasiya yönümlü iqtisadiyyatın formalaşdırılması, əhalinin rifahının davamlı olaraq yaxşılaşdırılması, iqtisadiyyatın bütün sferalarında sağlam və müasir tələblər əsasında infrastrukturun bərqərar olması, habelə elmin, mədəniyyətin inkişafında, ictimai həyatın bütün istiqamətlərində yeni nailiyyətlərin əldə olunmasıdır.

Hazırda islahatların texnologiyası da təkmilləşməkdədir. İqtisadi siyasətdə çevikliyin təmin edilməsi, struktur dəyişiklikləri ilə institusional islahatların paralel aparılması, konkret hədəflərə və maliyyə mənbəyinə əsaslanan proqramlı idarəetmə bunu bir daha təsdiq edir. Bu nailiyyətlərin əldə olunmasında Azərbaycan sahibkarlarının xüsusi rolunun olması qeyd edilməlidir. Ölkədə ümumi daxili məhsul istehsalının cəmiyyətinin özəl sektorun payına düşməsi onu göstərir ki, artıq sahibkarlar iqtisadi inkişaf üçün lokomotiv rolunu oynamaqdadırlar.

Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası ölkə sahibkarlarını təmsil edən bir təşkilat olaraq həm əldə edilən uğurları dəyərləndirir, həm də müasir çağırışları dərinlən təhlil edir, bununla bağlı silsilə və ardıcıl tədbirlər həyata keçirir. Bu, istər qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsi, istər sahibkarlıq subyektlərinin problemlərinin öyrənilib əlaqədar təşkilatlar tərəfindən

onların həllinə nail olunması, istərsə də sahibkarların maarifləndirilməsi işinin daha da dərinləşdirilməsi ilə bağlıdır. Konfederasiya Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında sahibkarlığın rolunun qorunub saxlanmasında və inkişaf etdirilməsində genişmiqyaslı işlər aparır.

Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası hazırda sahibkarlara göstərilən xidmətlərin əhatə dairəsini genişləndirir, günün tələblərinə cavab verən mövzular üzrə treninqlər, seminarlar, konfranslar keçirir, sahibkarların hüquq və vəzifələrinin qorunması istiqamətində mütəmadi olaraq iş aparır.

Biz Sahibkarlar Konfederasiyası olaraq dövlətimizin yaratdığı bu imkanlardan istifadə edərək bilik və bacarığımızı xalqımızın rifah halının daha da yüksəlməsi üçün öhdəmizə düşən vəzifələri daha məsuliyyətlə yerinə yetirəcək, yaradılan əlverişli şəraitdən səmərəli şəkildə və düzgün istifadə edərək ölkəmizin iqtisadi qüdrətinin artması üçün bütün qüvvəmizi səfərbər edəcəyik.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli
iqtisadi inkişaf modeli”
elmi konfrans, 14 may 2020-ci il*

İQTİSADİYYATIN SOLLUĞU-SAĞLIĞI VƏ İQTİSADİ İNKİŞAF STRATEGİYALARININ SEÇİMİ

Bütün dövlətlər (hökumətlər) və siyasi qruplar (ilk növbədə siyasi partiyalar) ictimai rifahın yüksəlməsini özlərinin son məqsədi elan edirlər. Solçu siyasi-iqtisadi məfkurəyə görə, bu məqsədə çatmağın ən “qısa” və düzgün yolu dövlətin aktiv tənzimləmə tədbirləri həyata keçirməsindən, sağçı məfkurəyə görə isə, iqtisadiyyatın özü-özünü tənzimləməsindən keçir. Bu iki fəlsəfə arasındakı rəqabət müasir dünyada sosial-iqtisadi inkişafın əsas hərəkətverici qüvvələrdəndir.

Dövlətin iqtisadiyyata müdaxilə formaları arasında *modelyaradıcı müdaxilə formalarını* ayrıca təsnifləşdirmək lazımdır. Bunlar elə müdaxilə formalarıdır ki:

- ***iqtisadi modellər (sistemlər), ilk növbədə, bunların səviyyəsinə görə fərqlənir.*** Məsələn, daxili bazarın qorunması məqsədi ilə idxalın məhdudlaşdırılması xarici ticarət rejiminin liberallıq səviyyəsini və dolayısı ilə həm də iqtisadiyyatın ümumi liberallıq səviyyəsini azaldır. Bu o deməkdir ki, xarici ticarətin tənzimlənməsi dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsinin modelyaradıcı formalarına aiddir. Bir çox başqa müdaxilə formaları isə bu mənada neytraldır. Məsələn, məzənnəni tənzimləmək məqsədi ilə maliyyə bazarında dövlətin həyata keçirdiyi valyuta intervensiyaları, qeyri-formal iqtisadiyyatın leqallaşdırılması və korrupsiyanın azaldılması üzrə tədbirlər, uşaq əməyinin tənzimlənməsi ilə bağlı qanunvericilik qərarları da dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsidir, amma bunlar iqtisadiyyata liberallıq və ya dirijistlik əlamətləri vermir və modelyaradıcı formalara aid deyil;

- ***ikiqütblüdür.*** Bunların zəifləməsinin də (azaldılmasının da), gücləndirilməsinin də (artırılmasının da) öz məntiqi var. Məsələn, xarici ticarətin tənzimlənməsi qarşısında dayanan və mahiyyətə bir-birinə əks olan hədəflərin hər ikisi – idxalın sərbəstliyi və daxili bazarın qorunması – “yaşamaq haqqına” sahibdir. Hər bir ölkədə və hər bir zaman kəsiyində bunların hansısa biri ön plana çıxır, yəni prioritetə çevrilir. Bunların arasındakı seçim "ya bu, ya o" tipli seçim deyil, bunların hansısa kombinasiyasının (nisbətinin) seçimidir. Bunlar cəmi dəyişməz qalan toplananlara bənzəyir, yəni biri artdıqda digəri azalır. Eyni məhsul və

xidmətlər üzrə (yaxud bütövlükdə ölkə üzrə) eyni vaxtda həm idxalın sərbəstliyini yüksəltmək, həm də daxili bazarın qorunmasını gücləndirmək prinsipinə mümkün deyil;

- **siyasi rəqabət predmetinə çevrilir.** Məsələn, solçu siyasi qruplar (partiyalar, təşkilatlar, analitik mərkəzlər) üçün daxili bazarın qorunması, sağçı qruplar üçün isə xarici ticarətin liberallığı, bir qayda olaraq, daha yüksək prioritetdir.

Solçuluq və sağçılıq təkcə iqtisadi dünya görüşlərini deyil, real iqtisadiyyatları da səciyyələndirir. Hər konkret zaman kəsiyində hər bir ölkənin iqtisadiyyatı dövlətin ona müdaxiləsinin modelyaradıcı formalarının miqyasından və dərinliyindən asılı olaraq bəlli bir solluq-sağlıq səviyyəsinə malik olur. Bu müdaxilələr nə qədər yüksəkdirsə, iqtisadiyyat bir o qədər daha soldadır və əksinə, nə qədər aşağıdırsa, bir o qədər daha sağdadır.

İqtisadiyyatın sağlığı-solluğu ölçüləbiləndir. Onun səviyyəsini qiymətləndirmək məqsədi ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat İnstitutu İqtisadiyyatın solluğu (sağlığı) indeksi – İS(S)İ – adlandırdığı kompozit göstərici təklif edir. İS(S)İ üzrə tədqiqatların nəticələri 2015-ci ildən başlayaraq hər il dərc olunur. Bundan əlavə, İnstitutun əməkdaşları İS(S)İ-nin siyasi-iqtisadi təfsirinə və sahəvi tətbiqinə dair bir sıra əsərlər nəşr etmişlər. Bütün bu nəşrlərlə İnstitutun rəsmi İnternet saytında tanış olmaq mümkündür.

Hər bir konkret ölkə (və ya ölkələr qrupu) üçün İS(S)İ bunu ifadə edir ki, onun iqtisadiyyatı hansısa başqa bir ölkənin (ölkələrin) iqtisadiyyatına nəzərən daha solçu, digərinin (digərlərinin) iqtisadiyyatına nəzərən daha sağçı iqtisadiyyatdır. İndeks həm də iqtisadiyyatın solluq-sağlıq *dərəcəsinə* ölçür, yəni onu qiymətləndirməyə imkan verir ki, “A” ölkəsinin iqtisadiyyatı “B” ölkəsinin iqtisadiyyatına nisbətən *nə qədər* solda və ya sağdadır.

Metodologiya

İS(S)İ altı sub-indeks əsasında hesablanır:

- *Dövlət maliyyəsi sub-indeksi (DM),*
- *Qiymətlərin tənzimlənməsi sub-indeksi (QT),*
- *Xarici ticarət sub-indeksi (XT),*
- *Lisenzialaşdırma sub-indeksi (L),*
- *Məşğulluğun tənzimlənməsi sub-indeksi (MT),*
- *Minimum əmək haqqı sub-indeksi (MƏH).*

İqtisadiyyatın solluğu (sağlığı) indeksi, onun bütün sub-indeksləri və bu sub-indekslərin alt-indeksləri 0-1 aralığında dəyişir. “0” –

iqtisadiyyatın “mütləq sağlığını” (dövlətin iqtisadiyyatı – heç bir müdaxilə etməməsini), “1” – “mütləq solluğu” (iqtisadiyyatın bütünlüklə dövlət tərəfindən idarə edilməməsini) göstərir. Xarici ticarət sub-indeksinin alt-indeksləri və Məşğulluğun tənzimlənməsi sub-indeksinin Məşğulluğun tənzimlənməsinin sərtliyi alt-indeksi istisna olmaqla, bütün göstəricilər 0-1 aralığına $(V_i - V_{min}) / (V_{max} - V_{min})$ düsturu ilə gətirilir. Adı çəkilən alt-indekslər isə baza göstəricinin mahiyyətinə uyğun olaraq, $(V_i - V_{max}) / (V_{min} - V_{max})$ düsturu ilə indeksləşdirilir.

İqtisadi tənzimləmənin bəzi formaları üzrə (yəni bəzi sub-indekslər üzrə) mütləq sağlıq və ya mütləq solluq halları olsa da, ümumən, hər hansı bir ölkə iqtisadiyyatının “mütləq sağ” və ya “mütləq sol” nöqtəyə düşməsi mümkünsüzdür. Odur ki, bütün ölkələr üzrə İS(S)İ “0” və “1” nöqtələrindən müəyyən kənarlaşmada yerləşir.

Alt-indeksləri meydana gətirən sub-indekslərin hər biri üçün mümkün olan minimal (və ya ehtimalən minimal) göstərici V_{min} , mümkün olan maksimal (və ya ehtimalən maksimal) göstərici V_{max} kimi qəbul edilir.

Dövlət maliyyəsi sub-indeksi vergilər vasitəsilə gəlirlərin yenidən bölüşdürülmə səviyyəsi – ni əks etdirir və iki alt-indeksin – *Büdcə xərcləri alt-indeksinin* və *Müəssisələrin vergi yükü alt-indeksinin* cəbri ortası kimi hesablanır. Büdcə xərcləri alt-indeksi, öz növbəsində, büdcə xərclərinin ÜDM-də faizlə ifadə edilən pay göstəriciləri əsasında hesablanır. Faktik informasiya BVF-in statistik məlumat bazasındandır. Vergi yükü indeksi, şərti (modelləşdirilmiş) özəl müəssisə tərəfindən il ərzində ödənilən vergilərin onun illik mənfəətinə nisbəti göstəriciləri əsasında hesablanır. Statistik məlumatlar Dünya Bankının hesabatındandır.

Əgər təhlil olunan dövlətlər arasında resurs ixracatçısı olan ölkələr olmasaydı, büdcə xərclərinin ÜDM-ə nisbəti, dolayısı formada olsa da, müəssisələrin və vətəndaşların vergi yükünü (məcmu vergi yükünü) yetərincə adekvat əks etdirərdi. Büdcə vəsaitlərinin mühüm bir qismi neft-qaz fondlarından trasfertlərlə formalaşanda vergi yükü göstəricilərinin ayrıca nəzərə alınmasına ehtiyac yaranır. Bəzi araşdırma mərkəzləri vergi yükünü gəlir və mənfəət vergilərinin yuxarı həddi əsasında hesablayır, lakin maksimal dərəcə ilə vergi ödənməsi əksər ölkələr üçün tipik deyil. Buna görə də bu araşdırmada Vergi yükü alt-indeksinin hesablanması zamanı hipotetik şirkətin vergi yükü göstəricilərindən istifadə olunur. Nəzəri baxımdan, Dövlət maliyyəsi sub-indeksi gəlir vergisi vasitəsi ilə yenidən bölünən milli gəliri də əks etdirməlidir, amma

bəzi ölkələrdə proporsional, digərlərində isə progressiv vergi sistemi tətbiq edilir və onları vahid bir ölçüyə gətirmək yanlışdır.

Hər iki alt-indeks üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 100$ götürülmüşdür.

Qiymətlərin tənzimlənməsi sub-indeksi qiymətlərin nə dərəcədə sərbəst əmələgəlməsini (sağ qütb) və eyni zamanda, dövlətin qiymətlərin formalaşmasına nə dərəcədə müdaxilə etməsini (sol qütb) ifadə edir. Sub-indeksin sıfıra yaxınlaşması qiymətdoymada liberallığın artmasını, birə yaxınlaşması isə qiymət tənzimlənməsinin güclənməsini ifadə edir. Qiymətdoymanın sərbəstliyini ölçmək üçün bu araşdırmada, nisbətən daha geniş anlamda həm monetar, həm qeyri-monetar, həm formal, həm də qeyri-formal qiymət tənzimləmələrini özündə əks etdirən alıcılıq qabiliyyəti pariteti (AQP) əmsallarından istifadə olunur. Hər bir ölkə üçün bu əmsal AQP ilə hesablanmış (beynəlxalq dollarla ifadə olunmuş) ÜDM-in cari ABŞ dolları ilə ifadə olunmuş ÜDM-ə nisbəti kimi müəyyən edilir. Hər iki göstərici sırası BVF-in statistik bazasından götürülür. AQP əmsalları, ölkələr üzrə qiymətlərin ümumi səviyyəsi ilə ABŞ-dakı qiymət səviyyəsinin müqayisəsini ifadə etməklə, həm də ölkələr arasındakı qiymət səviyyəsi fərqlərini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Ölkələr arasında qiymət səviyyəsi fərqlərinin determinantları sırasında monetar qiymət tənzimlənməsi (ən ümumi şəkildə iqtisadiyyatın monetizasiya səviyyəsi – milli valyutadakı pul kütləsinin ÜDM-ə nisbəti) və bəzi strateji məhsullar (məsələn, enerji) üzrə qiymətlərə yuxarı hədd məhdudiyyətlərinin tətbiqi ilk sıralarda dayanır. Hansı ölkələrdə monetizasiya səviyyəsi daha aşağı (bu, monetar qiymət tənzimlənməsinin sərtliyini ifadə edir), eyni zamanda dövlət tərəfindən bir sıra məhsullar üçün rəsmi qaydada müəyyən olunmuş “tavan qiymət məhdudiyyətləri” həmin məhsulların real bazar qiymətindən daha aşağıdırsa (bu qeyri-monetar qiymət tənzimlənməsinin sərtliyini ifadə edir), həmin ölkələrdə qiymətlərin səviyyəsi daha aşağıdır, başqa ifadə ilə, AQP əmsalı daha yüksəkdir. Bu baxımdan AQP əmsalı qiymət tənzimlənməsinin səviyyəsi üzrə beynəlxalq müqayisələr aparmaq üçün hazırda əlçatan olan göstəricilər arasında mənzərəni nisbətən daha dəqiq ifadə edəndir.

AQP əmsallarının indeksləşdirilməsi zamanı $V_{min} = 0,1$, $V_{max} = 10$ götürülmüşdür.

Xarici ticarət sub-indeksi xarici ticarətin liberallıq səviyyəsini (sağ qütb) və dövlətin bu sahədəki tənzimləmə tədbirlərinin sərtliyini (sol qütb) ölçür. Sub-indeksin sıfıra yaxınlaşması şirkətlərin xarici ticarət sərbəstliyinin artmasını, birə yaxınlaşması isə bu sahədə dövlət tənzimlənməsinin sərtləşməsini ifadə edir.

Sub-indeks üç konseptual müddəə üzərində qurulur. Birincisi, xarici ticarət azadlığı ixracın yox, idxalın sərbəstliyi ilə ölçülməlidir. İkincisi, idxalın sərbəstliyi yüksəldikdə, daxili bazarın qorunması, bir qayda olaraq, zəifləyir. Üçüncüsü, təbii resurs ixracının iqtisadiyyatda əhəmiyyətli paya malik olduğu ölkələrdə xarici ticarət azadlığını ixrac-idخال əməliyyatlarının mütləq və nisbi həcm göstəriciləri ilə (məsələn, ixrac və idxal həcmnin ÜDM-ə nisbəti ilə) ölçmək olmaz.

Xarici ticarət sub-indeksi üç alt-indeksin – *Xarici ticarət azadlığı alt-indeksinin*, *İdxalın iqtisadi qiyməti alt-indeksinin* və *Ticarətin azadlığı alt-indeksinin* sadə cəbri ortası kimi hesablanır. Xarici ticarət azadlığı alt-indeksi Freyzer İnstitutunun eyniadlı göstəriciləri əsasında, İdxalın iqtisadi qiyməti alt-indeksi Dünya İqtisadi Forumunun “Beynəlxalq ticarətdə iştirak” hesabatının materialları əsasında, Ticarətin azadlığı alt-indeksi isə *Heritage Fondu* ilə *The Wall Street Journal*’ın birlikdə hazırladığı “İqtisadi Azadlıq İndeksi” hesabatındakı eyniadlı göstəricilər əsasında hesablanır. Xarici ticarət azadlığı alt-indeksi üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 10$, İdxalın iqtisadi qiyməti alt-indeksi üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 7$, Ticarətin azadlığı alt-indeksi üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 100$ götürülür.

Lisenzialaşdırma sub-indeksi. İqtisadiyyatın solluq-sağlıq səviyyəsini lisenzialaşdırmanın sadəliyi (mürəkkəbliyi) baxımından qiymətləndirərkən: a) lisenzialaşdırılan fəaliyyət növlərinin sayını, b) lisenzialaşdırılan fəaliyyət növlərinin çeşidini, c) lisenziyaların keçərlilik müddətini və d) lisenziyaların verilmə qaydalarını nəzərə almaq lazımdır. Bu göstəricilər iş sahibləri üçün nə qədər əlverişlidirsə (yəni say azdırsa, çeşid məhduddursa, müddət uzundursa və qaydalar sadədirsə), iqtisadiyyat bir o qədər daha sağdadır. Lakin hazırda bu göstəricilərin heç biri üzrə elmi tutarlılığı şübhə doğurmayan dövlətlərarası müqayisə aparmaq mümkün deyil.

Ona görə də Lisenzialaşdırma sub-indeksi Dünya Bankının metodologiyası əsasında – modelləşdirilmiş müəssisənin hipotetik bir tikinti üçün aldığı lisenziyalara sərf etdiyi vaxt və xərc göstəricilərinin indeksləşdirilməsi əsasında, bu alt-indekslərin sadə ortası kimi hesablanır. Dünya Bankının istifadə etdiyi üçüncü göstərici – prosedurların sayı ümumi mənzərəni təhrif etdiyi üçün nəzərə alınmır.

Vaxt alt-indeksi üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 1000$, *Xərc alt-indeksi* üçün isə $V_{min} = 0$, $V_{max} = 100$ kimi götürülür.

Məşğulluğun tənzimlənməsi sub-indeksi işəgötürənlə muzzdlu işçi arasında əmək prosesinin təşkili ilə bağlı münasibətlərə dövlətin nə dərəcədə müdaxilə etməsini ölçür. Ənənəvi sosial proqramlardan fərqli

olaraq, bu müdaxilə *birbaşa* sosial müdafiə məqsədləri güdür. İşçinin birbaşa sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, bir qayda olaraq, iş sahibinin sərbəstliyini məhdudlaşdırmaq hesabına başa gəlir.

İki alt-indeks – *Məşğulluğun tənzimlənməsinin sərtliyi alt-indeksi* (2/3) və *İşdənçıxarma xərcləri alt-indeksi* (1/3) əsasında hesablanır. Statistik mənbə Dünya İqtisadi Forumunun məlumat bazasıdır. Məşğulluğun tənzimlənməsinin sərtliyi alt-indeksi üçün $V_{min} = 0$, $V_{max} = 7$, İşdənçıxarma xərcləri alt-indeksi üçün isə $V_{min} = 0$, $V_{max} = 78$ götürülür. İşdənçıxarma xərcləri alt-indeksinin baza göstəricisi işçinin işdən çıxarılma xərclərinin həmin işçinin neçə həftəlik əmək haqqına bərabər olduğunu ifadə edir. Ölkələr üzrə bu göstəricinin maksimum səviyyəsinin 58,5 olduğunu nəzərə alaraq, şərti olaraq 78 həftə (1,5 ildəki həftələrin sayı) bu göstərici üçün maksimum (mütləq sol qütb nöqtəsi) kimi qəbul edilir.

Minimum əmək haqqı sub-indeksi dövlət tərəfindən müəyyənləşdirilən illik minimum əmək haqqının adambaşına ÜDM-ə nisbətinin indeksləşdirilmiş variantıdır. Minimum əmək haqqının səviyyəsi iqtisadiyyatın solluğuna-sağlığına bilavasitə təsir edir, çünki bəzi başqa göstəricilər kimi, onun da yüksəldilməsi eyni vaxtda iqtisadiyyatın həm sollaşmasını, həm də sosialyönlüliyünün güclənməsini ifadə edir. Bir sıra dövlətlərdə MƏH qanunvericiliklə təsbit edildikdə belə, kollektiv razılaşmalarla yenidən müəyyənləşdirilir. Bu hallarda razılaşdırılmış minimum, qanunla təyin ediləndən daha yüksək olur və dövlətin qoyduğu minimum, bir növ, əmək haqqı minimumunun minimal həddi rolunu oynayır. Həm iqtisadiyyatın solluğu-sağlığı dövlət müdaxiləsi ilə şərtləndiyinə görə, həm də qanunvericiliklə təsbit edilən minimum son aşağı həddi ifadə etdiyinə görə bu araşdırmada ondan istifadə olunur.

Minimum əmək haqqının nə qanunvericiliklə, nə də kollektiv müqavilələrlə tənzimlənmədiyi ölkələrin iqtisadiyyatı bu sub-indeksə görə mütləq sağ qütbə (sıfır nöqtəsində) yerləşir. Minimum əmək haqqı yalnız kollektiv müqavilələrlə tənzimləndikdə ölkənin iqtisadiyyatı şərti olaraq 0,050 nöqtəsinə, dövlət tərəfindən, amma məhdud sayda işçilər üçün müəyyənləşdirildikdə isə, əhatə etdiyi işçi qrupunun xüsusi çəkisindən asılı olaraq, ya 0,050, ya da 0,080 nöqtəsinə qoyulur.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli
iqtisadi inkişaf modeli”
elmi konfrans, 14 may 2020-ci il*

Z.F.Məmmədov
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
Elmi fəaliyyətin təşkili və
idarəedilməsi departamentinin direktoru
i.e.d., professor

AZƏRBAYCANDA TƏTBİQ OLUNAN FİSKAL SİYASƏT VƏ MONETAR SİYASƏT: ALINAN DƏRSLƏR VƏ NƏTİCƏLƏR

Azərbaycan Respublikasında maliyyə sisteminin formalaşması və təkmilləşdirilməsində dövlətin rolu getdikcə güclənir və bu zaman global maliyyə böhranının təsirinin başa çatmadığı hazırkı dövrdə qarşıya ölkənin maliyyə sabitliyinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, makroiqtisadi, vergi və pul-kredit siyasətinin qarşılıqlı üzvi əlaqədə həyata keçirilməsi, büdcə sektorunun restrukturizasiyası və büdcə planlaşdırılması metodlarının daha səmərəli tətbiqi, büdcə gəlirlərinə və xərclərinə nəzarətin effektivliyinin yüksəldilməsi və s. kimi mühüm vəzifələr irəli sürülür.

Prezident İlham Əliyevin səsləndirdiyi əsas tezislərdən biri- “Bütün planlarımızın həyata keçirilməsi üçün başlıca şərt iqtisadi potensialdır” ifadəsidir. Azərbaycanda dövlət idarəçiliyi “güclü iqtisadiyyat-güclü dövlət” prinsipinə əsaslanır. Prezident İlham Əliyev neft gəlirlərinin artdığı bir vaxtda makroiqtisadi sabitlik üçün müəyyən təhlükələrin, o cümlədən inflyasiya potensialının yarana biləcəyini nəzərə alaraq, “Azərbaycan Respublikasında antiinflyasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi haqqında” 2005-ci il 31 may tarixli fərman imzalamışdır.

Milli iqtisadiyyatımızın neft bumu mərhələsinə hazırlığını təmin edən bu fərmanda dövlət büdcəsi xərclərinə nəzarətin gücləndirilməsi, neft ixracından əldə ediləcək vəsaitlərin səmərəli idarə olunması və istifadəsi ilə bağlı məsələlər öz əksini tapmışdır. Sərt pul-kredit və maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutan bu fərmanla ölkədə ardıcıl antiinflyasiya tədbirlərinə başlanıldı.

Fərman Dövlət maliyyə sisteminin təkmilləşdirilməsi çərçivəsində dövlət büdcəsi xərclərinin strukturunun təkmilləşdirilməsi, dövlət büdcəsi vəsaitlərindən təyinatı üzrə səmərəli istifadə edilməsi, dövlət satınalmalarına nəzarətin gücləndirilməsi, büdcə sisteminin təkmilləşdirilməsi, dövlət müəssisələrində maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsi və ödəməmələr probleminin aradan qaldırılması ilə bağlı tapşırıqları ehtiva edirdi.

Prezident İlham Əliyevin ölkənin iqtisadi həyatında reallaşdırdığı mühüm təşəbbüslərdən biri denominasiya ilə bağlı olmuşdur. Ölkədə pul dövriyyəsini daha da yaxşılaşdırmaq, məzənnə və qiymətlər miqyasını optimallaşdırmaq, uçot və hesablaşma sistemini sadələşdirmək məqsədi ilə 2005-ci ildə “Azərbaycan Respublikasında pul nişanlarının nominal dəyərinin və qiymətlər miqyasının dəyişdirilməsi (denominasiyası) haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı imzalandı. 2006-cı il yanvarın 1-dən milli valyutanın - manatın denominasiyası həyata keçirildi. 1 yeni manat 5000 köhnə manata bərabər tutuldu. Denominasiyanın həyata keçirilməsi ölkəmizdə makroiqtisadi sabitliyi bir daha təsdiq etdi.

Azərbaycanda makroiqtisadi tarazlığın təminatı üçün pul tədaviyünün dayanıqlılığı, büdcənin tarazlılığı, valyuta məzənnəsinin sabitliyi təmin edilir. Manatın dayanıqlılığı, ölkə daxilində pulun funksiyasına aid bütün məsələləri yerinə yetirməsi və beynəlxalq tədaviyü sferasında ölkəmizi layiqli təmsil etməsi üçün görülən tədbirlər davam edir.

Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi siyasət, ardıcıl islahat təşəbbüsləri və davamlı stabilləşdirmə tədbirləri nəticəsində dayanıqlı iqtisadi artımın zəruri şərti olan makroiqtisadi sabitliyin əsasları yaradılmışdır.

Azərbaycanda tətbiq olunan fiskal siyasət və onun nəticələri

Sirr deyil ki, istənilən dövlətin iqtisadi artım templərinin dayanıqlılığını, eləcə də həyata keçirilən islahatların yüksək səmərəliliyini şərtləndirən iqtisadi siyasətin əsas faktorlarından biri düzgün maliyyə siyasətinin formalaşdırılmasıdır. Həm fiskal, həm də monetar siyasətin əsas məqsədi ölkədə iqtisadi artıma, aşağı inflyasiyaya və yüksək məşğulluğa nail olmaqdır. Hər iki siyasət, bu məqsədə nail olmaq üçün özündə müxtəlif tənzimlənmə metodlarını birləşdirir. Ölkələr üçün əsas məqsəd, bu siyasətləri düzgün integrasiya edib, qarşıya qoyulan hədəflərə çatmaqdır.

Fiskal siyasəti - hər bir konkret tarixi dövrdə istənilən cəmiyyətin idarə edilməsi, iqtisadi-sosial və siyasi vəzifələrinin həyata keçirilməsi məqsədilə dövlətin mərkəzləşdirilmiş və qeyri-mərkəzləşdirilmiş pul vəsaiti fondlarının yaradılması və məqsəduyğun istifadəsi ilə əlaqədar olaraq həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişafının müasir mərhələsi iqtisadi və sosial sahədə dəyişiklərin zəruriliyi ilə xarakterizə olunur. Fiskal dayanıqlıq dövlətin gəlir və xərcləri arasında uzun müddətli dövrə

disbalansın yaranmamasına xidmət edir. İstənilən iqtisadiyyatın maliyyə müstəvisində fiskal gəlirlərdən səmərəli istifadə etməsi –büdcə sisteminin və icmal büdcənin effektivliyi həmçinin, dövlət borclanmasının və büdcə kəsirinin optimal həddinin qorunmasına, orta və uzun müddətli dövrdə fiskal sabitliyin pozulmasının və mümkün risklərin azaldılmasına hədəflənmişdir. Məhz bu səbəbdən, fiskal dayanıqlıq fiskal risk, fiskal fəza konsepsiyası ilə sıg bağlıdır.

Azərbaycan Respublikasının büdcə vergi siyasəti ölkənin iqtisadi siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla aşağıdakı istiqamətlər üzrə yönəldilmişdir:

- sosial siyasətin davam etdirilməsi;
- əhalinin rifahının və yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması;
- qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial şəraitinin artırılması;
- iqtisadiyyatın prioritet sahələrinin modernləşdirilməsi;
- investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılması;

Azərbaycanın milli iqtisadiyyatının qısa müddət ərzində necə böyük inkişaf və tərəqqi yolunu keçdiyini daha aydın şəkildə təsvir etmək üçün bəzi statistik məlumatlara müraciət etmək kifayətdir. Belə ki, son on ildə ölkə iqtisadiyyatı 3,4 dəfə artmış, 250 milyard dollardan artıq investisiya qoyulmuşdur. Dövlət büdcəsinin həcmi 20 dəfəyədək artmış, strateji valyuta ehtiyatlarının həcmi 30 dəfə çoxalaraq 45 milyard dollara çatmaqdadır. Cənubi Qafqazda iqtisadiyyatın 80 faizi, strateji valyuta ehtiyatlarının isə 91 faizi respublikamızın payına düşür.

Azərbaycan dövləti son illər ərzində uğurla həyata keçirdiyi genişmiqyaslı iqtisadi və sosial layihələri reallaşdırmaq məqsədilə lazımi miqdarda maliyyə vəsaitini səfərbərliyə alır və düşünülmüş, dəqiq büdcə siyasəti nəticəsində həmin vəsaitlərdən olduqca səmərəli bir şəkildə istifadə edir. Bununla yanaşı, büdcə mexanizmi vasitəsilə maliyyə vəsaitinin toplanması və istifadəsi zamanı dövlətimizlə hüquqi və fiziki şəxslər arasında müəyyən maliyyə münasibətləri əmələ gəlir. Həmin maliyyə münasibətləri də maliyyə-büdcə siyasəti vasitəsilə uğurla tənzimlənir.

Həyata keçirilən büdcə siyasəti Azərbaycanda maliyyə sabitliyinin saxlanılmasına, inflyasiyanın aşağı salınmasını təmin etməklə, genişlənməkdə olan islahatların sürətlənməsinə böyük təkan verir. Bu zaman islahatların ilkin nəticəsi kimi əhalinin aztəminatlı təbəqələrinin sosial müdafiəsinin təmin olunmasına xüsusi diqqət yetirilir. Belə ki, bu məqsədlə büdcə proqnozları iqtisadi cəhətdən tam şəkildə əsaslandırılır, vergilərin real yığılma imkanları düzgün qiymətləndirilir, büdcənin gəlir

və xərcləri ən münasib nisbətdə tarazlaşdırılır, qeyri-neft sektorunda iqtisadi inkişafa nail olmaqla, büdcə gəlirlərinin yığım əmsalının artımı davamlı olaraq təmin edilir.

Bununla yanaşı, vergi borclarının azaldılması istiqamətində təxirəsalınmaz və ciddi işlər görülür, vergitutma bazasının genişləndirilməsi, vergidən yayınma hallarının qarşısının alınması və vergi nəzarətinin gücləndirilməsi məqsədilə vergi qanunvericiliyi təkmilləşdirilir, bəzi fəaliyyət növlərinə yalnız sadələşdirilmiş vergi tətbiq edilir. Eyni zamanda, büdcə xərclərində əhalinin sosial müdafiəsi və sosial təminat, səhiyyəyə, təhsilə, elmə, tikintiyə və s. sosialyönümlü məqsədlərə ayrılan vəsaitlər ilbəil artırılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda dövlətin maliyyə siyasətinin tərkib hissəsi kimi büdcə siyasətinin işlənilib hazırlanmasında dövlət hakimiyyətinin qanunverici və icraedici orqanlarının bütün strukturları iştirak edir. Müasir dövrdə Azərbaycanın inkişaf xüsusiyyətləri şəraitində ölkənin iqtisadi siyasətinin, o cümlədən maliyyə-büdcə siyasətinin əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsində ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin aparıcı rolu müstəsnaıdır.

Son illərdə dövlət maliyyəsi müstəvisində makro-fiskal çərçivənin möhkəmləndirilməsi və büdcə risklərinin azaldılması istiqamətində atılan mühüm addım fiskal dayanıqlılığın gücləndirilməsi və büdcə göstəricilərinin uzun müddətli dövrə balanslaşdırılmasıdır. Bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2017-ci ilin dövlət büdcəsinin tətbiq edilməsi haqqında fərmanla dövlət (ictimai) maliyyə sistemində institusional bazanın (Orta Müddətli Xərclər Çərçivəsi, Nəticə əsaslı büdcə, Neft gəlirlərinin dövlət büdcəsinə köçürülməsi üçün “qızıl qayda”nın hazırlanması) təkmilləşdirilməsi ilə bağlı müvafiq tapşırıqlar verilmişdir.

Bu tapşırıqların icrası icmal, o cümlədən dövlət büdcəsinin uzunmüddətli dövrdə balanslaşdırılması ilə yanaşı büdcə parametrlərinin proqnoz göstəricilərinin etibarlılığının artırılmasına və büdcə-vergi siyasətinin əsas məqsədi olaraq müəyyən edilmiş makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsinə xidmət edir.

Son illər özünün sosial-iqtisadi inkisafında keyfiyyətə yeni və daha yüksək səviyyəli mərhələyə qədəm qoymuş Azərbaycanın büdcə-vergi siyasətində böyük və mühüm uğurlardan biri də minimum yaşayış həddinin tələblərini gözləməklə ayrı-ayrı sferalarda əməkhaqları arasında olan fərqi tədricən aradan qaldırılmasına, regionlarda əmək ehtiyatlarından, təbii və iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etməklə

regionların iqtisadi tarazlığının təmin edilməsinə nail olunması, onların iqtisadi gücünü artırmaq və sosial problemlərinin həllinin sürətləndirilməsidir. Belə ki, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılması, qeyri-neft, qeyri-xammal sənaye sahələrinin, o cümlədən emal sənayesinin, xidmət və digər infrastruktur obyektlərinin, turizmin inkişafının təmin edilməsi, məşğulluğun səviyyəsinin yüksəldilməsi son illər ərzində əldə olunan böyük uğurların bariz nümunəsidir.

Azərbaycanda dövlət əsaslı vəsait qoyuluşunun strukturunu təkmilləşdirmək, həmin vəsaitdən səmərəli istifadəyə nəzarəti gücləndirmək, dövlət zamanəti ilə iqtisadiyyata cəlb olunan və dövlət büdcəsində dövlət investisiya xərcləri üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin müxtəlif sahələr üzrə bölgüsünün vahid prinsiplərinə və prioritetlərinə nail olmaq, investisiya siyasəti ilə müvafiq inkişaf proqramları arasında əlaqələri möhkəmləndirmək kimi mühüm vəzifələr yüksək səviyyədə yerinə yetirilir.

Hər il əhalinin rifahını səciyyələndirən göstəricilərdə artım dinamikası müşahidə edilir. Artan gəlirləri hər bir Azərbaycan vətəndaşının gündəlik həyatında hiss etməsi Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi sosial-iqtisadi kursun əsas mahiyyətini təşkil edir. Bunun nəticəsidir ki, əhalinin nominal və adambaşına düşən pul gəlirləri, ölkə iqtisadiyyatında çalışan işçilərin orta aylıq əməkhaqqı davamlı olaraq artır.

Azərbaycan fiksəl orqanları qarşısında əsas məqsəd - büdcə daxilolmaları və xərclərinin optimal qaydada tənzimlənməsi, daxili və xarici dövlət borcunun düzgün idarə edilməsidir.

2018-ci ildə ölkədə siyasi sabitlik və vətəndaş həmrəyliyinin vəhdəti nəticəsində, makroiqtisadi sabitliyin təminatında- manatın məzənnəsinin dayanıqlığı, pul təklifinin optimal səviyyədə idarə olunması və inflyasiya gözləntilərinin azalması, xarici sektorda müsbət meyillər, özəlliklə tədiyə balansının profisiti kimi trendlər başlıca rol oynadı.

Özəlliklə, ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının artması (45 milyard ABŞ dolları təşkil edir və bu isə 31 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət edir və xarici dövlət borcunu 3 dəfə üstələyir) və həyata keçirilən effektiv pul-məzənnə siyasəti bəzi qiymətlərin yüksəldilməsinin təsirini neytrallaşdırdı. Biznes sektorunun və ev təsərrüfatlarının inflyasiya gözləntiləri minimum səviyyəyə düşüb.

Beləliklə, maliyyə imkanlarının artması iqtisadi inkişafın yeni mərhələsinin xarakterik xüsusiyyətlərindən biridir. Bu, özünü dövlət büdcəsinin, strateji valyuta ehtiyatlarının həcmində göstərir. Son 15 il

ərzində dövlət büdcəsinin gəlirləri 16,7 dəfə artaraq, 2003-cü ildəki 1,2 mlrd. manatdan 2018-ci ildə 20,1 mlrd. manata çatmışdır. Qeyri-neft sektorunun inkişafı büdcə gəlirlərinin formalaşmasına da öz təsirini göstərməkdədir. Belə ki, 2017-ci ildə dövlət büdcəsinin qeyri-neft sektoru üzrə gəlirləri 8,6 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da 2003-cü illə müqayisədə 11,4 dəfə çoxdur.

Vergi siyasətində aparılan köklü islahatların ana fəlsəfəsi

Azərbaycanda həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasətin tərkib hissəsi olan vergi siyasətinin arxitekturası həm global, həm də milli iqtisadiyyatın bugünkü çağırış və tələblərinə uyğun olaraq yenilənir. Azərbaycan milli iqtisadiyyatın drayveri kimi qəbul edilən sahibkarlığın inkişafı və biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə vergi məcəlləsində edilən dəyişiklər aşağıdakı 5 istiqaməti əhatə edir: sahibkarlığın dəstəklənməsi, vergidən yayınmanın və “kölgə iqtisadiyyatı”nın miqyasının minimuma endirilməsi, vergitutma bazasının genişləndirilməsi, vergi inzibətçiliğinin təkmilləşdirilməsi, mövcud və yeni veriləcək vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

İqtisadi inkişaf strategiyasına uyğun olaraq, vergi sisteminin təkmilləşməsi ilə Azərbaycanda vergi xidmətləri beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmışdır. Nəticədə, vergi ödəyicilərinin hüquqlarının pozuntuları halları aradan qaldırılmış, vergi güzəştləri və vergidən yayınma halları azalmışdır.

Vergi ödəyiciləri üçün bərabər hüquqlu mühitin yaradılması, ölkədə sahibkarlığın inkişafı və azad rəqabətin formalaşması vergi sisteminin əsas prinsipi olmuşdur. Gələcək illərdə, innovativ sahələrin inkişaf etdirilməsi, investisiya qoyuluşlarının stimullaşdırılması, vergi inzibətçiliğinin daha da təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Nəticədə, həm sektorlar üzrə gəlirlərin, həm də vergilərdən daxilolmaların yüksəlməsi büdcə gəlirlərini artıracaq ki, bu da milli rifahı yüksəldəcəkdir.

Vergi sistemində dəyişiklərin ana fəlsəfəsini - vergi orqanlarının əsas funksiyasının fiskal nəzarətdən vergiödəyicilərinə xidmət prinsipinə keçirilməsi təşkil edir. Tətbiq olunan yeni vergi siyasətinin fəlsəfəsində vergi orqanları tərəfindən qanunlar çərçivəsində fəaliyyət göstərən ödəyicilərə daim dəstək, səhvə yol verən vergiödəyicilərinə nöqsanların aradan qaldırılması üçün kömək göstəriləcəkdir.

Amma, vergi öhdəliklərindən şüurlu şəkildə yayınan vergiödəyicilərinə münasibətdə vergi orqanları qanun verdiyi bütün hüquq və mandatdan istifadə etməklə adekvat addımlar atacaqdır.

Məlumdur ki, cəmiyyətdə nəzəri biliklər o zaman qəbul edilir ki, onun ideologiya və texnologiyası mövcuddur. Nəzəriyyə – elmi-nəzəri ideyaya yönəlir, ideologiyada haraya doğru hərəkət etmək haqqında yol xəritəsi verilir, texnologiya isə bunun necə həyata keçirilməsi mexanizmini hazırlayır. Vergi məəcəlləsinə edilən dəyişiklərdə həm fəlsəfi nəzəri, həm də ideoloji və texnoloji prinsiplər nəzərə alınıb.

Vergi Məcəlləsinə edilən əlavə və dəyişiklər nəticəsində vaxtilə “kölgə iqtisadiyyatı”nda çalışan şəxslərin pensiya və sosial sığorta sistemindən istifadə etmək imkanı əldə edə bildilər. Kölgə iqtisadiyyatında çalışan işçilər faktiki olaraq qeyri-rəsmi əmək haqqı və qeyri-iş yerləri sistemində olduqlarına görə sosial sığorta və pensiya təminatı sistemindən xaric olunmuşlardır. Yeni dəyişikliklər 100 minlərlə insanın pensiya sistemindən yararlanmasına xidmət edəcək.

Məhz bu səbəbdən də Vergilər Məcəlləsinə edilən dəyişiklikdə qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində çalışan vətəndaşların əməkhaqlarından tutulan vergilər üzrə vergi güzəştləri verilib, bu isə qeyri-rəsmi verilən əməkhaqlarının kölgədən çıxarılmasına yol açacaqdır. Özəlliklə, bunlar bank sektorunda kredit aktivliyinin yüksəlməsinə də xidmət edəcək və nağd dövriyyəsinin minimuma düşməsinə yol açacaq.

2018-ci il dərin islahatlar ili oldu. Özəlliklə vergi sistemində aparılan köklü islahatlar çox böyük müsbət nəticələr verdi. 2018-ci ildə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə daxilolmalar 7 milyard 418 milyon manat və yaxud 100,5 faiz, 2017-ci ilə nisbətən 444,0 milyon manat və ya 6,4 faiz çox icra edilib. 2019 –ci ildə ilk növbədə “kölgə iqtisadiyyatı”nın həcmi kəskin aşağı düşəcək, ikincisi, qeyri-rəsmi məşğulluğun səviyyəsi minimuma enəcək, üçüncüsü, iqtisadi fəallığın, xüsusilə qeyri-neft, sektorunun özəl bölməsində işgüzar aktivlik canlanacaq və 100 minlərlə insan pensiya sistemindən yararlanacaq, dördüncüsü, bank sektorunda kredit aktivliyi dərinləşəcək, beşincisi də, nağd dövriyyəsi minimuma enəcəkdir və ən nəhayət, milli iqtisadiyyat şəffaflaşacaq. Lakin, oyun qaydalarının tələblərini kobud pozanlara qarşı qanun çərçivəsində müvafiq tədbirlər görülməcəkdir.

2019-ci ildə sahibkarlıq subyektlərində yüksək vergi mədəniyyəti sistemi formalaşacaq.

Yanvarın 11-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2018-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında qeyd etdiyi ifadəyə əsaslanaraq- “ 2019-cu ildə də qarşımıza qoyduğumuz bütün vəzifələri icra edəcəyik. Bu il də ölkəmiz üçün uğurlu il olacaqdır”.

Beləliklə, vergi sistemində aparılan islahatların nəticəsini ölkəmizin maliyyə imkanlarının gücləndirilməsində görəcəyik.

Monetar siyasət və makroiqtisadi sabitlik

Qeyd etmək lazımdır ki, son illər Azərbaycan Mərkəzi Bankı (AMB) monetar siyasəti sahəsində fəaliyyətindəki nəticələri haqqında cəmiyyəti məlumatlandırmaqda ciddi irəliləyiş etmişdir.

Azərbaycan Mərkəzi Bankı 2002-ci ildən etibarən pul siyasətinin icmalı haqqında rüblük ətraflı məruzələr dərc etməyə başladı. 2002-ci ildən başlayaraq öz fəaliyyətinin informasiya şəffaflığını artırmaq üçün pul siyasəti üzrə dərc olunmuş ilk məruzə yüksək nəzəri və praktiki məlumatlandırma səviyyəsi ilə seçilir, həm daxili, həm də xarici makroiqtisadi şəraiti və onun risklərin qiymətləndirilməsi nöqtəyindən nəzərdən dəyişmə tendensiyalarını nəzərə alır, Mərkəzi Bankın pul tənzimləmə sahəsində qərarlarının reallaşdırılması istiqamətində hərəkətlərini izah edir. Mərkəzi Bank pul-kredit siyasəti tədbirlərinə dair cəmiyyət qarşısında hesabatı açıqlıq prinsipinə əsaslanır. Prezident İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən uğurlu iqtisadi siyasət ölkəmizin monetar sektorunun güclənməsinə yol açır. Bütövlükdə, Azərbaycan monetar orqan qarşısında mövcud makroiqtisadi durum şəraitində üç başlıca vəzifə durur:

- inflyasiyanın məhdudlaşdırılması;
- milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin qorunması;
- bank sektorunun inkişafı və maliyyə sabitliyinin təmin olunması.

Azərbaycanın Bank-maliyyə sektoru uğurla həyata keçirilən inkişaf və modernizasiya strategiyası, həmçinin böhranqabağı preventiv idarəetmə və “maliyyə immunizasiyası” tədbirləri nəticəsində 2008-ci ildən başlayan global böhranla qarşıdurmada kifayət qədər dayanıqlılıq nümayiş etdirərək öz müvazinətini itirmədi. Böhranın kəskinləşdiyi dövrdə isə reallaşmış əlavə tədbirlər nəticəsində bu hazırlığın daha da güclənməsi ölkədə maliyyə sabitliyinin etibarlı qorunmasına şərait yaratdı.

Prezident İlham Əliyevin sərəliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2017-ci ilin doqquz ayının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasda giriş nitqində ölkə başçısı bildirmişdir: “Baxmayaraq, dünya bazarlarında neftin qiyməti hələ də aşağı səviyyədədir, bu il biz qarşıya məqsəd qoymuşduq ki, valyuta ehtiyatlarımızı artıraraq. Çünki bu, bizim iqtisadi və siyasi müstəqilliyimizin əsas şərtlərindən biridir. Xərclərimizin də artmasına və ölkə qarşısında duran vəzifələrin də çoxalmasına baxmayaraq, biz

çalışırıq ki, bütün vəzifələri icra edək. Bunu etmək üçün əlbəttə ki, maliyyə resursları lazımdır. Valyuta ehtiyatlarımızdan qənaətlə istifadə etməyimiz, eyni zamanda, düzgün investisiya proqramımızın uğuru, əlbəttə, imkan verib ki, biz valyuta ehtiyatlarımızı artıraraq. İlin 9 ayında Azərbaycanın valyuta ehtiyatları artıb, hazırda bu rəqəm 42 milyard dollar səviyyəsindədir. İlin əvvəlindən valyuta ehtiyatlarımız 4,5 milyard dollar artıb”.

2018-ci ildə inflyasiya gözləniləndən daha yüksək tempə azalmış və təkrəqəmli səviyyədə sabitləşmişdir. AMB məlumatına görə, 2018-ci ilin 11 ayında orta illik inflyasiya 2.3% təşkil etmişdir. Orta illik inflyasiya ilin ikinci yarısında 3%-dən aşağı olmuşdur. Dövr ərzində inflyasiyaya azaldıcı təsir edən başlıca amillər manatın məzənnəsinin dayanıqlığı, pul təklifinin optimal səviyyədə idarə olunması və inflyasiya gözləntilərinin azalması olmuşdur. Həyata keçirilən effektiv pul-məzənnə siyasəti ticarət tərəfdaşı olan ölkələrdə inflyasiya proseslərinin, habelə bəzi inzibati qiymətlərin yüksəldilməsinin qiymətlərə artırıcı təsirini neytrallaşdırmışdır. Azərbaycanda bu gün tədiyyə balansı profisitdədir, valyuta ehtiyatlarına təzyiq azalıb və bu ehtiyatlar artmaqdadır. Milli valyutamızın xarici dəyərinin sabitliyi inflyasiya gözləntilərinin səngiməsinə səbəb olub. Bütün bunlar pulun sabitliyini davam etdirməyə imkan yaradır. Azərbaycanda 01 mart 2016 tarixində “Əmanətlərin tam sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edildi. Bu Qanunun məqsədi qlobal iqtisadiyyatda baş verən proseslər fonunda ölkədə maliyyə sabitliyini qorumaq, bank sisteminin dayanıqlığını təmin etmək, əmanətçilərin bank sisteminə etibarını gücləndirməkdir.

Qanunun 3-cü maddəsinə görə, faizləri Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun Himayəçilik Şurasında əmanətlər üzrə müəyyən edilmiş illik faiz dərəcəsi həddində olan bütün qorunan əmanətlər məbləğindən asılı olmayaraq 3 il müddətində tam sığortalanır. 4-cü maddədə qeyd olunur ki, qorunan əmanətçilərin əmanətləri üzrə illik faiz dərəcələri Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun Himayəçilik Şurasının müəyyən etdiyi illik faiz dərəcəsi həddindən yuxarı olduqda, həmin əmanətçilər əmanətləri üzrə tam sığorta təminatı əldə etmək istədikdə onların müraciəti əsasında müddəti qurtarmamış əmanət müqavilələrində qanunun 3-cü maddəsinə uyğun olaraq müvafiq dəyişikliklər edilməlidir. Müddəti qurtarmamış əmanət müqavilələrində dəyişikliklər edildikdə dəyişikliklər edildiyi günə qüvvədə olan müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq faizlər tam məbləğdə hesablanıb ödənilir.

Respublikamızda Əmanət Sığorta Sisteminin gələcək inkişafı əmanət sahiblərinin bank sistemində olan inamının artmasına və əmanətlərin bankçılıq sistemindən kənarda qalmasının və ya sistem kənarına çıxarılmasının, həmçinin əmanətlərini məcmu və ani olaraq banklardan götürülməsi durumunda belə, bu sektorda yaşana biləcək böhranların da qarşısının alınmasına və ya ola biləcək mənfi təsirləri minimuma endirilməsinə əhəmiyyətli təsir edəcəkdir.

Biz hesab edirik ki, bu qərar əmanətçilərin banklara inamının daha da güclənməsinə təkan verəcəkdir. Görülən bu tədbir nəticəsində banklara maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi ilə bağlı durumu daha da yaxşılaşacaq. Bu qanunun qəbulu Azərbaycan bank sistemində dünya maliyyə böhranından sonra yaranan çaxnaşma ilə əlaqədar xeyli həcmdə əmanətlərin götürülməsinin qarşısını alacaqdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 3 fevral tarixli Fərmanına əsasən Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası yaradılmışdır. Palata kreditorların, investorların və sığortaolunanların hüquqlarını qoruyan qurumdur. Ölkənin qiymətli kağızlar bazarının, investisiya fondu, bank və sığorta fəaliyyəti sahələrinin çevikliyinin və şəffaflığının təmin edilməsi, eyni zamanda, bu sahələrdə tənzimləmə və nəzarətin həyata keçirilməsi, maliyyə sektorunun dayanıqlığının qorunub saxlanması Palatanın missiyasına daxil olan əsas vəzifələrdir.

Yeni mərhələdə iqtisadi siyasəti müəyyən edərəkən müasir dövrün çağırışları nəzərə alınmalı, yerli istehsalın stimullaşdırılması istiqamətində tədbirlər görülməli, dövlət xərcləri restrukturizasiya edilməli, gəlirlərin yenidən bölgüsünün səmərəli mexanizmi yaradılmalıdır. 2016-cı ildə yaradılmış Maliyyə Sabitliyi Şurası makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi üzrə tədbirləri səmərəli koordinasiya etməlidir. Azərbaycanda fiskal siyasətlə bağlı həyata keçirilən islahatların müsbət nəticələri xüsusi qeyd edilməlidir. 2018-ci ildə ölkədə siyasi sabitlik və vətəndaş həmrəyliyinin vəhdəti, makroiqtisadi sabitliyin təminatı, manatın məzənnəsinin dayanıqlılığı, pul təklifinin optimal səviyyədə idarə olunması və inflyasiya gözləntilərinin azalması, xarici sektorda müsbət meyillər, əsasən də tədiyyə balansının profisiti kimi trendlər başlıca rol oynadı. Ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının artması və həyata keçirilən effektiv pul-məzənnə siyasəti bəzi qiymətlərin yüksəlməsinin təsirini neytrallaşdırdı. Biznes sektorunun və ev təsərrüfatlarının inflyasiya gözləntiləri minimum səviyyəyə düşdü.

2015-ci ilin sonlarında neftin qiyməti aşağı düşəndə, qlobal xarici risklər Azərbaycan iqtisadiyyatına təsir etdiyi dövəmdə Prezident İlham

Əliyevin tapşırığı ilə bütün sahələrdə iqtisadi islahatlar aparıldı. Təbii ki, bu, mahiyyətcə yeni xarakter kəsb etməyə başladı. Aparılan iqtisadi islahatlar nəticəsində maliyyə sabitliyi, iqtisadi artım təmin olundu, kənd təsərrüfatı, qeyri-neft sənayesi sahəsində əhəmiyyətli dönüş yaradıldı. Maliyyə mənbələrinə çıxış imkanları genişləndirildi, vergilərin ödənilməsi istiqamətində şəffaflıq təmin olundu, əmlakın qeydə alınması və xarici ticarətin aparılması istiqamətlərində əhəmiyyətli irəliləyişlər təmin olundu. Ölkə başçısının güclü iradəsi, düşünülmüş və uzaqgörən siyasəti sayəsində yaradılmış siyasi və makroiqtisadi sabitlik, güclü iqtisadi potensial, vaxtında aparılan islahatlar neft amilindən asılılığı azaltmış, biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi, sahibkarlığın daha da inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar yaratmışdır.

Strateji valyuta ehtiyatlarının məbləği ÜDM-in həcminə demək olar ki, bərabərdir və strateji valyuta ehtiyatları 33 aylıq mal və xidmətlərin idxalını əvəz etmək imkanına malikdir. Hazırda dövlət borcunun proqnozlaşdırılan ÜDM-ə faiz nisbəti 18,7% təşkil edir. Bu isə Azərbaycan kimi ölkələr üçün məqbul hesab edilən normadır. “Borc göstəriciləri” Standartının tələblərinə görə daxili borcun ÜDM-ə faiz nisbəti iki müxtəlif (“Borc dayanıqlılığının əsas tərəfləri” və BVF-nin “Həssaslıq göstəriciləri” adlı) metodika üzrə 20-30% nisbəti aşmamalıdır. Azərbaycanda daxili borcun ÜDM-ə faiz nisbəti 1,1% təşkil etməklə qoyulan nisbətdən aşağı həddədir. BVF-nin “Dövlət sektoru borcunun Statistikası” Qaydalarına görə əgər dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclər qoyulan minimal tələbdən aşağıdırsa, bu borc yükü ilə bağlı aşağı riskin olmasından xəbər verir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 sentyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi yaxın 3 ildə ölkədə nağd pul dövriyyəsini əhəmiyyətli azaltmalıdır. Bu da monetar nəzarətin gücləndirilməsi, habelə iqtisadiyyatın monetizasiya səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə inflyasiyanın effektiv idarə edilməsinə müsbət təsir göstərəcəkdir.

*“Heydər Əliyev və
Azərbaycanın milli iqtisadi
inkişaf modeli” elmi konfrans,
14 may 2020-ci il*

YENİ ÇAĞIRIŞLAR KONTEKSTİNDƏ AZƏRBAYCANIN İQTİSADI SİYASƏTİ

Müasir şəraitdə həm global, həm də regional aspektdə dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslər milli iqtisadi sistemlər, eyni zamanda onların dayanıqlı rəqabət üstünlüklərinə nail olmalarının təminatçısı olan fundamental və tətbiqi elm, təhsil sferaları qarşısında yeni çağırışlar qoymaqladır.

Dünya iqtisadiyyatının konseptual baxımdan inkişafı ilk növbədə Elmi-Texniki Tərəqqi (ETT) ilə bağlı olduğundan və uzun dalğaməzmunlu tsikllərdən (Kondratyev dalğaları) ibarət olduğundan, FES diktəsinə əsaslanan dünya maliyyə sisteminin və dünya iqtisadiyyatının tsiklinin tədricən sona çatmasını bildirmək olar. Bunu söyləməyə əsas verən bir çox mühüm məqamlar var. Belə ki, son on il ərzində FES dollar emissiyasını təxminən 4,5 dəfə artırmışdır. Düzü, bu siyasət ABŞ iqtisadiyyatını bir qədər böhrandan uzaqlaşdırdı. Amma bu irihəcmli emissiyanın təqribən 75 faizi real sektora deyil, “maliyyə köpüklərinə” yönəldi. Nəticədə, böyük ehtimalla, dünya iqtisadiyyatı nə FES-in, nə “böyük üçlüyə” daxil olan reyting agentliklərinin, nə iqtisadi nəzəriyyənin “meynstriminin” proqnozlaşdırma bilmədikləri 2008-ci il dünya iqtisadi böhranına çox oxşar yeni maliyyə-iqtisadi böhranına sürətlə yaxınlaşmaqdadır. Və bu yaxınlaşmanın başlıca səbəblərindən biri məhz FES-ə söykənmiş ABŞ iqtisadi sistemi və infrastrukturunun təkrar istehsal baxımından effektivliyinin itirilməsi, ABŞ-ın maliyyə axınlarının tam əksəriyyətinin ilk növbədə maliyyə sektorundakı mənfəətin maksimuma çatdırılmasına, “maliyyə piramidalarına” yönəldilməsidir.

Bununla yanaşı, son onilliklər ərzində dəbdə olan iqtisad elmi məktəblərinin dünyada baş verən əsas iqtisadi proseslərin nə proqnozlaşdırılması, nə fundamental təhlili baxımından ciddi uğur qazanmaması artıq faktdır. Çünki bu illər ərzində baş vermiş ən iri iqtisadi kataklizmlər, böhran dalğaları həmin elmi məktəblər tərəfindən lazımi səviyyədə dəyərləndirilməmişdir desək, zənnimcə yanlışdır. Elmin, texnologiyaların müasir inkişaf səviyyəsini nəzərə alıqda bunu təsadüfi saymaq, razılaşmaq ki, ən azından çox çətindir. Bəs niyə çox milyardlıq

büdcələrə malik olan həmin iqtisadi məktəblər iqtisadi problemlərin adekvat şəkildə dərk edilməsində belə bu qədər acizdilər? Fikrimcə, bu suallara cavabı biz hələ 19-cu əsrin sonlarında siyasi iqtisad məktəbində Marksist məktəbinin faktiki prioritet təşkil etməsində və iri kapital tərəfindən bu məktəbin alternativini ola biləcək elmi məktəbin yaradılması üçün verilən sifarişdə axtarmaq lazımdır. Alternativ məktəb kapitala lazım idi. Və o formalaşdı. O baş verən proseslərin məhz həmin kapitalın maraqlarına uyğun izah edilməsi üçün tələb olunurdu və məhz o məqsəd üçün də yaradıldı.

Bu gün ictimai şüurun çox mühüm tərkib hissəsi olan iqtisadi nəzəriyyə özündə qərbin hakim elitasının maraqları ilə müəyyən edilən idrak və siyasi funksiyaları daşımaqdadır.

Bu məqamda, kapitalizmin “yeni kapitalist ölkələrinə” münasibətini təhlil edərkən onun özünün əsas stimül aldığı mənbələrə nəzər yetirmək, fikrimcə, faydalı olardı. Kapitalizmin inkişafına təkan verən mühüm amillər bunlardır:

- 1) zənginləşmə hərisliyi;
- 2) istehlak hərisliyi;
- 3) kredit hərisliyi.

Əsasən ötən əsrdə formalaşan iqtisad elminin ana xətti təsərrüfat subyektlərinin tam rasionallığı və optimal davranışı haqqında klassik postulatlar əsaslanır, buna görə də özünü "neoklassik" adlandırır. Halbuki real iqtisadiyyatda nə optimal davranış olur, nə iqtisadi fəallıq subyektlərinin tam rasionallığı, nə də bazar tarazlığı. Real iqtisadiyyat bu abstrakt, tətbiqi effekti olmayan iqtisadi modellərdən çox uzaq, maraqların kəsişdiyi və kəsişmədiyi, saysız əks-əlaqələrlə dolu mürəkkəb sistemdir. Bu da, fikrimcə təsadüfi deyil. Artıq elmi cəhətdən tam şəkildə əsaslandırılıb ki mürəkkəb sistemlər daha effektivdir. Deməli, iqtisadi sistemlərin süni şəkildə sadələşdirilməsi və primitivləşdirilməsi bütövlükdə onların deqradasiyasına səbəb olur. Beləliklə, real iqtisadi proseslərə açıq-aşkar uyğun gəlməməsinə baxmayaraq, bu neoklasik paradiqma həm nəşrlərin sayına, həm iqtisadi fənnlərin tədrisində ki mövqeyinə, maliyyələşdirmənin həcminə, Nobel mükafatlarına və digər bu növ göstəricilərə görə şübhəsiz liderdir. Düşünürəm ki, bu təsadüfi deyil. Ümumiyyətlə, zənnimcə iqtisad elmi ilə bağlı iki əsas sistem məzmunlu problem mövcuddur. Birinci, onun iri biznes maraqları ilə sıx bağlılığının faktiki olaraq, həmin maraqlarla əksər hallarda yumşaq desək hesablaşmağı ilə bağlıdırsa, ikincisi isə ondan ibarətdir ki, iqtisad elminin

həmin zaman və məkanda reallaşdırılan siyasətin fərvəterində olması faktiki olaraq onu həyata keçirilən siyasətin girovu edir.

Artıq, yuxarıda qeyd edilənlər, əsas suala cavab vermək üçün istiqamət verir: iqtisad elminin bu paradigma üzrə inkişafı "kimə sərfəlidir?". Əslində, neoklasik paradigmanın heyvətəməz davamlılığı və böyük kapital dövr etdiyi dairələrdə sonsuz populyarlığı müvafiq iqtisadi və siyasi maraqlarla izah olunur. Libertarian "neoklassika" bazar fundamentalizmini təbliğ edir və istər TMK-nin fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsini minimuma endirməyə çalışır, bunun nəticəsində bir sıra dövlətlər TMK-dan öz faydalarını alır. Bu konsepsiya milli sistemlərdə və bütün dünyada hökmranlıq etmək üçün iri kapitalın iddialarını əsaslandırır, sosial məsələləri isə geri çəkir.

Bu siyasət dünya valyutalarının emitentlərinə təminatlı pul nişanlarının real aktivlərlə mübadiləsi yolu ilə bəşəriyyəti istismar etməyə imkan verən neokolonializmin müasir formalarını əsaslandırır. Buna görə də o həm birbaşa siyasi, həm də dolayısı, iqtisadi mexanizmlərlə beynəlxalq təsisatlar vasitəsi ilə digər dövlətlərin faktiki idarə olunmasına şərait formalaşdırır. Və yeri gəlmişkən bir çox hallarda, ikinci variant hətta daha effektiv olur. Reallıqda liberal ideologiya bir növ pərdədir. Bu pərdənin arxasında isə bütün bu illər ərzində ölkələrin dövlət əmlakının və milli sərvətinin iri transmilli kapital tərəfindən faktiki mənimsənilməsi gizlənilir.

Əgər belə olmasaydı, libertarian "neoklasik" yanaşma çoxdan yalnız elm tarixinin sərvəti olardı və heç yerdə və heç vaxt dövlət idarəçiliyi praktikasında tətbiq edilməzdi. Lakin gördüyümüz kimi bu belə deyil və buna görə də həmin yuxarıda qeyd etdiyimiz BVF-nin üçüncü dünya ölkələrinə münasibətdə müstəqil iqtisadi inkişaf imkanlarından məhrum edilməsi siyasətinin əsasını təşkil edir. Öz "müşəriyərinə" sərt pul siyasəti yeritməklə, BVF onları daxili krediti genişləndirmək imkanından məhrum edir və xarici maliyyə mənbələrindən asılı olaraq xarici kapitalın maraqlarına tabe edir.

Eyni zamanda, son illər ərzində dünyada yeni alternativ iqtisadi idarəetmə quruluşu modeli formalaşmışdır. Onun konturları yalnız sosialist bazar iqtisadiyyatı modelində deyil, həm də Yaponiyanın korporativ-mərkəzləşmiş kapitalist iqtisadiyyatında, həmçinin iqtisadi inkişafın müvafiq olaraq Vyetnam və Cənubi Koreya kimi idarəetmə modellərində, inteqral iqtisadi idarəetmə quruluşu modeli çərçivəsində öz spesifik siyasətini reallaşdıran Hindistan və Malayziyada da izlənilir. Bu yanaşma özünü müəyyən dərəcədə Avrasiya İqtisadi İttifaqında da

göstərir. Yeni dünya təsərrüfat quruluşunun elementləri ŞƏT-in arxitekturasında və BRİKS ölkələrinin rəhbərlərinin iş prinsiplərində də görünür.

Tarixən iqtisadi idarəetmə quruluşlarının dəyişməsinin məntiqi göstərir ki, dünya müharibələrini ona sərf edən dünya nizamını və qlobal liderliyi qoruyub saxlamaq məqsədi ilə öncəki iqtisadi idarəetmə quruluşunun lideri təhrik edir. Lakin müharibə nəticəsində o, bu liderliyi itirib, keyfiyyətə daha səmərəli iqtisadi inkişaf institutlarına malik yeni dünya təsərrüfat üsulunun daşıyıcısına keçir. Yeni lider müharibədən yorulmuş sələfinin arxasından çıxaraq, qalib texnologiyaları daha da mənimsəməyə və yeni dünya təsərrüfat üsulunu formalaşdırmağa çalışır. Əsas rəqibləri olan Almaniya və Rusiyanın qarşılıqlı məhvi məqsədilə ingilis hakim elitesinin yaratdığı birinci və İkinci dünya müharibələri burada xarakterik nümunə ola bilər. Bu gün isə öz dünya hegemonluğunu oxşar şəkildə saxlamağa çalışan ABŞ-a yeni iqtisadi idarəetmə sistemini formalaşdıran Çin açıq aşkar şəkildə qalib gəlməkdədir.

Dünya iqtisadiyyatının uzunmüddətli inkişaf qanunauyğunluqlarına görə, yeni texnoloji quruluşa və yeni iqtisadi idarəetmə sisteminə keçidlə bağlı ABŞ öz dünya hegemonluğunu dönmədən itirir.

Eyni zamanda, liberal Amerika mərkəzli Qloballaşma öz iqtisadi məkanlarını formalaşdıran ölkələrin iri regional birlikləri əsasında dünya iqtisadiyyatının təşkilinin daha mürəkkəb çoxqütblü sistemi ilə əvəzlənir. Bu birliklər iştirakçı ölkələrin özünəməxsusluğunun tanınması, onların rəqabət üstünlüklərinin uyğunlaşdırılması, qarşılıqlı faydalı və könüllülük əsasında qurulur. Onların siyasəti iştirakçı ölkələrin unikal xüsusiyyətlərinin qorunması və milli suverenliyinə hörmət edilməsi şərti ilə sosial-iqtisadi, elmi-texniki və humanitar-mədəni inkişafın ümumi maraqları ilə müəyyən edilir.

2015-ci ildə Azərbaycanda baş vermiş devalvasiyalardan sonra bir sıra beynəlxalq təşkilatların maliyyə bazarlarının, transsərhəd kapital hərəkətinin liberallaşdırılması, ölkədə “tam üzən məzənnə” siyasətinə keçidlə bağlı ısrarlı çağırış və tövsiyyələrini yada salmaq kifayətdir. Əgər bu çağırış və tövsiyyələrə əməl edilsə idi Azərbaycanın valyuta bazarında və deməli bütövlükdə milli iqtisadiyyatda hansı vəziyyətin olacağını təsəvvür belə etmək çətindir. Uzağa getməyə ehtiyac yoxdur. Bir sıra qonşu ölkələrə nəzər salmaq belə kifayətdir. Ona görə də makroiqtisadi idarəetmə adekvat, elmi cəhətdən əsaslandırılmış olmalıdır. Və burada biz əminliklə bildirə bilərik ki, Azərbaycan prezidentinin güclü iradəsi nəticəsində ölkənin müstəqil iqtisadi siyasəti iqtisadi seqmentdə dünyada

və regionda baş verən bir çox volatilliklərlə, qeyri-müəyyənliklərlə bağlı risklərdən dövlətimizi qorumuş oldu.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci ildə keçirilən Prezident seçkilərindən sonra Azərbaycanda reallaşdırılan makroiqtisadi idarəetmə siyasətində yeni yanaşmanın tətbiqi, fikrimcə, onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycanda makroiqtisadi idarəetmə siyasətinin yuxarıda qeyd edilən yeni, daha effektiv trendlərə doğru müəyyən dərəcədə istiqamətlənmişdir. Belə ki, dövlətin iqtisadiyyatda rolunun artırılması, sosial seqmentdə həyata keçirilən islahatlar bütövlükdə son iki ildə ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasəti xeyli dərəcədə səciyyələndirdi. Minimum əmək haqqının 2 dəfəyə yaxın artırılması, təqaüd və müavinətlərdəki önəmli artım dinamikası Azərbaycanda sosial müdafiə sahəsinin yeni keyfiyyət pilləsinə çıxmasını göstərdi.

Zənnimcə, insan kapitalının ön planda olması, iqtisadi idarəetmədə dövlət səviyyəsində strateji, biznes səviyyəsində indikativ planlaşdırmanın tətbiq edilməsi, eyni zamanda elmi-texniki tərəqqiyə söykənən innovasiya-investisiya siyasətinin reallaşdırılması milli iqtisadiyyatımızın dayanıqlı və qabaqlayıcı inkişafına zəmin formalaşdırmalıdır.

*“Heydər Əliyev və
Azərbaycanın milli iqtisadi
inkişaf modeli” elmi konfrans,
14 may 2020-ci il*

M.A.Məmmədov
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin
“Biznesin iqtisadiyyatı və menecment”
kafedrasının müdiri,
i.e.d., professor

HEYDƏR ƏLİYEVİN MİLLİ İQTİSADI İNKİŞAF MODELİ ÖLKƏNİN İQTİSADI MÜSTƏQİLLİYİNİN ƏSASIDIR

Müstəqil ölkəmizdə iqtisadiyyatın bütün sektorlarında qazanılmış nailiyyətlər, yaradılmış iqtisadi, sosial, elmi–texniki maliyyə potensialı, insan kapitalı, infrastruktur, əhalinin sosial-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması Azərbaycan xalqının müasir tarixinin yaradıcısı, müstəqil dövlətimizin qurucusu Ulu öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi çox şaxəli inkişaf strategiyasının nəticəsidir.

Ulu öndər tərəfindən müəyyənləşdirilən və bu gün ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yaradıcılıqla və uğurla inkişaf etdirilən Azərbaycanın iqtisadi inkişaf strategiyasının formalaşması mərhələlərinin, onun sürətli inkişafını təmin edən başlıca amil, vasitələrin tədqiqi və dəyərləndirilməsi Ulu öndərin iqtisadi irsinin öyrənilməsində və ölkəmizin perspektiv inkişafının prioritetlərinin, məqsəd və hədəflərin müəyyən edilməsində, reallaşmasında müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

XX əsrin sonlarında müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycanın qarşısında bazar iqtisadiyyatına keçid və dünya iqtisadi sistemə səmərəli inteqrasiya olunmaqla milli iqtisadiyyatı formalaşdırmaq və inkişaf etdirmək kimi strateji vəzifələr dururdu. Ulu öndər 1993-2003-cü illərdə Azərbaycanın milli iqtisadi inkişafının formalaşmasının uğurlu və perspektiv inkişafa istiqamətlənmiş keçid modelinin əsaslarını müəyyənləşdirmiş və bu modelin həyata keçirilməsini təmin edən islahat-inkişaf xarakterli dövlət proqramları, inkişaf strategiyaları, layihələrin işlənilməsinin reallaşdırılmasına xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Bu illərdə Azərbaycanda milli iqtisadiyyatının inkişafı sahəsində həyata keçirilən tədbirlər göstərir ki, müstəqilliyin ilk illərində aparılan iqtisadi, siyasi, institusional islahatlar ölkə iqtisadiyyatının perspektiv inkişafı üçün güclü zəmin yaratmış və bu dönməz xarakter almışdır.

Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, dünya təcrübəsində sistemin transformasiyasının iki yolu - "şok terapiyası" və "təkamül yolu" məlumdur. Azərbaycan reallığını nəzərə alaraq Heydər Əliyev həyata keçirdiyi sistem transformasiya prosesində və böhrandan çıxış tədbirlər

sistemini müəyyənləşdirərkən, hər bir konkret halda "şok terapiyası" və "təkamül yolu"nın prinsiplərindən ayrılıqda, tələb olunan hallar isə onların birgə tətbiq olunmasınə və iqtisadi siyasətində koordinasiya, sistemlilik və prioritetlərin düzgün seçilməsinə xüsusi önəm verirdi. Müstəqilliyin ilk illərində ölkəmizin investisiya imkanlarının məhdud olduğunu nəzərə alaraq o, xüsusi qeyd edirdi ki, Azərbaycanda o sahələrin prioritet inkişafı təmin edilməlidir ki, birincisi, bu istiqamətlər ölkənin iqtisadi- siyasi müstəqilliyini qorumağa və xalqın zəruri tələbatlarını mümkün qədər təmin etməyə imkan versin və bu sahələrin üstün inkişafı nəticəsində yaranmış gəlirlər nəticəsində ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının aparıcı qüvvəsinə çevrilsin.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, hələ də dünya qlobal maliyyə böhranından tam qurtara bilmədiyi bir mərhələdə Heydər Əliyevin bilavasitə rəhbərliyi ilə Azərbaycanın bir müstəqil dövlət kimi formalaşdırılması və inkişafı ilə bağlı iqtisadiyyatın bütün sahələrində həyata keçirdiyi çoxşaxəli, tədbirlər digər sahələr ilə yanaşı iqtisadi sahədəki işlərin nəzərdən keçirilməsi Ulu öndərin böyük təcrübəyə biliyə, analitik düşüncəyə və uzaqgörən iqtisadi strategiyaya malik bir şəxsiyyət olduğunu göstərdi.

Müstəqilliyinin ilk illərində Ulu öndərin iqtisadi strategiyasının bir sıra məqamlarını nəzərdən keçirərkən bu illərdə Azərbaycanın necə böyük, sərt, riskli, ziddiyyətli və mürəkkəb proseslərlə üzləşdiyini görürük. Ancaq, hal-hazırda bu dövrdə hadisələrin necə düzgün müəyyənləşdirilib qiymətləndirildiyini, uzaqgörənliklə qərarlar verildiyini və ən mühümü isə bu qərarların perspektivdə həyata keçiriləcək proseslərə mənfi təsir göstərmədən məharətlə, cəsarətlə, məntiqi ardıcılıqla həll edildiyi müəyyən edilir.

Həyata keçirilən bu tədbirlər müstəqilliyimizin ilk illərində ölkəmizin bir dövlət kimi mövcudluğu şübhə altında olduğu gərgin və mürəkkəb bir şəraitdə - 1993-cü ilin iyun ayının 15-də Heydər Əliyev yenidən siyasi hakimiyyətə qayıtması və onun apardığı dərin məzmunlu və məqsədyönlü böyük səmərəli işlərin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Müstəqilliyin ilk dövrdə Azərbaycanda hərbi, sosial-iqtisadi, siyasi böhran dərinləşmiş müstəqilliyin itirilməsi, hətta vətəndaş müharibəsi təhlükəsi yaranmış, Azərbaycana Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində 90-cı illərin əvvəlidən etibarən iqtisadiyyatın bütün sahələrində istehsal tənəzzül etmiş beləki, 1991-1995-ci illərdə ölkədə istehsal müəssisələrinin böyük əksəriyyəti dayanmış və ya öz gücünün 15-20%-i səviyyəsində işləmiş, illik geriləmə sənayedə 20-24%-ə, kənd

təsərrüfatında 15- 20%-ə, əsaslı vəsait qoyuluşunda 40%-ə düşmüş, istehlak mallarının qiymətinin ildə 14-18 dəfə artması iqtisadi və sosial sahənin sıradan çıxmasına səbəb olmuşdur.

Bu dövrdə Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə yenidən gəldikdən sonra müstəqilliyin ilk illərində ölkəmizin qarşısında duran problemlərin ağırlığını və xalqın qarşısında məsuliyyətini xüsusi vurğulayaraq qeyd etmişdir: "Ömrümün bundan sonrakı hissəsini, harada olursa-olsun, yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişafına həsr edəcəyəm". Onun böyük səyi, iradəsi və idarəçilik məharəti sayəsində ölkədə qısa bir müddət ərzində əldə olunan makroiqtisadi, siyasi sabitlik, habelə müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının qəbulu iqtisadi sistemin transformasiyası ilə bağlı aparılması nəzərdə tutulan iqtisadi islahatların qanunvericilik bazasının yaradılmasına, sosial-iqtisadi inkişafda prioritetlərin seçilməsinə, cari və perspektiv məqsədlər nəzərə alınmaqla qeyd olunanların reallaşdırılmasının taktika və strategiyasını müəyyənləşdirməyə imkan verdi. Onuda xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Ulu öndərin bazar iqtisadi sisteminə keçid mərhələsində müstəqil milli iqtisadiyyatın formalaşdırılması ilə əlaqədar həyata keçirdiyi iqtisadi strategiya, ölkədə makroiqtisadi sabitlik təmin olunması; sistemin transformasiyası ilə bağlı bütün istiqamətlər üzrə əsaslı iqtisadi islahatların aparılması bütün səviyyələrdə bazar iqtisadi münasibətlərinin liberallaşdırılması; ölkədə demokratiyanın və sosial ədalətin bərqərar olunması və ölkəmizin strateji milli maraq və mənafeələrini qorumaqla dünya iqtisadi sistemə fəal və səmərəli inteqrasiya olunması prinsiplərinə əsaslanırdı. Azərbaycan bazar iqtisadiyyatı sisteminə keçidin ilkmərhələsində iqtisadiyyatın sahə və sferaları arasında integrativ və funksional əlaqələrin pozulduğu, iqtisadi proseslərdə qeyri-müəyyənliyin kəskin formada artdığı systemsizlik böhranının bütün məziyyətlərini, özündə əks etdirən bir dövrdə yaşayırdı.

Milli iqtisadiyyatın bazar prinsipləri əsasında təşkilinin ilk illərində getdikcə azalan milli gəlirdə yığının payının azalması, təkrar istehsal imkanlarının və sərmayə qoyuluşu ilə əlaqədar maraqların ən aşağı səviyyədə olması ölkə iqtisadiyyatına yerli və xarici investisiyaların kəskin şəkildə aşağı düşməsinə səbəb olmuşdur.

Bunun nəticəsi olaraq 1991-1995-ci illərdə ölkədə ÜDM - 58%, sənaye məhsulu - 67%; kənd təsərrüfatı məhsulu 48%; əsaslı vəsait qoyuluşu 48,5% azaldığı halda, Ulu öndərin rəhbərliyi ilə qısa müddətdə ölkədə islahat və islahat-inkişaf xarakterli makroiqtisadi sabitləşmə

tədbirlərinin həyata keçirilməsi sayəsində 1997-2003-cü illərdə ÜDM-74,8%; sənaye məhsulu 30,8%; kənd təsərrüfat məhsulu 58,0%; əsaslı vəsait qoyuluşu isə 4,7 dəfədən çox artmış, adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 1993-cü ildə 179,9 dollar, 1995-ci ildə isə 319,3 dollar olduğu halda, bu rəqəm 2003-cü ildə 1995-ci ilə nisbətən 4,9 dəfədən çox artaraq 879,7 dollara , xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 4 dəfə artaraq 5,28 milyard dollara çatmış, habelə ticarət dövriyyəsinin ümumi strukturunda idxal 3,9 dəfə, ixrac isə 4,1 dəfə artmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, 1994-cü il sentyabrın 20-də Azərbaycan dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqlarının dərin hissəsinin birgə kəşfiyyatı və işlənməsi üzrə 7 ölkənin 11 məşhur şirkəti ilə "Əsrin müqaviləsi" adlandırılan saziş bağladı. ABŞ, Rusiya, Böyük Britaniya, Yaponiya, Norveç, Türkiyə və Səudiyyə Ərəbistanı neft şirkətlərinin iştirakı ilə konsorsium - Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti yaradıldı. Azərbaycanla etibarlı investisiya mühitinin və əlverişli investisiya şəraitinin yaradılması qısa müddətdə bir neçə perspektivli strukturların birgə kəşfiyyatı və işlənməsinə dair əlavə, daha 20 müqavilə bağlamağa imkan vermişdir. Bağlanmış müqavilələrə görə, birbaşa xarici investisiyaların ümumi məbləği təqribən 60 milyard ABŞ dolları təşkil edirdi. 1997-ci ilin noyabr ayından ilk müqavilə üzrə neft hasilatına başlandı və qısa müddətdə 12 milyon ton xam neft hasil edilərək xarici ölkələrə ixrac olunmuş və ümumən neft hasilatı artaraq 2000-ci ildə 14,1 milyon tona çatmışdır.

"Əsrin müqaviləsi" imzalandığı hal-hazırkı vaxta kimi dünyanın 20 ölkəsinin 34 nəhəng şirkəti ilə 23 beynəlxalq müqavilə bağlanmışdır. Ulu Öndərin müəllifi olduğu "Yeni Neft strategiyasının" müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinin nəticəsində Azərbaycanın neft-qaz layihələrinə beynəlxalq neft korporasiyalarının, xarici, işgüzar dairələrin, böyük həcmli investisiyaların respublika iqtisadiyyatına cəlb edilməsi hesabına dünyanın enerji daşıyıcıları bazarına sürətlə çıxışı təmin edilmiş, bağlanmış müqavilələrin nəticəsində ölkənin neft-qaz sənayesinə 60 milyard ABŞ dollarından çox investisiya qoyulmuşdur. Azərbaycan neftinin dünya bazarına sərbəst və sürətli çıxışını təmin edən Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəmərinin çəkilişi ideyasının meydana gəlməsi və onun reallığa çevrilməsi Heydər Əliyevin "Yeni neft strategiyasının" ən mühüm nailiyyətləri kimi yüksək dəyərlərə malikdir.

Azərbaycanda hasil olunan neftin dünya bazarlarına çıxarılması məqsədilə 1999-cu ilin noyabrında ABŞ, Türkiyə, Azərbaycan, Gürcüstan, Qazaxıstan və Türkmənistan prezidentləri tərəfindən Bakı-

Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəmərinin çəkilişi haqqında dövlətlərarası Müqavilə imzalanmış, 2002-ci ilin sentyabrın 18-də Bakıda, Səngəçal terminalında Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan prezidentlərinin iştirakı ilə ixrac neft kəmərinin özülü qoyulmuşdur. Əsas ixrac neft kəmərinin Azərbaycan hissəsinin Gürcüstan hissəsi ilə birləşdirilməsi 2004-cü ilin oktyabrında başa çatdırılmış, aparılan bu işlər nəticəsində Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri 2006-cı ildə tam fəaliyyətə başlamış və qeyd olunan layihə dünyanın ən qabaqcıl texnika və texnologiyalarının gətirilməsində və böyük həcmli xarici investisiyaların Azərbaycana cəlb edilməsində çox mühüm rola malik olmuşdur.

Azərbaycanda xarici investisiyalar üçün etibarlı mühit, eyni zamanda əlverişli siyasi, iqtisadi, hüquqi şəraitin yaradılması üçün ölkədə kompleks tədbirlər həyata keçirilməsi istiqamətində zəruri və mühüm islahatlar və səmərəli işlər aparılmış, bu isə öz növbəsində yuxarıda qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmişdir.

Yəni, bu mərhələdə ölkədə investisiya mühitinə təsir edən münbit iqtisadi şəraitin yaradılması məqsədi ilə Avropa standartlarının müvafiq zəruri qanunverici baza yaradılmışdır. Aparılan bu işlər ölkədə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması, investorların hüquq və mənafelərinin qorunması, mülkiyyətin toxunulmazlığı, yerli və xarici sahibkarlara bərabər şəraitin yaradılmasında mühüm rol oynamışdır. Beləki bu istiqamətlər ölkəmizdə "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında", "Xarici investisiyaların qorunması haqqında", "Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunları və bir sıra normativ sənədlərlə tənzimlənməsi təmin edildi.

Qeyd etmək lazımdır ki, 1994-cü ilin sentyabrında bağlanmış "Əsrin müqaviləsi" neft sənayesinin intensiv inkişafı ölkənin milli iqtisadiyyatının dünyanın qabaqcıl ölkələrindən geriləməsinin qarşısının alınmasının və perspektivdə inkişafının əsasını qoydu və neft ehtiyatları 1 trilyon tonadək müəyyənlanmış "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqları üzrə müqavilədə layihənin işlənilməsinə ilkin olaraq 7,5 milyard dollar investisiya qoyuluşu nəzərdə tutulmuşdusa, SOCAR-ın hesabatına görə, 1995-ci 2013-cü illərdə qoyulan investisiyaların həcmi 51,6 milyard ABŞ dolları səviyyəsinə çatmışdır.

Ölkəmiz üçün bu müqavilənin iqtisadi əhəmiyyəti ondan ibarət olmuşdur ki, 2009-cu ildən başlayaraq gəlir neftin 80 faizə qədəri Azərbaycan Respublikasının payı oldu, eyni zamanda Azərbaycanın gəliri 30 il ərzində o zamanki qiymətlərlə 34 mlrd. ABŞ dolları ilə dəyərləndirildi. Xüsusi olaraq göstərmək lazımdır ki, həyata keçirilən neft

strategiyası yerli müəssisələrin müasir texnologiyalarla-təchiz edilməsinə, bu müəssisələrdə infrastrukturaların yenidən qurulmasına və müxtəlif həcmli yeni infrastrukturaların yaranmasını təmin etdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə ölkədə həyata keçirilən bu layihələr nəticəsində 1994-2000-ci illər arasında investisiya sığrayışı nəticəsində Azərbaycan iqtisadiyyatına 11,4 mlrd. ABŞ dolları həcmində investisiya qoyulmuş, bunun 8,3 mlrd, dolları xarici, 3,1 mlrd, dolları isə daxili investisiyalar olmuş, yəni xarici investisiyanının cəlb edilməsi 2,7 dəfə çox olmuşdur. 2000-2014-cü illərdə isə Azərbaycan iqtisadiyyatının sahələrinə qoyulan ümumi investisiyaların tərkibində xarici investisiyaların xüsusi çəkisi 65 faiz təşkil etmişdir. Bununla yanaşı Respublika iqtisadiyyatının inkişafına yönəldilən daxili investisiyaların həcmi sürətlə artmış, yəni 2000-ci ildəki 460,3 milyon manatdan 2014-cü ildə 12715 milyon manata çatmış və ya 27,6 dəfə çox olmuşdur.

Bunlar ilə yanaşı nəzərə almaq lazımdır ki, müstəqilliyin ilk ilində Ulu Öndər Azərbaycanın iqtisadi islahatlar aparılmasının ilk modelini Naxçıvan MR-da yaratmağa başlamış (burada xüsusi ilə aqrar sahəsində). Belə ki, muxtar respublikanın blokadadan çıxarılması məqsədi ilə o, Türkiyə Respublikası və İran İslam Respublikası ilə iqtisadi əməkdaşlığın yaradılması və genişləndirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verirdi.

Müstəqilliyin ilk dövründə qarşıda duran əsas vəzifə ölkəni düşdüğü böhranlı vəziyyətdən çıxarmaq, ölkə iqtisadiyyatının spesifik cəhətlərini (iqtisadiyyatda qeyri-müəyyənlik, işsizliyin, inflyasiyanın yüksək səviyyəsi və sair) nəzərə almaqla makroiqtisadi sabitliyi təmin etməklə milli iqtisadi inkişafın təmin edilməsindən ibarət idi. Bu vəzifənin reallaşdırılması isə milli iqtisadi inkişaf konsepsiyası olmadan mümkün deyildi. Həmin dövrdən başlayaraq müstəqil Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadi inkişafının əsaslarını Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanan və ölkə iqtisadiyyatını düşdüğü böhranlı vəziyyətdən çıxara biləcək iqtisadi inkişaf strategiyası təşkil etmişdir. Beləki, bu inkişaf konsepsiya Heydər Əliyevin müstəsna iqtisadi təfəkkürün məhsulu olub onun həyata keçirdiyi böyük həcmli və zəruri işlər əsasında formalaşmış, bütövlükdə milli iqtisadi inkişaf haqqında milli ictimai-iqtisadi fikirlərin və idealogiyaların formalaşmasının əsas meyarına çevrilmişdir. 2009-cu ilə qədər ölkəmizdə davam etmiş keçid dövrünün ilkin mərhələsində Heydər Əliyevin diqqətini cəlb edən mühüm məsələlərdən biri də keçid dövründə və perspektivdə milli iqtisadi inkişaf strategiyasının mahiyyəti necə olmalı, onun mərhələlərlə həyata

keçirilməsi məsələləri və həyata keçmə mexanizminin işlənilməsi olmuşdur.

Beləliklə ölkənin iqtisadi inkişafının əsas makroiqtisadi göstəricilərinin dinamikası Ulu Öndər Heydər Əliyevin iqtisadi strategiyasının uğurla reallaşdırılmasının əyani nümunəsidir. Belə ki, 1993-cü ildə ölkədə ÜDM istehsalı 1326,9 milyon ABŞ dolları olduğu halda, 2003-cü ildə bu rəqəm 7276,0 milyon ABŞ dolları (bazar qiymətləri ilə) təşkil etmişdir. Müvafiq olaraq hər nəfərə düşən ÜDM 179,9 dollar və 896,8 dollar, Umumi Milli Gəlir 1995-ci ildə 2130,4 milyon manat, 2003-cü ildə 6712,3 milyon manat, xalis milli gəlir isə müvafiq illərdə 1830,3 milyon manat və 5926,4 milyon manat (faktiki qiymətlərlə) olmuşdur. Sənaye məhsulu istehsalı 1995-ci ildə 8855950 min manat, 2001-ci ildə 17252108 min manat (qüvvədə olan faktiki qiymətlərlə) təşkil etmişdir. Dövlət büdcəsinin gəlirləri 1993-cü ildə 53,6 milyard manat, xərcləri 64,8 milyard manat olduğu halda, həmin göstəricilər müvafiq olaraq 2001-ci ildə 392,4 milyard manat və 403,7 milyard manat (fəaliyyətdə olan faktiki qiymətlərlə) səviyyəsində olmuşdur.

1992-1995-ci illərdə kənd təsərrüfatında ümumi məhsul istehsalının həcmi ildə orta hesabla 12% aşağı düşdüyü halda, 1996-cı ildən başlayaraq yüksəlmiş və 2000-2003-cü illərdə uyğun olaraq 12 və 11 faiz artmışdır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, hər bir iqtisadi inkişaf modeli müvafiq və məqsədyönlü iqtisadi strategiya və bu strategiya çərçivəsində həyata keçirilən çoxşaxəli iqtisadi islahatlar vasitəsilə reallaşdırılır. Azərbaycanda müstəqilliyin ilk dövrlərindən başlayaraq bazar iqtisadi sisteminin prinsipləri və mexanizmlərinin formalaşması məqsədilə həyata keçirilən iqtisadi islahatların əsasını iqtisadiyyatın yenidən qurulmasının, iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinin, sahibkarlığın stimullaşdırılmasının, səmərəli investisiya və innovasiya layihələrinin həyata keçirilməsinin mühüm və zəruri şərti kimi dəyərləndirən Ulu Öndərin müəllifi olduğu uğurlu neft strategiyası təşkil edirdi.

Bunlar ilə yanaşı keçid iqtisadiyyatının ilk illərində ölkəmizin maliyyə imkanlarının məhdudluğu şəraitində xarici investisiyaların iqtisadiyyatın neft-qaz sektoruna cəlb edilməsi nəticəsində ölkənin maliyyə imkanları genişlənməyə başladı, inkişaf etmiş ölkələrin yeni texnika və texnologiyalarının, innovativ layihələrinin, mütərəqqi əmək vərdişlərinin, üsul və vasitələrinin, peşə və ixtisaslarının iqtisadiyyatımıza cəlb edilməsi Heydər Əliyevin neft strategiyasının əsas istiqamətlərinə

daxildir. Ümumimilli lider Heydər Əliyevin iqtisadi inkişaf modelinin əsas cəhətlərindən biri də onun möhkəm elmi konseptual baza, mütərəqqi qanunvericilik əsasları üzərində formalaşmasıdır. Bu baxımdan Ulu Öndərin bilavasitə tapşırıqları, qanunvericilik təşəbbüsləri və tövsiyələri əsasında müstəqil Azərbaycan dövlətinin iqtisadi əsaslarının möhkəmləndirilməsi, dövlət idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi, iqtisadiyyatımızda bazar iqtisadi sisteminin əsaslarının yaradılması, ölkə əhalisinin sosial-iqtisadi rifahının və hüquqlarının təmin edilməsi ilə bağlı əksər qanunvericilik sənədləri və normativ-hüquq aktlar qəbul edilmiş, onların səmərəli işlək mexanizmi hazırlanmışdır. Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulmuş milli iqtisadi inkişaf modeli fundamental prinsiplər üzərində qurulmuş və ölkənin malik olduğu zəngin resurslardan səmərəli istifadə edilməsi bazar iqtisadi sisteminin əsaslarının yaradılmasına, onun iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə və Azərbaycanın dünya iqtisadi sisteminə səmərəli inteqrasiya edilməsinə, son nəticədə ölkənin iqtisadi, siyasi, mədəni, sosial inkişafına xidmət edən bu prinsiplərə, hər şeydən əvvəl aşağıdakılar aiddir: bazar iqtisadiyyatının qurulması ilə bağlı iqtisadi islahatların ardıcıl, mərhələli və sistemli şəkildə aparılması; iqtisadi islahatların möhkəm qanunvericilik bazasına əsaslanması; yeni milli iqtisadi inkişaf modelinin sosial yönümlüliyü, onun cəmiyyətin bütün üzvlərinin maraqlarına, mentalitetə və demokratik dəyərlərə uyğunluğu; ölkənin malik olduğu zəngin təbii, maddi, əmək resurslarından səmərəli istifadə edilməsi; iqtisadi cəhətdən müstəqil milli iqtisadiyyatın əlverişli investisiya, innovasiya və sahibkarlıq mühitinin yaradılması; iqtisadiyyatın qloballaşmanın, regionlaşmanın və milli maraqların əlaqələndirilməsi, ölkənin beynəlxalq iqtisadi, maliyyə-kredit, ticarət və digər iqtisadi təşkilatlarda iştirakının onun strateji və milli maraqlarına uyğunluğu və bu maraqlara xidmət etməsi və s.

Ümumimilli lider Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulan milli iqtisadi inkişaf strategiyası ölkə prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəqil dövlətin inkişaf strategiyasını dəqiqliklə hazırlanması və ölkə Prezidenti İlham Əliyevin həmin kursa tam və uğurla davam etdirməsi ölkə iqtisadiyyatının bütün dinamik inkişafının əsasını təşkil edir. Son on beş il ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı 3,2 dəfə, qeyri-neft sektoru 2,8 dəfə, sənaye istehsalı 2,6 dəfə, kənd təsərrüfatı 1,7 dəfə artmış, qeyri-neft ixracı 4,1 dəfə çoxalmışdır. İşsizlik 5%-ə, yoxsulluğun səviyyəsi isə 50%-dən 5,4% səviyyəsinə endirilmişdir. Azərbaycanın valyuta ehtiyatları 1,8 milyard dollardan (2004-cü il) 46 milyard dollara (2018-ci il) çatmışdır. 2003-

2018-ci illərdə iqtisadiyyata 250 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur. Müstəqillik illərində ölkə iqtisadiyyatına yatırılan sərmayənin 93 faizini təşkil edən həmin investisiyanın təxminən yarısı daxili mənbələrin payına düşür.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında milli iqtisadi inkişaf strategiyasının uğurla reallaşdırılmasının nəticəsində ölkəmizdə, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində olduğu kimi, dayanıqlı inkişafı təmin etmək mümkün olmuşdur.

Ölkə Prezidenti İlham Əliyev Regionların 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının icrasının birinci ilinin yekunlarına həsr edilmiş konfransda ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin inkişafı və həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatları ilə əlaqədar geniş çıxış edərək qeyd etdi ki, uzunluğu 3500 km olan, bir neçə ölkəni birləşdirən CQD tam istismara veriləcəkdir. Ölkəmizi əhəmiyyətli rolunu əks etdirən son hadisə dünyada bir nömrə form olan Davos Ümumdünya İqtisadi çərçivəsində Davos Forum Azərbaycan arasında Dördüncü Sənaye İnqilabı üzrə Bakıda regional mərkəzin yaradılması hadisəsidir, bu bizim növbəti uğurumuzdur.

*“Heydər Əliyev və
Azərbaycanın milli iqtisadi
inkişaf modeli” elmi konfrans,
14 may 2020-ci il*

İQTİSADİ DİRÇƏLİŞİMİZİN SƏBƏBKARI

Dünyanın harasında olursa-olsun azərbaycanlı olduğumla daim fəxr etmişəm. Buna mənim haqqım var. Tarix boyu dünya ölkələrinin diqqət mərkəzində olmuş Azərbaycan məmləkəti öz zəngin təbiəti, geosiyasi mövqeyinə görə çəkişmələrə meydan olmuşdur. Dünya sivilisasiyanın hər tarixinin parlaq simalarından olan - Babəklər, Xətəilər, Fatehlər yetişdirən məmləkət XX əsrdə də fəxr etməli şəxsiyyətlər yetişmişdir.

Müasir mərhələdə bir ölkə öz iqtisadiyyatını dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya etməməkdən beynəlxalq standartlara uyğun inkişaf etdirə bilməz. 70 il sovet imperiyasının bir tərkib hissəsi olan Azərbaycan, iqtisadi və siyasi müstəqillik qazandıqdan sonra gənc, müstəqil dövlətin iqtisadiyyatını yenidən qurulması və onun inkişafının təmin edilməsi çox mürəkkəb bir proses idi. Bu problemin həll edilməsində, dünya ölkələri ilə iqtisadi əlaqələrin yaradılmasında böyük iqtisadi təcrübəyə malik olan Heydər Əliyevin rolu əvəzedilməzdir. Azərbaycanda aparılan iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinə, Qərbin aparıcı iqtisadi-maliyyə strukturlarının cəlb edilməsinə dair Ankarada, London və Parisdə dünya iqtisadi qurumları tərəfindən keçirilən müxtəlif tədbirlərdə H.Əliyevin Azərbaycan gerçəkliyi və onun iqtisadi resursları haqqında çıxışlar ölkə

iqtisadiyyatının inkişafı üçün çox önəmli rol oynadı. Bundan başqa "EKO" dövlətlərarası regional iqtisadi əməkdaşlıq təşkilatının yaranması və onun səmərəli fəaliyyət göstərməsində mərhum prezident böyük əmək sərf etmişdir. Özündə 10-dan artıq ölkəni birləşdirən bu təşkilatın əsas məqsədisə quruma daxil olan dövlətlərin müxtəlif sahələr üzrə iqtisadi inteqrasiyasının yaradılması və bu dövlətlərin sosial iqtisadi inkişaflarını təmin edilməsindən ibarət idi.

O ömrünü nəinki respublikada yaşayan azərbaycanlıların və eləcə də onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda yaşayan azərbaycanlıların maariflənməsinə, sosial-iqtisadi inkişafına sərf etmişdir. Borçalıda yaşayan azəri türklərinin bütün qayğıları mərhum prezident H.Əliyevin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Məhz 1994-cü ildə H.Əliyev Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların sosial-iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün ağsaqqalarla görüşlər keçirmiş və konkret tapşırıqlar vermişdir. Ağstafa, Qazaxda həmsərhəd olan azərbaycanlılar yaşayan Gürcüstan kəndinin bir çoxunu əvəzi ödənilmədən, yəni Azərbaycan Respublikasının hesabına elektrik enerjisi ilə həmin olunmasını misal göstərə bilərik. Bundan başqa, 1996-cı ildə iki ölkənin o dövürkü başçıları. Heydər Əliyev və Eduard Şevardnadze cənablarının təşəbbüsü ilə "Azərbaycan Respublikasının milli məclisi ilə Gürcüstan parlamenti arasında qarşılıqlı əlaqələrin inkişafı proqramı"nın tərtib edilib və həyata keçirilməsi Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara olan diqqət və qayğıdan xəbər verir. Bu iki prezident arasındakı səmimi dostluq bu bölgədə yaşayan azərbaycanlıların öz doğma vətəninə sosial-iqtisadi şəraitinin yaxşılaşdırılmasına və gələcəyə ümidlə baxılmasının bir qarantı olmuşdur. H.Əliyev Gürcüstanda çıxışlarının birində "Dünyanın bütün yerlərində Azərbaycan diasporasına ehtiyac olsa da, Gürcüstanda buna gərək yoxdur. Çünki, Gürcüstan azərbaycanlıların doğma torpağı və vətənidir"! demişdir. Bu isə həqiqi dostluq və əməkdaşlığın təzahürüdür. Bu gün H.Əliyev bizi tərk etsə də, onun siyasi kursunun davamçısı olan İlham Əliyev cənabları bizdə sabaha olan inamı daha da artırmışdır. Mən cənab prezidentə bu kursun davam etdirilməsində uğurlar diləyirəm.

10 may Heydər Əliyevin anma günündə biz onun bizə yadigar qoyub getdiyi Müstə qıl Azərbaycanın daha parlaq və nurlu sabahı üçün birlişməliyik. Biz bütünlüklə türkçülüyn və Türk dünyasının inkişafı üçün birləşməliyik. Bu yolda bütün dünya türklərinə və xüsusilə Azərbaycan xalqına uğurlar arzulayıram!

Məhəbbət Məmmədov

"Aydın fikir" qəzeti, 9 may 2005-ci il.

İQTİSADI MÜTƏXƏSSİS HAZIRLIĞINA DƏYƏRLİ TÖHFƏ

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 2004-cü ildən reallaşdırılan inkişaf modeli Azərbaycan iqtisadiyyatını dünyanın ən sürətli inkişaf edən iqtisadiyyatından birinə çevirmişdir.

Nəticədə ölkəmizin iqtisadiyyatı üç dəfədən də çox böyüməklə regionda iqtisadi, siyasi və hərbi üstünlüyümüzün maddi əsasını təmin

etmiş, ən islahatçı ölkə statusuna yüksəlmiş, əhalinin rifah halı yaxşılaşmış, həmçinin Azərbaycan Şərq-Qərb və Şimal-Cənub dəhlizlərinin kəsişməsində mühüm iqtisadi məkana çevrilmişdir.

Qarşıdakı hədəf növbəti 10 ildə Azərbaycan iqtisadiyyatını iki dəfə daha böyütmək, dünya iqtisadi sisteminə səmərəli inteqrasiya etməklə, dövlət və cəmiyyət olaraq əldə etdiyimiz nailiyyətləri daha da möhkəmləndirməklə, yeni uğurlara nail olmaqdır. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi və müəllifliyi ilə yaradılan iqtisadi islahatların idarəedilməsi modeli hal-hazırda inkişaf etməkdə olan ölkələr tərəfindən öyrənilir. Belə ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi və təşəbbüsü ilə ölkədə reallaşdırılan iqtisadi islahatlar konseptual və funksional model olaraq dəfələrlə qlobal miqyasda müsbət qarşılanmış və nümunə olaraq praktikada istifadə üçün qəbul edilir. Azərbaycanda aparılan islahatların dayanıqlılığının və davamlılığının əyani nümunəsi olaraq İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) Azərbaycanda dizayn edilən və reallaşdırılan “İqtisadi İslahatların İdarəedilməsi Modeli”ni qlobal miqyasda nümunəvi innovativ təcrübə olaraq rəsmi platformasında göstərmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru, iqtisad elmləri doktoru Vüsal Qasımlının iqtisadi mütəxəssislərin hazırlığı üçün hazırlayıb və nəşr etdirdiyi “İqtisadi artım” dərsliyi məhz bu baxımdan çox dəyərlidir. Vüsal

Qasımlının İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi qurumuna rəhbərlik etməsi, mütəmadi olaraq ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrində həyata keçirilən islahatlar və iqtisadiyyatda onun nəticələrinin təhlili və bu sahələr üzrə təklif və konkret model və tövsiyələrin hazırlanmasında böyük nəzəri və praktiki təcrübəsi, eyni zamanda pedaqoji və elmi fəaliyyətlə məşğul olması “İqtisadi artım” kitabının mükəmməl nəzəri və praktiki əhəmiyyətə malik olan bir dərslik olaraq hazırlanmasına xüsusi yanaşmanı təmin etmişdir.

Bu dərslikdən ali təhsil müəssisələrində bakalavr, magistr təhsil səviyyəsində və strateji menecment fənlərinin tədrisində, həmçinin iqtisadi siyasətin formalaşmasında iştirak edən mütəxəssislər tərəfindən istifadə edilməsi tövsiyə edilir. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, kitabda müəllif iqtisadi artımın nəzəri-konseptual və praktik məsələlərini əhatə etməklə, makro, mezo və mikro səviyyədə iqtisadi böyümənin mahiyyətini açır və müvafiq tövsiyələri təqdim edir. Eyni zamanda iqtisadi artımın bütün elementləri, ona təsir edən amillərin nəzəri və praktiki mənbələri ətraflı və müfəssəl tədqiq edilib, maraqlı yanaşmalar verilmişdir. Qeyd edilmişdir ki, uzunmüddətli dövrdə iqtisadi artımın drayveri investisiya, əmək resursları və təbii ehtiyatlar deyil, məhsuldarlıqdır. Yalnız bu halda eyni həcmdə istehsal amili ilə daha çox iqtisadi artımı təmin etmək olar. Əgər iqtisadiyyat səmərəli fəaliyyət göstərsə, sərmayəni də, ixtisaslı əməyi də cəlb edəcək. Bunun üçün ölkədə sabitlik, institutların keyfiyyəti, insan kapitalı, infrastruktur, əlverişli biznes mühiti, bazarlara çıxış, qlobal dəyər zəncirlərində iştirak, inkişafı tətikləyən mədəni kodlar, mədəni-etnik müxtəliflik, identiklik, davranış iqtisadiyyatı və sosial kapital kimi amillər nəzərə alınmalıdır. Hər bir ölkə sadalanan amillərdən yalnız özünəməxsus “buket” hazırlamaqla iqtisadi artımı təmin edə bilər.

Dərslikdə iqtisadi artımın ölkələri inkişafa aparan komponentlərdən yalnız biri olması göstərilmiş və qeyd edilmişdir ki, bu səbəbdən inkişaf konsepsiyası çoxölçülü olaraq bütöv iqtisadiyyatın və sosial sistemlərin yenidən şəkillənməsini ehtiva etməlidir. İnstitusional, sosial və inzibati strukturlarda dəyişikliklər gəlirlərin və məhsul istehsalının artımına səbəb olur. Mütərəqqi beynəlxalq iqtisadi və sosial sistemlərin modifikasiya edilərək milli kontekstdə uyğunlaşdırılması vacib məqamlardan biridir. Hətta qlobal ideyaların yerli şəraitdə tətbiqini ehtiva edən “qlokalizasiya” ifadəsi yaranmışdır. Bu baxımdan Vüsal Qasımlı “İqtisadi artım” kitabında da Azərbaycan inkişaf modelinin özünəməxsusluğunu qabarda bilmişdir.

Ümumi şəkildə desək, iqtisadi artım - müəyyən dövr ərzində məhsul və xidmətlərin buraxılışında yaranan real dəyişmədir. Eyni zamanda geniş yayılmış yanaşmalardan birinə görə, iqtisadi artım inflyasiya nəzərə alınaraq, adambaşına düşən məhsul və xidmətlərin buraxılışında yaranan illik faiz dəyişməsidir. İqtisadi inkişaf isə daha geniş anlayış olub, iqtisadiyyatın və sosial həyatın keyfiyyətə yaxşılaşması, ölkə, region, icma və fərd səviyyəsində rifah halının yüksəlməsini ehtiva edir. Professor V.Qasımlı kitabda apardığı araşdırma nəticəsində belə bir qənaətə gəlir ki, iqtisadi artım əsas məqsəd deyil, davamlı inkişafı təmin etmək üçün vasitədir.

Kitabda maraqlı yanaşmalardan biri də iqtisadi artımın kompleks məsələ kimi qəbul edilməsi, müasir yanaşmalara əsaslanaraq iqtisadi artımın təmin olunması üçün palitra verilməsidir. Obrazlı desək, Günəşdəki qara nöqtələrdən savayı iqtisadi artıma heç nə təsirsiz ötüşmür. Yalnız zəki steykholderlərin konsiliumu şəraitində diaqnoz və düzgün strategiyanın seçilməsi ilə iqtisadi artımı təmin etmək mümkündür. İnstitusionalistlər, davranış iqtisadiyyatı tərəfdarları, mədəniyyəti əsas götürənlər, iqtisadi identikliyə və ya narrativlərə üstünlük verənlər, coğrafi determinizmi tərcih edənlər, klassik mövqedə dayananlar, bir sözlə, geniş bir spektr iqtisadi artımla bağlı dərin bir mükəllimin içərisindədirlər. Spektr o qədər genişdir ki, hətta Aleksandr Soljenitsinin timsalında iqtisadi artım barədə mənfi fikir söyləyənlər də olmuşdur: “İqtisadi artım nəinki, anormaldır, hətta məhvedicidir”. Həqiqət payı isə hər bir yanaşmada zaman və məkan daxilində müxtəlif hədlərdədir. İqtisadi artım iqtisadi və sosial inkişafı nəticələndə, davamlı və inklüziv olanda, ətraf mühitə təsirləri minimuma enəndə və nəhayət, Soljenitsinin sözləri ilə desək, “məhvedici” olmayanda daha arzuolunandır. Bir sözlə, iqtisadi artım özlüyündə son məqsəd deyil, davamlı inkişaf üçün vəsilədir.

V.Qasımlı kitabda göstərir ki, həm fiskal, həm də monetar siyasət sabitlik və iqtisadi artımın balanslaşdırılmasına hədəflənir. İqtisadi artımın sürətlənməsi üçün fiskal stimullar həm də fiskal dayanıqlılıq baxımından qiymətləndirilməlidir. O cümlədən borc dayanıqlılığı, pensiya və səhiyyə sisteminin dayanıqlılığı, vergi sisteminin dayanıqlılığı, büdcə sisteminin dayanıqlılığı tələb edir ki, fiskal stimullar iqtisadi artımı sürətləndirsin. İqtisadiyyatın növbəti 10 ildə iki dəfə artırılması hədəfinə uyğun olaraq illik artım tempinin orta hesabla 7,2 faizə çatdırılması lazımdır. Yalnız davamlı iqtisadi artım fiskal dayanıqlılıq və makroiqtisadi sabitlik üçün fundamental əsasdır. Yəni fiskal stimullar

iqtisadi artımı sürətləndirir, fiskal risklər məqbul hədlərdə saxlanılmaqla “fiskal fəza” genişlənir.

Müəllif “İqtisadi artım” kitabında həm də biznes modeli və iqtisadi artım arasında əlaqəni təhlil edir. Azərbaycanda iqtisadi artımın hərəkətverici qüvvəsi özəl sektor olaraq hədəfləndiyindən, biznes modelin üzərində dayanılması zəruridir. Kitabda iki yanaşma - “təkmilləşdirici menecment” (lean management) və çevik (agile) idarəetmə arasında sinerjiyə dair mülahizə verilir.

Kitabda təkcə qısa və ortamüddətli deyil, həm də uzunmüddətli inkişaf perspektivləri təhlil edilir. İsrail intellektualı Yuval Noy Harari bildirir ki, 19-cu əsrdə Britaniya sənayeləşmədən sonra dünya hegemonluğuna başlamışdır, 21-ci əsrdə də süni intellekt sahəsində önə keçən dövlət(lər) eyni ssenarini təkrarlayacaq. Hazırda süni intellekt yarışmasının önündə Çin və ABŞ gedir. Əgər süni intellektin gətirdiyi faydalar insanlar arasında bölünməsə, bəzi ölkələr yüksək texnologiyalı həblərə, qalanları isə istismar olunan data-koloniyalara çevrilə bilərlər. Hararinin fikrincə, bioloji bilik, kompüterin gücü və data hətta insanı tam nəzarətə götürməyə imkan verəcək. ABŞ alimi Noam Komski, rus alimləri T.V.Çerniqovskaya və S.Y.Qlazyev bəşəriyyətin tarixində görünməmiş miqyasda texnoloji inqilabın olacağını proqnozlaşdırırlar. Bu baxımdan prof. Vüsal Qasımlı kitabda həm gələcək risk, təhdid və perspektivləri təhlil edir, həm də inkişaf üçün həll yollarını göstərir. Dünyada rəqəmsal erada beşinci nəsil geo-texnoloji rəqabət mövcuddur. Rəqabət aparmaq üçün bir çox ölkə 5G texnologiyalardan istifadə etməklə dövlət hakimiyyətinin alətlərini gücləndirir; 5G texnologiyasının hökumət, biznes və istehlakçılar tərəfindən istifadəsini stimullaşdırır; milli səviyyədə 5G texnologiyalarını avadanlıq, proqram təminatı və rəqəmsal xidmətlərdə inkişaf etdirir. Artıq Estoniya keal vaxt rejimində işləyən iqtisadiyyat strategiyasını həyata keçirir.

Müəllif kitabda qeyd edir ki, aya adam göndərmək mürəkkəb məsələdir, amma bəlli bir “resept”i var. İqtisadi artımın isə hər bir ölkə üçün fərqli “resept”i işlənməlidir. Buna görə də Harvard professoru Matt Andryus qeyd edir ki, iqtisadi artım kompleks problemdir və onun həlli “problemin hərəkət etdirdiyi və təkrarlara əsaslanan uyğunlaşma” (PDIA - problem-driven iterative adaptation) yanaşması ilə mümkündür. Yəni iqtisadi artım üçün əvvəlcə problemin dəqiq diaqnozu qoyulmalıdır, daha sonra problemin həlli üçün adaptiv strategiya işlənilməlidir.

“İqtisadi artım” kitabı beynəlxalq elmi ictimaiyyətin də diqqətini cəlb edib. Belə ki, Pakistanın İqtisadi İnkişafı İnstitutu (PIDE) və Özbəkistan

Prezident Administrasiyası yanında İqtisadi Təhlil və İslahatlar Mərkəzində kitabın təqdimatları olub. Harvard Universitetinin Kennedi İdarəçilik Məktəbində “İqtisadi artımın idarə edilməsi” üzrə rəhbər kadrların hazırlanması proqramının məzunu kimi Vüsal Qasımlı “Azərbaycanda iqtisadi şaxələndirmənin tətbiqi” adlanan məqaləsində kitabın elmi nəticələrini təqdim edib. Material Harvard Universitetinin Beynəlxalq İnkişaf Mərkəzinin “Dövlət quruculuğu” proqramının saytında yayımlanıb. “İqtisadi artım” kitabının xarici elmi dairələrdə müzakirəyə çıxarılması ölkəmizin intellektual təqdimatı və Azərbaycan iqtisad elminin dünya miqyasında layiqli təmsilçiliyi baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Eyni zamanda “İqtisadi artım” istiqamətində tədqiqat aparan doktorantlar, magistrlər, gənc tədqiqatçılar, professor-müəllimlərin və mütəxəssislərin maraqlarını nəzərə alaraq yeni düşüncə və təfəkkürlər ilə zəngin olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Böyük Elmi Şurasının tövsiyəsi ilə nəşr edilən kitab Azərbaycan Diplomatik Akademiyasında, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində təqdimatı keçirilmiş, iqtisadiyyat və idarəetmə istiqamətində müvafiq ixtisaslar üzrə bakalavriat, magistratura səviyyəsinin təhsil Proqramında və Tədris Planında fənn kimi tədrisinin nəzərdə tutulması məqsədəuyğun hesab edilmişdir.

Prof. M.Məmmədov
“Azərbaycan” qəzeti 8 fevral 2022-ci il.

“İqtisadi islahatlar” jurnalı
№ 2.2022

A.F.Qasimov
AzMIU-nin prorektoru,
professor

Ə.M.Əliyev
“Biznesin iqtisadiyyatı və menecment”
kafedrasının dosenti

İQTİSADİ YÜKSƏLİŞƏ HƏSR OLUNMUŞ ALİM ÖMRÜ

Prof. Məhəbbət Məmmədov Gürcüstan respublikasının Borçalı mahalının Marneuli rayonun Birinci Kosali kəndində ziyalı ailəsində anadan olmuş, 1969-cu ildə Kəpənəkçidə orta təhsilini bitirmiş və həmin il Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun “Mühəndis – iqtisad” fakultəsinə daxil olmuş, 1974-cü ildə bu tədris müəssisəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Əmək fəaliyyətinə təyinatla Respublika Hesablama Mərkəzində iqtisadçı vəzifəsində başlayıb, təhsilini davam etdirərək 1979-cu ildə Moskva İdarəetmə İnstitutunun material ehtiyatlarının idarə edilməsi və planlaşdırılması ixtisası üzrə bitirmişdir. Uzun müddət Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində müxtəlif rəhbər vəzifələrdə işləmişdir.

Görkəmli alim prof. A.E.Leybmanın rəhbərliyi ilə "Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri" mövzusunda dissertasiya işi yerinə yetirmiş və Moskva İnşaat-Mühəndisləri İnstitutunun İxtisaslaşdırılmış Dissertasiya Şurasında müdafiə edərək iqtisad elmləri namizədi elmi dərəcəsi almışdır. Görkəmli iqtisadçı alimləri professorlar T.N.Tsoy, A.İ.Mitrofanov, A.B.Senyukov, K.İ.Bobkov, L.D.Boquslavski, B.V.Prikin, A.İ.Şerbakov Məhəbbət müəllimin elmi araşdırmalarını yüksək dəyərləndirmişlər və onun dərslik kimi nəşr edilməsini tösiyə etmişlər.

1993-cu ildə Rusiya Federasiyası Elm, Ali Təhsil və Texniki Siyasət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Ali Attestasiya Komissiyası M.Məmmədova dosent, Ukrayna Beynəlxalq İdarəetmə Akademiyası isə “Menecment” ixtisası üzrə professor elmi rütbəsi vermişdir. O, uzun illər Azərbaycan Respublikası Ali və orta təhsil nazirliyində işləməklə yanaşı, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində iqtisadçı mütəxəssislərin hazırlanması, tədris-metodik və elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasında fəal iştirak etmişdir.

Prof. M.A.Məmmədov 1994-cü ildə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda "Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment" kafedrasına müsabiqə yolu ilə müdir vəzifəsinə seçilmişdir. 253 elmi əsərin, o cümlədən 70-ə yaxın elmi, elmi-metodik, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifi olan Məhəbbət Məmmədov 45 illik elmi-pedaqoji fəaliyyəti müddətində Oslo, Paris, Ankara, Manisa, Budapeşt, Tehran, Moskva, Minsk, Kiyev, Xarkov, Zaqreb, Praqa, Berlin, Almatı, Belqrad, Varşava və digər şəhərlərdə keçirilən 20-dən çox elmi simpozium, beynəlxalq konfrans və seminarlarda iqtisadiyyat və idarəetmə problemləri ilə bağlı məruzələr etmişdir.

Eyni zamanda prof. M.Məmmədovun elmi rəhbərliyi ilə 27 nəfər doktorant dissertasiya işləri müdafiə edərək iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdılar. Hal-hazırda onun rəhbərliyi ilə 5 nəfər doktorant, o cümlədən 2 nəfər xarici ölkə vətəndaşları və 3 nəfər doktorluq proqramı üzrə dissertasiya işləri yerinə yetirirlər. Professor M.A.Məmmədov təhsilin bakalavr və magistr səviyyəsində "Menecment" və "Biznesin idarə edilməsi" ixtisasları üzrə mütəxəssis hazırlığında xüsusi əhəmiyyətə malik olan dərslik, dərs vəsaiti və monoqrafiyaların müəllifidir.

Belə ki, onun müəllifliyi ilə "Memarlıq layihələndirilməsi və tikintinin iqtisadiyyatı", "Əsaslı tikintidə elmi-texniki tərəqqinin sosial-iqtisadi problemləri", "İnşaata iqtisadiyyatı", "İnşaata iqtisadiyyatı və idarə edilməsi", "İnvestisiyanın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsi", "Mühəndis sistemlərinin iqtisadiyyatı, "Strateji menecment", "Menecment" dərslik və dərs vəsaitlərinin, "Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmə", "Azərbaycanın yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf mərhələləri və perspektivləri", "Sənaye və yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf istiqamətlərinin təhlili" və digər sanballı monoqrafiyaları çap etdirmişdir.

Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədov ölkə iqtisadiyyatının idarə edilməsində proqram-məqsədli metodun tətbiq edilməsi istiqamətində əhəmiyyətli, elmi araşdırmalar aparmış və hal-hazırda bu istiqamətdə elmi tədqiqatlarını davam etdirir. Onun apardığı elmi-tədqiqat işlərində əsas məqsəd ölkədə iqtisadiyyatın sahələrində islahatların aparılmasını və inkişafını təmin edən dövlət proqramlarının əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi, yanacaq-enerji kompleksi, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə olunması və iqtisadiyyatın bir sıra sahə Proqramlarının hazırlanmasının elmi əsaslarının işlənilməsi və tətbiqi mexanizmi təşkil edir.

Bu tədqiqat işlərinin nəticələri yanacaq-enerji kompleksi və digər sahələrdə proqramların hazırlanmasında öz tətbiqini tapmışdır. Onun elmi rəhbərliyi ilə neft-qaz kompleksinin ölkə iqtisadiyyatının sahələrinin inkişafında rolunun təhlili aparılır, sahənin səmərəliliyinin artırılması istiqamətləri üzrə dəyərli tədqiqat işləri yerinə yetirir və bu tədqiqat işlərində alınan nəticələr, verilən təkliflər SOCAR Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin aidiyyəti qurumları tərəfindən istehsalatda tətbiq edilmək üçün qəbul olunmuşdur.

Prof. M.Məmmədov müxtəlif dövrlərdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Yanında Ali Attestasiya Komissiyasının İqtisadiyyat üzrə Ekspert Şurasının, Azərbaycan Respublikası Energetika nazirliyinin kollegiyasının, Alternativ və bərpa olunan enerji üzrə Koordinasiya Şurasının, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin Elmi Texniki Şurasının, Respublika Orta və Kiçik Sahibkarlıq İttifaqının və Memarlıq və İnşaat Universitetinin Elmi Şurasının üzvü olaraq iqtisadiyyatın sahələrinin davamlı və dayanaqlı inkişafına və təhsil-elm-istehsalat sahələrinin prioritet istiqamətləri üzrə araşdırmalar apararaq istehsalat və mütəxəssis hazırlığı üzrə tətbiq edilən təkliflər və tədbirlər hazırlayır və hal-hazırda qeyd olunan istiqamətlərdə səmərəli tədqiqatlarını davam etdirir.

Prof.M.Məmmədovun elmi, elmi-pedaqoji yaradıcılığı haqqında məlumatlar Azərbaycan Respublikası Elm Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyində müstəqil dövlətimizin iqtisadiyyatının idarə edilməsi istiqamətində səmərəli fəaliyyəti haqqında məlumatlar respublikada fəaliyyət göstərən mütəxəssis və alimlərin həyatına və elmi-pedaqoji fəaliyyətinə həsr edilmiş bir sıra ensiklopediyalara və kitablara daxil edilmişdir. Məhəbbət müəllim fəaliyyət göstərdiyi nazirliklərdə və təhsil müəsisəsində həmkarlarına daimi qayğıkeş münasibəti, xeyirxahlığı kollektivdə böyük hörmət qazanmışdır. O tələbələrin təhsilində innovativ texnologiyaların tətbiqinə xüsusi diqqət verir, onların hazırlığının keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi ilə ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrinin mütəxəssislərinin iştirakı ilə mütəmadi təlimlər və ustad dəsləri təşkil edir, istehsalatla əlaqələr yaradır, bunun nəticəsi olaraq 500-dən çox universitetin bakalavr və magistr səviyyəsində təhsil alan tələbələri, magistrləri, doktorantları və gənc müəllimləri qeyd olunan tədbirlərdə fəal iştiraklarına görə qiymətli hədiyyələr və müvafiq sertifikatlar almışdılar.

Məhəbbət müəllimin övladları da onun yolu ilə gedərək iqtisadçı ixtisasını almışlar. Böyük oğlu Emil aspiranturanı bitirib, dosent, iqtisad elmləri namizədidir. O, eyni zamanda İngiltərənin "Mançestro"

Universitetinin magistraturasında təhsilini davam etdirmiş və hal-hazırda bank sektorunda fəaliyyət göstərir. O, 21 elmi əsərin müəllifidir.

Kiçik oğlu Ramil aspiranturanı bitirib, iqtisad elmləri namizədidir. 9 elmi məqalənin və bir kitabın müəllifidir, iqtisadiyyat sektorunda fəaliyyət göstər-məklə yanaşı elmi araşdırmalarına davam edir. O, fəal vətəndaş mövqeyi ilə tanınan ziyalı alimlərimizdəndir.

1992-ci ilin noyabrında Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyevin iştirakı ilə Naxçıvan Dövlət Universitetində Türkiyə və İranla sərhəddən azad ticarət zonasının yaradılması məsələlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans keçirilmişdir. Bu beynəlxalq konfransda hər iki qonşu ölkədən dövlət, iş adamları, alimlər iştirak edirdilər. Respublika mərkəzi icra orqanlarının hamısı əvvəlcədən bu barədə məlumatlandırıl-sa da, dəvətlər göndəril-sə də, bu tədbirdə yalnız Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Ali təhsil və Elm idarəsinin rəis müavini Məhəbbət Məmmədovdan başqa heç kim iştirak etməmişdir.

Bu tədbirdə Ulu Öndər Heydər Əliyev Naxçıvanın yaranmış iqtisadi-siyasi böhrandan çıxması, problemlərin həlli və iqtisadi tərəqqisi üçün qarşıda duran vəzifələr ilə əlaqədar ətraflı məruzə edərək, azad sərhəd zonasının yaradılması ideyasının gerçəkləşməsinin zəruriliyini əsaslandırır.

Tədbirdə M.Məmmədov çıxış edərək görkəmli dövlət xadimi H.Əliyevin ölkənin və onun ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadi və siyasi böhrandan çıxarılması və bu istiqamətdə strateji məqsədə istiqamətlənmiş ideyaların, fikirlərinin əhəmiyyətindən danışaraq respublika rəhbərliyinin bu təşəbbüsə lazımi dəstək verməsinin labüdlüyünü vurğuladı. İclasdan sonra Muxtar Respublika Milli Məclisinin sədri Heydər Əliyev M.Məmmədovu qəbul

edir. M.Məmmədov həm də Gürcüstan azərbaycanlılarının ictimai təşkilatlarının rəhbərliyində təmsil olunan, daim etimad göstərilən ziyalı kimi həmyerlilərinin həmin günlərdəki ağır durumu, mövcud problemləri və digər məsələlər barədə H. Əliyevi məlumatlandırır, vəziyyətdən çıxış yolu barədə ondan vacib və zəruri məsləhətlər alır. Bakıya qayıdıb iş yerinə gələndə Təhsil Nazirliyinin o dövrdəki rəhbəri Məhəbbət müəllimin qeyd olunan tədbirdə iştirak etdiyi üçün onun artıq Təhsil Nazirliyində tutduğu vəzifəsindən azad edildiyini bildirdi. Ancaq, onların bu haqsızlığı Məhəbbət müəllimi yolundan, əqidəsindən döndərə bilmədi. Böyük dövlət və siyasi xadim Heydər Əliyev ilə görüş, müstəqil dövlətimizin iqtisadi-siyasi böhrandan çıxarılması istiqamətində dərin məzmunlu şıxışı, müstəqil Azərbaycanın iqtisadiyyatının yenidən qurulması istiqamətində əsaslandırılmış təklifləri onun qəlbində silinməz iz qoymuşdur.

Məhəbbət müəllim doğulub boya-başa çatdığı, çoxsaylı doğmalarının yaşadığı, el ağsaqqalı atası Aşır müəllimin, 43 yaşında dünyasını dəyişmiş qardaşı Məhəmməd həkimin yaşayıb yaratdığı Borçalı torpağına könlüdən bağlı olan, o yerlərlə nəfəs alan insandır. O, mütəmadi olaraq Borçalıda yaşayan soydaşlarımız ilə əlaqə saxlayır, dədə-baba yurduna baş çəkir.

Hal-hazırda o, Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan Respublikası Hökumətlərarasında neft və qaz sektoru və təhsil sahəsində birgə əməkdaşlığın yaradılması və inkişaf etdirilməsi sahəsində mütəmadi görüşlər keçirir və müvafiq işlərin həyata keçirilməsində iştirak edir.

Prof. M.Məmmədov ölkənin təhsil sistemi və iqtisadiyyatın bir sıra sahələrini: Azərbaycan Respublikasının İqtisadi Təhlükəsizlik Konsepsiyası, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Konsepsiyası, Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik siyasətinə dair Elm Konsepsiyasını və Energetika Proqramının həyata keçirilməsi strategiyasının və Tədbirlər Planının hazırlanmasında mütəxəssis kimi iştirak edib, əhəmiyyətli təkliflər təqdim edir.

O, Mahmud Kamaloğlu və Osman Dəvrişlə birlikdə doğma el obasının tarixi, etnoqrafiyası, folkloru, tanınmış adamlarına həsr edilmiş "Kürüstü Dəmirçi Hasanlı" tarixi, etnoqrafik kitabını hazırlamış və çap etdirmişdir .

Həmin dövrdə dövlət səviyyəsində on minlərlə azərbaycanlının hüquqlarının tapdanması, əmlakının talan edilməsi, ölkəmizə kütləvi köçünün qarşısının alınması üçün bir qrup Gürcüstan əsilli ziyalılar ilə birlikdə "Borçalı" və "Qaraçop" ictimai təşkilatların idarə heyyyətinin fəal

üzvü kimi çoxşaxəli faydalı tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmişlər. O illərdə Borçalıların da yeganə ümid yeri Heydər Əliyev idi. Borçalının tanınmış ictimai-siyasi xadimləri, elm adamları, ziyalıları xalqın ısrarlı təkidləri ilə Bakıya qayıdan böyük dövlət xadimi ilə 1995-ci ildə unudulmaz görüş keçirdilər, bu tədbirdə Məhəbbət müəllimdə iştirak edirdi. Görüşdə Heydər Əliyev Borçalı ağsaqqallarını, ziyalıları diqqətlə dinləyir, dəyərli məsləhətlərini verir, respublikamıza köçməyə məcbur olmuş vətəndaşların qarşılaşdıqları problemlərin həlli istiqamətində dövlət qurumlarına müvafiq tapşırıqlar vermiş və Borçalıların ana vətənində sərbəst yaşamaları üçün çoxşaxəli böyük işlər görmüşdür.

Ümummilli lider Azərbaycan Prezidenti seçildikdən sonra ilk səfərlərindən birini Gürcüstana edir. Ulu Öndər Gürcüstan respublikasına səfəri ərəfəsində Borçalı ziyalıları böyük şəxsiyyətə Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların təxminən 30-a yaxın konkret problemi haqqında məlumatlar təqdim edirlər, onların həlli yolları ilə bağlı müraciət məktubunu respublika rəhbərinə çatdırırlar. Azərbaycanlıların doğma yurd-yuvalarını tərk etməyə məcbur olmasının səbəb və nəticələri sırasında ilk yeri qonşu respublikda müstəqilliyin ilk illərində o zamankı rəhbərliyin düşünülmüş siyasəti idisə, digəri uzun illərdən bəri həll edilməyən sosial-iqtisadi vəziyyət, milli birliyin, siyasi fəallığın zəif olması idi.

Gürcüstana ilk səfərində Heydər Əliyevin Tiflisdə dediyi bu sözlər və ölkə rəhbərliyi ilə apardığı danışıqların təsiri ilk günlərdən öz müsbət nəticəsini göstərir: "Gürcüstan azərbaycanlıların doğma torpağı, vətənidir." Onların problemləri ilə bağlı Gürcüstan rəhbərliyi ilə mütamədi müzakirələr aparır və nəticələrinə daimi nəzarət edirdi. Bunun nəticəsi olaraq həmin günlərdə Gürcüstanla həmsərhəd bölgələrdəki azərbaycanlıların yaşadığı kəndlər elektrik enerjisi ilə dəyəri ödənilmədən təmin edilməyə başlanmışdır.

Eyni zamanda, bu illərdə əslən Gürcüstanlı olan bir qrup mütəxəssislər tərəfindən Gürcüstanda "Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Gürcüstan Hökü-məti arasında ticarət-iqtisadi əməkdaşlığın əsas prinsipləri haqqında" 18 maddəlik Saziş hazırlanmış və hər iki ölkənin parlamenti tərəfindən təsdiq edilmişdir.

M.Məmmədovun dövlət qulluğundakı fəaliyyəti də elmi-pedoqoji, ictimai fəaliyyəti qədər əhatəli, xeyirli, əhəmiyyətlidir. O, 2006-cı ildən Energetika Nazirliyinin "Dövlət və beynəlxalq proqramlarının hazırlanması və icrasına nəzarət" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmaqla ölkə

iqtisadiyyatının sahələri üzrə dövlət proqramlarının, Strateji İnkişaf konsepsiyalarının, Tədbirlər planlarının hazırlanmasında və tədbirlərin həyata keçirilməsi prosesində səmərəli fəaliyyət göstərmiş və hal-hazırda bu istiqamətdə elmi araşdırmalar aparır, doktorantlara, dissertantlara rəhbərlik edir, universitetdə iqtisadiyyat və idarəetmə yönümlü mütəxəssislərin hazırlanmasında səmərəli fəaliyyət göstərir.

O, xarici dövlətlərdə iştirak etdiyi konfrans və tədbirlərdə ölkə prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkə iqtisadiyyatının yenidən qurulması, beynəlxalq iqtisadi sistemə inteqrasiya istiqamətində aparılan əhəmiyyətli işlər, yanacaq-enerji kompleksi ilə yanaşı qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafı istiqamətində məruzələr edir və ətraflı məlumatlar verir.

M.Məmmədov elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı xeyriyyəçi bir insandır. O, öz vəsaiti hesabına Memarlıq və İnşaat Universitetində birinci Qarabağ müharibəsində həlak olmuş universitet əməkdaşları və məzunlarının xatirə kompleksini yaratmış və bir neçə imkansız ailədə yaşayan tələbənin təhsil haqqını ödəmişdir.

M.Məmmədov hal-hazırda rəhbərlik etdiyi “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasında elmi-pedaqoji fəaliyyətini uğurla davam etdirir. Onun bilavasitə rəhbərliyi ilə kafedra əməkdaşları son iki ildə 5 dərslilik, 43 tədris proqramı (o cümlədən 12-i Elm və Təhsil Nazirliyinin

qrifilə), ölkəmizin və dünyanın nüfuzlu jurnallarında yüzlərlə elmi məqalə, tezis dərc etdirmişlər.

M.Məmmədov kafedraya rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə kafedrada mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətini yüksəltmək üçün istehsalatla əlaqələrinin yaradılmasına və inkişafına xüsusi önəm verir.

O, rəqabətqabiliyyətli mütəxəssislərin hazırlanması üçün elm-təhsil-istehsalat əlaqələrinin gücləndirilməsinin əhəmiyyətini 1994-cü ildə kafedraya rəhbərlik etdiyi ilk günlərdən hal – hazırkı dövrə qədər səmərəli və məqsədyönlü həyata keçirir.

Bunun nəticəsidir ki, kafedra ölkənin onlarla aparıcı istehsal müəssisələrilə müvafiq müqavilə və memarandurlar bağlamış, burada nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə SOCAR “Azəriqaz” İstehsalat Birliyi, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bank, Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi və b. sıx əməkdaşlıq edir.

M.Məmmədov Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın elmi əsərlərin siyahısına daxil edilmiş “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalının Baş redaktorudur.

Jurnal Academic Resource Index, InfoBase Index, ResearchBib; Google Scholar, Научная электронная библиотека e-library kimi mühüm beynalxalq elmi məlumat bazalarına daxildi. Jurnalın redaksiya heyyyətinə

ölkəmizin və bir sıra xarici ölkələrin məhşur alimləri cəlb edilmiş və jurnalın fəaliyyət göstərdiyi 7 il ərzində ölkəmizin əksər universitetlərinin, elmi-tədqiqat institutlarının və xarici ölkələrin alim və tədqiqatçılarının yüzlərlə məqalələri çap edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 14 iyul 2016-cı il Sərəncamı ilə prof. M.Məmmədov Azərbaycanda təhsilin inkişafında xidmətlərinə görə “Tərəqqi” medalı ilə təltif edilmişdir.

Prof. M.Məmmədov iqtisadiyyat və idarəetmə istiqamətində mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətini yüksəltmək istiqamətində ölkənin aparıcı sahələri olan SOCAR “Azəriqaz” İB, SOCAR “Sosial tikinti trest”, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi, Elm və Təhsil nazirliyinin “İqtisadiyyat” elmi-tədqiqat institutu və s. müəssisə və təşkilatlar ilə müvafiq müqavilələr bağlamış, qeyd olunan istiqamət üzrə təhsilin bakalavr və magistr səviyyəsində təhsil alan tələbələrin bu təşkilatlarda istehsalat və elmi tədqiqat təcrübələrini, magistr dissertasiyalarının mövzularını və dissertasiya rəhbərlərini bunlarda fəaliyyət göstərən elmi dərəcələri olan mütəxəssislərdən təyin olunmasını təşkil edir. Kafedranın professor-müəllim heyəti qeyd olunan təşkilatlarda mütəmadi olaraq ixtisasartırma kursları keçirlər.

MÜTƏXƏSSİS HAZIRLIĞININ KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ İSTİQAMƏTİNDƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN TƏDBİRLƏR VƏ PERSPEKTİV İSTİQAMƏTLƏR

Prof. M.A.Məmmədov rəhbərlik etdiyi “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrası 1994-cü ildə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Univesitetində “İqtisadiyyat” kafedrası yaradılmış və soradan bu kafedradan 1999-cu ildə “Sənayenin təşkili və idarə edilməsi”, 2003-cü ildə isə “İqtisadi nəzəriyyə və marketing” kafedraları ayrılmış və kafedra ilk öncə “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” və AzMİU-nun Elmi şurasının 15 iyun 2020-ci il tarixli 7 sayılı qərarı ilə “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrası adlandırılmışdır.

Kafedrada fəaliyyət göstərən professor-müəllim heyətinin birgə əməyi ilə 14 dərslək, 6 dərs vəsaiti, 15 monoqrafiya, 11 metodik göstəriş, Təhsil nazirliyinin və Universitetin müvafiq qərarları ilə kafedrada “Menecment” və “Biznesin idarəedilməsi” ixtisaslarının tədris planlarında nəzərdə tutulan bütün fənnlərin tədris proqramları Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin və Universitetin Elmi-Metodik şurasının qırifi ilə nəşr edilmiş, tədris olunan fənnlərin müvafiq olaraq azərbaycan, rus və ingilis dillərində elektron mühazirələri hazırlanmış və məlumat bazasında yerləşdirilmişdir.

Kafedrada 24 professor-müəllim heyəti, o cüm-lədən 3 professor, 8 dosent, 6 baş müəllim, 7 assistent və mütəxəssis hazırlığını həyata keçirirlər. Eyni zamanda kafedraya əsasən təhsilin magistr səviyyəsində mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi ilə istehsalat ilə əla-

qələr yaratmaq, genişləndirmək üçün SOCAR “Azəriqaz” İstehsalat Birliyinin, Azərbaycan Respublikası Maliyyə nazirliyinin, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının, Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin, Elm və Təhsil nazirliyinin İqtisadiyyat elmi-tədqiqat

institutunun, Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı nazirliyi Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin elmi dərəcələri və elmi rütbələri olan mütəxəssislər tədris prosesinə cəlb edilmişdir. Onlar 2022-2023-cü tədris ildə kafedrada “Menecment”, “Biznesin idarəedilməsi” ixtisasları üzrə təhsilin bakalavr və əsasəndə magistr səviyyəsində kadr hazırlığının keyfiyyətinin yüksəlməsində səmərəli fəaliyyət göstərirlər.

Kafedrada 2019-2023-cü illər üzrə təsdiq edilmiş 5 illik Elmi – Tədqiqat işləri Planında nəzərdə tutulan elmi mövzulara müvafiq “Azərbaycanda enerji təminatı infrastrukturalarının təkmilləşdirilməsi və inkişafının idarə edilməsi mexanizmi” və “Müasir iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi şəraitində əsas kapitalla investisiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemləri” istiqamətlərdə elmi - tədqiqat işləri yerinə yetirilir. Hər iki mövzu müvafiq olaraq SOCAR və Elm və Təhsil nazirliyinin İqtisadiyyat elmi tədqiqat institutunun Elmi-Tədqiqat Tematik Planlarına daxil edilmişdir.

Tematik Plana müvafiq olaraq 2004-2023-cü illəri əhatə edən dörd regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarında və Yanacaq Enerji Kompleksində, İnkişaf Strategiyasında əsas kapitalla investisiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətdə nəzərdə tutulan tədbirlər, onların icra vəziyyəti tədqiq edilir və qiymətləndirilir.

Bununla yanaşı iqtisadiyyatın inkişaf istiqamətləri üzrə müəssisədə innovasiya yönümlü texnologiyaların tətbiqi, stimullaşdırılması və tikinti quraşdırma işlərinə investisiya qoyuluşunun səmərəliliyinin artırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri üzrə mütəmadi olaraq təklif və tövsiyyələr hazırlanır. Kafedrada yerinə yetirilən ETİ nəticələri üzrə hazırlanmış təkliflər Energetika Nazirliyinə, SOCAR, Azəriqaz İB, Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinə, Azərişiq, AR Mənzil İnşaatı Dövlət agentliyinə təqdim olunmuş və yerinə yetirilən ETİ-nin nəticələrinin istehsalata tətbiqi haqqında müvafiq rəy və aktlar kafedraya təqdim edilmişdir.

2017-ci ildən kafedra yerinə yetirilən tədqiqat işlərinin nəticələrinə əsasən hazırlanmış layihələr əsasən “Partnyor Elmin İnkişafına Dəstək ” İctimai Birliyi ilə Qrantın ayrılmasına dair müqavilələr bağlanır və bu illər ərzində Birlik bağlanmış müqavilələrə əsasən kafedrada yerinə yetirilən ETİ-ni yüksək dəyərləndirir, tədqiqat işlərinin nəticələrinin qəbulu ilə əlaqədar hesabatları qəbul etmişdirlər.

Biznesin İqtisadiyyatı və Menecment kafedrası prof.M.A.Məmmədovun rəhbərliyi ilə mütəmadi olaraq beynəlxalq əlaqələr istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, kafedrada

iqtisadiyyat və menecment istiqamətində elmi-tədqiqat, təhsil və təcrübə mübadiləsi sahəsində əməkdaşlığın aparılması, mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi və inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə Universitetin rektoru prof. G.H.Məmmədova və Türkiyə Cumhuriyyəti

Celal Bayar Universitetinin rektoru prof.Kemal Çelebi memorandum imzalanmışdır.

Memorandumda nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icrası ilə əlaqədar mütəmadi olaraq qarşılıqlı seminarlar və təlimlər aparılır. Manisa Universitetinin doktorantı kafedrada tədqiqat aparmış dissertasiya işini müdafiə edərək iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcə almışdır. Bu memorandumla mü-

vafiq “Şəxəlləndirilmiş iqtisadiyyatın infrastruktur təminatı: əsas meyillər və inkişaf istiqamətləri” Beynəlxalq konfransı və Movlana Değişim proqramına əsasən Celal Bayar Universitetində (Türkiyə Cümhuriyyəti) iki Uluslararası Türk Dünyası Strateji Araşdırmalar Konqresi keçirilmiş (TUDSAK) və hər iki Universitet bu konqresin təsisçisi və təşkilatçısı olmuş. Tədbirdə müvafiq tədqiqatçı-alimlər iştirak etmiş, elmi toplu çap

edilmiş. Hal - hazırda bu memorandumda nəzərdə tutulmuş tədbirlər üzrə işlər davam etdirilir.

Prof. M.A.Məmmədovun Celal Bayar Universitetində (Türkiyə Cümhuriyyəti) Uluslararası Türk Dünyası Strateji Araşdırmalar Konqresində çıxışı

AzMİU və Cəlal Bayar Universiteti arasında bağlanmış müqaviləyə müvafiq olaraq AzMİU-də “Menecment” ixtisasında təhsil alan tələbələr Erasmus+KA1 proqramında Menecment və Enerji menecmenti istiqamətlərində xarici ölkədə təcrübə proqramı keçməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər aparılır.

17-21 noyabr 2022-ci ildə Qırğızıstan Respublikası Bişkek şəhərində keçirilən “Türk Dünyası Sosial Bilimler Konqresi”- də kafedranın 3 əməkdaşının məqalələri konqresin proqramına daxil edilmişdir.

2019-cu ildə kafedra və Rusiyanın Rostov İdarəetmə, Biznes və Hüquq İnstitutu arasında tədris elmi-tədqiqat istiqamətində qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması və inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə Əməkdaşlıq müqaviləsi bağlanmış və 2011-ci ildə AzMIU-nin Moskva Dövlət İnşaat Universiteti, 2022 – ci ildə Ukrayna, Xarkov Milli Avtomobil – Yol Universiteti ilə təhsil və elmi tədqiqatlar sahəsində bağlanmış əməkdaşlıq müqaviləsinə uyğun olaraq İqtisadiyyat və idarəetmə istiqaməti üzrə hər iki universitetdə keçirilən Beynəlxalq konfranslarda mütəmadi olaraq iştirak edilir, mütəxəssis hazırlığı sahəsində təcrübə mübadiləsi aparılır və onların mütəxəssisləri kafedrada nəşr olunan “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalının redaksiya heyətinə cəlb edilərək birgə elmi məqalələrin nəşri təmin edilir.

İlk dəfə prof. M.A.Məmmədovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrası İqtisadiyyat və İdarəetmə istiqaməti üzrə Rusiyanın Rostov İdarəetmə, Biznes və Hüquq İnstitutu arasında tədris, elmi-tədqiqat, sosial sahələrin inkişafı üzrə qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması və inkişafı istiqamətində imzalanmış Əməkdaşlıq Müqaviləsinə müvafiq olaraq 13 iyun 2020-ci ildə Rostov İdarəetmə, Biznes və Hüquq institutunda Türkiyə Cumhuriyyətinin, Moldova Respublikasının müvafiq iqtisadçı alimlərinin iştirakı ilə Veysəl Kaya Öz və Adnan Yüksəlin dissertasiya işlərinin beynəlxalq distant müdafiəsi təşkil edilmişdir.

Qeyd olunan dissertasiya işlərinin distant müdafiə edilməsində dissertasiya şurasının üzvləri kimi universitetin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri, prof. M.A Məmmədov, həmin kafedranın professoru H.A.Xəlilov, “Sənayenin iqtisadiyyatı və idarə edilməsi” kafedrasının professoru Ə.B.Əliyev, “İqtisadi nəzəriyyə və marketing” kafedrasının müdiri, dosent A.M.Ağayev, dosent Ə.M.Əliyev, Türkiyə, Moldova və Rusiya universitetlərinin professorları iştirak ediblər.

Təşkil olunmuş bu dissertasiya Şurasında Veysəl Kayaöz “Türkiyədə autorizasiya olunmuş iqtisadi operator, onun Rusiya, Cənubi Koreya və Birləşmiş Ştatların proqramları ilə müqayisə və təkmilləşdirmə yolları” mövzusunda və Adnan Yüksəl “Türkiyədə azad zonaların idarəetmə sistemlərinin inkişafı” mövzusunda yerinə yetirdikləri dissertasiya işlərini müvəffəqiyyətlə müdafiə ediblər.

***Prof. M.A.Məmmədovun Xarkov Milli Avtomobil-Yol Universitetində
(XMAJU) “Menecment” ixtisasının akkreditasiya ilə əlaqədar
çıxışı***

"Biznesin iqtisadiyyatı və menecmenti" kafedrasının müdiri, iqtisad elmləri doktoru, professor M.A.Məmmədov və kafedranın əməkdaşları Ukrayna, Xarkov Milli Avtomobil-Yol Universitetinin "Menecment" ixtisasının akkreditasiyasında iştirak ediblər.

Профессорско-преподавательский состав кафедры «Экономика бизнеса и менеджмент» Азербайджанского Архитектурно-Строительного Университета сотрудничает с научно-педагогическим составом кафедры «Менеджмент» в сфере образования, науки, подготовки научно-педагогических кадров и научных статей, проведения совместных международных конференций.

Подготовленная кафедрой «Менеджмент» и предоставленная мне на рецензирование Образовательно-Научная Программа по подготовке соискателей третьего (образовательно-научного) уровня "доктор философии" специальности 073 "Менеджмент" отвечает международным стандартам. Стратегической целью ОНП является подготовка научных кадров нового поколения, способных применить исследовательские качества, инновационные методики и уникальные современные знания, умения при анализе и

структурировании существующих проблем в области управления предприятиями автомобильного транспорта и субъектами транспортно-логистических систем.

На мой взгляд, стратегическая цель ОНП отвечает современным мировым требованиям в подготовке докторов философии по менеджменту, что в нынешних условиях жизненно необходимо. В свою очередь, содержание Образовательно-Научной Программы «Менеджмент» в полной мере соответствует достижению поставленной стратегической цели по подготовке научно-педагогических кадров и её также можно использовать при подготовке учебных программ и планов в соответствующих специальностях.

Позитивным моментом является то, что четко определена предметная область менеджмента: управление развитием предприятий автомобильного транспорта и транспортно-логистических систем.

Учитывая вышесказанное, мною был дан положительный отзыв на рецензируемую ОНП. Данная программа в полной мере соответствует заявленному уровню подготовки докторов философии по специальности «Менеджмент» и ее можно рекомендовать к использованию в образовательном процессе исходя из современных требований.

Необходимо отметить, что между нашими университетами развивается сотрудничество в сфере науки и проведения совместных научных исследований. В перспективе предусмотрена совместная подготовка научно-педагогических кадров и магистров.

Профессорско-преподавательский состав кафедры «Менеджмент» и кафедры «Экономика бизнеса и менеджмент» также ведет тесное сотрудничество в сфере развития совместных научных исследований, по результатам которых мною в соавторстве с профессором кафедры «Менеджмент» ХНАДУ Шинкаренко Владимиром Григорьевичем была подготовлена и опубликована научная статья в сборнике научных трудов кафедры «Менеджмент» ХНАДУ «Экономика транспортного комплекса» на тему «Особенности конкуренции на рынке автотранспортных услуг».

Необходимо отметить, что аспирантка специальности 073 «Менеджмент» Ковалева Оксана Павловна приняла участие в совместных исследованиях, основные результаты которых были опубликованы в виде научной статьи на английском языке в научно-

практическом журнале «Экономика строительства и менеджмент», издававшемся нашей кафедрой. Статья посвящена актуальной теме «Корпоративное управление на государственных предприятиях Украины: ход внедрения и основные препятствия».

В дальнейшем планируется расширить области сотрудничества в сфере науки и образования путем реализации академической мобильности профессорско-преподавательского состава и соискателей высшего образования третьей степени обеих сотрудничающих кафедр. Также для расширения сотрудничества мы предлагаем организацию защиты кандидатских и докторских диссертаций в онлайн режиме. Данный дистанционный опыт имеется у нашей кафедры. В частности нашей кафедрой была организована и успешно проведена защита кандидатской диссертации в онлайн режиме совместно с университетами Турции, России, Молдовы и Азербайджана. Данный опыт может быть успешно использован и в области сотрудничества с Вашим Университетом.

В завершении хочу пожелать Вам дальнейших успехов на научном поприще и дальнейшего расширения сотрудничества между нашими Университетами.

Türk Şurası Türk Universitetlər Birliyinin üzvü kimi Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində 2021-2022-ci tədris ilinin yaz semestrində birlik tərəfindən həyata keçirilən Orhun Mübadilə Proqramı çərçivəsində türkdilli ölkələrin ali təhsil müəssisələrindən müəllim mübadiləsi proqramına müvafiq Türkiyənin Alanya Əlaəddin Keykubat Universitetinin İqtisadiyyat kafedrasının əməkdaşı Dr.Özgür Uysal universitetin "Biznesin iqtisadiyyatı və menecment" ka-fedrasında təcrübə mübadiləsi keçmişdir. Dr.Özgür Uysal iştirakı ilə keçirilən seminarda Türkiyə və Azərbaycanda tədris prosesinin oxşar və fərqli cəhətləri, yeni tədris metodikaları və yanaşmaları müzakirə olundu.

Dr.Özgür Uysal “Menecment” və “Biznesin təşkili və idarəedilməsi” ixtisaslarda təhsil alan tələbələrə ingilis və azərbaycan dillərində mühazirələr oxudu, tələbələr və müəllimlərlə keçirilən görüşlər böyük marağa səbəb oldu, geniş fikir mübadiləsi aparıldı, çoxsaylı suallar cavablandırıldı və bu əməkdaşlığın davam etdirilməsinin məqsədəuyğunluğu qərara alındı.

Eyni zamanda bu proqram çərçivəsində Qazaxıstan Respublikasının X.Dosmuxamedov adına Atırau Universitetinin dos. Dinara Axmurzina iki həftə müddətində Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasında tədris və elmi-tədqiqat sahəsində aparılan işlər üzrə təcrübə mübadiləsi keçmişdir.

Kafedranın müdiri, professor Məhəbbət Məmmədov və kafedra əməkdaşları D.Axmurzinaya “Menecment” və “Biznesin iqtisadiyyatı və idarə edilməsi” ixtisasları üzrə təhsilin bakalavr və magistr səviyyəsində dövlət standartları və tədris

planlarına müvafiq mütəxəssis hazırlığı istiqamətində universitetdə aparılan işlər haqqında ətraflı məlumat verdi. Eyni zamanda kafedrada müəssisə və təşkilatlarla təhsil-elm-istehsalat-innovasiya sahəsində həyata keçirilən tədbirlər, bağlanmış müqavilələr və onların icra hesabatları və perspektivdə kafedranın hədəfləri və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər haqqında onun iştirakı ilə elmi seminar keçirildi.

Təcrübə mübadiləsi müddətində D.Axmurzina kafedranın dosentləri Elşad Yusifov, Fidan Məmmədova, Ələsgər Əliyev və Aytən Abasovanın mühazirə və məşğələ dərslərində iştirak edib. O, video rolik vasitəsilə Atrau universiteti haqqında tələbələrə məlumat verib və universitetlərarası əməkdaşlıq perspektivlərindən danışib. Bakıda olduğu müddətdə kafedra əməkdaşları qazaxıstanlı həmkarını paytaxtın tarixi abidələri, Bakı Bulvarı, Qənimətlər parkı, İçərişəhər, Qız qalası, Xalça muzeyi, Bakı milli zooparkı, Şirvanşahlar sarayı ilə tanış ediblər.

Динара Ахмурзина
кафедра «Менеджмент»
Атырауского Университета им. Х.Досмухамедова
Республика Казахстан

ЧЕЛОВЕК С БОЛЬШОЙ БУКВЫ

«Истинно велики те, чье сердце бьется для всех». Ярким подтверждением этих замечательных слов Ромена Роллана является созидательная деятельность Маммедова Махаббата Ашир оглы - доктора экономических наук, профессора Азербайджанского Архитектурно-строительного университета.

Мне повезло на встречи с хорошими людьми, которые так или иначе в ней приняли доброе участие. До сих пор ко всем им я храню чувство благодарности. Но встреча с Махаббатом Ашир оглы Маммедовым - человеком удивительно теплой ауры - стала для меня особой

Сегодня очевидно, что одной из ведущих тенденций, стремительно набирающих силу, является интернационализация высшего образования. Международное сотрудничество становится неотъемлемым видом деятельности Атырауского университета им. Х.Досмухамедова. Так, в рамках программы академического обмена Orhun мне посчастливилось побывать в Азербайджанском Архитектурно-строительном университете, на кафедре «Экономика бизнеса и менеджмент» во главе с заведующим кафедрой Маммедовым Махаббатом Ашир оглы. С первой встречи Махаббат Ашир оглы оказал хорошее впечатление, встречая с теплотой и улыбкой. Его креативность, профессионализм, самоотдача, терпение вдохновляют сотрудников и студентов. Очевидно, что залог успеха

- неподдельная любовь к выбранному делу, умноженная на самосовершенствование и добросовестность, которое является большим плюсом в любой отрасли. Маммедов Махаббат Ашир оглы - доктор экономических наук, профессор международной кадровой академии Украины, член совета докторских диссертаций Республики Азербайджан. У него на счету 237 научных трудов, из них 45 зарубежных, 5 монографий, 8 учебников и учебных пособий. Свою профессиональную деятельность он начинает с 1977 по 1992 гг. в Министерстве высшего и среднего образования АзССР. С 1992 по сей день является заведующим кафедрой «Экономика бизнеса и менеджмент» Азербайджанского Архитектурно-строительного университета. С 2006 по 2018 - начальник отдела подготовки и контроля международных проектов и государственных программ Министерства энергетики АР, член коллегии Министерства энергетики АР, член ВАК АР, Главный советник государственной службы АР. Член редколлегии журнала «Экономика региона» и журнала «Экономическая реформа» Республики Украина, политехнического университета «Епесо» (г. Полтава).

Справедливо будет подчеркнуть его вклад в образование Республики Азербайджан. В 2016 году он был награжден за заслуги в развитии образования в Азербайджане медалью «Тереги» по распоряжению Президента Азербайджана Ильхама Алиева.

Глубоко убеждена, что благородная деятельность Маммедова Махаббата Ашир оглы, великого сына своего народа будет неиссякаемым источником патриотизма, беззаветного служения отечеству для будущих поколений.

***“Atırau Universiteti” qəzeti. № 3 (117). May 2022
Qazaxıstan***

Mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində Elm-Təhsil-İstehsalat əlaqələrinin yaradılması

Mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində prof. M.A.Məmmədov mütəmadi olaraq Azərbaycanın və xarici ölkələrin ali universitetləri, elmi-tədqiqat institutları, sahə institutları aparıcı iqtisadçı alimlərlə müvafiq əlaqələr yaradır, memorandumlar və müqavilələr bağlayaraq onlarda nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün konkret işlər aparır.

Belə ki, kafedra “Menecment” və “Biznesin idarəedilməsi” ixtisasları üzrə bakalavr və magistr tədris pillələrində təhsil alan tələbələr və magistrlərin elmi-pedoqoji və istehsal təcrübələrinin ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrində aparılması məqsədi ilə SOCAR, Azəriqaz İB, Neftqaz-tikinti trest, Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası, Dövlət Sosial Müdafiə Fondu, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin yanında Vergilər Xidməti, Azərbaycan Respublikası İqtisadi Təhlil və Kommunikasiya Mərkəzi, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil nazirliyinin İqtisadiyyat elmi - tədqiqat institutu, Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Elm Mərkəzi, Paşa İnşaat, Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (işə götürənlər) Təşkilatlar Milli Konfederasiyası, Bakı Dərin Özüllər zavodu ilə müvafiq müqavilələr bağlamış, bu təşkilatlarda bakalavr təhsil səviyyəsində istehsalat və magistratura səviyyəsində elmi-tədqiqat təcrübələrinin aparılması təmin edilir.

Bunlar ilə yanaşı qeyd olunan nazirlik və təşkilatlarda mütəmadi olaraq Menecment və Biznesin idarə olunması ixtisaslarında təhsil alan tələbələr üçün təlimlər təşkil edilir, onların mütəxəssisləri magistr dissertasiyalarının mövzularını müəyyən edir və dissertasiya işlərinə elmi rəhbərlik edirlər.

2 noyabr 2021-ci ildə “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının təşəbbüsü ilə İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin icraçı direktoru Vüsal Qasımlı ilə AzMİU-nin tələbələri ilə görüşü keçirilib İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin (IITKM) icraçı direktoru, professor Vüsal Qasımlı bu gün Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində “Menecment və biznesin idarə olunması” ixtisasında təhsil alan bakalavr, magistr tələbələr və

doktorantlar üçün “Azərbaycanda iqtisadi artım: çağırışlar və perspektivlər” mövzusunda ictimai mühazirə edib.

Mühazirədə Universitetin professor-müəllim heyəti də iştirak edib. AzMIU-nun rektoru, prof. Gülçöhrə Məmmədova giriş sözü ilə çıxış edərək prof. V.Qasımlının Universitetdə apardığı bu tədbirdən məmnun olduğunu xüsusi olaraq qeyd etdi. Rektor ölkənin dayanıqlı iqtisadi inkişafının təmin edilməsi istiqamətində makro və mikro iqtisadi

səviyyədə təhlil və tədqiqatlar aparmaq, analitik məlumatlar əsasında iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi üçün təkliflər hazırlamaq, dövlət orqanlarını və qurumlarını həmin proqnozlarla təmin etmək kimi mühüm işlərlə məşğul olan bir qurumun rəhbərinin tələbələrə görüşünü yüksək qiymətləndirdi. O, tələbələrə belə görüşlərdən faydalanmağı, bilmədiklərini peşəkarlardan öyrənməyi tövsiyə etdi.

Görüşün təşkilatçısı, universitetin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri, professor Məhəbbət Məmmədov da tələbələri aktiv olmağa, müzakirələrdə fəal iştirak etməyə çağırıb.

İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin icraçı direktoru Vüsal Qasımlı Azərbaycan iqtisadiyyatının bütün sahələrində makro və mikro iqtisadi səviyyədə həyata keçirilən inkişaf xarakterli istiqamətlər, alınmış nəticələr, orta və uzunmüddətli dövr üçün proqnozlar, ölkə-

mizin nailiyyətləri haqda geniş mühazirə etdi.

O, eyni zamanda pandemiya dövründə iqtisadiyyatın dinamikası və aparılan sistemli dəstək tədbirləri nəticəsində əldə olunan inkişafdan, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə görülmə işləri xüsusi qeyd etdi. Professor mühazirəsinin sonunda hər bir iqtisadçının nümunə götürməli olduğu bir neçə müəllifin adını qeyd edərək, gəncləri geniş mütaliyəyə, özlərini inkişaf etdirmək üçün daha çox oxumağa, öyrənməyə səslədi. Görüşün sonunda mühazirə ətrafında geniş müzakirələr aparıldı, tələbələrin çoxşaxəli sualları cavablandırıldı və prof. Vüsal Qasımlı fərqlənən tələbələrə müəllifi olduğu kitabı hədiyyə edildi.

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində (AzMİU) “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” və “Sənayenin təşkili və idarə edilməsi” kafedralarının təşəbbüsü ilə Post-Konflikt Ərazilərin Bərpası Elmi Mərkəzinin rəhbəri, AMEA-nın müxbir üzvü Akif Musayev “Post-konflikt ərazilərin bərpası, yenidən qurulması və məskunlaşdırılması” mövzusunda elmi seminar - Ustad dərsi aparıb.

Universitetin rektoru, professor Gülçöhrə Məmmədova Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə İkinci Qarabağ Vətən müharibəsində qazanılmış qələbə nəticəsində post-konflikt ərazilərin bərpası, yenidən qurulması və məskunlaşması sahəsində hazırda həyata keçirilən işlər və perspektivdə nəzərdə tutulan tədbirlər haqqında tədbir iştirakçılarına ətraflı məlumat verdi .

Sonra “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri, professor Məhəbbət Məmmədov post-konflikt dövründə işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması istiqamətində dövlət proqramları, strateji inkişaf konsepsiyaları və prioritetlər ilə əlaqədar həyata keçirilən tədbirlər və perspekti inkişaf istiqamətlər haqqında çıxış

etdi. Eyni zamanda o, Post-Konflikt Ərazilərin Bərpası Elmi Mərkəzinin rəhbəri, AMEA-nın müxbir üzvü Akif Musayevi seminar iştirakçılarına təqdim edib, gəncləri müzakirə edilən mövzularda fəal iştirak etməyə dəvət edərək, gələcəkdə bu istiqamətdə tədqiqat aparmağın xüsusi rola malik olduğunu vurğuladı.

Professor Akif Musayev post-konflikt ərazilərin bərpası, yenidən qurulması istiqamətində görülmə işlər, Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlərdə Qarabağ izi, məcburi köçkünlər arasında keçirilən sosioloji sorğular: potensial repatriantlar nə istəyir? istiqamətlərində ətraflı məruzə edib.

44 günlük Vətən müharibəsinin Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə böyük qələbə ilə yekunlaşması nəticəsində məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıdaraq orada yaşaması imkanları, işğaldan azad olunmuş bölgələrdə əhalinin dayanıqlı məskunlaşmasının təmin edilməsi, həmin ərazilərin cəmiyyətin ən sağlam, müasir və abad yaşayış mühitinə çevrilməsi və dayanıqlı məskunlaşma üçün müasir prinsiplərə əsaslanan komfortlu yaşayış mühitinin yaradılması haqqında ətraflı məruzə etdi. O, eyni zamanda işğaldan azad olunan ərazilərin Azərbaycanın böyük gələcəyinə tam integrasiyasının təmin edilməsinin vacibliyindən, bu prioritetin uğurla reallaşdırılması üçün dayanıqlı məskunlaşma və iqtisadi fəaliyyətə reintegrasiya məqsədlərinə nail olunması ilə bağlı görülmə işlərə haqqında da məlumat verdi.

Tədbirdə müzakirə edilən sahələr ətrafında iştirakçılar geniş fikir mübadiləsi apardılar, seminar iştirakçıları müzakirə edilən zəruri istiqamətlər ətrafında maraqlı müzakirə apararaq belə seminarların mütəxəssis hazırlığında xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu xüsusi qeyd etdilər.

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrası və İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi (İİTKM) arasında bağlanmış müqaviləyə müvafiq olaraq İİTKM-də kafedrada hazırlanan “Menecment” ixtisası üzrə təhsil alan Məmmədov Elnur, Məmmədov Seymur və Salihova Mənsurə VI

istehsalat təcrübəsi keçmiş və tələbələrımız müvafiq sertifikatlar ilə təltif edilmişdir.

İİTKM-də Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti (ADNSU), Bakı Mühəndislik Universiteti (BMU) və Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin (AzMİU) tələbələri üçün istehsalat təcrübəsinin yekununa həsr edilmiş buraxılış günü qeyd olunmuşdur.

Bu tədbirdə İİTKM-in icraçı direktorunun müavini Ramil Hüseyn təcrübədə iştirak edən tələbələrə və universitet nümayəndələrinə təşəkkür edib. Həmçinin tələbələrin Mərkəzə verdiyi töhfələrdən məmnun olduğunu bildirib. İİTKM-in İnsan resursları üzrə meneceri Mətanət

Rəsulova istehsalat təcrübəçilərinin fəaliyyəti, “Fərdi İnkişaf Proqramı” daxilində təşkil olunan təlimlər və təcrübəçilərin təqdimatları haqqında məlumat vermiş, bu tədbirin Elm-Təhsil-İstehsalat əlaqələrinin yaradılması, genişləndirilməsi və mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilmə mühüm və zəruri prioritetlərdəndi.

Tədbirin moderatorluğunu edən “İslahat Könüllüləri” Təşkilatının rəhbəri İsmət Vaqifzadə tələbələrin məqalə və təqdimatlarının, həmçinin elektron sertifikatların [https:// volunteer. ereforms. gov. az](https://volunteer.ereforms.gov.az) saytında yerləşdirildiyini qeyd etdi. Sonda təcrübə müddətini uğurla başa vuran tələbələrə o cümlədən universitetimizin qeyd olunan 3 nəfər tələbəsinə sertifikat təqdim edilmişdir.

18 mart 2019-cu ildə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti ilə “Təmiz Qaz” QSC ilə arasında bağlanmış memorandum əsasən “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının nəzdində Təhsil, Elm, İxtisasartırma və Məşğulluq sahəsində əməkdaşlıq etmək məqsədi ilə “İqtisadi islahatlar Elm-Tədris” Mərkəzi yaradılmışdır. Hal-hazırda İqtisadi İslahatların təhlili və Kommunikasiya mərkəzi və SOCAR Azəriqaz İB-də Təhsil – Elm – İstehsalat - İnnovasiya Mərkəzinin yaradılması istiqamətində müvafiq işlər aparılır.

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı. Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti ilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı arasında bağlanmış müqaviləyə müvafiq “ olaraq Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının təşəbüsü ilə “Maliyyə savadlığı” proqramı çərçivəsində universitetdə İqtisadiyyat və İdarəetmə istiqamətləri üzrə təhsil alan tələbələrə 2017-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin nəzdində Vergilər xidməti və Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının aparıcı mütəxəssisləri tərəfindən qeyd olunan proqramçərçivəsində mütəmadi olaraq təlim seminarlar aparılır.

Bu tədbirlər İqtisadiyyat və İdarəetmə istiqamətləri üzrə təhsilin bakalavr və magistr səviyyəsində təhsil alan tələbələrə “Bank əməliyyatları”, “Nağdsız ödənişlər”, “Kreditlər”, “Kredit skoringi” və “Mərkəzi Bankın virtual təhsil platforması” mövzusunda seminarlar keçirilmiş, 500 yaxın iştirakçıya müvafiq sertifikatlar verilmişdir.

Mərkəzi Bankın təşkilatçılığı və Bank Tədris Mərkəzinin təşəbbüsü ilə “Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”nin “Maliyyə bazarı iştirakçılarının bilik və bacarıqlarının artırılması” adlı hədəf və “2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında Rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı”nın icrası üzrə Təfəssilatlı Tədbirlər Planının qeyri-iqtisadi profilli ixtisaslar üzrə iqtisadiyyat fənninin tədrisi üçün 2020-ci ilin ikinci yarımilində təhsil müəssisələrin tələbələrinə rəqəmsal ödənişlər və onların üstünlüklərinə dair müxtəlif maarifləndirici seminar və təlimlərin təşkil olunması tədbirlərinə müvafiq olaraq 18-19 noyabr 2020-ci il də Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti ilə Mərkəzi Bank arasında bağlanmış müqaviləyə uyğun olaraq “Məsuliyyətli borcalma” mövzusunda vebinar keçirilmişdir.

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri prof. Məhəbbət Məmmədov Mərkəzi Bankın Təlim Mərkəsi ilə mütamadi olaraq “Maliyyə savadlılığı” Proqramı çərçivəsində Universitetdə “İqtisadiyyat və idarəetmə” istiqaməti üz-

rə təhsil alan tələbələr, magistrələr və gənc müəllimlər üçün təlim

tədbirlərin keçirilməsini xüsusi qeyd edərək, gələcəkdə bu tədbirlərin davamlı aparılmasının məqsədəuyğun olduğunu bildirdi.

Vebinarın sonunda tələbələrə və gənc müəllimlərə müvafiq sertifikatlar verilmişdir.

“Məsuliyyətli borclalma” mövzusunda təşkil olunmuş vebinar təlimdə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində “Menec-ment” və “Biznesin idarə edilməsi” ixtisaslarında təhsil alan 47 tələbə, magistr, 23 müəllim və doktorant iştirak etmişdir. Azərbaycan Bank Tədris Mərkəzinin Biznesin inkişafı meneceri Rauf Ağayev tərəfindən keçirilmiş vebinarda Kredit və Zəminliklə bağlı bir çox məsələlər müzakirə edilmiş, Mərkəzi Bankın Maliyyə Savadlılığı şöbəsinin mütəxəssisi Fərəh Əliyeva Mərkəzi Bankın Elektron resursları olan Maliyyə Məhsul və xidmətlərinin axtarış sistemi, Virtual Təhsil Platforması və Maliyyə Savadlılığı portalı ilə bağlı təlim iştirakçılarını ətraflı məlumatlandırmış, bu mövzular ətrafında müzakirələr aparılmış və iştirakçıları maraqlandıran suallar cavablandırılmışdır.

2022-ci ilin noyabr ayında bu tədbir davam etdirilmiş. Belə ki, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə Mərkəzi Bankda “Menecment” və “Biznesin idarə edilməsi” ixtisasları üzrə 60 nəfər tələbə üçün maliyyə savadlılığı mövzusunda təlim seminarı keçirilmişdir.

Seminarlarda “Əmanətlərin sığortalanması” və “Rəqəmsal ödənişlərin üstünlükləri” mövzuları əhatə olunmuş, Mərkəzi Bankın maliyyə savadlılığı portalı və elektron resurslarına dair ətraflı məlumat təqdim edilmişdir. Seminarlar Mərkəzi Bankın aparıcı mütəxəssisləri Aytən Hacıyeva və Ülfət Yusifov, Vəkillər kollegiyasının üzvü Pərviz Hüseynov tərəfindən aparılmışdır. Seminarda mövzular ətrafında müzakirələr aparılmış və iştirakçıları maraqlandıran suallar cavablandırılmışdır.

AzMIU tələbələri üçün Mərkəzi Bankın Virtual Təhsil Platformasında (<https://edu.e-cbar.az>) yer alan dörd distant kurs üzrə müsabiqə də elan olunmuş və müsabiqənin şərtləri barədə iştirakçılara məlumat verilmişdir. Müsabiqə aşağıdakı kursları əhatə edir:

“Uşaqlar və pullar”

“Sığortaya giriş”

“Bankçılıq və rəqəmsal ödənişlər”

“İzafi borclanma: problemlər və tövsiyələr”

Müsabiqədə yuxarıda adları qeyd olunan dörd distant kurs üzrə orta nəticəsinə görə qalib olan 3 tələbə - Əlizadə Zülfiyyə, Nigar Mirzəyeva, Nuriyyə Şəfizadə - və fərqlənən 5 tələbəyə - Tükəzban Hüseynova, Aygün Quliyeva, Tünzalə Şahbazova, Həyat Ağayeva və Lalə Abdürəhma-

novaya qiymətli hədiyyələr verilib, o cümlədən, kursları uğurla tamamlamış bütün tələbələrə sertifikatlar təqdim edilib.

Müsabiqədə uğur qazanan tələbələrlə AzMIU-nun “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasında görüş keçirilib. Görüşdə universitetin sosial məsələlər və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə prorektoru Orxan Naqdiyev, “Biznesin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri Məhəbbət Məmmədov və kafedra-

nın müəllimləri iştirak ediblər.

Görüş zamanı Orxan Naqdiyev və Məhəbbət Məmmədov çıxış edərək tələbələri qazandıqları uğura görə təbrik ediblər və daha böyük müvəffəqiyyət qazanmaları üçün onlara aktiv olmağı, daim öz üzərilərində işləməyi tövsiyyə ediblər.

Tədbirin linkləri - <https://tehsil.biz/news/az/53817/AzMU-tlblr-Mrkzi-Bankn-msabiqsind-qalib-olublar>

<https://www.gununxeberi.az/index.php/sosial/56064-azmiu-t%C9%99l%C9%99b%C9%99ri-m%C9%99rk%C9%99zi-bank%C4%B1n-m%C3%B9Csabiq%C9%99sind%C9%99-qalib-olublar-foto.html>

https://azertag.az/xeber/AzMIU_nun_telebeleri_Merkezi_Bankin_musabiqesinde_qalib_olublar-2457857

Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Təlim və Maarifləndirmə Mərkəzi. 25 dekabr 2018-ci il “Kapital bazarlarında maliyyələşmə, investisiyalar və listing” mövzusunda təlim keçirilmişdir. Təlimdə kapital bazarının iştirakçıları və alətləri, investisiya qiymətli kağızları, kapital bazarlarında maliyyələşmə, investisiya xidmətlərinin növləri və emitentlərin Bakı Fond Birjasında listinginə dair nəzəri və praktiki mövzular əhatə olunmuşdur.

Qeyd olunan tədbirlərin şəbəkəsinin perspektivdə daha genişləndirilməsi məqsədi ilə kafedrada Təhsilin Bakalavr və magistr səviyyəsində ölkədə Elm - Təhsil-İstehsalat-Innovasiya istiqamətində aparılan iqtisadi islahatların tələblərinə müvafiq olaraq mütəxəssis hazırlığında keyfiyyətin yüksəldilməsi məqsədi ilə qeyd olunan istiqamətlər üzrə prioritetlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi işləri davam etdirilir:

I. Universitetlə Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi (İİTKM) ilə 20 oktyabr 2021-ci il tarixində bağlanmış 21/14 sayılı müqaviləyə əsasən magistrlərin elmi tədqiqat və bakalavrların istehsalat təcrübəsinin mütəmadi təşkili, eyni zamanda burada:

- kafedra əməkdaşlarının müvafiq ixtisasartırma kurslarının təşkili;
- iqtisadiyyatın prioritet istiqamətləri üzrə birgə elmi – tədqiqat işlərinin aparılması;

- Mərkəzin mütəxəssislərinin kafedranın təhsilinin bütün səviyyələrində tədris prosesinə və elmi - pedaqoji kadrların hazırlanmasına cəlb edilməsi.

II. SOCAR Azəriqaz İB, Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi və AR Auditorlar Palatası, Azərbaycan Respublika-sının Kənd təsərrüfatı Nazirliyinin Aqrar Elm Mərkəzində Elm - Təhsil – İslahat - Innovasiya (ETİİ) Mərkəzinin yaradılması;

III. Əməkdaşlıq etdiyimiz müəssisə və təşkilatlarda elmi dərəcəsi olan və yüksək ixtisaslı mütəxəssislərinin “Menecment” və “Biznesin idarə edilməsi” ixtisasları üzrə tədris proqramlarının, standartlarının, tədris-metodiki işlərin hazırlanmasında iştirakının təmin edilməsi;

IV. “Menecment” ixtisasında təhsil alan tələbələrin Cəlal Bayar Universiteti ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən Erasmus+K1 proqramında

Menecment və Enerji menecmenti istiqamətlərdə də xarici ölkələrdə təcrübə proqramının keçmələrinin davam etdirilməsi;

V. Kafedrada yerinə yetirilən Elmi-Tədqiqat işlərinin AMEA-nin İqtisadiyyat İnstitutunun, SOCAR-in, müvafiq ETİ-nin, müəssisə və təşkilatlarının Tematik Planlarına daxil edilməsi, koordinasiya olunması istiqamətində konkret tədbirlərin həyata keçirilməsinin təmini;

VI. Ankara Türkiyənin Sakarya Unuversitetinin İşlətmə Fakültəsi ilə menecment ixtisası üzrə bakalavr və magistr səviyyəsində ikili diplom çərçivəsində mütəxəssis hazırlığının təşkili məqsədi ilə əməkdaşlığın yaradılması və bu istiqamətdə konkret tədbirlərin işlənilməsi və həyata keçirilməsi;

VII. 2021-2022-ci və 2022-2023-cü illərdə Elm və Təhsil Nazirliyinin qri fi ilə “Strateji menecment”, “Tikinti Menecmenti” və “Statistika” dərslisinin nəşrinin təmin edilməsi;

VIII. Tədris proqram və planlarının sahə üzrə Elm-istehsalat-innovasiya tələblərini nəzərə almaqla mütəmadi yeniləşdirilməsi;

IX. 2022-2023-cü tədris ilində magistr təhsil səviyyəsində və “Menecment” ixtisası üzrə azərbaycan, ingilis dilində mütəxəssis hazırlığının təmin edilməsi;

X. Elmin inkişaf fondu “Partnyor”-un qrant layihələrində iştirakı təmin edilməsi;

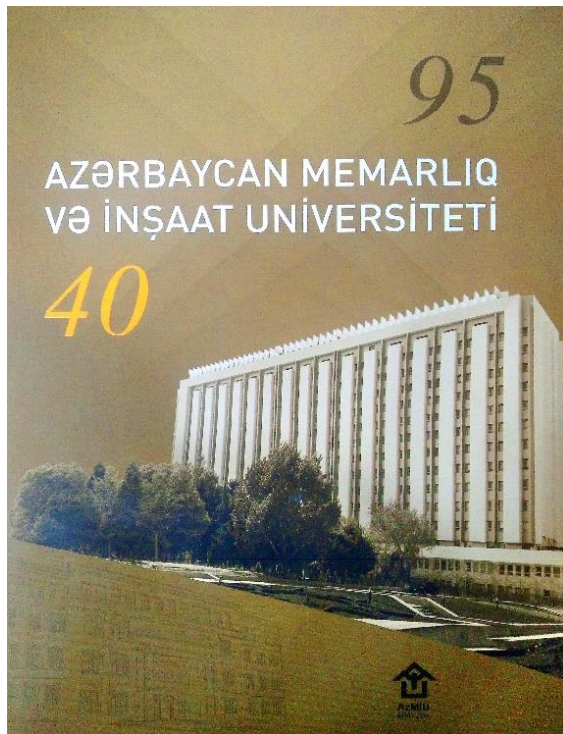
XI. Post-konflikt dövründə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarda işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası, iqtisadiyyatın sahələri üzrə yeni infrastruktur layihələrinin tədqiqi, bu sahədə aparılan seminarlarda, elmi-praktiki konfranslarda elmi məruzələr ilə iştirak etmək, məqalələr hazırlamaq, dissertasiya işləri yerinə yetirmək və bu sahədə işçi qruplarının təkliflərinin verilməsi;

XII. 2023-cü ildə H.Əliyevin 100 illiyinə həsr edilmiş “İşğaldan azad edilmiş ərazilərin ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiyası: hədəflər və istiqamətlər” mövzusunda Beynəlxalq elmi konfransın keçirilməsi.

Prof. M.A.Məmmədovum rəhbərliyi ilə mütəxəssis hazırlığının beynəlxalq standartların tələblərinə müvafiq mütəxəssis hazırlığını təmin etmək məqsədi ilə ölkə və xarici ölkə universitetləri, beynəlxalq indeksləşmiş jurnallar, müəssisə, təşkilatlar və eyni zamanda iqtisadiyyat və idarəetmə istiqamətində mütəmadi tədbirlər həyata keçiri, tədqiqat apararı görkəmli iqtisadçı-alimlərilə əlaqələr yaradılmış, qarşılıqlı elmi məqalələrinin nəşri, beynəlxalq konfrans və simpoziumlarda kafedranın əməkdaşlarının mütəmadi iştirakları təmin edilib.

AZƏRBAYCAN MEMARLIQ VƏ İNŞAAT UNİVERSİTETİ

40 İL

İqtisadiyyat və sonradan Marketing və menecment kafedrası 2003-cü ildə iki müstəqil kafedraya bölünmüşdür: Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment və İqtisadi nəzəriyyə və marketing.

Son vaxtlar kafedrada fəaliyyət göstərən professor-müəllim heyətinin birgə əməyi ilə 1 dərslik, 3 dərs vəsaiti, 7 monoqrafiya nəşr edilmiş, kafedrada tədris olunan 28 fənnin Azərbaycan və rus dillərində elektron mühazirələri hazırlanmışdır. 3 nəfər professor, 8 nəfər dosent, 6 nəfər baş müəllim və 7 nəfər assistentin fəaliyyət göstərdiyi

kafedrada "Maliyyə və menecment" ixtisasları üzrə bakalvr və magistr səviyyəsində kadr hazırlığı aparılır.

Kafedrada 28 fənn bakalvr, 15 fənn magistr səviyyəsində tədris olunur ("Menecment", "Biznesin əsasları" "Strateji Menecment", "Maliyyə", "Audit", "Bank işi" və s.). prof.M.Məmmədovun elmi rəhbərliyi ilə kafedrada yerinə yetirilən elmi-tədqiqat işlərinin əsas istiqamətləri :

- Dövlət proqramının tədqiqi istiqaməti, inkişaf göstəricilərinin işlənməsi və müəssisədə innovasiya yönümlü texnologiyaların tətbiqinin stimullaşdırılması;

- Məqsədli dövlət proqramının mahiyyəti, təsnifatı və hazırlanmasının metodoloji əsasları;

- Dövlət proqramlarının hazırlanması metodikası və institusional islahatların aparılmasının tədqiqi;

- Şəhər tikintisinin inkişafı və yenidən qurulmasının iqtisadi problemləri;

- Müəssisələrdə investisiya qoyuluşu və tikinti-quraşdırma işləri üzrə tədbirlərin reallaşdırılmasının təhlili və qiymətləndirilməsi.

Kafedra yaranandan ona iqtisad elmləri doktoru, professor Məhəbbət Aşır oğlu Mammadov rəhbərlik edir. O, Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun Mühəndis-İqtisad fakültəsini bitirdikdən sonra Azərbaycan Respublikası Material Texniki Təchizat Komitəsinin Respublika Hesablama Mərkəzində əmək fəaliyyətinə başlamış, Azərbaycan Respublikası Ali və Orta İxtisas Təhsil Nazirliyində müxtəlif rəhbər və Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyində şöbə müdiri vəzifələrində çalışmışdır. 255 elmi əsərin, o cümlədən 5 monoqrafiyanın, 11 dərsliyin müəllifidir. Onun elmi rəhbərliyi ilə 27 nəfər iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Hazırda 5 nəfər, o cümlədən 3 nəfər xarici vətəndaş doktoranturada və 3 nəfər elmlər doktoru proqramı çərçivəsində onun rəhbərliyi ilə dissertasiya işləri yerinə yetirirlər.

Professor M.Məmmədovun elmi rəhbərliyi ilə kafedrada "Tikinti sektorunun idarə edilməsində proqram-məqsədli metodun tətbiqi mexanizmi və səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi" mövzusunda büdcə, "Əsas fondların innovasiya xarakterli texniki-texnoloji yeniləşdirilməsinin iqtisadi aspektləri" mövzusunda təsərrüfat hesablı elmi-tədqiqat işləri yerinə yetirilir. O, Təhsil Nazirliyinin "İdarəetmə və iqtisadiyyat" ixtisasları üzrə Elmi-Metodiki Şurasının və AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutunun "İqtisadiyyat elmləri üzrə Koordinasiya Şurasının üzvü, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Ali Attestasiya Komissiyasının "İqtisadiyyat elmləri üzrə Ekspert Şurası"nın eksperti olmuşdur. "Azərbaycan Respublikasında 2013/15-ci illərdə Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadə Olunması üzrə Tədbirlər plan", "2012/20-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadəyə dair Dövlət Strategiyası" və iqtisadiyyat sahələri üzrə digər dövlət proqramlarının hazırlanması, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli, 800 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış" İnkişaf Konsepsiyasına müvafiq yaradılan Milli Fəaliyyət Qrupunun Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi üzrə əlaqələndiricisi və bir sıra beynəlxalq tədbirlər üzrə işçi qrupunun üzvüdür.

Kafedranın apancı professorlarından olan Həmzə Ağakışi oğlu Xəlilov Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq fərmanları ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər) və "Azərbaycan Respublikasında dövlət əmlakının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi

üzrə Dövlət Proqramı”nın layihələrinin hazırlanması üzrə yaradılmış işçi qruplarına rəhbərlik etmişdir. Həmçinin, 1993-2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin aqrar islahatların qanunvericilik bazasının yaradılması üzrə ekspert qrupunun, 2003/05-ci illərdə Ali Attestasiya Komissiyasının İqtisadiyyat üzrə ekspert komissiyasının üzvü olmuşdur. 2013-cü ildən Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət Qulluğu üzrə Dövlət Komissiyasında dövlət qulluğuna qəbul üzrə müstəqil ekspert kimi fəaliyyət göstərmişdir, 4 fərdi, 5 kollektiv monoqrafiyanın, 5 dərslinin və 100-dən çox elmi məqalənin, elmi-metodik işin müəllifidir. Elmi araşdırmalarının əsasını kompleks iqtisadi problemlər, kiçik və orta sahibkarlığın təşəkkülü və inkişafı, antiinhisar siyasəti və rəqabətin inkişafı, daşınmaz əmlak idarəçiliyinin iqtisadi məsələləri təşkil edir.

BORÇALI ALİMLƏRİ

BORÇALINI ŞÖHRƏTLƏNDİRƏN BORÇALILAR

Vaqif Arzumanli

Professor, Azərbaycan Milli Elmər

Akademiyasının

Beynəlxalq Mənasibətlər

İstitutunun direktoru

Deyirlər hər bir xalqı, milləti, torpağı, ölkəni məşhurlaşdıran, tanıdan hər şeydən əvvəl onun alimləri, sənətkarları, ictimai xadimləri, sərkərdələri, söz ustalarıdır. Əsrlərin, nəsillərin sınağından çıxmış bu müdrik deyimin sübuta ehtiyacı yoxdur. Bunun üçün vacib deyil doğma Vətəndə yaşayasan, tarixi-etnik topaqlarında və ya dünyanın hər hansı ölkəsində...

Vacibi odur ki, alim, sənətkar, ictimai xadim, sərkərdə, şair, yazıçı, filosof ürəyi millətinin, Vətənin qayğıları və ümidləri, sevinci və kədəri, keçmiş və gələcəyi ilə nəfəs alsın.

Vacibi odur ki, hər bir qeyrətli ürək yiyəsi Vətənin və millətin başını uca edə biləcək əməlləri və fəaliyyəti ilə həmişə yüksəkdə dursun. Bax, onda Vətən tanınar, millət məşhurlaşar!

Bir ziyalı kimi həmişə məni narahat edən bu hissləri nəşrinə ön sözü yaz- dığım hazırkı kitabı oxuyub, redaktə edərkən dönə-dönə yaşadım, böyük qürur hissi duyudum.

Hər şeydən əvvəl ona görə ki, görün öz tarixi köklərindən, bütövlüyündən uzaq düşmüş qərib bir Vətən parçası necə görkəmli insanlar, doğma millətin başını ucaldan şəxslər yetişdirib. Söz yox ki, bu işin mayasında müstəqil Azərbaycan Respublikasının varlığı, mövcudluğu mühüm amildir. Söykənməyə mə'nəvi dayaq, cismani dağ

olarsa, insanın gücünü ölçmək qeyri-mümkündür.

Borçalını xatırlayarkən istər-istəməz tarixi Azərbaycan ərazisindən aralı düşmüş (istər zəbt olunsun, istər bağışlanılsın, fərqi yoxdur) torpaqlarımız yada düşür. Cənubi Azərbaycan, Qərbi Azərbaycan, Dərbənd. Elə Cənubi Azərbaycanı, Qərbi Azərbaycanı, Dərbəndi xatırlayanda da Borçalı yada düşür. Tarixlərində, talelərində nə qədər oxşarlıqlar var bu ellərin! Keçmişləri ilə bu günləri arasında bənzərlikləri var bu torpaqların! Bütün bu ərazilərdə yaşayan insanların də həyatlarında kifayət qədər eyniliklər mövcuddur... Bu torpaqlar tarixin və taleyin ağırlı-acılı dolambaclarından keçərək bu və ya başqa dövlətin ərazilərində qalsa da, həmin ərazilərdə doğulmuş, boya-başa çatmış insanların hamısının ən böyük, on ülvə amalları öz doğma millətində, öz doğma elminə, ədəbiyyatına, mədəniyyətinə xidmət etməkdir. Hər şeydən əvvəl bir azərbaycanlı kimi, Azərbaycan torpağının (istər tarixi olsun, istərsə də bu günkü ərazilər) övladı kimi.

Bax, bu cəhətdən də Cənubi Azərbaycanlını da, Qərbi Azərbaycanlını da, Dərbəndlini də həm narahat edən, həm də qovuşduran hisslərdə, duyğularda, cizgilərdə, xüsusiyyətlərdə eyniliklər çoxdur...

«Borçalı alimləri» kitabı çox ağır, amma olduqca şərəfli bir işin bəhrəsidir. Onun səhifələrində bə'zi kam-kəsirlərlə də rastlaşmaq olar. Lakin böyük bir zəhmətin qarşısında bu xırda-para çatışmazlıqlar əriyib gedir. Peşəsindən, vəzifəsindən asılı olmayaraq hər bir oxucu üçün maraq doğuran kitabın mə'nəvi dəyəri xüsusilə böyükdür. Bu qəbildən olan nəşrlər içərisində «Borçalı alimləri» kitabı bir sıra üstünlükləri ilə seçilir. Hər şeydən əvvəl vətəndaşlıq qayəsi ilə, vətənpərvərlik duyğuları ilə nəşrə hazırlanan bu kitab qədim Borçalı torpağından olan soydaşlarımızın həyat və fəaliyyətlərinin aynası rolunu oynayır.

Biz inanırıq ki, Məmməd Sarvan özünün də e'tiraf etdiyi kimi, gələcəkdə də bu istiqamətdə axtarışlarını davam etdirəcəkdir.

İlk növbədə Borçalının müqəddəsliyinin uca tutulması naminə Borçalıdan çıxmış elm adamlarının bütünlükdə xalqımızın, Vətənimizin şan-şöhrətini, şərəfini həmişə uca tutduqları üçün. Azərbaycan adlanan müqəddəs bir ölkənin, müstəqil dövlətin tarixi bir parçası, təssübkeş vətəndaşları olduğu üçün.

“Borçalı alimləri” kitabı

*Bakı, Azərbaycan Milli Ensiklopediyası
2002-ci il*

ORTA ƏSRLƏRDƏ FƏALİYYƏT GÖSTƏRMİŞ BƏZİ BORÇALI VƏ TİFLİS ALİMLƏRİ

Tarixi məlumatlardan aydın olur ki, Tiflis əhalisi Borçalı mahalı ilə həmişə sıx əlaqədə olmuşdur. Akademik B. Dorn yazır ki, IX-XII əsrlərdə Gəncə və Bərdə ilə bərabər Tiflis də Arranın mühüm elmi və mədəni mərkəzlərindən olmuşdur. Akademik B. Dornun fikrincə bunu orta əsrlərdə bə'zi görkəmli şəxslərin özlərinə «Tiflisi» təxəllüsü götürməsi də sübut edir. O vaxtlar Tiflisdə güclü mədəni və elmi mühit olmuşdur.

Tiflis ictimai-mədəni və ədəbi mühiti zəminində yetişən alimlər sırasında X yüzilin axırları, XI yüzilin əvvəllərində yaşamış ədib, dilçi Əbu Məhəmməd əl - Həsən ibn Bəndər Tiflisi əlli il Tiflis mədrəsəsində ədəbiyyatdan, ərəb dilindən dərs demiş, «Vəsf və tənqid üsulları» adlı kitabı ilə məşhurlaşmışdır. NES? XI yüzilin məşhur alimi, səyyahı Əbu Əhməd Hamid ibn Yusif əl-Hüseyni Tiflisi hədisçi, zahid, habelə sufi ədibi kimi tanınmış, Sultan Məlik şahın vəziri Tacülmülkün davamçısı olmuşdur.

Azərbaycan mütəfəkkiri Seyid Yəhya Cəlaləddin Şirvaninin təzkirəsində XII əsr şairləri arasında Bədr Tiflisi, Seyfəddin Tiflisi, Qazi Tiflisi, Kamal Tiflisi, Lətif Tiflisi də xatırlanır.

XII yüzildə ömür sürmüş Sabit Nəcməddin Tiflisi sufi şairi kimi məşhurdur. XII yüzilin tanınmış şəxsiyyəti Ömər ibn Əhməd ibn Şəmsəddin Tiflisinin poetik tutumlu rübailəri yüksək qiymətləndirilir.

Orta əsrlər Tiflis müsəlman ədəbi mühitinin ən parlaq siması Nəcməddin olmuşdur. Filologiya elmləri namizədi, şair-tərcüməçi Şurəddin Məmmədli ilk dəfə olaraq Nəcməddin Tiflisinin irsini tədqiq edib «Şərqi səsi» qəzetinin 27-ci sayında

(2000) məqalə dərc etdirmişdir. Əbülbəka Sabit ibn Tavan ibn Əhməd Nəcməddin ət-Tiflisi kimi təqdim olunan bu məşhur mühəddis, sufi şeyx, imam və şair olmuşdur. Qaynaqlarda Nəcməddinin XII yüzilin ortalarında Tiflisdə anadan olduğu, Bağdadda əl-Cüəzdən dərs aldığı, Azərbaycan mütəfəkkiri, görkəmli sufi Əbülfəteh Yəhya Ömər Şihabəddin Sührəfərdiylə yaxınlığı və onun davamçılarından birinə çevrildiyi, böyük nüfuz qazandığı, diplomatik tapşırıqlar yerinə yetirdiyi, uzun müddət Tiflisdə yaşayıb-yaratdığı, ərəb dilinin qrammatikasını, poeziyanı mükəmməl bildiyi, gözəl xəttat olduğu, ömrünün axırlarında Dəməşq (Şam) şəhərində yaşayıb orada məscid imamı olduğu, 1234-cü ildə rəhmətə getdiyi, Dəməşq Sufilər qəbiristanında dəfn olunduğu göstərilir.

Məlumat üçün qeyd edirik ki, orta əsrlərdə Borçalıdan və onun ətraf bölgəsi olan Tiflis şəhərindən çıxmış alimlər və mütəfəkkir-filosofların sayı çoxdur.

Şübhəsiz ki, gələcəkdə bu problemlə bağlı geniş axtarışlar aparmağa böyük ehtiyac vardır.

“Borçalı alimləri” kitabı

Bakı, Azərbaycan Milli Ensiklopediyası

2002-ci il.

“BORÇALI ALİMLƏRİ” KİTABINDA PROF. MƏHƏBBƏT MƏMMƏDOV HAQQINDA

Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədov 1952-ci il iyunun 8-də Borçalıda anadan olmuşdur. 1974-cü ildə Azərbaycan Neft və Kimya institutuna daxil olmuş və mühəndisiqtisadçı ixtisasını almışdır. Əmək fəaliyyətinə Respublika Hesablama Mərkəzində başlamışdır. 1980-1992-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində müxtəlif rəhbər vəzifələrdə işləmişdir. Eyni zamanda Azərbaycan İnşaat-Mühəndisləri və Moskva İnşaat-Mühəndisləri Universitetində elmi araşdırmalar aparıb,

1988-ci ildə Moskva İnşaat-Mühəndisləri Universitetində namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Rusiya Federasiyası Elm, Ali Təhsil və Texniki Siyasət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Ali Attestasiya Komissiyası ona dosent və Ukrayna Beynəlxalq İdarəetmə Akademiyası işə menecment ixtisası üzrə professor elmi rütbəsi vermişdir. 70-ə yaxın elmi, elmi-metodik dərslik və dərs vəsaitlərinin və «Tikinti səmərəliliyi və vaxt amili» adlı monoqrafiyanın müəllifidir. Məhəbbət Məmmədov 26 illik əmək və pedaqoji fəaliyyəti müddətində 20-dən çox beynəlxalq, keçmiş ittifaq və respublika səviyyəli simpoziumlarda, konfrans və müşavirələrdə elmi və idarəetmə yönümündə çıxışlar edib, materiallar çap etdirmişdir.

Hazırda İnşaat-Mühəndisləri Universitetində “Menecment və marketing” kafedrasının professoru və həmin kafedranın müdiri vəzifəsində işləyir.

Bakı, Azərbaycan Milli Ensiklopediyası

2002-ci il.

PROF. MƏHƏBBƏT MƏMMƏDOV: “ÖZ YURDUMA BORCLUYAM”

*Azərbaycan Respublikası
Sənaye və Energetika Nazirliyinin
"Dövlət və beynəlxalq proqramla-
rın icrasına nəzarət" şöbəsinin
müdiri, Azərbaycan Memarlıq və
İnşaat Universitetinin kafedra
müdiri, Azərbaycan İqtisadçılar
İttifaqının Rəyasət Heyətinin üzvü,
iqtisad elmləri doktoru, professor
Məhəbbət Məmmədov*

Məhəbbət Məmmədov qədim oğuz elimiz Borçalı mahalının Birinci Kosalı kəndində ziyalı ailəsində anadan olub, Kəpənəkçidə orta təhsilini başa vurub, 1974-cü ildə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu fərqlənmə diplomu ilə bitirib mühəndis-iqtisadçı ixtisası almışdır. Əmək fəaliyyətinə təyinatla göndərildiyi Respublika Hesablama Mərkəzində iqtisadçı vəzifəsində başlayıb, təhsilini davam etdirərək 1979-cu ildə Moskva İdarəetmə İnstitutunu material ehtiyatlarının idarə edilməsi və planlaşdırılması ixtisası üzrə bitirmişdir. Uzun müddət Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində müxtəlif rəhbər vəzifələrdə işləmişdir.

Görkəmli alim A.E.Leybmanın rəhbərliyi ilə "Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri" mövzusunda dissertasiya işi yerinə yetirmiş və Moskva İnşaat-Mühəndisləri Institutunun İxtisaslaşdırılmış Elmi Şurasında dissertasiya işini müdafiə edərək iqtisad elmləri namizədi elmi dərəcəsi almışdır.

Keçmiş SSRİ-də yaxşı tanınan iqtisadçı professorlar T.N.Çay, A.İ.Mitrofanov, A.B.Senyukov, K.İ.Bobkov, L.D.Boquslavski, B.V.Prikin elmi işi yüksək dəyərləndirərək dərslik kimi nəşrini də məsləhət

bilmişlər. Rusiya Federasiyası Elm, Ali Təhsil və Texniki Siyasət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Ali Attestasiya Komissiyası Məhəbbət Məmmədova dosent, Ukrayna Beynəlxalq İdarəetmə Akademiyası isə menecment ixtisası üzrə professor elmi dərəcəsi vermişdir.

Uzun illər Azərbaycan Respublikası Ali və orta təhsil Nazirliyində işləməklə yanaşı Memarlıq İnşaat Universitetində iqtisadçı mütəxəssislərin hazırlanmasında, tədris-metodik və elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasında fəal iştirak etmişdir.

Professor Məhəbbət Məmmədov məlum sahələr üzrə 1992-ci ildə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda dosent və 1994-cü ildən isə "Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment" kafedrasında müsabiqə yolu ilə müdir vəzifəsinə seçilmişdir.

255 elmi əsərin, o cümlədən 70-ə yaxın elmi-metodik dərslik və dərs vəsaitinin müəllifi olan Məhəbbət Məmmədov 40 ilə yaxın elmi-pedaqoji fəaliyyəti müddətində Oslo, Paris, Ankara, Zaqreb, Neapol, Tehran, Moskva, Minsk, Kiyev, Praqa, Berlin, Alma-Ata və digər şəhərlərdə keçirilən 25-dən çox elmi simpozium, beynəlxalq konfrans və seminarlarda iqtisadiyyat və idarəetmə problemləri ilə bağlı məruzə, çıxışlar edib. Eyni zamanda prof. Məhəbbət Məmmədovun elmi rəhbərliyi ilə 8 nəfər dissertasiya işi müdafiə edərək iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

Hal-hazırda onun elmi rəhbərliyi ilə 5 nəfər, o cümlədən 3 nəfər xarici dissertant və 3 nəfər doktoranturada elmlər doktoru proqramı üzrə dissertasiya işi yerinə yetirirlər.. Prof. Məhəbbət Məmmədov Mühəndis iqtisadiyyatı və idarəetmə istiqaməti üzrə kadr hazırlığında xüsusi əhəmiyyətə malik olan dərslik, dərs vəsaiti və monoqrafiyaların müəllifidir. Belə ki, onun müəllifliyi ilə "Memarlıq layihələndirilməsi və tikintinin iqtisadiyyatı", "Əsaslı tikintidə elmi-texniki sosial-iqtisadi iqtisadiyyatı problemləri", "İnvestisiyanın maliyyələşdirilməsi və yanacaq enerji kompleksinin inkişaf mərhələləri və prinsipləri", "Sənaye və yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf istiqmətlərinin təhlili", "Menecment", "Strateji Menecment" və digər sanballı dərsliklər və monoqrafiyalar çap edilmişdir.

Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədov ölkə iqtisadiyyatının idarə edilməsində proqram-məqsədli metodun tətbiq edilməsi istiqamətində əhəmiyyətli elmi araşdırmalar aparmışdır. Onun yerinə yetirdiyi elmi-tədqiqat işlərində əsas məqsəd ölkədə bazar iqtisadiyyatına keçid və iqtisadiyyatın sonrakı inkişaf mərhələlərində iqtisadiyyatın sahələrində

islahatların aparılmasını və inkişafını təmin edən proqramlaşdırmanın əhəmiyyətinin qiymətləndirilmə, yanacaq-enerji kompleksinin və alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə olunması və bir sıra sahə Proqramının hazırlanmasının elmi əsaslarının işlənilməsi və tətbiqi mexanizminin hazırlanması təşkil edir.

Bu tədqiqat işlərinin nəticələri yanacaq-enerji kompleksi və digər sahələrdə proqramların hazırlanmasında öz tətbiqini tapmışdır. Onun elmi rəhbərliyi aparılan neft-qaz kompleksinin ölkə iqtisadiyyatının inkişafına təsirinin təhlili və səmərəliliyinin artırılması istiqamətləri üzrə yerinə yetirilən tədqiqat işlərində alınan nəticələr, verilən təkliflər Dövlət Neft Şirkətinin aidiyyəti qurumları tərəfindən istehsalatda tətbiq edilmək üçün qəbul olunmuşdur.

Məhəbbət Məmmədov Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının İqtisadiyyat üzrə Ekspert Şurasında, Alternativ və bərpa olunan enerji üzrə Koordinasiya Şurasında, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin Elmi-Texniki Şurasında, Respublika Orta və Kiçik Sahibkarlıq İttifaqında müxtəlif dıvürlərdə və hal-hazırda Memarlıq və İnşaat Universitetinin Elmi Şurasında, Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqında və Elm və Təhsil Nazirliyinin İqtisadiyyat İnstitutunda “ Sahə iqtisadiyyatı ” ixtisası üzrə doktorluq dissertasiya şurasında fəaliyyət göstərir.

Professor Məhəbbət Məmmədovun elmi, elmi-pedaqoji yaradıcılığı haqqında məlumatlar və Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində və Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetikası Nazirliyində müstəqil dövlətimizin

iqtisadiyyatının idarə edilməsi istiqamətində fəaliyyəti respublikada aparıcı mütəxəssis alimlərinin həyat və fəaliyyətinə həsr edilmiş bir sıra kitablara daxil edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyinin əməkdaşları

Məhəbbət müəllim insanlara qayğıkeş və diqqətli münasibəti, daimi yaradıcılığı, xeyirxahlığı ilə işlədiyi Azərbaycan Respublikası Təhsil nazirliyində, Azərbaycan Respublikası Energetika nazirliyində, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində, ölkənin təhsil, iqtisadiyyat və idarə etmə istiqamətində fəaliyyət göstərən professor-müəllim heyətinin və araşdırıcı iqtisadçı alimlərin rəğbət və hörmətini qazanmışdır. O elmi araşdırmalarda, dövlət qulluğu və ictimai-siyasi fəaliyyətində qazandığı qeyd olunan nailiyyətlər və uğurlara Gürcüstanın Borçalı mahalının tanınmış ziyalı, atası Aşır kişinin və anası Hürü xanımın dörd övladlarının təlim-tərbiyyələrinə, təhsillərinə göstərdikləri qayğı, tələbkarlıq və hər zaman bütün fəaliyyətlərinə diqqətlə yanaşmaları nəticəsində nail olmuşdur. O, nəinki öz övladlarına, eyni zamanda Borçalı mahalından olan gənclərin təhsil almasına xüsusi qiddət yetirirdi. Aşır Məmmədovun həyat-işguzar fəaliyyəti haqqında "Sovet Gürcüstanı" qəzetinin 14 mart 1989-cu il sayında xüsusi məqalə çap edilmişdir. Bu məqalədə qeyd edilir ki, "Böyük Vətən müharibəsinin qanlı-qadalı illərində onun iştirakçısı Aşır Məmmədova indiki xoş, firavan həyatını danışsaydılar yəqin deyərdi ki, bu nağıldı, əlçatmaz bir arzudur.

Bəli, həqiqətən Aşır haradan biləydi ki, gün gələcək O, xoşbəxt ailə sahibi olacaq, dörd nəfər övladı ilə fəxr edəcək, onları Vətənə, xalqa, el-obaya, nəslinə layiq tərbiyə edib, böyüdəcəkdir. İlk övladı Qızxanım ali təhsilli mütəxəssis kimi öz kəndlərində - Marneuli rayonunun Birinci Kosalı kəndində müəllimə kimi fəaliyyətə başlayanda ata nə qədər sevindi. Sonra baş həkimi işləyən Məhəmməd həkim valideynlərinə qol-qanad verdi. Sonbeşiyi Mübariz Aşır kişinin uzun illərdən bəri baş mühasib işlədiyi Muğanlı tinglik təsərrüfatında çalışır, inşaatçı-mühəndisdir.

Bu yaxınlarda oğlu Məhəbbətdən aldığı xoş soraq valideynləri daha da fərəhləndirmişdir. Məhəbbət V.V. Kuybişev adına Moskva İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda müvəffəqiyyətlə dissertasiya müdafiə etmiş. SSRİ Nazirlər Soveti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə ona iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsi verilmişdir. Məhəbbət 1974-cü ildə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun mühəndis-iqtisad

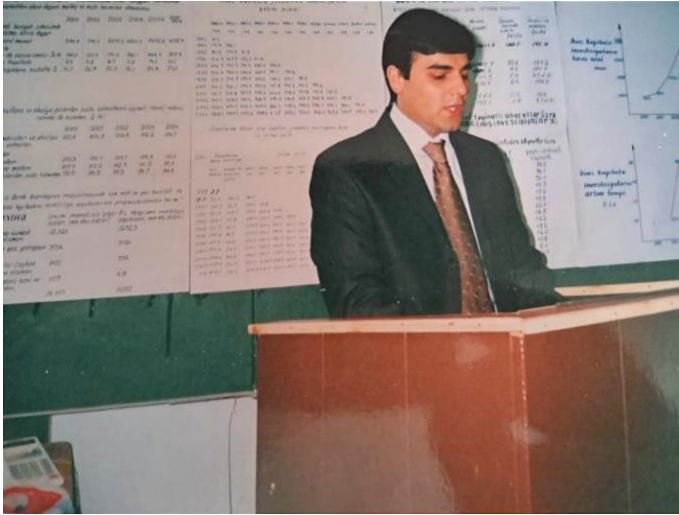
fakültəsini müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Hazırda Xalq Təhsili Nazirliyində böyük inspektor vəzifəsində çalışır və həm də Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda dərs deyir. Yuxusuz gecələr, gərgin zəhmət bahasına Məhəbbət ortaya sanballı elmi əsər çıxarmışdır. Elmi rəhbəri - Moskva İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun professoru Aleksandr Leybman, opponentləri – iqtisad elmləri doktoru, professor Pyotr Sapojnikov, iqtisad elmləri namizədi, dosent Lyudmila Çausova əsərə yüksək qiymət vermişlər. Məhəbbət 15 elmi əsərin, 2 metodiki göstərişin müəllifidir. “Elmi-texniki tərəqqi şəraitində tikintinin səmərəliliyi” adlı kitabı isə Azərnəşrdə şap edilmişdir”. (**“Sovet Gürcüstanı” qəzeti 14 mart 1989-ci il.**)

Hal-hazırda Emil və Ramil peşə fəaliyyətləri ilə yanaşı Aşır babalarının iqtisadiyyat və mühasibat sahəsində və ataları Məhəbbət müəllimin elmi araşdırmaları sahəsində fəaliyyətlərini davam etdirirlər.

Belə ki, Böyük oğlu Emil Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində “Maliyyə-kredit” və Azərbaycan Universitetində “Hüquqşunas” ixtisaslarını almışdır. Emil aspiranturanı bitirib Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədi, prof. V.T. Novruzovun elmi rəhbərliyi ilə dissertasiya işini müdafiə edərək iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi və dosent elmi rütubə almışdır. O, eyni zamanda İngiltərənin Manchester Universitetinin

magistraturasında təhsilini davam etdirmiş, Biznesin idarə edilməsi üzrə Phc elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. Azərbaycan Beynəlxalq Bankda departament müdiri, Nikoil bankda İdarə Heyyyətinin sədr müavini və Əmrəh bankda 25 yaşında Bankın İdarə Heyyyətinin sədri, hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Zəmanətli Kredit Fondunun Baş direktoru vəzifəsində fəaliyyət göstərir. Bu sahənin inkişaf konsepsiyası, proqram və layihələrinin hazırlanmasında fəal iştirak edir və bir sıra xarici ölkələrdə - İngiltərə, Avstriya, Cənubi Koreya, İtalya, Fransa, Rusya və b. ölkələrdə təqdimatlarla çıxış etmiş və hal-hazırda bu sahədə fəaliyyətini davam etdirir. 25 elmi əsərin müəllifidir.

Kığık oğlu Ramil Azər-baycan Memarlıq və İnşaat Universitetində bakalavr səviyyəsində “Tikintinin iqtisadiyyatı və idarəedilməsi” və magistratura səviyyəsində “İstehsalat və xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı” ixtisasları üzrə təhsil almışdır. O, eyni zamanda Gürcüstan Hüquq Universitetini bitirmiş və “Hüquqşünas” ixti-

sası almışdır. Ramil aspiranturanı bitirib, iqtisad üzrə fəlsəfə doktorudur. 17 elmi məqalənin və bir monoqrafiyanın müəllifidir. “Elm” sığorta şirkətində baş iqtisadçı, Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Bankda, Ata Bankda deportament və bu Bankın Yasamal filialının müdiri vəzifəsində fəaliyyət göstərmiş və hal-hazırda “PRO KREDİT” BOKT ASC-nin Baş Direktorudur. Məhəbbət müəllimin hər iki övladı maliyyə, bank-kredit sahələrinin prioritet istiqamətləri üzrə elmi araşdırmalarını davam etdirirlər. Onlar fəal vətəndaş mövqeyi ilə tanınan ziyalı alimlərimizdənədir.

Məhəbbət müəllim və həyat yoldaşı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin əməkdaşı Rəna xanım Emilin və Ramilin təhsil və həyat fəaliyyətlərinə daimi diqqət və qayğı göstərmişlər. Hal-hazırda nəvələri Ayan İstanbul Medipol Tibb Universitetində, Tamerlan və Rəna 10-cu və Suel 7-ci sinifdə təhsil alırlar. Onların təhsillərini Dünyanın yüksək reytingli universitetlərdə davam etmələri üçün daimi xüsusi diqqət və dəstək göstərilir.

Eyni zamanda bunlar ilə yanaşı xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Gürcüstan Respublikasının “Region press” qəzetinin 2012-c-i il tarixli sayında M.Məmmədovun Gürcüstan vətəndaşları olan soydaşlarımızın təhsil, iqtisadi, sosial sahələrdə Azərbaycan və Gürcüstan Respublikaları arasında əlaqələrin yaradılması istiqamətində müqavilə və memorandumların hazırlanmasında “Borçalı” və “Qaraçöp” xeyriyyə cəmiyyətinin idarə heyətinin üzvü kimi həmkarları ilə prof. Zəhid Qaralovun və t.e.d. Hacı Hacıyevin rəhbərliyi ilə soydaşlarımız ilə əlaqədar tədbirlər və bunlara müvafiq işlərin həyata keçirilməsində fəaliyyəti ətraflı şərh edilmişdir.

Belə ki, qəzetin bu sayında göstərilir ki, 1992-ci ilin noyabrında Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə

Naxçıvan Dövlət Universitetində Türkiyə və İranla azad ticarət zonasının yaradılması məsələlərinə həsr olunmuş beynəlxalq simpozium keçirilirdi. Hər iki qonşu dövlətdən bir çox dövlət, iş adamı, alim iştirak edirdi. Respublika mərkəzi icra orqanlarının hamısı əvvəlcədən bu barədə məlumatlandırılsa da, dəvətlər göndərilsə də, Təhsil Nazirliyini təmsil edən Məhəbbət müəllimdən başqa burada kimsə iştirak etmirdi. Ulu Öndər Heydər Əliyev Naxçıvanın böhrandan çıxması, problemlərin həlli və iqtisadi tərəqqisi üçün qarşıda duran vəzifələrdən danışır, azad sərhəd zonasının yaranması ideyasının gerçəkləşməsinin zərurliyini əsaslandırır. Bu tədbirdə Məhəbbət Məmmədov çıxış edərək görkəmli dövlət xadimi H.Əliyevin ölkənin və onun ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadi-siyasi böhrandan çıxarılması və bu istiqamətdə strateji məqsədə istiqamətlənmiş çox dəyərli ideyalarının, fikirlərinin əhəmiyyətindən danışır, respublika rəhbərliyinin bu təşəbbüsə lazımi dəstək verməsinin labüdlüyünü vurğulayır. İclasdan sonra Muxtar Respublika rəhbəri Məhəbbət Məmmədovu qəbul edir. Məhəbbət Məmmədov həm Gürcüstan azərbaycanlılarının ictimai təşkilatının rəhbərliyində təmsil olunan, daim etimad göstərilən ziyalı kimi həmyerlilərinin həmin günlərdəki ağır durumu, mövcud problemləri və digər məsələlər barədə H.Əliyevi məlumatlandırır, vəziyyətdən çıxış yolu barədə onun məsləhətlərini alır.

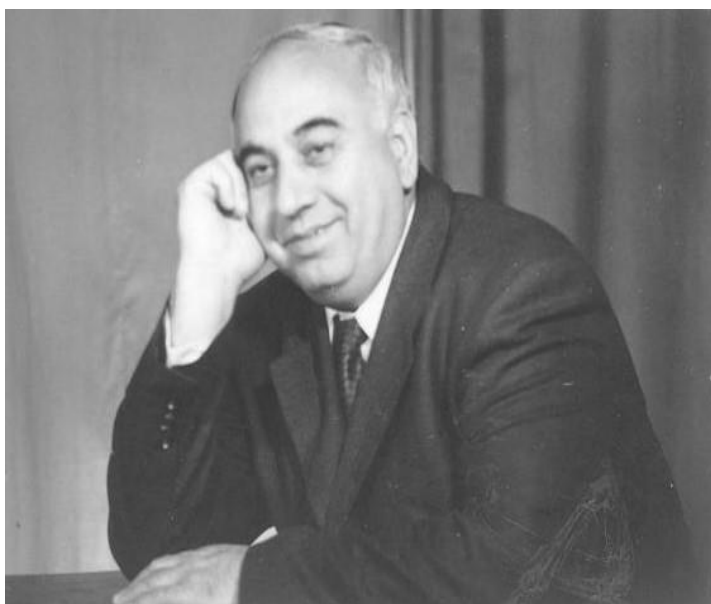
Bu tədbirdən sonra Bakıya qayıdıb iş yerinə gələndə Məhəbbət müəllimə artıq Təhsil Nazirliyində tutduğu vəzifəsindən azad edildiyini bildirirlər. Ancaq bu haqsızlıq onu yolundan, əqidəsindən döndərə bilmir. Böyük siyasət adamı ilə görüş onun qəlbində silinməz iz qoymuşdur. Məhəbbət müəllim doğulub boya-başa çatdığı, çoxsaylı doğmalarının yaşadığı, el ağsaqqalı atası Aşır müəllimin, 43 yaşında dünyadan köçmüş qardaşı Məhəmməd həkimin cisminin uyuduğu Borçalı torpağına könüldən bağlı olan, o yerlərə nəfəs alan insandır. Elə gün olmur ki, Borçalıda kiminləsə telefon əlaqəsi saxlamasın, imkan düşən kimi dədə-baba yurduna baş çəkir.

Təhsil Nazirliyində işləyərkən Gürcüstandakı azərbaycan məktəblərinin müəllim kadrları, dərsləklərlə təminatı üçün xeyli iş görür. Professor Məhəbbət Məmmədov ölkənin təhsil sistemi və iqtisadiyyatın bir sıra sahələrini: Azərbaycan Respublikasının İqtisadi Təhlükəsizlik Konsepsiyası, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Konsepsiyası Azərbaycan Respublikasının təhlükəsizlik siyasətinə dair Elm Konsepsiyasını Energean tika Proqramının həyata keçirilməsi strategiyasının və Tədbirlər Planının ət hazırlanmasında mutaxassis kimi la iştirak iştirak edib,

əhəmiyyətli təkliflər təqdim etmişdir. O, dogma el-obasının tarixi, etnoqrafiyası, folkloru, tanınmış adamalarına həsr edilmiş "Kürüstü Dəmirçi Hasanlı" kitabının hammüəlliflərindən biridir. Bu sahədə o, mətbuatda çıxış etmiş və məqalə də da, çap etdirmişdir. Ümummilli lider Azərbaycan Prezidenti seçildikdən sonra ilk səfərlərindən birini Gürcüstana edir.

Gürcüstana 1994-cü ildə ilk səfərində Tiflisdə dediyi bu sözlər və ölkə. rəhbərliyi ilə apardığı danışıqların təsiri torpağı, vətənidir". Onların problemləri ilə bağlı Gürcüstan rəhbərliyi ilə söhbət etdiyini bildirmişdi. Həmin günlərdə Gürcüstanla həmsərhəd bölgələrdəki azərbaycanlıların yaşayan kəndlərin elektrik enerjisi ilə əvəzi ödənilmədən ilk günlərdən öz müsbət təsirini göstərir: "Gürcüstan azərbaycanlılarının dogma Məhəbbət Məmmədovun dövlət quruculuğundakı fəaliyyəti də elmi-pedaqoji, ictimai-fəaliyyəti qədər ahətəli, xeyirli, əhəmiyyətliyədir. O, 2006-cı ildən Sənaye və Energetika Nazirliyinin Dövlət və beynəlxalq işi, gündəlik təşkilatçılıq fəaliyyəti iqtisadiyyatının yenidən qurulması, beynəlxalq iqtisadi sistemə inteqrasiya proqramların icrasına nəzarət şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmaqla əməli ilə ölkəmizin iqtisadi potesnsialının güclənməsinə xidmət edir, səfərə getdiyi dövlətlərdə ölkə prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkə iqtisadiyyatının yenidən qurulması, beynəlxalq iqtisadi sistemə inteqrasiya istiqamətində aparılan əhəmiyyətli işlər, yanacaq-enerji kompleksi ilə yanaşı qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafı istiqamətində ətraflı məlumatlar verir.

MƏHƏBBƏTİN İŞİĞİ

Hacı Hacısoy
*Texnika elmləri doktoru,
əməkdar müəllim,
Azərbaycanın Gürcüstandakı
səbiq Fövqaladə və
Səlahiyyətli səfiri*

Mən Məhəbbəti düşünən zaman ilk növbədə gözlərim önündə Borçalı mahalı, onun xəritəsi və əlbəttə ki, bu qədim el-obanın taleyi canlanır. Bu ondan irəli gəlir ki, Məhəbbət müəllimlə Borçalını bir-birindən ayrı təsəvvür etmək mümkün deyildir. Onlar bir-birinə elə möhkəm tellərlə bağlıdır ki, heç bir qüvvə onları ayıra bilməz. Bəri başdan xüsusi qeyd etmyi özümə borc bilirim ki, Məhəbbət kimi el-obasına bağlı ikinci ayrı şəxs tanımıram. Quş yuvasına sığınan kimi, uşaq ana mehrinə qısılan kimi, oğul atasına arxalanan kimi Məhəbbət müəllim də hər zaman Borçalını özünə dayaq nöqtəsi hesab etmişdir. Qətiyyətlə vurğulamaq istəyirəm ki, Məhəbbətin qəlbində Borçalı sevgisi sonsuzdur, bu ilahi bir sevgidir. “Ot kök üstə bitər” deyib atalar. Ot nədir, Məhəbbət qat-qat dərinliklərə işləyən bir kökün üstündə bitən iri gövdəli nəhəng palıd ağacı kimi göylərə yüksələrək öz qol-budağı ilə çoxlarının üstünə kölgə salmış və himayəçi olmuşdur.

Məhəbbət öz fitri istedadı, kamil elmi, dərin biliyi, yüksək mədəniyyəti, dəyişməz mövqeyi, bir sözlə ən ali insani keyfiyyətləri ilə qədim Borçalı mahalının xəritəsinin sərhədlərini böyütmüş, onun əhatə dairəsini genişləndirmiş, hüdudlarını kifayət qədər artırmışdır. Bu böyük şəxsiyyət Borçalının Türk dünyasına intiqrasiyası, ümumiyyətlə dünya miqyasında tanınması üçün yetərinə səylər göstərmiş, praktiki işlər görmüş və yaxşı göstəricilərə nail olmuşdur. Heç kəsə sirr deyil ki, bu qədim diyar zaman-zaman tarixin müəyyən dövrlərində çox sayda böyük şəxsiyyətlər: ədiblər, musiqişünaslar, elm və incəsənət xadimləri və s. yetirmiş, onlar da öz növbəsində Azərbaycan elminə, mədəniyyətinə,

incəsənətinə böyük töhfələr vermişlər. Bu baxımdan Azərbaycan tarixi salnaməsində Məhəbbət müəllimin göstərdiyi xidmətlər və qazandığı uğurlar danılmazdır və bu sırada onun öz yüksək yeri, uca pilləsi vardır.

Heç təsadüfi deyildir ki, keçən əsrin 90-cı illərində Cənubi Qafqazda gedən proseslərlə əlaqədar, xüsusilə də ölkəmizə bədnam qonşular tərəfindən təcavüz olunan bir zamanda Borçalıda yaşayan azərbaycanlıların taleyi ilə bağlı seperatçı qüvvələrin təsirilə yaşanan gərginliklərə görə ən çox narahatçılıq keçirənlərdən biri, bəlkə də elə birincisi məhz Məhəbbət müəllim idi. Yaxşı xatırlayıram, o vaxtlar Gürcüstan azərbaycanlılarının öz tarixi ərazilərində durumunu və fəaliyyətini koordinasiya etmək məqsədilə Bakıda yaradılaraq rəsmi fəaliyyət göstərən “Qaraçöp” Xeyriyyə Cəmiyyətinin fəal üzvlərindən biri kimi, Məhəbbət müəllim nümayəndə heyəti ilə birlikdə və bəzən də təkbaşına dəfələrlə Borçalıya səfərlər etmiş, müxtəlif bölgələrdə görüşlər keçirmiş, xalqımızın bir parçası olan borçalılara böyük mənəvi dəstək vermişdir. Bunlarla yanaşı o, hər zaman Gürcüstanla Azərbaycan arasında dostluq əlaqələrinin genişlənməsinin və möhkəmlənməsinin, həmçinin qonşuluq prinsiplərini əsas qəbul edərək gürcü və azərbaycan xalqlarının birgə, dinc-yanaşı, sülh şəraitində yaşamalarının alternativi olmadığı mövqeyindən çıxış etmişdir. Ümumiyyətlə, adıgedən Xeyriyyə Cəmiyyətində Məhəbbətin fəaliyyətini və Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımız üçün gördüyü işləri onun tərcümeyi-halının ən şərəfli səhifələri hesab etmək olar.

Məhəbbəti gənclik illərindən tanıyıram. Hər şeyin yerini bilən, böyüklə böyük, kiçiklə kiçik, dostu düşməndən ayıra bilən, etibarlı dost, sədaqətli yoldaş kimi tanınan, sağlam ruhlu bu təvazökar və fədakar oğlan, sonradan yaşının üstünə yaş gəldikcə insanpərvər, qayğıkeş, xeyirxah, geniş dünyagörüşlü, böyük təşkilatşılıq bacarığına malik müdrik bir ağsaqqal kimi yetişmiş, təkcə Azərbaycanın deyil, bütün türk dünyasının görkəmli ziyalisinə çevrilmişdir. Həzrəti Peyğəmbərimizin müdrik kəlamlarının birində müsəlmanlara müraciətlə qeyd edilir: ey müsəlmanlar, sizin ən xeyirliniz digərinə faydalı olanlardır. Belə bir dəyərli fikir də mövcuddur ki: əgər canındakı ağrını hiss edirsənsə sən canlısan, əgər yanındakının ağrısını hiss edirsənsə sən insansan! Bəli, Məhəbbət ömrü boyu bu amallarla yaşamış, insanlara necə faydalı olmağın yollarını aramış, adamlara sevinc bəxş etmək haqqında düşünmüşdür.

Məhəbbət haqqında fikirləşəndə gözə çarpan məqamlardan biri də qaranlıq içində işıq görüntüsüdür. Mifologiyamızda qeyd olunduğu kimi,

Məhəbbət işıq gələn tərəfdir, çünki onun siması işıq saçır, parlaqdır. Qaranlıqda işıq isə insanlar üçün hər zaman ümid yeri olmuşdur. Əlbəttə, bu onun xeyrxah əməllərinin obrazlı ifadəsi olmaqla yanaşı, eyni zamanda daxili aləmini göstərən əsl həqiqətdir.

Kainatda bütün cisimlərin özünə məxsus haləsi var. Günəşin, ayın, ulduzların və s. Bəzilərinin çox, bəzilərinin az... Göydə, yerdə bərq vuran cisimlərin haləsi olduğu kimi, insanlar da eyni ilə bu cür keyfiyyətə malikdir, onların da haləsi var, birinin çox, digərinin az. Təsadüfi deyildir ki, haləsi çox olan insanlara “İşıqlı adam” deyirlər. Onlar həm də müqəddəs adamlardır!..

Azərbaycanın xalq şairi mərhum Musa Yaqub bir şeirində belə adamların obrazını çox lokanik və gözəl ifadə etmişdir:

Göyümüz yerimiz. İnam dağımız,
Bəlkə dahi ATA, ülvi ANA-dır.
Bizim bu dünyada yaşamağımız
İşıqlı adamlar hesabınadır.

Bəlkə də dünyanı məhvərində saxlayan elə bu içiqlı adamlardır!..

Məhəbbət müəllim ümummilli liderimiz ulu öndər Heydər Əliyevin irəli sürdüyü azərbaycançılıq ideyasının ən layiqli daşıyıcılarından biridir. O, milliyətçi deyil, lakin millətini sevən, milli mənsubiyyətini aydın dərk edən, milli qürurunu qoruyub saxlayan, Azərbaycanın ictimai-siyasi durumu ilə nəfəs alan, vətənpərvər bir ziyalıdır. O, vətəninə, ölkəsinə qırılmaz tellərlə bağlı, azərbaycançılıq və dövlətçilik ideyaları ətrafında sıx birləşməyin carçısı olan, əqidəsini heç nəyə dəyişməyən nümunəvi bir Azərbaycan vətəndaşıdır.

Məhəbbət müəllimin həyatı bütün təbəqələrdən olan insanlar üçün, o cümlədən hazırki gənclər və gələcək nəsillər üçün bir nümunədir. O, iqtisadçı alim – professor və müəllim – pedaqoqdur. Ona görə də ölkəmizin iqtisadi inkişafının bazasının yaradılması, bununla da müstəqil dövlətimizin və dövlətçiliyimizin qorunması və möhkəmlənməsi kimi əsas prinsiplər onun fəaliyyətinin ana xəttini təşkil edir. Respublikamız üçün iqtisadiyyat üzrə gələcək kadrların yetişdirilməsi sahəsi üzrə gördüyü işlər isə təqdirəlayiq və əvəz olunmazdır.

Borçalının Aşırlı ocağında dünyaya gələn, sonra qədim bir xalqa oğul olan əziz və dəyərli Məhəbbət müəllimə cansağlığı və uğurlar diləyirəm.

GÜRCÜSTANDA AZƏRBAYCAN ORTA ÜMÜMİ TƏHSİL məktəblərinin material, texniki və təhsil - metodik bazası

ƏMƏKDAŞLIQ YOLLARINDA

Mahmud Keşəli

Gürcüstanda mövcud olan təlim, Azərbaycan dilində aparılan məktəblərdə milli təhsil konsepsiyası necə həyata keçirilir. Buna Azərbaycan Respublikası Xalq Təhsili Nazirliyinin hansı köməklik göstərir? Bu və ya digər suallar indi Gürcüstanda yaşayan hər bir ziyalını dərinlən düşündürür. Müxbirimiz həmin nazirliyin idarə rəisinin müavini, dosent, iqtisad elmləri namizədi Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədovla görüşüb ondan bu məsələlərlə bağlı məlumat verməsini xahiş etmişdim. M.A.Məmmədov demişdir:

-Açıq etiraf edək ki, uzun illər başqa respublikalarda yaşayan soydaşlarımıza biganə olmuşuq. Təhsilin milli zəmində qurulması ilə onlara köməyimiz çox az olub.Bir çox hallarda həmvətənlərimizin bu sahədə mövcud çətinlikləri, problemləri ilə az maraqlanmışıq...

Azərbaycanın hüdudlarından kənarlarda fəaliyyət göstərən, təhsil Azərbaycan dilində aparılan məktəblərdə mövcud problemləri vaxtında həll etməklə bağlı nazirimizin çağırışı ictimaiyyətdə böyük əks-səda doğurmuşdur. Xalq təhsilinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində ölkəmizin digər respublikalarında yaradılan Azərbaycan mədəniyyət mərkəzlərində konkret əməli köməklik göstərmək yollarını müəyyənləşdirmək sahəsində iş aparılır. Bu sahədə işin müvəffəqiyyətli həllini təmin etmək üçün nazirin təşəbbüsü və tapşırığı ilə ölkənin müxtəlif regionlarında yaşayan azərbaycanlılarla iş aparan xüsusi komissiya yaradılmışdır. Bu məqsədlə 1991-1995-ci illər üzrə görülən işlərə dair tədbirlər planı tərtib edilmiş,

başlıca fəaliyyət şəhərlərini əlaqələndirmək üçün intensiv yollar müəyyənləşdirilmişdir.

Qeys etmək lazımdır ki, fasiləsiz milli təhsil konsepsiyası hazırlanarkən respublikadan kənarda yaşayan azərbaycanlıların təhsili ilə bağlı problemlərə də xüsusi diqqət yetirilmişdir. Nəzərdə tutulan tədbirlərin yerinə yetirilməsinə nazirliyin kollegiya üzvləri, xalq təhsili orqanlarının məsul işçiləri cəlb edilmişlər. Müntəzəm olaraq onlar respublikadan kənarda fəaliyyət göstərən milli tədris müəssisələrinə eham edilir.

Gürcüstan Respublikasında təlim azərbaycan dilində aparılan məktəblərin demək olar ki, çoxu Marneuli, Bolnisi, Dmanisi, Qardabani, Saqareco rayonlarındadır. Həmin rayonlarda təhsilin inkişaf və tərəqqisini təmin etmək üçün xüsusi tədbirlər müəyyənləşdirilmişdir. İlk növbədə nazirlik 1991-ci ildə Gürcüstan Respublikasının Xalq Təhsili Nazirliyi vasitəsi ilə azərbaycanlıların yığcam yaşadığı ərazilərdə məktəblərin, müəllimlərin say tərkibini müəyyən etmək yolu ilə onların pedaqoji kadrlara olan ehtiyaclarının vaxtında ödənilməsinə təmin etmək məqsədi ilə ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbulun müqavilə əsasında güzəştli şərtlərlə keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Nazirliyin əmri ilə Azərbaycan dilinin onomastikasını, folklorunu, Azərbaycanın maddi-mədəni tarixini araşdırmaq, tədris prosesində onlardan istifadə edilməsinə əməli kömək göstərmək məqsədi ilə M.Ə.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetində və V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji Universitetində elmi-tədqiqat mərkəzləri yaradılmışdır. Bu mərkəzlərin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri Gürcüstan Respublikasında xalqımızın qorunub saxlanılan milli ənənələrini, dəyərlərini öyrənmək və təbliğ etməkdir.

Azərbaycan dili, ədəbiyyatı və tarixi müəllimlərinə əməli kömək göstərmək məqsədilə təcrübəli metodistlərin, alimlərn və xalq təhsili işçilərinin Gürcüstan Respublikası ilə daimi əlaqə saxlaması nəzərdə tutulur. Eyni zamanda həmin fənlərdən dərş deyən müəllimlərin qarşılıqlı müqavilə əsasında Bakı şəhərində ixtisasartırma kurslarına cəlb edilməsi təmin ediləcəkdir.

Məktəblərdə tədrisin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılması, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsindən çox asılıdır. Bununla əlaqədar Gürcüstan Respublikasındakı Azərbaycan məktəblərinin müasir avadanlıqlarla, o cümlədən kompyuter siniflərinə olan ehtiyacını nəzərə alaraq nazir, professor R.B.Feyzullayev yoldaşın tapşırığı ilə 1990-cı ilin dekabr ayında Marneuli və Bolnisi rayonlarındakı məktəblərdə quraşdırmaq üçün nazirliyin hesabına əvəzi ödənilmədən 5 dəst “Korvert”

tipli kompyuter göndərilib və onların nazirliyin mütəxəssisləri tərəfindən 1991-ci ilin III rübündə quraşdırılması və işə salınması həyata keçiriləcəkdir. Bu siniflərin normal işləməsinə nəzarət və lazım gəldikdə onların təmiri nazirliyin mütəxəssisləri tərəfindən aparılacaqdır. Kompyuter sinifləri quraşdırılan məktəblər müxtəlif fənlər üzrə proqram sənədləri ilə də təmin ediləcəkdir. Burada işləyən müəllimlər üçün xüsusi hazırlıq tələb olunduğundan onların Bakı şəhərində qısamüddətli kurslara göndərilməsi çox məqsədəuyğundur. Buna görə də həmin rayonların xalq maarif şuraları müəllimlərin kursdan keçmələrini təmin etməlidir.

Gürcüstanda olan Azərbaycan məktəbləri ilə əlaqə genişlənir. Bu günlərdə nazirliyin tapşırığı ilə Qazax, Şəmkir rayonlarında RXTŞ-nin məsul işçiləri bu məktəblərdə olmuş və onlarla ənənəni genişləndirmək üçün konkret tədbirlər müəyyən etmişlər. Gürcüstan Respublikasında təlim Azərbaycan dilində aparılan məktəblərin dərsliklərə olan tələbatını ödəmək məqsədi ilə nazirlik hər il oraya 45 adda 175 nüsxə dərslik göndərir. Litsey, kollec, gimnaziya tipli yeni tədris müəssisələrinin eksperimental sahə və zonaların yaradılması, təlimin məzmununun və tədris metodlarının təkmilləşdirilməsi sahəsində qabaqcıl təcrübənin yayılması ilə əlaqədar Gürcüstan Respublikasında yerləşmiş Azərbaycan məktəbləri ilə qarşılıqlı fəaliyyət proqramları müəyyən edilməlidir.

Sovet Gürcüstanı qəzeti, 23 iyul 1991-ci il.

70 YAŞIN MÜBARƏK, MƏHƏBBƏT MÜƏLLİM!

Biz elimizin-obamızın çox dəyərli, geniş mədəniyyət sahibi, hərtərəfli müəllimi, mənəvi dünyası zəngin olan istedadlı ziyalısi haqqında söhbət açmaq istəyirik.

Bu nurlu insan şəxsiyyətinə və mənəviyyətinə yaxşı bələd olduğumuz Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin biznesin iqtisadiyyatı və menecment kafedrasının müdiri, iqtisad elmlər doktoru, professor Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədovdur.

O, 1952-ci il iyun ayının 8-də Marneuli rayonunun Birinci Kosalı kəndində qulluqçu ailəsində anadan olmuşdur. 1969-cu ildə Kəpənəkçi orta məktəbini bitirib, həmin il Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna daxil olub. 1974-cü ildə oranı fərqlənmə diplomu ilə bitirib, mühəndis-iqtisadçı ixtisasını almış, əmək fəaliyyətinə göndərişlə Respublika Hesablama Mərkəzində iqtisadçı vəzifəsində başlamışdı. O, həm də 1979-cu ildə Moskva İdarəetmə İnstitutunun material ehtiyatlarının idarə edilməsi və planlaşdırılması ixtisasını bitirmişdir.

1980-1992-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. Eyni zamanda, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri və Moskva İnşaat Mühəndisləri institutlarında "Tikinti proqramının formalaşdırılmasında obyektlərin prioritetliyinin qiymətləndirilməsi" mövzusunda dissertasiya işi yerinə yetirmiş və 1988-ci ildə Moskva İnşaat, Mühəndisləri institutunun İxtisaslaşdırma Şurasında müdafiə etmişdir. Ona | Rusiya Federasiyası Elm, Ali Təhsil və Texniki Siyasət Nazirliyi I və Azərbaycan Respublikası Ali Attestasiya Komissiyası dosent və Ukrayna Beynəlxalq İdarəetmə Akademiyası isə menecment ixtisası üzrə professor elmi dərəcəsi vermişdir. Professor Məhəbbət Aşır oğlunun xaricdə 252 elmi əsəri dərc olunub. Onun "Memarlıq layihələndirilməsi və tikintinin iqtisadiyyatı", "Əsaslı tikintidə elmi-texniki tərəqqinin sosial-iqtisadi problemləri", "İnşaatin iqtisadiyyatı", "İnşaatin iqtisadiyyatı və idarəedilməsi", "İnvestisiyanın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsi" və s. kimi bir çox sanballı dərsliklərin müəllifidir. Hal-hazırda onun rəhbərliyi ilə doktorluq proqramı çərçivəsində 5 doktorant dissertasiya işlərini yerinə yetirmişdir. 2006-cı ildən Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika, 2010-cu ildən 2015-ci ilin oktyabr ayına kimi Energetika Nazirliyində "Dövlət və

Beynəlxalq proqramların hazırlanması və icrasına nəzarət" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

İqtisad elmləri doktoru, professor, dövlət qulluğu müşaviri, Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyi komissiyasının üzvü Məhəbbət Aşır oğlu elmi-pedaqoji və istesalatda səmərəli fəaliyyətinə görə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin fərmanı ilə "Tərəqqi" medalı ilə təltif olunmuşdur.

O, elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı xeyriyyəçi bir insan kimi, öz vəsaiti hesabına işlədiyi universitetdə Qarabağ müharibəsində həlak olmuş universitet işçilərinin və məzunlarının xatirə kompleksini yaratmış və bir neçə qaçqın və yoxsul tələbələrin təhsil haqqını ödəməkdədir.

Professorda olan bu xeyirxahlıq hardan gəlir? Atası Aşır əminin zəhmətinin halallığından və anası Hürünün saf tərbiyəsindən gəlir. Aşır əmi səmimi və səxavətli insan idi. O, həmişə tələbələrə yardım əlini uzadırdı. Kürüstündə tələbələrin sayının çox olmasından həmişə qürur duyardı. Bax belə bir kişinin övladı professor Məhəbbət də həmin yolu davam etdirir. Məhəbbət müəllim, həm də insanlıq alimidir. Onun mənəviyyəti o qədər zəngindir ki, onunla ünsiyyətdə olduqda, insan bir rahatlıq tapır. O, Kürüstünün köhnə kişilərinin ləngərini, babaların hikmətini öz ruhunda yaşatdıqca gənclərimizi də həmin ruha kökləyir. Tələbələrə vətənpərvərlik tərbiyəsini dərs prosesində o qədər diqqətlə izah edir ki, onlar təpədən-dırnağa qədər milli kök üstə köklənirlər. Bu, Məhəbbət müəllimin torpağa, vətənə olan məhəbbətindən irəli gəlir.

Professor Məhəbbət Aşır oğlu özü bütöv, sözü bütöv, qəlbi təmiz, ürəyi geniş, sadə və sədaqətli insandır. O, istiqanlı, vətəncanlıdır. Xalqı ilə fəxr edən, qürur duyandır. Azərbaycan Respublikasının və

Gürcüstanın bütün uğurlarına sevinir. Əsil ziyalıya məxsus işıq saçan, nur paylayandır, çörəyə kəm baxanlara nifrəti isə güclüdür. Professor Məhəbbət Aşır oğlu həm də alicənab ailə başçısıdır. Şaatın İki oğlu-Emil və Ramil atalarının yolu ilə gedərək iqtisadçı ixtisasını almışlar: Hər ikisi iqtisad üzrə fəlsəfə doktorudur. Atalarımızın bir deyimi yerinə düşür, "Ot kökü üstə bitər". Biz Emil və Ramil qardaşlarına professor Məhəbbət Aşır oğlunun yerinə yolunu daha işıqlı etmələrini arzulayırıq. Məhəbbət müəllimin tərbiyəsi öz bəhrəsini verir. Emil və Ramilin tərbiyəsində, ədəb-ərkanında, əxlaqlarında olan incəliklər, anaları Rəna xanımın zəhmətinin bəhrəsi göz qabağındadır. Professor Məhəbbət Aşır oğlu nəvələri ilə də fəxr edir, qız nəvəsi Ayan xanım İstanbulda Tibb Universitetinin tələbəsidir.

Professor Məhəbbət Aşır oğlu elmi-pedaqoji fəaliyyəti müddətində neçə-neçə beynəlxalq, keçmiş ittifaq və respublika səviyyəli simpoziumlarda konfrans və müşavirələrdə iqtisadiyyat və idarəetmə problemləri ilə bağlı çıxışlar edib, materiallar çap etdirmişdir. Türkiyənin Ankara şəhərində keçirilən "EKO" Beynəlxalq Dövlətlərarası iqtisadi əməkdaşlıq elmi konqresində, İran İslam Respublikası və Çexoslovakiyada bir neçə elmi konfrans və simpoziumlarda məruzələr etmiş və bunlar böyük elmi marağa səbəb olmuşdur.

O, hazırda Memarlıq və İnşaat Universitetində "Biznesin iqtisadiyyatı və menecment" kafedrasının professoru və həmin kafedranın müdiri vəzifəsində fəaliyyət göstərir.

Hörmətli professor Məhəbbət Aşıroğlu, 70 yaşıңыз münasibəti ilə Sizi ürəkdən təbrik edirik! Sizə uzun ömür, möhkəm can ofessor sağlığı və elmi yaradıcılığınızda yeni-yeni uğurlar arzulayırıq!

“Gürcüstan” qəzeti, 30 sentyabr 2022-ci il

QARABAĞ – AZƏRBAYCANDIR!

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ ƏRAZİLƏRİNİN İQTİSADİYYATININ YENİDƏN QURULMASININ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının prezidenti, Ali Baş komandan İlham Əliyevin strateji rəhbərliyi altında şanlı Azərbaycan ordusu 27 sentyabr 2020-ci il tarixindən ölkənin işğal olunmuş rayonlarını və strateji əhəmiyyətli əraziləri işğaldan azad edilməsini təmin etmişdir. Bu azad olunan ərazilərin iqtisadiyyatının bütün sahələrinin infrastrukturunun bərpası, yenidən qurulması və bu ərazilərdə müxtəlif istiqamətlərdə zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi, regionun sosial-iqtisadi inkişafını təmin etmək məqsədi ilə ölkə prezidenti İlham Əliyev 29 oktyabr 2020-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad olunmuş ərazilərində müvəqqəti xüsusi idarəetmənin təşkili” haqqında imzalanmış fərmanında nəzərdə tutulan tapşırıq və tədbirlər istiqamətində Yuxarı Qarabağ və

Kəlbəcər – Laçın iqtisadi rayonların inzibati ərazilərində zəruri layihələrin həyata keçirilməsi bu regionların tezliklə iqtisadiyyatının inkişafını təmin edəcəkdir.

Azərbaycan xalqı Ali Baş Komandan, prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğal olunmuş torpaqların azad olunması tarixini yaşayır, hər gün yeni torpaqların işğaldan azad olunması bu ərazilərin indiki vəziyyətinin iqtisadi potensialını müəyyən etməyə imkan verən elmi-praktiki araşdırmaların aparılmasını zəruri edir. Belə ki, işğal olunan Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ və onun ətraf əraziləri olan Laçın, Kəlbəcər, Cəbrayıl, Qubadlı, Fizuli, Zəngilan, Ağdam, Tərtər, Xocalı, Şuşa, Xocavənd ərazilərinin böyük hissələrinin iqtisadiyyatının bütün sahələrinin infrastrukturları-su, qaz, elektrik enerjisi, yollar, rabitə infrastrukturları tamamilə dağıdılmışdır. Ona görə də ilkin olaraq sosial, məişət, təhsil, yaşayış və sonrakı mərhələlərdə işə istehsal və digər qeyri istehsal məqsədilə ərazinin inkişafının təmin edən infrastrukturları yenidən yaradılması məqsədi ilə inkişaf layihə və tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Bu layihələr hazırlanarkən regionun təbii landşaftının, sənaye potensialının, regionun su təchizatı imkanları, regionun elektrik enerji resursları, yeyinti sənaye potensialı, faydalı qazıntı-xammal potensialının hal-hazırkı vəziyyətinin araşdırılması aparılması və işğaldan əvvəlki vəziyyəti və sovet dövründəki müvafiq iqtisadi göstəriciləri ilə müqayisə edilərək dəqiqləşdirilməlidir.

Qeyd olunanları həyata keçirmək məqsədilə regionların iqtisadiyyatının bütün sahələrinin bərpası, yenidən qurulması və inkişafını təmin edən tədbirləri özündə əks etdirən “İşğaldan azad olunan regionun sosial-iqtisadi inkişafı üzrə 2020-2025-ci illər üzrə Dövlət Proqramı”nın tezliklə hazırlanmasını təklif edirik. Bu dövlət proqramında azad edilmiş regionun sosial, təhsil, məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasının təmin edilməsində mühüm rolə malik yuxarıda qeyd olunan bütün resursların tədqiq edilməsini, dəyərləndirilməsini və alınmış nəticələr sistemləşdirilməsini təmin edən prioritet istiqamətlər müəyyənləşdirilməli və bunlara müvafiq bu ərazilərin bərpasını və inkişafını təmin edən Tədbirlər Planı hazırlanmalıdır və bu tədbirlərə qeyd olunan Dövlət Proqramında nəzərdə alınmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki ölkəmiz iqtisadi regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə yönəldilən ölkə prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş 2004-2023-cü illəri əhatə edən dörd regionların sosial-iqtisadi inkişafı üzrə dövlət proqramların hazırlanması və orada

nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi üzrə böyük təcrübəyə malikdir.

Belə ki, yuxarıda göstərilən Dövlət Proqramlarının uğurlu nəticələrindən bu proqramın hazırlanmasında istifadə edilməsi azad olunan ərazilərdə mövcud olan və aşkar ediləcək potensiallardan səmərəli istifadə etməyə və nəticədə bu bölgənin sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsini və perspektivdə onun inkişafının sürətləndirilməsini və iqtisadi inkişafının davamlılığının möhkəmləndirilməsini təmin edəcəkdir.

Qeyd olunanlar ilə yanaşı, azad olunmuş ərazilərin böyük kənd təsərrüfatı potensialına malik olmasını nəzərə alaraq “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair” Strateji Yol Xəritəsinin 9.1.4-cü bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan müvafiq tədbirlərin bu ərazilərdə həyata keçirilməsinin təmin edilməsi regionun potensialdan səmərəli istifadə edilməsini və inkişafını sürətləndirə bilər.

Hal-hazırda ölkənin iqtisadi regionlarında həyata keçirilən müvafiq tədbirlərin ölkənin azad olunan ərazilərində də istifadəsi bu regionun təbii resurslardan imkan daxilində səmərəli istifadə olunmasını, yaradılacaq təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətinin təmini və mərhələlərlə gücləndirilməsini, bu ərazilərdə ölkənin digər rayonlarında olduğu kimi innovasiyalara əsaslanan məhsul və xidmət istehsal sahələrinin dəyər zəncirinin bütün həlqələrinin inkişaf etdirilməsini, yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsini təmin edən münbit şəraitin yaradılmasını, ölkənin qeyri-neft sektorunun inkişafında bu regionun rolunun və əhəmiyyətinin artırılmasını və nəhayət bu ərazilərdə yaradılacaq yaşayış yerlərində əhalinin məşğulluq və gəlir əldə etməsi imkanlarının, və onların sosial vəziyyətinin yüksəldilməsini təmin edəcəkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu 2004-2023-cü illəri əhatə edən regionların sosial-iqtisadi inkişaf dövlət proqramlarında Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonlarına daxil olan rayonlar daimi diqqət mərkəzində olmuş, hal-hazırda ölkə prezidenti Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən çox şaxəli hərbi-siyasi tədbirlər nəticəsində ilk dəfə olaraq XX-XXI əsrlərdə ölkənin ərazi bütövlüyü təmin edilir və ölkə prezidenti Kəlbəcər-Laçın və Yuxarı Qarabağ iqtisadi rayonlarına daxil olan erməni işğalından azad olan ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafını təmin edən Dövlət Proqramının hazırlanmasını prioritet istiqamət kimi ön plana çəkir və bu proqramın hal-hazırda hazırlanması və həyata keçirilməsi zəruri olub və müasir dövrün reallığıdır.

Onuda qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda qeyd olunan Dövlət Proqramlarının və digər sahə proqramlarının həyata keçirilməsinin təmin edilməsi və ölkənin müxtəlif rayon və şəhərlərinin sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirmək məqsədi ilə ölkə prezidenti İlham Əliyev 650-dən çox sərəncam imzalamış və onların yerlərdə icrasına daimi nəzarət etməkdir. Beləki, ölkə prezidenti 2004-2008-ci illər üzrə Dövlət Proqramının icrasına 494, 2009-2013-cü illərdə 798 və 2014-2018-ci illərdə 529 ümumilikdə isə bu illər ərzində 1821 müxtəlif təyinatlı obyektlərin açılışı və təməlqoyma tədbirlərində iştirak etmişdir. Ölkə başçısı azad edilən ərazilərdə bu sahədə işlərin aparılacağını prioritet istiqamət kimi xüsusi diqqət verir.

Dövlət Proqramları çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər və yerinə yetirilən işlər nəticəsində 2004-2018-ci illərdə ümumi daxili məhsul real istiqamətdə 3.3 dəfə, qeyri-neft sektoru 2.8 dəfə, sənaye real istifadə 2.6 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sənayesi 2.4 dəfə, kənd təsərrüfatı 17 dəfə artmış, nəticədə strateji valyuta ehtiyatları 2004-cü ilə nisbətən 24.3 dəfə artaraq 2019-cu ilin əvvəlinə 45 milyard ABŞ dolları səviyyəsinə yüksəlmişdir. Qeyd etdiyimiz bütün bu göstəricilər ölkəmizin iqtisadi imkanlarını göstərir və bu imkanlar işğaldan azad edilən ərazilərindədə, digər iqtisadi rayonlarda olduğu kimi sosial-iqtisadi inkişafını təmin edəcəkdir.

Eyni zamanda qeyd olunanlar ilə yanaşı BMT-nin “Dünyamızın transforma-siyası: 2030-cu ilədək Dayanıqlı İnkişaf Gündəliyi” ilə müəyyən olunan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri Konsepsiyası, ölkə prezidenti İlham Əliyevin 2016-cı il 6 dekabr tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın 11 prioritet sahələrinin inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritələrinin, Azərbaycan Respublikası ilə Beynəlxalq tərəfdaşlar arasında imzalanmış əməkdaşlıq sazişləri və həyata keçirilən layihələr perspektivdə bu azad olunan ərazilərimizin yenidən qurulması və inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik nəticələrə nail olmağa imkan yaradacaq.

Yuxarıda göstərilənləri yanaşı xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, işğaldan azad olunan ərazilərdə bərpa işlərinin aparılması, yeni infrastrukturların yaradılması və mütəmadi modernləşdirilməsi məqsədi ilə bu Dövlət Proqramları, İnkişaf startegiyaları, Strateji Yol Xəritəsi, Layihələr çərçivəsində investisiya və innovasiya fəallığının artırılması, yeni texnologiyanın tətbiqi əsasında yerli potensialdan istifadənin gücləndirilməsinə, bu regionda məşğulluq imkanlarının artırılması və KOB-ların inkişafını və onların maliyyə dayanıqlığının

möhkəmləndirilməsi, müxtəlif turizm növlərinin yaradılması və inkişafının dəstəklənməsi, enerji təminatının o cümlədən bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadənin təşkili və genişləndirilməsi, təhsil, səhiyyə və digər sosial xidmətlərin yenidən qurulması və inkişafı, yol və nəqliyyat, suvarma su infrastrukturunun formalaşdırılması və inkişafı tədbirlərinin həyata keçirilməsinin təşkili, təmini və idarə olunması prioritet istiqamətlər kimi daimi nəzərdə tutulmalı həyata keçirilməsi təmin edilməlidir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadi potensialı demək olar ki bütün parametrləri, yəni bu illər ərzində ərazidə talançılıq, qeyri-səmərəli istismar nəticəsində regionun infrastrukturunu tamamilə dağıdılmasını, nəzərə alaraq yuxarıda qeyd olunan istiqamətlər üzrə işlər ilk öncə ümumi infrastrukturun-yolların, qaz, su, elektrik enerjisi, rabitə sahələrinin və yaşayış şəraitinin yaradılması və sonradan iqtisadi inkişaf layihələri işlənilməli və mərhələlərlə həyata keçirilməlidir.

Bu layihələr hazırlanarkən işğal illərində bu regionda olan təbiət abidələrin, nadir bitki və heyvan növlərinin, Kiçik Qafqazın dağlıq zonasının Azərbaycan ərazisində olan 246.7 min hektarının tamamilə talan edilməsi, iri meşə zolağının dağıdılması və ərazisinin iqtisadi potensialın müasir vəziyyətinin aşkarlanması və yeni infrastrukturun yaradılmasının regionun iqtisadi inkişafda xüsusi rolu nəzərə alınaraq bu istiqamətlərdə layihələrin işlənilməsi prioritet istiqamətlər olmalıdır.

Belə ki, Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində 155 müxtəlif növ faydalı qazıntı yataqları, o cümlədən 5 qızıl, 6 civə, 2 mis, 1 qurğuşun və sink və s. tikinti materialları yataqları, nadir və qiymətli faydalı qazıntı yataqları, sənaye və mənzil tikintisində böyük əhəmiyyətə malik olan müxtəlif növ tikinti materialları, yəni Ağdam rayonu ərazisində yerləşən Çobanbulaq 140 mln ton gil ehtiyatlarına malikdir.

Eyni zamanda Ağdərədə qızıl, qurğuşun, sink, mis, mişar daşı, Şuşa - üzlük daşı, gil, tikinti daşı, Kəlbəcər -qızıl, civə, Laçın - civə, əqiq, Zəngilan – qızıl, gümüş və sair faydalı qazıntı ehtiyatlarına malikdir. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, bu məlumatlar və onların həcmələri 30 il ərzində talandığı üçün qeyd olunan faydalı qazıntıların sovet dövründəki müəyyən edilmiş göstəricilər (həcmələri) ilə müqayisə edilərək dəqiqləşdirilməli və yeni yaranmış qiymətləndirmə üsullarından faydalı qazıntılar ilə bağlı yeni geoloji xəritəsinin hazırlanması zəruri olub məqsəduyğundur.

Azad olunan ərazilərimizin iqtisadi inkişafının təmin edilməsində, elektrik enerji təminatının yaxşılaşdırılmasında Sərsəng və Xudafərin

SES-lərin potensialı mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi üçün bu su elektrik stansiyalarının imkanlarından fəal istifadə ediləcəkdir. Bu məqsədlə bu regionun bərpa olunan digər növ enerji resurslarından da istifadə edilməsi üçün bu resursları hal-hazırda həyata keçirilən dövlət proqramlarında və inkişaf strategiyalarında nəzərə almaq üçün bu istiqamətdə regionun potensialının dəqiqləşdirməsi aparılmalı və onlardan istifadə regionun iqtisadiyyatının yenidən qurulması və inkişafını təmin edə bilər.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

*“Tikintinin iqtisadiyyatı və
menecment” jurnalı*

№ 3.2020

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM AND DEVELOPMENT STRATEGY FOR THE RESTORATION OF THE LIBERATED TERRITORIES OF AZERBAIJAN IN THE POST-CONFLICT PERIOD

1. Introduction

Effective integration into the world economic system depends on the implementation of effective economic reforms that ensure the sustainable development of each country and the Development Strategies, State Programs, Action Plans that are part of it. The study of the experience of developed countries in this area shows that countries that develop Development Strategies in line with modern requirements, ensure its implementation and carry out appropriate reforms in stages, achieve sustainable development. Azerbaijan is also developing and implementing new reforms in priority areas of the economy and the strategies that condition these reforms.

One of the key areas is the reconstruction of the infrastructure of the Karabakh and Kalbajar-Lachin economic districts, as well as all sectors of the economy of the adjacent regions, is part of the process of restoring our country's territorial integrity. Given the importance of the region's economy, it will become a new and crucial stage in the country's economic development, assuring the gradual and subsequent expansion of this territory and making it an essential element of Azerbaijan's economy.

2. Main Part

2.1 Purpose of the Article

Thus, as a result of the economic policy pursued in Azerbaijan over the past 15 years, necessary measures to diversify the economy, ensure dynamic and sustainable development of the non-oil sector, accelerate the development of competitive industries in all areas during the implementation of Azerbaijan's Strategic Road Map 2016-2020. The goal is to ensure the sustainable development of the national economy until 2025 and to strengthen its competitiveness during this period. At the same time, the main goal for the period up to 2025 is to improve social welfare and build a strong competitive and inclusive economy based on development of high technology and the economy most optimal and suitable structure, which will ensure the highest human index.

To this end, the country continues to implement measures covering all sectors of the economy in accordance with the above-mentioned

development concepts in order to achieve sustainable development of the economy and, consequently, to ensure the production of competitive products.

As a result, the implementation of targeted measures to diversify the economy in our country has accelerated the development of the non-oil sector in recent years. The measures taken to liberalize the business environment in the country have been of particular importance in ensuring the sustainable development of these sectors. With the aim to achieve the objectives and goals set out in the Strategic Roadmap for the national economy and its 11 economic sectors, the priority of measures to ensure economic reforms in the country should be identified in stages, evaluated and their implementation in a logical sequence.

2.2 Research Methodology

Systematic conceptual approach and analytical generalization methods were used in the research process. The research database consists of the materials of the State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan, the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan, the scientific-practical journal of Construction Economics and Management and the International Scientific Conference—Infrastructure Support of Diversified Economy.

2.3 Results, Discussions

Reforms and development strategies in Azerbaijan are the basis for sustainable development. The economic policy developed and implemented by the government is a guarantee for achieving the above-mentioned goals and sustainable development of the country. These goals achievement is possible due to implementation of measures aimed at accelerating the development of the non-oil sector, diversification of the economy, sustainable and balanced socio-economic development of the regions within the general, sectoral and regional development programs adopted in the country, which has special significance.

For this purpose, one of the priority directions envisaged in the four state programs designed to promote socio-economic development of the Republic of Azerbaijan regions for 2004-2023 is the implementation of measures for the reconstruction and development of energy infrastructure in the country's regions is made. As a result of these measures, 56.2 thousand km of gas pipelines have been laid and repaired in the regions over the past 15 years, more than 1,800 settlements have been supplied with natural gas and the level of gasification in the regions has increased from 41 to 93.2% [3].

Analysis of the final report for 2019 of the fourth program on socio-economic development of the regions covering 2019-2023, including the state programs that play an important role in the implementation of economic reforms, development strategies and their implementation, shows that during this period the country 61 settlements and 37 new housing estates were gasified, as a result, 15,338 subscribers were provided with natural gas and the total level of gasification in the country reached 96%.

The analysis of the mentioned state program shows that the newly laid or overhauled gas pipelines were 1376.7 and 487.7 km, respectively, and these measures were effectively implemented in the economic regions. Thus, 128.7 and 84.4 km of newly built and overhauled gas pipelines in Baku, respectively; Absheron 90, 28.58 km; Ganja-Qatar-342.57, 104.32 km; Sheki-Zagatala-84.24, 15.15, 9.99 km; Lankaran-60.32, 59.97 km; Guba-Khachmaz-281.37, 33.19 km; Aran-395.8, 109.3 km; Karabakh-0.2.29 km; Mountainous Shirvan-143.61, 55.81 km and in the last 15 years more than 1800 settlements have been supplied with natural gas. Coincidentally, special attention is given to the industrialization and non-oil industry development, which is an integral part of the policy of economic diversification in Azerbaijan.

For this purpose, the “State Program for the Development of Industry in the Republic of Azerbaijan for 2015-2020” was developed and currently the implementation of this program has ensured the creation of new value-added industries, raised the level of self-sufficiency in many industrial products. in turn, has a significant impact on the emergence of sustainable development in the country.

To this end, to ensure the diversified development of the country's industrial sector in 2019, support the creation of new processing industries, production of export-oriented and import-substituting competitive science-intensive products, application of innovative technologies, creation of modern infrastructure in existing industrial zones, appropriate measures are also being taken to support clustering and the efficient operation of industrial enterprises. Implementation of these measures is considered as one of the main objectives of the Public Investment Program, but at the same time sustainable and balanced development of the country's economy, especially the non-oil sector, regional development, ensuring economic security, systematic and effective implementation of investment projects aimed at environmental protection, is one of the main goals of the program. Investment programs

are prepared in accordance with the goals and directions of socio-economic development of the country.

Thus, in preparing the investment program for 2019, in accordance with the country's socio-economic development of, the development of infrastructure and ensuring their sustainable use, stimulating investment in the non-oil sector and regional development, optimal distribution of investment between regions, implementation of investment priorities in social spheres directed.

At the same time, the study of the above report shows that in 2019, the implementation of measures in various sectors of industry continued. One of the mechanisms aimed at industrial development is the creation of industrial parks and industrial districts, as this year 46 enterprises were registered as residents. Started production and as a result, more than 8,000 permanent jobs were created.

One of the main goals of economic reforms in the country is to create a modern infrastructure in the economy. The study of implementation of the above-mentioned development strategy, state programs in the field shows that the infrastructure of the country's economy is constantly modernized, advanced modern infrastructure is created. During the fourth stage of the industrial revolution, our country's favorable geographical location, rich use of rich natural and human resources creates new opportunities for sustainable development of the country as a result of international ICT innovations, digitalization and the formation of the digital economy.

In addition, the “Strategic Roadmap for the National Economy and Key Sectors of the Economy” prepared on the basis of an in-depth analysis of the current economic situation and approved by the Presidential Decree on December 6, 2016 are the main objectives of the Strategic Plan to ensure the sustainability of economic reforms in the country. As a result of reforms in these areas, Azerbaijan has undergone rapid and dynamic development in recent years in terms of economic reforms, and its achievements are highly valued by international organizations and international financial institutions.

Meanwhile, it should be considered that the study of reports on the work carried out and currently carried out under various state programs aimed at socio-economic development shows that the measures envisaged in the development and management of the country's economy. The activities of the sectors are also of particular interest. Therefore, regular reports should be reviewed to assess the level of activity of the private

sector within the programs and its coordination with other institutions, and relevant proposals and recommendations should be prepared to improve public-private partnership. Coordinated activities of the public and private sectors in the implementation of measures envisaged in the state programs to ensure the achievement of the goals set for the development of sectors in the Strategic Roadmap to ensure the diversified development of the country's economy, which ultimately forms the basis for a strong economy.

These areas of activity play an important role in attracting local and foreign investment, modern technologies and the effective use of modern management practices to create enterprises that produce competitive products and ensure their production of competitive products in accordance with international standards. It should be noted that the sectoral programs and four state programs for 2004-2023, aimed at developing the infrastructure of the economy of the country's regions, provide for a wide range of measures, which determine the areas of activity of the sectors. In order to achieve the above-mentioned goals, the state programs prioritize the implementation of measures to improve the infrastructure of the country's non-oil sector by ensuring the interaction of public and private sectors, ensuring rapid development of entrepreneurship, stimulating export-oriented production, increasing employment.

They are aimed, among other factors, at the development of the country's economy and the acceleration of its effective integration into the world economic system. In all four programs aimed at socio-economic development of the regions, measures are being implemented in stages in the field of infrastructure, roads and transport, electricity, gas and heat supply, which are important in improving the infrastructure of the economy of economic regions. In our opinion, the role of coordinating the activities of both public and private sectors within the limits of the programs in achieving the goals set out in the 11 roadmaps developed in the Strategic Roadmap for 12 sectors should be regularly assessed, and improvements should be made at each subsequent stage.

A good example of this is that from the early days of the post-conflict period, our country has made crucial decisions to enable the successful implementation of measures aimed at the rapid restoration and reconstruction of infrastructure in all areas of the liberated territories' economy.

Goverement's decree "On the establishment of temporary special

management in the liberated areas of the Republic of Azerbaijan,” signed on October 29, 2020, attests to this fact, and it is a significant step in the strategy’s implementation. This decree outlines the highest-priority measures for the first stage, with implementation entrusted to the appropriate government authorities. As a result, the relevant institutions were instructed to provide communication for employees of state enterprises and organizations in the liberated territories, as well as emergency medical care and other services, and to prioritize the implementation of measures to ensure the normal functioning of state structures, as well as the implementation of measures to provide them with electricity, water and natural gas which this is also a crucial direction in carrying out rehabilitation work in these territories, since the infrastructure of all districts of Nagorno-Karabakh and its surroundings - water, gas, electricity, and road infrastructure - was entirely destroyed.

This decree, which is an essential element in the initial phase, calls for the restoration of social, domestic, educational, and residential infrastructure, as well as the establishment of production and non-production infrastructure at a later stage. Thus, the establishment of commandant’s offices in Azerbaijan’s liberated territories, as well as special management for each region of the corresponding administrative-territorial division, is a necessary organizational and managerial mechanism for reshaping the region’s economy, safeguarding the region’s economic potential in the post-conflict period, and, as a result, creating favorable conditions for the restoration of the liberated territories by ensuring the protection of the above-mentioned strategic objects.

The legal body which has been entitled “Karabakh Revival Fund” has been established Decree dated on January 4, 2021 to implement the post-conflict construction strategy of the liberated regions in order to ensure the economic development of Karabakh and Kalbajar-Lachin economic regions and adjacent territories within the framework of the country’s economic strategy serves as another organizational and economic mechanism for ensuring the socio-economic development of the region while creating favorable conditions for the implementation of the necessary measures for the restoration and development of the mentioned region.

The Karabakh Revival Fund was established to ensure adequate living conditions in accordance with current standards, rebuild and reconstruct all sectors of the economy’s infrastructure, organize safe living conditions, conduct out landscaping, and create a thriving situation in the

post-conflict region. This organization in turn will play a key role in attracting investment, as well as the financial support and perform measures that are planned for the region's transformation. These initiatives can be executed through public-private partnerships, as well as local and foreign private investments, loans, grants, technical assistance, local entrepreneurs, international financial institutions, and society, in lined with Karabakh's development strategy.

The determination of priorities for the recovery process in the liberated regions, as well as the development of procedures for its implementation, is one of the most essential components, according to a study of international experience with post-conflict reconstruction. In this regard, the damage to the liberated territories is first assessed, and then the liberated territories are cleansed, power, drinking water, irrigation systems, household units, and residential areas are restored within the further stages. In this process, the formulation of new, crucial roadmaps as well as airport rehabilitation measures for humanitarian aid is being undertaken as vital priority. These works are aimed at ensuring the safety of the population living in these territories, while providing their connection to the rest of the country, ensuring the necessary security, and raising the standard of living, and they are carried out in stages over a period of time as a preliminary measure for organizing regular production and non-production activities.

As a result, this fund is a well-organized, well-managed structure that will primarily finance and attract investments, as well as carry out promotional activity in the aforementioned areas, both in the country and abroad.

It should also be emphasized that the President of the country is always focused on the implementation of measures to ensure the restoration and development of liberated regions in the post-conflict period. In this regard, on January 6, 2020, a video conference was held by the government dedicated to the results of the 2020. Special emphasis was made at this conference on the fact that Azerbaijan's indicators and achievements as a result of reforms and sustainable economic development are highly recognized in the international reports as a sign of our country's dynamic economic development.

It was noted at the event dedicated to the results of 2020 the newly developed concept of the restoration and development of the liberated lands will allow over a period of time, to carry out appropriate reforms in the Karabakh region, as well as achieve the restoration and development

of these territories. Simultaneously, the concept of territorial restoration and development will create favourable conditions for state-led initiatives to develop all sectors of the economy and restore and develop the economic potential of all liberated territories, particularly to attract new domestic and foreign investments in the non-oil sector. At the same time, large-scale restoration work in the liberated areas will operate as one of the drivers of active economic growth when macroeconomic indicators for 2021 are being planned. This is explained by the fact that our country's estimates for 2021 are more positive than those of the International Monetary Fund and the World Bank for Azerbaijan's economy, namely, our country's growth rate is 3.4 percent versus 1.7-2 percent.

At the aforementioned event in 2021, was outlined a roadmap for the restoration and development of the liberated territories from occupation for the post-conflict period, as well as an organizational and managerial mechanism for the development of these territories within the country's economy. These directions are as follows:

- Restoration and reconstruction of road transport infrastructure: Ahmadbayli-Fizuli-Shusha, Togana-Kalbajar-Lachin and Horadiz-Zangilan-Gubadli-Lachin;

- Construction of an international airport at Fizuli, with plans to build a similar airport in the future in the Lachin or Kalbajar regions;

- Start construction of the Horadiz-Fizuli railway, followed by the Fizuli-Shusha railway. In addition to this, it is important to repair of the Horadiz-Agband railway which is critical for the opening of the Nakhchivan corridor which is on the agenda;

- Development of the agricultural sector of the region by organizing the most modern irrigation systems in the liberated territories;

- Restoration and reconstruction of energy supply infrastructure, as well as the establishment of a “green” energy zone in the Karabakh region that can serve as a model for the rest of the globe;

- Rehabilitation and development of the Karabakh region's great tourism potential, as well as the construction of tourist routes;

The essential work on the "Azerishig in Karabakh" project to bring energy to the liberated administrative territories, primarily the city of Shusha, has already begun in these territories. Initially, a diverse range of measures are being implemented to remove power lines from an emergency state.

In accordance with the government's Decree dated October 29, 2020 “On the organization of a temporary special administration in the liberated

territories of the Republic of Azerbaijan”, a power transmission line has been installed to restore power supply to state facilities in the Jabrail region, and furthermore, power supply to strategic facilities in the settlement of Hadrut is provided by a substation in the village of Karakul in this region. In the Aghdam region, 15 kilometers of the “Tartar Ismayilbayli” overhead electricity transmission line has been repaired as part of the decree's execution. 6.5 km of overhead power transmission line from the "Ergi" substation of the Agdam region was repaired and other relevant activities have been carried out to supply the station with electricity in connection with the deployment of the “Peacekeeping Monitoring Group” in the Marzali village of this region and for uninterrupted power supply of this centre. At the same time, the reconstruction and restoration of a nine-kilometer power transmission line from the Gulabird HPP using existing networks is nearing completion in connection with the initial power supply of the Sugovushan village and adjacent territories, as well as the Gubadli and Zangilan regions.

It should be noted that, in order to provide electricity to newly created state bodies and objects from various sectors of the economy, a double-circuit overhead power transmission line was laid in a short time from the Shukurbeyli substation to the Hadrut substation in the strategic center of Karabakh - Shusha, resulting in power supply to essential state facilities.

At the same time, the region has a vast industrial raw material potential, which includes many deposits of ore and non-metallic minerals, 167 different types of mineral deposits, fresh groundwater, and mineral waters, and this fact should be considered as an important direction in the concept of the development of the liberated territories.

Along with these measures, the Azerbaijani President highlighted appropriate work on new infrastructure projects and urgent activities continues in all liberated regions for the restoration and reconstruction of liberated territories in the post-conflict period.

Thus, in accordance with the concept of post-conflict development, restoration, and reconstruction of liberated lands, the development of an action plan in these areas, as well as the establishment of an effective organizational and management mechanism to ensure the implementation of these activities in accordance with the established sequence and stages, will play an important role in ensuring the development of the economy of adjacent territories of Karabakh and Kalbajar-Lachin, as an integral part of the economy of the whole country.

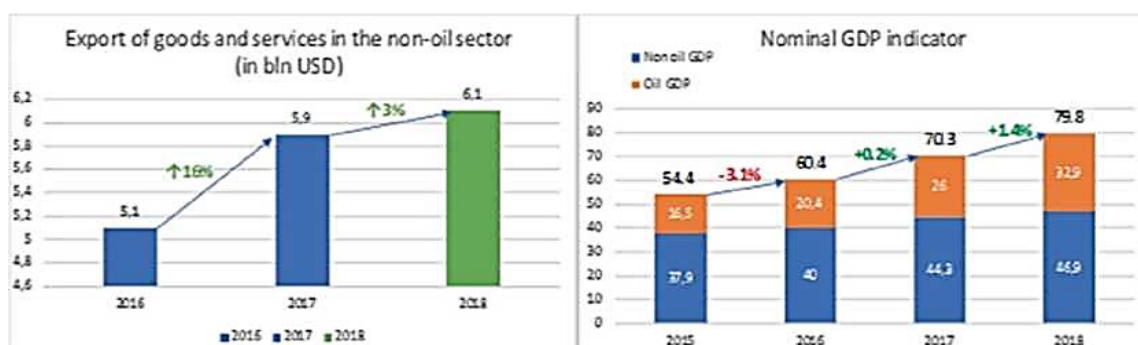
It should be noted that the ongoing reforms and state programs,

development concepts, strategies and plans implemented in Azerbaijan and the sustainable economic development achieved and strengthened as a result of comprehensive measures to ensure macroeconomic stability in the country is highly valued by international economic and financial organizations. Necessary decisions have been made to diversify the economy in Azerbaijan, ensure the development of the non-oil sector, stimulate the production of competitive production, improve the investment and business environment, constantly improve the regulatory environment of the business environment to modern standards, support the private sector. The annual improvement in the results of sustainable reforms aimed at the formation, implementation and improvement of the business environment is constantly reflected in the reports of international financial institutions.

In the “Global Competitiveness 2017-2018” report published by the World Economic Forum, the Azerbaijani economy has moved up two places in terms of competitiveness, ranking 35th among 137 countries, and first in the CIS since 2009. In recent years, Azerbaijan results in reports prepared by the World Economic Forum are constantly improving. Thus, according to the “Global Competitiveness” reports, our country has moved up 34 places-from 69-th place among 117 economies in 2005 to 35th place among 137 economies in 2017.

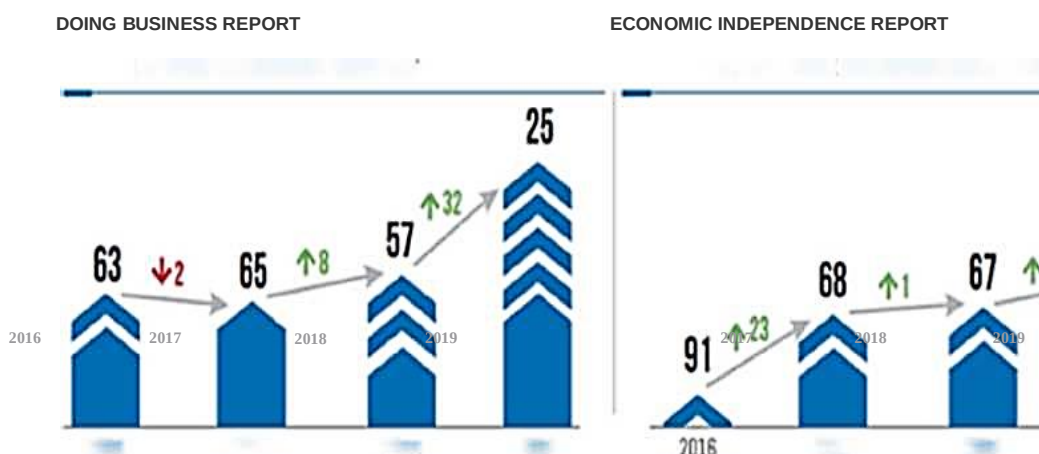
As a result of these indicators, Azerbaijan has left behind several G-20 member states. Thus, in the Global Competitiveness Report 2017-2018, Indonesia, which is a member of the G-20, ranks 36th, the Russian Federation 38th, India 40th, Italy 43rd, Mexico 51st and Turkey 53rd, South Africa is 61st, Brazil is 80th and Argentina is 92nd. According to the Global Competitiveness Index, Azerbaijan ranks higher than the neighboring countries as the most competitive economy in the region, but in the report, the countries of the region, Georgia, rank 67th, and Armenia 73 (Fig. 1).

Fig. 1. Azerbaijan international rankings

The “Global Competitiveness Report 2018/2019” lists Azerbaijan as the country with the highest level of social equality in the world. According to the level of electricity supply to the population, Azerbaijan has risen to the first place in the world with a maximum score of 100%. According to the report, Azerbaijan ranks 31st among 140 countries in the ranking of business dynamics (Fig. 2).

Fig. 2. The results of reforms in Azerbaijan

Reforms implemented in the country by the government within the framework of state programs, development concepts, strategic development plans have ensured that Azerbaijan has achieved new records in the overall ranking in the “Doing Business 2019” report, and its position on most indicators has risen. In the “Doing Business 2019” report which was published by the World Bank and the International Finance Corporation, our country was included in the list of the 10 most reformist countries in the world and declared the most reforming country in the world.

In the “Doing Business 2020” report, the continuous implementation of reforms in the above-mentioned areas in our country was assessed with 78.5 points, and Azerbaijan rose from 34 to 28th place among 191 countries. As a result of the progress made in this position, our country has again been assessed by the World Bank as “one of the 10 most reformist countries in the world.”

Thus, it should be noted that these assessments of the International Financial Institutions are a real result of sustainable reforms implemented in Azerbaijan in recent years in the framework of the above Development Strategies, State Programs, Strategic Plans.

2.4. Results

We believe that the measures taken as a result of the carried-out reforms in the country and implemented development strategies will allow to achieve the following organizational, managerial and socio-economic advantages:

- Ensures the diversified development of the country's industrial sector;
- Ensures sustainable development and competitiveness in the industrial sector
- Ensures the implementation of targeted projects in the non-oil sector
- Allows wide application of innovative technologies
- Creates conditions for the creation of modern infrastructure in industrial zones, as well as to support the effective operation of clustering
- Ensures sustainable and consistent implementation of investment projects in the field of environmental protection;
- Development of business environment, creation of business incubators will stimulate the development of economic regions of the country;
- Sustainable economic reforms implemented within the framework of state programs, development strategies and concepts have resulted in ensuring macroeconomic stability;
- The state regulation of entrepreneurial activity, the application of advanced methods in reforms is highly valued by the World Financial Institutions, which allows us to assess it as a real result of the regular and sustainable implementation of reforms in Azerbaijan.

2.5. Practical Importance

The results obtained from this research can be used while preparing of Strategic Development Plans of relevant organizations and institutions.

3. Conclusions

The study shows that the reforms implemented in various sectors of the economy of Azerbaijan form the solid basis for sustainable development.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

*6th international Congress of
Economics and Business/*

North Macedonia, 10-12 June 2022

QARABAĞ İQTİSADI RAYONUNUN İNFRANSTRUKTURUNUN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAFI PERSPEKTİVLƏRİ

Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadiyyatının bütün sahələrinin infrastrukturalarının bərpası və yenidən qurulması istiqamətlənmiş həyata keçirilən tədbirlər ölkədə post-konflikt dövründə Qarabağda iqtisadiyyatın sahələrində müasir innovasiyalara əsaslanan və “yaşıl artım” regionunun formalaşdırılması təmin edən təşkilati-idarəetmə mexanizmin yaradılmasının strateji istiqamətilərindəki əsasını yaradılmasını təmin edir.

Qarabağ iqtisadi rayonunda azad olmuş ərazilərin bərbasının təşkilati-iqtisadi mexanizmləri

Bu məqsədlə, 29 oktyabr 2020-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad olunmuş ərazilərində müvəqqəti xüsusi idarəetmənin təşkili”-ni təmin edən ölkə prezidenti İlham Əliyevin haqqında imzaladığı müvafiq fərman ilə bu regionda xüsusi idarəetməni həyata keçirən müvəqqəti komendatlığın yaradılması, post-konflikt quruculuğu strategiyasının həyata keçirilməsinin ilkin mərhələsinin formalaşması təmin edilmiş və bunları həyata keçirmək məqsədi müvafiq qurumlara işğaldan azad edilmiş ərazilərdə dövlət qurumlarının normal fəaliyyət göstərməsi üçün onların elektrik enerjisi, su və təbii qaz ilə təminatı tədbirlərinin həyata keçirilməsi prioritet sahələr kimi müəyyənləşdirilmiş və mərhələlərlə həyata keçirilməsi davam etdirilir [1, 2]. Çünki, işğaldan azad olunmuş Qarabağ və onun ətraf ərazilərinin demək olar ki, bütün sahələrinin infrastrukturaları – su, qaz, elektrik rabitə, yol infrastrukturuları tamamilə dağıdılmışdır. Ona görə də ilkin mərhələdə sosial, məişət, təhsil, yaşayış və sonrakı dövrdə işə istehsal və qeyri-istehsal infrastrukturalarının yaradılması istiqamətində bərpa işlərinin aparılması ilkin prosesin mühüm mərhələsi kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Belə ki, Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində müvafiq inzibati ərazi bölgüsünün hər bir rayonu üzrə xüsusi idarəetməni həyata keçirən komendatlıqlarının yaradılması yuxarıda qeyd olunan mühüm əhəmiyyətli xüsusi obyektlərin mühafizəsinin təmin edilməsini həyata keçirilməklə post-konflikt dövründə regionun iqtisadi potensialının qorunmasını və nəticədə bu ərazilərin bərpası, iqtisadiyyatının yenidən qurulmasını təmin edən zəruri təşkilati-idarəetmə mexanizmi kimi çox vacibdir.

Qarabağ və Şərgi Zəngəzur iqtisadi rayonların və ətraf ərazilərin post-konflikt quruculuğu strategiyasını həyata keçirilmək məqsədi ilə **prezident İlham Əliyevin 4 yanvar 2021-ci il fərmanı ilə yaradılmış “Qarabağ Dirçəliş Fondu”** publik hüquqi şəxs, regionun sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsində növbəti təşkilati-iqtisadi mexanizm olaraq regionun bərpa və inkişafına əlverişli imkanlar yaradacaqdır.

“Qarabağ Dirçəliş Fondu” post-konflikt dövründə işğaldan azad edilmiş bölgənin ərazilərində dayanıqlı məskunlaşma şəraiti yaratmaq üçün müasir tələblərə müvafiq həyat şəraitinin təmin edilməsini, iqtisadiyyatının bütün sahələrinin infrastrukturlarının bərpasını, yenidən qurulmasını, əhalinin təhlükəsiz yaşayışının təşkili istiqamətində həyata keçiriləcək tədbirlərə maliyyə dəstəyinin göstərilməsində və sərmayələrin cəlb edilməsində mühüm rola malik olacaqdır. Qarabağın inkişaf strategiyasından əzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsində dövlət özəl investisiyaları və dövlət-özəl əməkdaşlığının formalaşması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Eyni zamanda işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yerli və xarici özəl sərmayələr, kreditlər, qrantlar, texniki yardımlar, yerli sahibkarların, beynəlxalq maliyyə qurumlarının və cəmiyyətlərin vəsaitləri cəlb edilməsi regionun inkişafına mühüm təkan verə bilər.

Dünyada post-konflikt dövründə ərazilərin bərpa prosesinin beynəlxalq təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bu prosesdə ən vacib amillərdən biridə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə sahələrin bərpa prosesinin prioritetlərinin düzgün müəyyən edilməsi və onun həyata keçirilməsini təmin edən mexanizmlərin işlənilməsidir. Bunun üçün ilk növbədə azad olunmuş ərazilər üzrə zərərlər müəyyənləşdirilir, sonrakı mərhələlərdə minimum yaşayış səviyyəsinin təmin edilməsi, işğaldan azad olunmuş ərazilərin minalardan təmizlənməsi, elektrik, içməli su, irriqasiya və sanitariya-qovşaqların və sistemlərin, yaşayış sahələrinin bərpası və yenilərinin yaradılması, hava limanlarının bərpası tədbirləri həyata keçirilir.

Həyata keçirilən bu tədbirlər azad olunmuş ərazilərdə məskunlaşan əhalinin təhlükəsizliyini, yaşayış sahələri ilə əlaqələrini, zəruri təminatların aparılmasını, həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasını və bu ərazidə normal istehsal və qeyri istehsal fəaliyyətinin təşkil edilməsi mərhələlərlə yerinə yetiriləcəkdir.

Beləliklə, aparılan araşdırmaya əsasən fond ərazilərdə nəzərdə tutulan tədbirlərin prioritetliliyinə müvafiq onların maliyyələşdirilməsi, sərmayələrin cəlb olunması, bu məqsədlə ölkə daxilində və xaricində qeyd olunan istiqamətlər üzrə işlərin aparılması məqsədilə digər tədbirlər

ilə yanaşı təşviqat işlərinin aparılmasını həyata keçirən səmərəli təşkilatı-
idarəetmə mexanizmidir.

Azərbaycanın müstəqillik illərində inkişaf modelinin əsas prioritetləri iqtisadiyyatın bütün sahələrində dayanaqlı inkişafı və dünya iqtisadi sistemə səmərəli integrasiyanı təmin etməklə ölkənin beynəlxalq nüfuzunun yüksəldilməsi nəticəsində ərazi bütövlüyünün bərpası, strateji inkişaf mərhələsində rəqabətli iqtisadiyyatın formalaşması, **“Milli Prioritetlər - 2030”**-da əsas istiqamətlər kimi müasir innovasiyalar məkanı, işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdışın təmini və “yaşıl artım” ölkəsinin formalaşdırılması, Qarabağ iqtisadi rayonu və Şərqi Zəngəzur iqtisadi regionların iqtisadiyyatının sahələrinin infrastrukturunun bərpa və inkişaf etdirməsi, bu ərazilərə investisiya qoyuluşlarının və digər mənbələrdən sərmayələrin cəlb edilməsi, dövlət-özəl iqtisadi əməkdaşlıq mexanizmini formalaşdırmağı və bu mexanizmdə tədbirlərin zamana və həyata keçirilmə ardıcılıqla aparılma prioritetlərinin müəyyənləşdirilmiş post-konflikt dövründə iqtisadiyyatın sahələrinin prioritetliyini dəyərləndirmək imkanlarını və buna müvafiq mərhələli həll edilməsini təmin edir.

Dünyada işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa prosesi təcrübəsinin araşdırılması göstərir ki, ilkin mərhələdə sahələr üzrə zərərlərin dəyərləndirilməsindən sonra bu ərazilərdə minimum yaşayış səviyyəsinin və bununla əlaqədar müvafiq infrastrukturların yaradılması vacib prioritet məsələdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, azad edilmiş ərazilərin bərpa edilməsinin dünya təcrübəsinin təhlili göstərir ki, bu ərazilərdə müasir infrastrukturun yaradılması bu regionların inkişafının əsas strateji istiqamətlərindən biridir və bu strateji istiqamətləri nəzərə almadan bərpa prosesinin həyata keçirilməsi Qarabağda bu ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafını təmin etmək mümkün deyildir.

Bu strategiyanın həyata keçirilməsi Qarabağın iqtisadiyyatının Azərbaycanın ümumi iqtisadiyyatının tərkibində inkişafına təkan verəcək, bu ərazilərdə istehsal müəssisələrini və qeyri istehsal müəssisələrinin yaradılmasına bu işə yeni iş yerlərinin yaranmasına şərait yaradacaqdır. Qarabağ regionunda iqtisadiyyatın bütün sahələrinin infrastrukturunu tamamilə dağıdıldığı üçün yəni bu ərazilərin bərpası prosesində yeni texnoloji strukturunun və müasir standartlara müvafiq infrastrukturun yaradılması ərazilərin bərpası üzrə strateji planların əsas məqsədlərdən biridir.

Bu strateji istiqamətlərin həyata keçirilməsində əsas məqsəd bərpa prosesinin prioritetliyi nəzərə almaqla onun keyfiyyətlə və qənaətlə aparılmasıdır. Bu zaman dünya təcrübəsini nəzərə almaqla müasir standartların tələbinə cavab verən regionun inkişaf modelinin yaradılması, bərpa olunan ərazilərinin **“Yaşıl Enerji”** zonasına çevrilməsi; beynəlxalq təcrübəni nəzərə almaqla regionun ərazilərinin texnoloji baxımından yüksək inkişaf etmiş əraziyə çevrilməsi; dünyanın inkişaf etmiş texnoloji şirkətlərinin işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa prosesinə cəlb edilməsi, eyni zamanda qeyd olunanların həyata keçirilməsini təmin edən xarici ölkələrin təcrübəsini nəzərə almaqla Qarabağ regionun inkişafına yönəldilmiş Dövlət Proqramlarının İnkişaf konsepsiyasının və Strateji planın hazırlanması məqsədmüvafiqdir.

Qarabağ regionunun işğaldan azad olunmuş ərazilərində müasir infrastrukturunun yaradılması və bu regionun iqtisadiyyatının ölkənin ümumi iqtisadiyyatının tərkibində inkişafının təmin etmək məqsədilə 2020-ci ildə yaradılmış **“Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində məsələlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada həlli ilə bağlı Əlaqələndirmə Qərargahı”** və prioritet istiqamətlər üzrə İşçi qrupu post-konflikt dövründə bu ərazidə həyata keçiriləcək bütün fəaliyyət istiqamətlərini özündə əks etdirən Strateji Fəaliyyət planı hazırlanmışdır.

Bu planda, Hərbi-siyasi məsələlər; Fövqəladə hallar və humanitar məsələlər; hüquqi və beynəlxalq hüquqi məsələlər; nəqliyyat və logistika üzrə tədbirlər; minalardan və partlamamış sursatlardan təmizləmə; beynəlxalq təşkilatlar və QHT-lərlə əlaqələr; tarix və mədəniyyət abidələri, mədəniyyət müəssisələri; şəhidlər və itkin düşmüş şəxslər; media ilə iş və informasiya təminatı; iqtisadi məsələlər; şəhid ailələri, müharibə əlilləri, veteranları və iştirakçıların sosial müdafiəsi; akademik məsələlər; ekoloji məsələlər; şəhərsalma məsələləri; nəqliyyat, rabitə və yüksək texnologiyalar; işğaldan azad olunmuş ərazilərə əhalinin qayıdışı məsələləri; enerji təminatı məsələləri istiqamətində tədbirlərin formalaşdırılması və həyata keçirilməsini təmin edən işçi qrupları yaradılmış və onlar qeyd olunan prioritet sahələr üzrə icra müddətinə müvafiq tədbirlərin mərhələlərlə icra edilməsini təmin edir.

Post-konflikt dövründə azad olunmuş ərazilərdə müasir infrastrukturun yaradılması istiqamətində eyni zamanda 2020-ci ildə **“Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair “Milli Prioritetlər”** də beş prioritetdən **“Böyük qayıdış”** biri kimi müəyyən edilmişdir. Milli prioritet: 2030-da nəzərdə tutulmuş işğaldan azad olunmuş ərazilərə

böyük qayıdış tədbirinin uğurlu yerinə yetirmək üçün dayanıqlı məşğulluq və iqtisadi fəaliyyətə reintegrasiya məqsədləri nəzərdə tutulmuş və bu prioritetin həyata keçirilməsi azad edilmiş ərazilərin ölkə üzrə iqtisadi fəaliyyətdə payının işğaldan əvvəlki vəziyyətə çatdırılmasında və davamlı inkişafının təminində mühüm rola malik olacaqdır.

Bu isə öz növbəsində nəinki Qarabağ regionunun və eyni zamanda ölkənin ümumi iqtisadiyyatının inkişafında xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Qarabağ iqtisadi regionda ərazilərin bərpa edilərək inkişafını təmin edəcək strateji istiqamətlərə müvafiq sahələr üzrə konkret tədbirlər və bunlar ilə əlaqədar müvafiq işlər müəyyənləşdirilmiş və hal-hazırda onların icrası ilə əlaqədar konkret işlər aparılır.

Belə ki, İşğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulmasında ilkin olaraq nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması nəzərdə tutulmuş və bu isə “Böyük Qayıdış” proqramının birinci mərhələsi olan işğal olunmuş ərazilərdə yeni yol-nəqliyyat infrastrukturunu olaraq, bu nəqliyyat layihələri Şimal, Cənub və Şərq istiqamətindən Qarabağa nəqliyyat infrastrukturunun və əlaqələrin yaradılmasını təmin edəcəkdir. “Böyük Qayıdış” proqramının tərkib hissəsi olan Suqovuşanın və Talış avtomobil yolunun inşası Tərtər rayonunun Suqovuşan və Talış kəndlərinə gedən avtomobil yollarının yenidən qurulmasını aparır və qeyd olunan yaşayış məntəqələrini birləşdirərək 28.5 km məsafədə olacaq və eyni zamanda Çaylı kəndindən Talış kəndinə 8 kilometr, Talış kəndindən isə Naftalan şəhərinə doğru 22 kilometr uzunluğa malik yeni yolun inşa edilməsi nəzərdə tutulur, bununla yanaşı Əhmədbəyli–Füzuli–Şuşa avtomobil yolu ümumi uzunluğu 101.5 km olan bu yol Füzuli hava limanı ilə əlaqələndirmək məqsədi ilə yolun 27-ci km-də yol qovşağının və hava limanına giriş yolunun inşası da nəzərdə tutulur və bu yolu ölkə başçısı “Qələbə Yolu” adlandırmışdır. Bunlar ilə yanaşı Şimal istiqamətində inşa olunacaq Toğanalı-Kəlbəcər avtomobil yolu Göygöl rayonunun Toğanalı kəndi, Murov dağı, Kəlbəcər, İstisu və Laçın istiqamətində davam edən 190 km-ə məsafəni əhatə edəcəkdir.

Beləliklə qeyd edilən avtomobil yolları həm şimaldan, həm də cənubdan Laçın və Kəlbəcər rayonlarına apanan müasir yol-nəqliyyat infrastrukturunu yaradacaq və Qarabağ iqtisadi zonanın inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik olan infrastruktur layihəsidir. Qarabağ regionun sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsində dəmiryolu infrastrukturunun bərpası və yenidən qurulması regionun strateji istiqamətlərindən biridir.

Hal-hazırda həmin yolun Bərdədən başlayaraq Ağdama qədər uzanan 45 kilometrlik hissəsi yenidən inşa edilir. Birinci mərhələdə Bərdə-Təzəkənd istiqamətində 19 kilometr, ikinci mərhələdə isə Təzəkənd-Ağdam istiqamətində 26 km-lik dəmiryolu yolu bərpa edilərək müvafiq infrastruktur yaradılacaqdır. Bunlar ilə yanaşı Horadiz-Füzuli və Füzuli-Şuşa dəmir yolu xətlərinin də inşa olunması və Şuşanın Qarabağda əsas turizm və mədəniyyət mərkəzlərindən birinə çevrilməsi dəmiryolu infrastrukturunun yaradılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Eyni zamanda Qarabağ regionun enerji təchizatının yenidən qurulması prioritet xüsusi yanaşma aparılır. Belə ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə müasir enerji infrastrukturunun yaradılması regionun enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin ən aktual məsələlərdəndir.

Qeyd etmək lazımdır ki, azad edilmiş ərazilərdə ən müasir standartlara cavab verən enerji sisteminin yaradılması və ölkənin ümumi enerji sistemə inteqrasiya edilməsi istiqamətində konkret tədbirlər həyata keçirilir, belə ki, “Azərenerji” və “Azərişiq” tərəfindən Şuşa şəhərinə iki elektrik enerjisi xətti çəkilmiş bu xətlər ilə yanaşı “Azərişiq” işğaldan azad edilmiş ərazilərdə olan xüsusi dövlət əhəmiyyətli binaların elektrik enerjisi ilə təchizatının təcili təmin olunması məqsədilə “Azərişiq Qarabağda” layihəsini həyata keçirir və bu layihənin daha geniş sahələri əhatə etməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlər planı hazırlanır və icra müddətinə müvafiq mərhələlərlə yerinə yetirilir.

Bunlar ilə yanaşı azad edilmiş ərazilərdə mövcud olmuş Su Elektrik Stansiyalarının (SES) da bərpası və yenidən qurulması istiqamətində Laçında yerləşən 7 min nəfər əhalinin elektrik enerjisi ilə təminatına imkan verən layihələr hazırlanır və 8 meqavat gücündə olan “Güləbird” SES 2021-ci ilin fevralın 14-də ölkə prezidenti İlham Əliyev stansiyanın açılışını etdi. Bu stansiyada istehsal olunan elektrik enerjisi Qubadlı rayonunun Xanlıq kəndini, Laçın rayonunun cənub hissəsini və bu stansiya yaxın ərazilərdə yerləşən digər infrastruktur layihələrini elektrik enerjisi ilə təmin edəcəkdir. Bununla yanaşı Suqovuşanda yerləşən “Suqovuşan-1” və “Suqovuşan-2” SES-lər də əsaslı təmir işləri aparılır, Cəbrayıl rayonundakı “Xudafərin” və “Qız qalası” SES-lərinin tikintisi həyata keçirilir və Füzuli rayonundakı “Şükürbəyli” yarımstansiyasının da yenidən qurma tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Qarabağ regionunun enerji təminatının tərkibi olan təbii qazla təminatını yenidən qurmaq məqsədilə SOCAR tərəfindən ümumi uzunluğu 416 kilometr olan magistral qaz xəttinin çəkilməsi aparılır.

Bunlar ilə yanaşı regionun təbii resursları hesabına bərpa olunan enerji istehsalını təmin etmək üçün bu məqsədlə tərtib edilmiş proqram və layihələrə müvafiq bölgəni “Yaşıl Enerji” zonasına çevirməsi prioritet istiqamət kimi həyata keçirilir və bu isə öz növbəsində bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadəyə və ekoloji təmiz enerji istehsalını təmin edəcəkdir.

Aparılan tədqiqat göstərir ki, Qarabağ regionunun Kəlbəcər və Laçın rayonları böyük külək enerjisi potensialına və Zəngilan, Cəbrayıl rayonları isə daha çox günəş enerjisi potensialına malikdir. Beynəlxalq Bərpaolunan Enerji Agentliyinin ilkin qiymətləndirmələrinə görə, azad edilmiş ərazilərdə 4 min Meqavatdan çox Günəş, 5 yüz Meqavatadək külək enerjisi potensialına malikdir. Qarabağ regionunda işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yeni modern infrastrukturların yaradılması bu regionda “Ağıllı şəhər” və “Ağıllı kənd” layihələrin formalaşmasının və bu işlərlə dünyanın qabaqcıl texnologiyaya malik şirkətlərinin cəlb edilməsinə imkan yaradacaqdır. [9]

Azad edilmiş ərazilərin bərpası ilə bağlı həyata keçirilən layihələr ölkələrin bu ərazilərini regionun ən inkişaf etmiş ərazilərindən birinə çevirməyə imkan verəcəkdir. Beləki, azad edilmiş ərazilərin böyük təbii resurslara və ehtiyatlara malik olması, həyata keçirilən nəqliyyat infrastruktur layihələrinin əhatəli olması və Qarabağda mükəmməl nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması bu regionun qonşu ölkələr ilə iqtisadi əlaqələrin qurulması, tranzit əraziyə çevrilməsinə və daxili nəqliyyat şirkətinin genişləndirilməsi, nəticəsində regional ölkələr ilə iqtisadi əlaqələrin genişlənməsini təmin ediləcək. Qarabağda azad edilmiş ərazilərdə zəruri infrastrukturların yaradılması Azərbaycanın qonşu ölkələri ilə bütün sahələrdə iqtisadiyyatın sahələri üzrə idxal-ixrac əməliyyatlarının aparılmasında xüsusi rola malik olaraq, eyni zamanda hava limanlarının tikintisi Qarabağın malik olduğu turizm potensialının reallaşdırılmasına son nəticədə isə Azərbaycanın turizm sektorunun inkişafını təmin edəcəkdir.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

Kırgızistan və Türkiyə Manas Universiteti

sahipliğinde düzenlenen

20-ci Uluslararası Türk Dünyası Sosyal

Bilimler Kongresi'nde sözlü sunum.

18 – 20 Ekim 2022 Bişkek – Kırgızistan

İŞGALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRİN ENERJİ TƏMİNATINI İNFRASTURKTUTRUNUN BƏRPASI VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Müasir dövrdə dünyanın müxtəlif ölkə və regionlarında energetika sahəsinin inkişafına çox böyük diqqət yetirilir. Ümumiyyətlə energetika texnika və iqtisadiyyatın sahələrinin eklektik enerjisi istehsalı və həmin məhsulun istehlakçıya nəql edilməsi ilə bağlı xüsusi bir sahəsidir. Dövlətlərin milli iqtisadiyyatının mühüm və aparıcı sahəsidir, indiki dövrdə bu sahəsiz bütünlükdə iqtisadi fəaliyyətin, sənaye və iqtisadiyyatın digər sahələrinin fəaliyyətini təsəvvür etmək qeyri mümkündür.

Tənzib edilməz fakt kimi qeyd edilməlidir ki, sözügedən istiqamətdə uğur əldə edilməsi milli iqtisadiyyatın bütün sahələrinin uğurlu fəaliyyətini yönləndirir və həmin sahənin fəaliyyəti digər sahələrin fəaliyyətinin uğurlu təşkil edilməsindən asılıdır. Burada söhbət metallurgiya, maşınqayırma, nəqliyyat və digər sahələrin də uğurlu fəaliyyət göstərməsindən gedir. Belə bir kontekstdə enerji daşıyıcılarının bahalaşması, bərpa olunması qeyri-mümkün olan ənənəvi enerji mənbələrinin (neft, qaz, kömür) tükənməsi və enerji məsrəflərinin artması, istehsal edilən məhsulun maya dəyərinin artması şəraitində energetik potensialının inkişafı və səmərəli istifadə edilməsi problemi meydana çıxmışdır. Bütün bunları nəzərə alaraq milli iqtisadiyyatın enerji potensialının və energetika infrastrukturunun potensialının düzgün müəyyənləşdirilməsi üçün təhlillər aparılması tələb olunur. Aparılmış təhlillər əsasında obyektiv qiymətləndirmələr zərurəti xüsusi hiss olunur.

Ölkədə ilkin enerji resurslarının emalı ilə bağlı istehsalın təşkili şəraiti (neft emalı zavodları, AES-lər üçün istilik ayıran elementlərin hazırlanması və s.), həmçinin istehsal potensialını da aid etmək olar.

Energetika potensialının xüsusi və ayrıca götürülmüş amili kimi əmək (kadr) potensialı da qeyd edilə bilər. Energetika sahəsi üçün əmək potensialının formalaşması, inkişafı, istifadəsi indiki dövrdə prioritet məsələlərdən biridir. Energetika müəssisələrinin, ilk növbədə iri istehsal gücü olan müəssisələrin mürəkkəb avadanlıqlarının idarə edilməsi üçün xüsusi texniki təhsilli mütəxəssislərə ehtiyac vardır. Digər sahələrdən fərqli olaraq energetika sahəsi üçün ali və orta texniki təhsilli mütəxəssislərin sayının daha çox olması olduqca vacibdir. Energetika sahəsində ali və orta texniki təhsilli mütəxəssislər personalın 20-30%-ni təşkil edir.

Ölkənin işğaldan azad olmuş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında rəqabətli və dayanaqlı iqtisadiyyatın, inkluzif və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin, rəqabətli insan kapitalının və müasir innovasiyalar məkanının formalaşmasının və bu ərazilərə böyük qaydışın təmin edilməsinin əsasını bu regionların iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına səmərəli reiteqrasiyasının təmin edən prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi və bu prioritetlərin icra müddətinə müvafiq mərhələlərlə həyata keçirilməsi təşkil edir. Ölkə prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə təsdi edimiş “Milli Prioritetlər - 2030”-da bu prioritetlərin əsas istiqamətləri öz əksini tapmışdır.

Qarabağ iqtisadi rayonu və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonun iqtisadiyyatının sahələrinin infrastrukturunun bərpası və inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə bu ərazilərə investisiya qoyuluşlarının və digər mənbələrdən sərmayələrin cəlb edilməsi, burada dövlət-özəl iqtisadi əməkdaşlıq mexanizmini formalaşdırılması istiqamətlərində dövlət proqramları və inkişaf strategiyaları çərçivəsində icra edilən tədbirlər işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına reiteqrasiyasını sürətləndirir və nəticədə ölkənin ümumi iqtisadiyyatının tərkibində bu regionların iqtisadiyyatının inkişafı təmin edilir.

Azərbaycan Respublikasında istehsal və istehlak, enerji resursları arasındakı əlaqə milli topdansaş enerji resursları bazarında həyata keçirilir. Sözügedən bazarın aşağıdakı funksiyaları diqqəti cəlb edir:

- elektrik və istilik enerjisinin topdansaş tədarükçüsü;
- milli topdansaş enerji resursları bazarında hesablama sistemində sərəncamverici;
- milli topdansaş enerji resursları bazarında vəsaitlər üzərində sərəncamverici;
- elektrik enerjisinin kommersiya uçotunun baş operatoru;
- topdansaş elektrik enerjisi satışı bazarının fəaliyyət göstərməsi sisteminin dəstəklənməsində məsul tərəf;
- hesablaşma mərkəzi;
- milli topdansaş enerji resursları bazarına elektrik enerjisinin nəql edilməsi.

Milli topdansaş enerji resursları bazarında hüquqi subyekt qismində “Azərenerji” QSC Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan “Elektroenergetika haqqında” qanuna əsasən çıxış edir .

“Azərenerji” ASC-nin fəaliyyətində əsas istiqamət milli topdansaş enerji resursları bazarının iştirakçıları arasında elektrik enerjisinin

alınması və satılması müqavilə münasibətlərinin təkmilləşdirilməsi, elektrik enerjisi üzrə borcların təkrar strukturlaşdırılmasıdır.

“Azərenerji” ASC elektrik enerjisi tədarükçüsünün fəaliyyətini hüquqi baxımdan müşayiət edir, xarici müəssisə və təşkilatlarla elmi-texniki əməkdaşlığın inkişaf etməsinə yardım edir, müştərək elmi tədqiqat, layihə-konstruktor, eksperimental işlərin yerinə yetirilməsini təmin edir, elmi-texniki informasiyanın mübadiləsini təşkil edir, mütəxəssislərin ixtisas hazırlığı səviyyəsini yüksəltməsi üçün müvafiq tədbirlər həyata keçirir. Elektrik enerjisini istehsal edən bütün müəssisələr qismində aşağıdakıları qeyd etmək olar: İstilik Enerjisi Stansiyası; Hidroelektrik Stansiyası; Külək Enerjisi Stansiyası; Günəş Enerjisi Stansiyası. Həmin müəssisələr Azərbaycan Respublikasında milli topdansaş enerji resursları bazarında istehsal etdikləri elektrik enerjisini satırlar.

Elektrik stansiyalarının milli topdansaş enerji resursları bazarında satdıqları enerjinin ilkin satış qiyməti Azərbaycan Respublikasının nəzdində fəaliyyət göstərən Milli Tarif Şurası tərəfindən müəyyənəşdirilir. Energetika şirkətlərinin topdansaş bazarında elektrik enerjisinin ilkin satış qiymətləri vahid satış qiyməti əsasında həyata keçirilir, həmin qiymətlər tariflər vasitəsi ilə təsdiqlənir. Bir daha qeyd etmək yerinə düşərdi ki, həmin qiymətlər Tarif Şurası tərəfindən müəyyənəşdirilir. Azərbaycan Respublikasının regionlarındakı mövcud enerji münasibətlərinin təhlili əsasında bizim tərəfimizdən EİP-in struktur elementləri arasındakı münasibətlərin mövcud strukturu tərtib edilmişdir.

Yuxarıda qeyd olunan dövlət proqramının 2021-il üzrə Energetika Nazirliyinin hesabatının təhlili göstərir ki, işğaldan azad olmuş ərazilərin enerji infrastrukturunun yenidən qurulması istiqamətində aparılan işlər nəticəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarını enerji təhizatında işlər davam etdirilmiş , o cümlədən kiçik su elektrik stansiyaları inşa edilmişdir. Belə ki, Qubadlı, Laçın, Kəlbəcər rayonlarında aparılan tədqiqat nəticəsində bu ərazilərdə ümumi gücü təqribən 160MVt olan 37 stansiya tikintisi müəyyən edilmişdir. Bu stansiyalardan ümumi gücü 15,8 Mvt olan 3 kiçik su elektrik stansiyası – “ Güləbird”, “ Suqovuşan -1” və “Suqovuşan -2” stansiyaları bərpa edilmişdir. Bunlar ilə yanaşı “ Kəlbəcər-1”KSES-də də bərpa işləri həyata keşirilməkdədir. Ancaq,”Oğuz-1”,” Oğuz-2” və “ Oğuz -3” KSES-da tikinti işləri yekunlaşmış və istismara verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu elektrik stansiyalarının tikintisi davam etdirilir ,bu isə işğaldan azad olmuş ərazilərin iqtisadiyyatının ölkənin ümumi iqtisadiyyatına

reintegrasiya edilməsində əsasını yaradan zəruri bir istiqamət kimi mühüm roludur.

Beləliklə, yuxarıdakı təhlilə və işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası, iqtisadiyyatın sahələrinin yenidən qurulması və modernləşdirilməsi üzrə apardığımız araşdırmaların nəticələrinə, post-konflikt ölkələrində makroiqtisadi sabitliyə yönəldilmiş yeni iqtisadi strategiyanı formalaşdırılması və icra edilməsi təcrübəsinin təhlilinə əsasən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, bu strategiyada ilk növbədə iqtisadi islahatların mərhələlərlə ardıcıl aparılması prosesi və özəl investisiyaların ərazilərin bərpası və inkişafına istiqamətləndirilməsi əsas prioritet olmalıdır. Eyni zamanda digər istiqamətlər də yəni, məşğulluğun təmini və artırılması, ev təsərrüfatı və xidmətlər əsas istiqamətlərdən olmalıdır. Beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatların ərazilərin bərpası üçün yardım və qrantlardan səmərəli istifadəni təmin edən strategiya hazırlanarkən nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasını təmin edən struktur və onun fəaliyyətini təşkil edən tənzimləyici mexanizmin yaradılmalıdır. Bu istiqamətlərin həyata keçirilməsi prosesində könüllük və bərabər hüquqluq prinsipi əsasında iştirak etmək istəyən vətəndaşlar üçün Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 4 yanvar 2021-ci il fərmanı ilə “Qarabağ Dirçəliş Fondu” publik şəxs yaradılmış və bu fondun əsas məqsədi işğaldan azad olmuş ərazilərdə dayanaqlı məskunlaşmanın və müasir əlverişli yaşayışın, bütün sahələrdə bərpa, quruculuq və abadlıq işlərinin həyata keçirilməsinin təmini nəticəsində işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadiyyatının inkişaf etdirməklə ölkə iqtisadiyyatına reintegrasiyanı sürətləndirilməkdir. Bərpa və inkişaf prosesi böyük həcmli maliyyə vəsaitlərinin və resurslarının cəlb edilməsini lələb etdiyi üçün Fond müxtəlif iqtisadi-maliyyə güclərinin birləşdirilməsini və əlaqələrini təmin etmək və bərpa prosesinin şəffaf, səmərəli və sürətli həyata keçirilməsi üçün zəruri və əlverişli şərait yaradır.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

“Elmi idrakın empirik və nəzəri səviyyələri”

I Beynəlxalq elmi-praktik konfrans

26-27 dekabr 2022-ci il

Stokholm, İsveç

İŞĞALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRİN İQTİSADİYYATININ ÖLKƏ İQTİSADİYYATINA REİNTEQRASIYASININ ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Ölkənin işğaldan azad olmuş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında rəqabətli və dayanaqlı iqtisadiyyatın, inkluzif və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin, rəqabətli insan kapitalının və müasir innovasiyalar məkanının formalaşmasının və bu ərazilərə böyük qaydışın təmin edilməsinin əsasını bu regionların iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına səmərəli reiteqrasiyasının təmin edən prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi və bu prioritetlərin icra müddətinə müvafiq mərhələlərlə həyata keçirilməsi təşkil edir. Ölkə prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Milli Prioritetlər - 2030”-da bu prioritetlərin əsas istiqamətləri öz əksini tapmışdır.

Qarabağ iqtisadi rayonu və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonun iqtisadiyyatının sahələrinin infrastrukturunun bərpası və inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə bu ərazilərə investisiya qoyuluşlarının və digər mənbələrdən sərmayələrin cəlb edilməsi, burada dövlət-özəl iqtisadi əməkdaşlıq mexanizmini formalaşdırılması istiqamətlərində dövlət proqramları və inkişaf strategiyaları çərçivəsində icra edilən tədbirlər işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına reiteqrasiyasını sürətləndirir və nəticədə ölkənin ümumi iqtisadiyyatının tərkibində bu regionların iqtisadiyyatının inkişafı təmin edilir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa prosesinin beynəlxalq təcrübəsinin araşdırılması göstərir ki, ilk mərhələdə iqtisadiyyatın sahələr üzrə zərərliyinin dəyərləndirilməsi və sonrakı mərhələdə bu ərazilərdə minimum yaşayış səviyyəsinin və bununla əlaqədar müvafiq infrastrukturun yaradılması ilkin prioritet məsələdir. Qeyd olunanlar və digər zəruri prioritetlər yuxarıda göstərilən “Milli Prioritetlər -2030” ilə yanaşı ölkə prezidenti tərəfindən təsdiq edilmiş proqram, layihə və strategiyalara müvafiq həyata keçirilməsi bu regionların inkişafında mühüm və əhəmiyyətli rola malikdir. Bu prioritetlərdə ərazilərin minalardan, digər zərərli partlayıcılardan təmizlənməsi, içməli su və elektrik enerji təminatı infrastrukturunu, sahələrin irriqasiya sistemlərinin bərpası və yenidən qurulması, yol infrastrukturunun bərpası, humanitar və həyat üçün zəruri olan yüklərin daşınmasını təmin edən yeni hava limanlarının tikintisi kimi ilkin tədbirlər ərazilərin sonrakı sosial-iqtisadi inkişafının və ölkə iqtisadiyyatının tərkibində bu regionların inkişafını

təmin edilməsində və nəticədə səmərəli reinteqrasiyasında xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Post - konflikt dövründə ərazilərin bərpası və infrastrukturların yenidən qurulmasının dünya təcrübələrinin tədqiqi göstərir ki, bu istiqamətlərdə aparılan tədqiqatlarda və dəyərləndirmələrdə dövlətin müvafiq strukturları ilə yanaşı beynəlxalq təşkilatların, özəl sektorların, qeyri-hökumət təşkilatlarının, ayrı-ayrı sahibkarların fəal iştirakı və lazım olunan hallarda bu istiqamətlərdə onlardan istifadə olunması məqsədemüvafiqdir.

Hal-hazırda bu regionlarda həyata keçirilən işlərin təhlilinə əsasən qeyd etmək olar ki, yuxarıda qeyd olunan təşkilatlar bu layihələrin hazırlanması və yerinə yetirilməsi proseslərində tələb olunan hallarda iştirak edirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, ölkə prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında” fərmanına müvafiq iqtisadi rayonların yeni bölgüsünə daxil olan, o cümlədən Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocəvənd, Şuşa və Tərtər rayonlarında həyata keçirilən tədbirlərin prioritetliyinin müəyyən edilib dəyərləndirməsi prosesində, bu ərazilərdə post-konflikt dövründə iqtisadiyyatın sahələrinin inkişaf səviyyəsinin araşdırılması, qiymətləndirilməsi və müvafiq təkliflərin hazırlanması regionun inkişafının təmin edilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər prioritet məsələlər olaraq zəruri və həyata keçirilməsi təxirəsalınmaz işlərdir.

Ölkəmizdə Dövlət Proqramları, İnkişaf Konsepsiyalar, Strateji Planlar çərçivəsində iqtisadiyyatın sahələrində islahat, islahat-inkişaf xarakterli tədbirlərin həyata keçirilməsi və son nəticədə azad olunmuş ərazilərin perspektivdə iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafının təmini, əsas iqtisadi göstəricilərin inkişaf səviyyəsinin yüksəldilməsi regionun inkişafında xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Eyni zamanda, post konflikt dövründə bu regionda strateji sahələrin inkişafına yönəldilmiş proqram, layihə və inkişaf konsepsiyaları çərçivəsində tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin edən müəssisə və şirkətlərin Strateji İnkişaf Planlarının hazırlanması və onun həyata keçirilmə mexanizminin işlənilməsi ən zəruri məsələlərdəndir.

Yuxarıda təklif olunan tədbirləri nəzərə alan strateji planların işlənilməsi və mərhələlərlə orada nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi regionun iqtisadiyyatının sahələrinin infrastrukturunun bərpa edilməsi, iqtisadiyyatın innovasiya əsasında təşkili və inkişafında əhəmiyyətli ola bilər, bu isə öz növbəsində regionun iqtisadiyyatının ölkənin ümumi iqtisadiyyatına reinteqrasiyasının təminində mühüm rol

malik olar. Bu prioritet istiqamətlər və eyni zamanda onlar ilə yanaşı həyata keçirilən məqsədyönlü kompleks tədbirlərin pandemiya dövründə ölkə iqtisadiyyatının sürətlə aşağı düşməsinin qarşısının alınmasında xüsusi əhəmiyyəti olmuşdur. Bu dövrdə ÜDM 2020-ci ildə 2019-cu ilə nisbətən 4,3 faiz azalmışdır. İqtisadi göstəricilərin təhlili göstərir ki, qeyri-neft sektorunda ÜDM 2020-ci il ərzində 2019-cu ilə nisbətən real ifadədə 2,6 faiz azalmışdır. Ancaq, həmin dövr ərzində qeyri–neft sənayesi 12.2 faiz, informasiya və rabitə sahəsi 0,6 faiz, kənd təsərrüfatı 1,9 faiz və nəqliyyat və anbar təsərrüfatının 4,6 faiz artması təmin edilmişdir. COVID-19 pandemiyasının təsiri 2021-ci ildə davam etsə də bu ildə həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində ilin əvvəlindən iqtisadi fəallıq müşahidə olunmuşdur.

Belə ki, 2021-ci il üzrə neft-qaz sektoru ilə yanaşı qeyri neft-qaz sektorunda iqtisadi artım baş vermişdir. Belə ki, 2020-ci il ilə müqayisədə 2021-ci ildə ÜDM real ifadədə 5,6% artmış, bu göstərici cari qiymətlərlə 92,9 mlrd. manat olmuşdur. 2021-ci ildə əsas kapitalla 16127,0 mln. manat həcmində investisiya qoyulmuş, bu investisiya qoyuluşlarının 73,1% daxili, 26,9% isə xarici investisiyalar hesabına təmin edilmişdir. Aparılan təhlil göstərir ki, bu investisiyaların 35% neft, 64,2% qeyri neft sektoruna qoyulmuşdur. Bu artım nəticəsində işğaldan azad olmuş ərazilərdə iqtisadiyyatın sahələrinin bərpa olunması istiqamətində aparılan işlər nəticəsində yeni infrastruktur yaradılmışdır.

Ölkə prezidenti İlham Əliyev 2019-2023-cü illərdə sosial – iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramının icrası ilə əlaqədar 2020-ci ilin yekunlarına həsr edilmiş konfransda xüsusi olaraq qeyd etmişdir ki, Azərbaycan digər ölkələrə nisbətən pandemiya vəziyyətində iqtisadiyyatın bütün sahələrində daha az itkilərlə başa vurmuşdur. Belə ki, ölkə iqtisadiyyatı təqribən 4 faizdən bir qədər çox artıb, ancaq iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi hesabına qeyri-neft sektorunun 11 faizdən çox artması müşahidə olunmuşdur. İşğaldan azad olunmuş torpaqların bərpası və inkişafı konsepsiyasına müvafiq dövlət tərəfindən həyata keçiriləcək tədbirlər bu regionun iqtisadi potensialına, əsasən də qeyri – neft sektorunun inkişafına yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə əlverişli şərait yaradacaqdır. Post – konflikt dövründə ərazilərin bərpası, infrastrukturların yenidən qurulması və inkişafının təminin dörd mərhələdə aparılması, yəni, ilk mərhələdə idarəetmə və təhlükəsizlik, infrastruktur işləri, növbəti mərhələdə isə sosial xidmətlərin fəaliyyətini, iqtisadiyyatın yenidən qurulması və inkişafı məsələlərinin həlledilməsi prioritet istiqamətlər kimi nəzərdə tutulmuşdur.

2021-ci ilin makroiqtisadi göstəricilərin planlaşdırılmasında işğaldan azad olunmuş ərazilərdə bərpa quruculuq işlərinin qeyri-neft sektoru və ümumiyyətlə ölkə iqtisadiyyatının fəal artım drayverlərinin biri rolunu oynaması burada aparılan işlərin xüsusi əhəmiyyətini göstərir.

Ölkə regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramında 2020-ci ildə nəzərdə tutulan tədbirlərin icra vəziyyətinin araşdırılması göstərir ki, bundan əvvəlki digər üç dövlət proqramlarında olduğu kimi dördüncü proqramda da bu ildə nəzərdə tutulan tədbirlərin bütün sahələr üzrə ardıcıl və uğurla həyata keçirilməsi təmin edilmiş və ölkənin iqtisadi regionlarının sosial-iqtisadi inkişaf potensialının yüksəldilməsi, bölgələrdə iqtisadiyyatın sahələrinin infrastrukturlarının yenidən qurulması və müasir standartların tələbləri səviyyələrində yüksəldilməsi təmin edilmiş və bu tədbirlərin həyata keçirilməsi əhalinin maddi, mənəvi, təhsil, sosial rifahının yüksəldilməsinə və müasir dövrün ən vacib və həlli tələb olunan ekoloji təhlükəsizliyinin bu dövrlər ərzində gücləndirilməsinə əlverişli şərait yaratmışdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu istiqamətlərdə tədbirlərin həyata keçirilməsi qeyd olunan dövr ərzində ölkədə yeni sosial layihələrin icrasını təmin etmiş, həmçinin yeni müəssisələrin və iş yerlərini yaradılması zəruri prioritetlər olmuşdur.

Belə ki, bu ildə Bakı şəhəri ilə yanaşı Apşeron, Ağcabədi, Kürdəmir, Goranboy, Şəmkir, Qazax, Ağstafa, Tovuz, Samux, Tərtər, Şamaxı, Qobustan, İsmayıllı, Balakən, Şəki, Qəbələ rayonlarında həmçinin Mingəçevir, Gəncə, Sumqayıt şəhərlərində 100-dən artıq istehsal müəssisələri, Yol infrastruktur layihələri, Elektrik və su təchizatı layihələri həyata keçirilmiş, səhiyyə və təhsil müəssisələri istifadəyə verilmişdir. Ölkənin rayon və şəhərlərinin sosial-iqtisadi inkişafı ilə əlaqədar layihələrin icrasını təmin etmək məqsədi ilə dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş əsaslı vəsait qoyuluşu və eyni zamanda prezidentin ehtiyat fondundan ümumilikdə 740,7 milyon manat vəsait ayrılmış və COVID-19 mənfi təsirləri fonunda yaranmış vəziyyətin aradan qaldırılması istiqamətində ölkədə çevik iqtisadi siyasət tədbirləri müəyyənləşdirilərək icrası təmin edilmişdir. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində makroiqtisadi sabitlik təmin edilmiş, ölkə iqtisadiyyatının dayanaqlığı və inkişaf dinamikası saxlanılmış, qeyri-neft sənayesində 12,5 faiz artıma nail olunmuşdur.

Xüsusi olaraq nəzərə almaq lazımdır ki, pandemiya dövründə regionlarının sosial iqtisadi inkişafı üzrə 2019-2023-cü illər üzrə dövlət proqramı çərçivəsində milli prioritetlərin tərkibi olan regionların

sənayeləşmə siyasəti davam etdirilmiş və işğaldan azad olunan ərazilərdə bu sahədə ilkin işlər həyata keçirilməyə başlanılmışdır.

Belə ki, 2020-ci ilin əvvəlinə Sumqayıt Kimya Sənaye müəssisələrin sayı 24-ə çatdırılmış, Mingəçevir Sənaye Parkında “Mingəçevir Tekistl”MMC-də sahə istiqamətində iki müəssisə fəaliyyətini davam etdirir. Həmçinin 2021-ci ilin əvvəlinə Neftçala Sənaye Məhəlləsində isə 6 lahiyənin və digər sahələrdə də müvafiq tədbirlərin icrası davam etdirilmişdir. 2019-2023-cü illəri əhatə edən dördüncü Dövlət Proqramının hesabatının təhlili göstərir ki, regionlarda digər prioritet istiqamətlər ilə yanaşı bölgələrin elektrik enerjisi ilə fasiləsiz təmin edilməsi məqsədi ilə 2020-ci ildə 6 elektrik stansiyası əsaslı təmir edilmiş, 2302 kilometr yeni elektrik xətləri çəkilmiş və 2635 kilometr elektrik xətləri əsaslı təmir edilmiş və qaz təchizatını yaxşılaşdırmaq, təhlükəsiz və fasiləsiz qazla təmin etmək üçün 2020-ci ildə ölkə üzrə bu məqsədlə 1394,3 kilometr qaz xətti çəkilmiş və 605 kilometr qaz xətti əsaslı təmir olunmuş, o cümlədən regionlarda 1119,8 kilometr qaz xətti çəkilmiş, 605 kilometr qaz xətti əsaslı təmir olunmuşdur. Bu ildə 562440 ədəd qaz sayğacı quraşdırılmış və yaxud yenisi ilə əvəz edilmişdir.

Təhlilin aparıldığı 2020-ci ildə yol infrastrukturunu təmilləşdirmək məqsədi ilə 1385,3 kilometr, o cümlədən regionlarda 1035,2 kilometr ölkə və yerli əhəmiyyətli atomobil yolu, 7,56 kilometr, o cümlədən regionlarda 5,73 kilometr dəmir yolu çəkilmiş və yaxud təmir edilmişdir.

Yuxarıda qeyd olunan dövlət proqramının 2021-il üzrə Energetika Nazirliyinin hesabatının təhlili göstərir ki, işğaldan azad olmuş ərazilərin enerji infrastrukturunun yenidən qurulması istiqamətində aparılan işlər nəticəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarını enerji təhcizatında işlər davam etdirilmiş, o cümlədən kiçik su elektrik stansiyaları inşa edilmişdir.

Belə ki, Qubadlı, Laçın, Kəlbəcər rayonlarında aparılan tədqiqat nəticəsində bu ərazilərdə ümumi gücü təqribən 160 MVt olan 37 stansiya tikintisi müəyyən edilmişdir. Bu stansiyalardan ümumi gücü 15,8Mvt olan 3 kiçik su elektrik stansiyası – “Güləbird”, “Suqovuşan-1” və “Suqovuşan-2” stansiyaları bərpa edimişdir. Bunlar ilə yanaşı “Kəlbəcər-1” KSES-də də bərpa işləri həyata keçirilməkdədir. Ancaq, “Oğuz-1”, “Oğuz-2” və “Oğuz -3” KSES-da tikinti işləri yekunlaşmış və istismara verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu elektrik stansiyalarının tikintisi davam etdirilir ,bu isə işğaldan azad olmuş ərazilərin iqtisadiyyatının ölkənin ümumi iqtisadiyyatına reinteqrasiya edilməsində əsasını yaradan zəruri bir istiqamət kimi mühüm rolu vardır.

Ümumiyyətlə, 2020-ci ildə olduğu kimi 2021-ci ildə də “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Dövlət Proqramı”dakı tədbirlərin icrası təmin edilmiş, bu işlərin davam etdirilməsi işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası, sahələr üzrə infrastrukturların yenidən qurulması, iqtisadi fəallığın təmin edilməsi prioritetləri üzrə genişmiqyaslı tədbirlərin və müvafiq işlərin aparılması bu regionların bərpa və inkişafının təmin edilməsində zəruri istiqamətlər kimi daimi həyata keçirilir. Qeyd etmək lazımdır ki, ölkə regionlarının iqtisadiyyatın sahələrində nail olunmuş inkişaf və iqtisadiyyatın inkişafının dayanıqlığının təmin edilməsi Dünya Bankı ilə yanaşı Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyalarını, İslam inkişaf Bankını və digər iqtisadiyyat və maliyyə təşkilatlarını işğaldan azad olunmuş ərazilərin post konflikt dövründə potensialının müəyyənləşdirilməsi, dəyərləndirilməsi prosesində və işğaldan azad olunan ərazilərin bərpa edilməsində iştirakının cəlb ediciliyini stimullaşdırır və onların iqtisadi maraqlarını artırır. Yəni, son illərdə həyata keçirilən inkişaf xarakterli islahatlar Azərbaycan iqtisadiyyatının dinamik inkişafını təmin edir və bunun nəticəsində ölkədə formalaşmış iqtisadi potensial işğaldan azad olunmuş ərazilərdə mərhələlərlə prioritet istiqamətlər üzrə Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarını cəlb etməklə Qarabağ iqtisadi rayonun (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Şuşa və Tərtər rayonları) və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonun (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan) təbii və iqtisadi potensiallarından istifadə etməklə həmin regionlarda müasir istehsal və xidmət müəssisələrinin yaradılmasını və rəqabətqabiliyyətli ixrac məhsullarının istehsal edilməsini təmin edən vacib istiqamətlərdən biri kimi bu regionların iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına reintegrasiya edilməsini mümkün vacib amillərdəndir.

Beləliklə, yuxarıdakı təhlilə və işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası, iqtisadiyyatı sahələrinin yenidən qurulması və modernləşdirilməsi üzrə apardığımız araşdırmaların nəticələrinə, post-konflikt ölkələrində makroiqtisadi sabitliyə yönəldilmiş yeni iqtisadi strategiyanı formalaşdırılması və icra edilməsi təcrübəsinin təhlilinə əsasən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, bu strategiyada ilk növbədə iqtisadi islahatların mərhələlərlə ardıcıl aparılması prosesi və özəl investisiyaların ərazilərin bərpası və inkişafına istiqamətləndirilməsi əsas prioritet olmalıdır. Eyni zamanda digər istiqamətlərdə yəni, məşğulluğun təmini və artırılması, ev təsərrüfatı və xidmətlər əsas istiqamətlərdən olmalıdır.

Beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatların ərazilərin bərpası üçün yardım və qrantlardan səmərəli istifadəni təmin edən strategiya hazırlanarkən nəzərdə tutulan tədbirlərin icrasını təmin edən struktur və onun fəaliyyətini təşkil edən tənzimləyici mexanizmin yaradılmalıdır. Bu istiqamətlərin həyata keçirilməsi prosesində könüllük və bərabər hüquqluq prinsipi əsasında iştirak etmək istəyən vətəndaşlar üçün Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 4 yanvar 2021-ci il fərmanı ilə “Qarabağ Dirçəliş Fondu” publik şəxs yaradılmış və bu fondun əsas məqsədi işğaldan azad olmuş ərazilərdə dayanaqlı məskunlaşmanın və müasir əlverişli yaşayışın, bütün sahələrdə bərpa, quruculuq və abadlıq işlərinin həyata keçirilməsinin təmini nəticəsində işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadiyyatının inkişaf etdirməklə ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiyanı sürətləndirilməkdir. Bərpa və inkişaf prosesi böyük həcmli maliyyə vəsaitlərinin və resurslarının cəlb edilməsini lələb etdiyi üçün Fond müxtəlif iqtisadi-maliyyə güclərinin birləşdirilməsini və əlaqələrini təmin etmək və bərpa prosesinin şəffaf, səmərəli və sürətli həyata keçirilməsi üçün zəruri və əlverişli şərait yaradır.

Bunlar ilə yanaşı dövlət-özəl əməkdaşlığının yaradılması Qarabağ regionun və Şərqi Zəngəzur regionun dirçəlişi və inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu nəzərə alaraq bu istiqamətdə hazırlanan müxtəlif layihələrin icrasına özəl müəssisə və təşkilatların, fərdi sahibkarların cəlb edilməsi bu ərazilərdə müasir tələblərə müvafiq infrastruktur layihələrinin yaradılmasında və rəqabətə davamlı məhsul istehsalında mühüm rola malik ola bilər.

Beləliklə, post-konflikt dövründə ərazilərin bərpası və yeni infrastrukturların yaradılmasında Beynəlxalq maliyyə və digər strukturların təcrübələrindən istifadə etməklə yanaşı, dünya trendlərinə nüvafiq olaraq prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda elektronlaşma və rəqəmsallaşma strategiyasına müvafiq olaraq iqtisadiyyatın sahələrinin müxtəlif istiqamətlərində uğurla həyata keçirilən rəqəmsal transformasiya modelini də nəzərə almaqla ölkənin milli prioritetlərə əsaslanan bərpa modelinin formalaşdırılması Qarabağ iqtisadi rayonun və Şərqi Zəngəzur iqtisad rayonun iqtisadiyyatının ölkənin ümumi iqtisadiyyatına mərhələlərlə sürətli reinteqrasiyasını təmin edəcəkdir.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

“Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı

№ 3.2022

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ ƏRAZİLƏRİN POST-KONFLİKT DÖVRÜNDƏ İQTİSADİYYATININ BƏRPA PROSESİNİN PRIORİTETLƏRİ

İşğaldan azad olunmuş Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər-Laçın iqtisadi regionların iqtisadiyyatının yenidənqurulması sahələrin infrastrukturunun bərpa və inkişaf etdirməsini, bu ərazilərə investisiya qoyuluşlarının və digər mənbələrdən sərmayələrin cəlb edilməsini, dövlət-özəl iqtisadi əməkdaşlıq mexanizmini formalaşdırmağı və bu mexanizmdə tədbirlərin zamana və həyata keçirilmə ardıcılığına görə prioritetliyini dəqiq müəyyənləşdirməyi zəruri edir. Yəni, post -konflik bərpa prosesi sahələrin prioritetliyini dəyərləndirməyi və buna müvafiq mərhələli həll edilməsini tələb edir. Bu zaman dünyanın bir sıra ölkələrində işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa prosesi təcrübəsinin araşdırılması göstərir ki, ilkin mərhələdə sahələr üzrə zərərlərin dəyərləndirilməsindən sonra bu ərazilərdə minimum yaşayış səviyyəsinin və bununla əlaqədar müvafiq infrastrukturların yaradılması ilkin prioritet məsələdir. Bu prioritetlərdə ərazilərin minalardan, digər zərərli partlayıcılardan təmizlənməsi, içməli su və elektrik enerji təminatı infrastrukturunu, sahələrin irriqasiya sistemlərinin bərpası və yenidən qurulması, yol infrastrukturunun bərpası, humanitar və həyat üçün zəruri olan yüklərin daşınmasını təmin edən hava limanlarının bərpası kimi ilkin tədbirlər ərazilərin sonrakı sosial-iqtisadi inkişafının həyata keçirilməsində xüsusi rola malikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dünyada mövcud olan təcrübələr göstərir ki, bu istiqamətdə aparılan tədqiqatda və dəyərləndirmələrdə dövlətin müvafiq strukturları ilə yanaşı beynəlxalq təşkilatlar, özəl sektorlar, qeyri-hökumət təşkilatları, ayrı-ayrı sahibkarlar fəal iştirak edirlər.

Ölkə iqtisadiyyatının sahələrində həyata keçirilən sosial-iqtisadi layihələrin araşdırılması göstərir ki, yuxarıda göstərilən qurumlar bu layihələrdə tələb olunma müddəti və formasına görə iştirak edirlər. Eyni zamanda yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonlarında göstərilən sahələrdə aparılacaq işlərin prioritetliyinin müəyyən edilib dəyərləndirməsi prosesində bu ərazilərdə post-konflikt dövürdə iqtisadiyyatın sahələrinin inkişaf səviyyəsinin araşdırılması, onun vəziyyətinin dəyərləndirilməsi və müvafiq təkliflərin hazırlanması regionun inkişafının təmin edilməsi üçün vacib və zəruri amillərdəndir.

Ölkəmizdə Dövlət Proqramları, İnkişaf Konsepsiyaları, Strateji Planlar çərçivəsində iqtisadiyyatın sahələrində islahat, islahat-inkişaf

xarakterli tədbirlərin həyata keçirilməsi və bunların nəticəsində iqtisadiyyatın dayanıqlığının təmini, əsas iqtisadi göstəricilərin inkişaf səviyyəsi, alınmış nəticələr yuxarıda qeyd olunan təşkilatların işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpa prosesində iştiraklarının təmin edilməsində stimullaşdırıcı amillərdən olub mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Belə ki, Azərbaycanda yuxarıda göstərilən proqram və layihələr çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrinin dinamik və dayanıqlı inkişafını təmin edir. Bu layihə və tədbirlərin həyata keçirilməsi ölkənin sosial - iqtisadi inkişafının təmin edilməsində xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Yalnız Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı üzrə 2019-cu ildə həyata keçirilən tədbirlərin araşdırılması göstərir ki, 2004-2023-cü illəri əhatə edən ölkənin regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə dörd dövlət proqramlarında bu illər ərzində nəzərdə tutulan tədbirlərin bütün sahələr üzrə ardıcıl və uğurla həyata keçirilməsi təmin edilmiş və ölkənin iqtisadi regionlarının sosial-iqtisadi inkişaf potensialının yüksəldilməsi, bölgələrdə iqtisadiyyatın sahələrinin infrastrukturlarının yenidən qurulması və müasir standartların tələbləri səviyyələrində yüksəldilməsi təmin edilmiş və bu tədbirlərin həyata keçirilməsi əhalinin maddi, mənəvi, təhsil, sosial rifahının yüksəldilməsinə və müasir dövrün ən vacib və həlli tələb olunan ekoloji təhlükəsizliyinin bu dövr ərzində gücləndirilməsinə əlverişli şərait yaradılmışdır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, bu istiqamətlərdə tədbirlərin həyata keçirilməsi qeyd olunan dövr ərzində daimi ölkədə yeni sosial layihələrin icrasını təmin etmiş, həmçinin yeni müəssisələrin və iş yerlərini yaradılması prioritet olmuşdur. Son illərdə, yəni 2019-cu ildə Bakı şəhəri və onun qəsəbələri, eyni zamanda Beyləqan, Şamaxı, Qobustan, Ağsu rayonlarında və Sumqayıt şəhərində 30-dan artıq obyekt üzrə yeni infrastruktur layihələri həyata keçirilmiş, yeni müəssisələr, yollar, elektrik təchizatı layihələri icra olunmuş, təhsil, məişət, səhiyyə və sosial xidmət müəssisələri yaradılmışdır. Qeyd olunan dövlət proqramları üzrə, o cümlədən, 2019-cu ilin birinci yarısı da daxil olmaqla ümumilikdə 2.3 milyon, o cümlədən, 2019-cu ilin qeyd olunan dövründə 92 min yeni iş yeri yaradılmışdır. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Kiçik və Orta Biznesin inkişafı Agentliyi biznes fəaliyyətinin təşkilində və fəaliyyət göstərməsində əhəmiyyətli rola malik olan Kiçik və Orta Biznesin Dostlarının yaradılması istiqamətində zəruri işlər aparılmış, yəni Qəbələdə, Abşeronda, Fizulidə, Sumqayıtda, Şəkidə, Şamaxıda KOB

DOST-larının yaradılması prosesi davam etdirilmiş və hal-hazırda bu istiqamətdə müvafiq fəaliyyət göstərilir.

Bunlar ilə yanaşı, Azərbaycanda müstəqilliyinin ilk illərindən sahibkarlığın inkişafını təmin etmək istiqamətində Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığa kömək üzrə Dövlət Proqramı (1993-1995-ci illər), Azərbaycan Respublikasında Kiçik və Orta sahibkarlığa kömək üzrə Dövlət Proqramı (1997-2000-ci illər) qəbul edilmiş və uğurla həyata keçirilmiş bu proqramlar sahibkarlığın inkişafını ölkədə prioritet istiqamət olaraq ön plana gətirmiş və sonrakı mərhələlərdə sahibkarlığın inkişafı Azərbaycan Respublikasında Kiçik və Orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramında (2002-2005-ci illərdə) əsas prioritet olaraq nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd olunan proqramlar ölkədə sahibkarlığın inkişafının əhəmiyyətli mövqeyə malik olmasında xüsusi rolu olmuşdur. Azərbaycanda və dünya praktikasında bazar iqtisadiyyatı şəraitində proqram-məqsədli metodun əhəmiyyətli idarəetmə aləti olan dövlət proqramları müstəsna vacib metod kimi iqtisadiyyatın sahələrinin inkişafı və idarə edilməsində rolu və əhəmiyyəti yüksək dəyərləndirilir. İqtisadiyyatın bütün sahələrində Azərbaycanda dövlət və özəl əməkdaşlığın yaradılmasına və inkişafına xüsusi diqqət verilir, bu əməkdaşlıq istehsal və qeyri istehsal sahələrini demək olar ki, tam əhatə etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda göstərilən idarəetmənin proqram-məqsədli metodunun tətbiqi neft sektoru ilə yanaşı qeyri-neft sektorunun inkişafının təmin edilməsində, sahibkarlığın dəstəklənməsində, müasir texnologiyalara əsaslanan rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsal edən sənaye müəssisələrinin təşkilində və əhalinin istehsal sahəsi məşğulluğunun artırılmasında birbaşa səmərəli təsiri olmuş və bunun nəticəsində əvvəlki illərdə olduğu kimi 2019-cu ildə də istehsalın idarəedilməsinin yeni forması olan sənaye parklarının və məhəllələrinin yaradılması istiqamətində əhəmiyyətli inkişafa nail olunmuşdur. Xüsusi olaraq nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda iqtisadiyyatın sahələrində dayanaqlı inkişafının təmin edilməsi ölkədə həyata keçirilən dövlət proqramlarında, layihələrində, strateji inkişaf konsepsiyalarında iqtisadiyyatın prioritet istiqamətlərinin inkişaf mərhələlərinə müvafiq müəyyənləşdirməsi və ən əsası isə dünya iqtisadi sistemə inteqrasiya edilmə mexanizmi və mütərəqqi normative-hüquqi bazaya əsaslanaraq aparılması nəticəsində nail olunmuşdur. Ölkə iqtisadiyyatının həm neft həm də qeyri-neft sektorunun inkişafı Beynəlxalq iqtisadiyyat və maliyyə qurumları tərəfindən yüksək dəyərləndirilir.

Belə ki, Dünya Bankı qrupunun apardığı araşdırmalar nəticəsində Azərbaycan Doiur Business 2020 hesabatında mövqeyini 6 pillə yaxşılaşdırıb və ölkəmiz bir daha “Ən islahatçı on ölkə” sırasına daxil olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Dünya Bankı ilə 28 ildir sıx əməkdaşlıq edir, dünyanın bu mühüm inkişaf institutu ölkəmizdə çoxşaxəli geniş miqyaslı islahatların həyata keçirilməsinə dəstək olur və fəal iştirak edir.

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda iqtisadiyyatın sahələrində qazanılmış inkişaf, iqtisadiyyatın inkişafının dayanıqlığının təmin edilməsi Dünya Bankı ilə yanaşı Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyalar, İslam inkişaf Bankın və s. iqtisadiyyat və maliyyə təşkilatlarının işğaldan azad olunmuş ərazilərin post konflikt dövründə potensialının müəyyənləşdirilməsində, dəyərləndirilməsində qeyd olunan təşkilatların bu ərazilərin bərpasında iştirakının cəlbədiciliyini stimullaşdırır və iqtisadi maraqlarını artırır. Yəni, son illərdə həyata keçirilən inkişaf xarakterli islahatlar Azərbaycan iqtisadiyyatının dinamik inkişafını təmin etmişdir. Ölkədə aparılan islahatlar nəticədə ölkədə formalaşmış iqtisadi potensial işğaldan azad olunmuş ərazilərdə mərhələlərlə prioritet istiqamətlər üzrə Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarını cəlb etməklə yeni infrastrukturların formalaşmasını Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər – Laçın iqtisadi rayonlarının təbii və iqtisadi potensiallarından istifadə etməklə müasir istehsal və xidmət müəssisələrinin yaradılmasını və rəqabətqabiliyyətli ixrac məhsullarının istehsal edilməsini mümkün edəcəkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda göstərilən Beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlardan cəlb edilən maliyyənin və investisaların işğaldan azad edilmiş Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər-Laçın iqtisadi zonanın potensialının müəyyənləşdirilməsi və bərpası, işğaldan azad olmuş ərazilərin strateji istiqamətlərinə kordinasiya edilərək yönəldilməsi, bu ərazilərin mərhələlərlə müəyyən edilmiş zamanda iqtisadiyyatını ölkənin ümumi iqtisadiyyatına inteqrasiya edə bilər. Ona görə də bu istiqamətdə dövlət proqramları, layihələr, və tədbirlər planları hazırlanarkən işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadi fəaliyyət sahələrinin mövcud olan inkişaf potensialları dəyərləndirilməli və bu planlarda nəzərə alınmalıdır. Sahələr üzrə bu potensialların yerli və xarici mütəxəssislər tərəfində dəyərləndirilməsinin aparılması zəruri və məqsədəmüvafiqdir. Bu prosesdə Zəngilan, Kəlbəcər, Qubadlı, Xocalı, Laçın, Tərtər və Füzuli rayonlarının kənd təsərrüfatı sahələrində arıçılıq və maldarlıq, Cəbrayıl və Kəlbəcər ərazində balıqçılıq potensialları nəzərə alınmalı və regionun

inkişafında bu sahələr prioritet istiqamət olmalıdır. Eyni zamanda, Cəbrayıl rayonunda və Şuşa şəhərində ipəkçilik, Kəlbəcər, Füzuli, Tərtər, Qubadlı rayonlarında taxılçılığın böyük potensialının möcudluğu bu regionların inkişafının əsas potensialları kimi nəzərə alınmalıdır.

Qeyd olunanlarla yanaşı Kəlbəcər və Zəngilan rayonlarında dağ mədən sənayesi üzrə qızıl, mis, gümüş, civə və xronit ehtiyatları və Cəbrayıl rayonunun ərazisində olan “Yəşəm” və “Xalsedon” yataqlarının mövcud olması bu rayonlarda zərgərlik sahəsinin inkişafını mümkün edir. Hal-hazırda ölkəmizdə formalaşan və genişləndirilən turizm şəbəkəsinin inkişafı üçün bu ərazilərin əlverişli potensiala malik olduğunu nəzərə alaraq Şuşa, Laçın, Kəlbəcər rayonlarının ərazilərində dağ turizmin, ekoturizmin və mədəni turizmin inkişaf etdirilməsi əlverişli sahə kimi yekunda Dağlıq Qarabağın və ətraf ərazilərin iqtisadi potensialının inkişafına öz töhvəsini verə bilər. Onu da xüsusi nəzərə almaq lazımdır ki, Yuxarı Qarabağ və Kəlbəcər-Laçın iqtisadi zonası böyük hidroenerji və bərpa olunan günəş, külək və termal enerji resurslarına malikdir. Bu enerji növlərindən, potensiallardan istifadə edilməsi Qarabağın enerji təminatının ödənilməsinə və bu ərazilərin iqtisadiyyatının inkişafına öz töhvəsini verə bilər. Belə ki, hal-hazırda bu regionlarda olan “Xudafərin”, “Qız qalası” və Tərtər SES bu bölgənin enerji təminatının ödənilməsində müəyyən rola malikdir.

Ümumiyyətlə, işğaldan azad olunmuş ərazilər dağ mədən sənayesi, metallurgiya, yeyinti sənayesi, emal sənayesi, tikinti materialları inkişaf üçün yüksək potensiallara malikdir. Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi siyasətin tərkib hissəsi olan Qarabağın inkişaf strategiyasının əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi və bu istiqamətlər üzrə prioritetlərin həyata keçirilməsi bu bölgənin ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiya olunaraq ümumi iqtisadiyyatın tərkib hissəsi kimi inkişaf etdiriləcəkdir.

Beləliklə, post-konflikt ölkələrində makroiqtisadi sabitliyi təmin etmək məqsədi ilə yeni iqtisadi strategiyanı formalaşdırılması və onun həyata keçirilməsi təcrübəsi göstərir ki, strategiyada ilk növbədə iqtisadi islahatların mərhələlərlə ardıcıl aparılması, özəl investisiyaların ərazilərin bərpasına yönəldilməsi əsas prioritet olmalı, məşğulluğun təmini və artırılması əsas istiqamətlərdən olmalı, ev təsərrüfatı üçün müxtəlif çeşidli və növlü xidmətlərin bərpa olunması mütəmadi təkmilləşdirilməli, beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatların ərazilərin bərpası üçün göstərdikləri yardım və qrantların istifadə edilməsinin idarə olunmasında səmərəliliyi və işğaldan azad olunan ərazilərin bərpa olunması

strategiyasının həyata keçirilmə mexanizmini təmin edən müvafiq strukturlar yaradılmalıdır.

Qeyd olunanların həyata keçirilməsini və eyni zamanda bərpa prosesində könüllük və bərabər hüquqluq prinsipi əsasında iştirak etmək istəyən vətəndaşlar üçün Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 4 yanvar 2021-ci il fərmanı ilə “Qarabağ Dirçəliş Fondu” publik şəxs yaradılmış. Yeni yaradılan Qarabağ Dirçəliş Fondunun yaradılmasında əsas məqsəd fərmanda göstərildiyi kimi işğaldan azad olmuş ərazilərdə dayanıqlı məskunlaşma məqsədi ilə müasir əlverişli yaşayışın təmini, bütün sahələrdə bərpa, quruculuq və abadlıq işlərinin həyata keçirilməsi, bununla yanaşı təhlükəsizlik, səmərəli fəaliyyətin və əhəlinin rifahının davamlı dəstəklənməsidir.

Post-konflikt dövrünün bərpası uzun müddətli bir proses kimi böyük həcmli maliyyə vəsaitlərinin və resurslarının cəlb edilməsini lələb edən prosesdir. Ona görə də bu dövürdə iqtisadi-maliyyə güclərinin birləşdirilməsi bərpa prosesinin şəffaf, səmərəli və sürətli həyata keçirilməsinə zəruri şərait yaradacaqdır. Bu dövürdə dövlət-özəl əməkdaşlığının yaradılması Qarabağ regionun dirçəliş və inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik ola bilər.

Belə ki, nəzərə alsaq ki, istənilən dövlətin maliyyə və iqtisadi resursları tükənməz deyil, ona görə də müxtəlif layihələrin icrasına özəl müəssisələrin və təşkilatların qeyd olunan proseslərin həyata keçirilməsinə cəlb edilməsi bərpa proseslərini tezləşdirə bilər, yeni yaradılan infrastruktur layihələrinin müasirliyini və rəqabət qabiliyyətiyyətinin artırılmasını təmin edir. Bu məqsədlə yuxarıda göstərilən mərhələlərdə səmərəli post-konflikt bərpa modelinin formalaşmasında kifayət qədər yüksək rola malik olan Beynəlxalq maliyyə və digər strukturların təcrübələrindən istifadə edilməsi bu modelin daha çevik və işlək olmasını təmin edir.

M.A.Məmmədov

i.e.d., professor

“Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı

№ 1.2021

**Выступление проф. М.А.Мамедова
на IV Международной научно-практической
конференции «Развитие финансового рынка в Украине:
угрозы, проблемы и перспективы», состоявшейся 25
ноября 2022 г. в Полтаве (Украина)**

Уважаемый председатель, уважаемые участники конференции! Приветствую Вас на IV-ой Международной научно-практической конференции «Развитие финансового рынка в Украине: угрозы, проблемы и перспективы», проходящей сегодня в онлайн формате в Полтаве.

Традиционно Азербайджанский Архитектурно - строительный Университет имеет хорошие отношения с Украинскими университетами, в том числе с Национальным университетом «Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка» в направлении проведения совместных международных конференций, подготовки и издания научных статей, как в ваших научных журналах, так и в нашем журнале «Экономика строительства и менеджмент». Членами редколлегии нашего журнала являются доцент кафедры «Строительства и гражданской инженерии» вашего Университета Галинская Татьяна Анатольевна и профессор, заведующая кафедрой «Менеджмент» Харьковского национального автомобильно-дорожного Университета Криворучно Оксана Николаевна.

Тема научно-практической конференции в современных условиях очень актуальна.

Как известно, Азербайджан имеет следующие транснациональные проекты:

1. Баку-Тбилиси-Джейхан
2. Баку-Тбилиси-Арзурум
3. Баку-Тбилиси-Карс
4. Газопровод Южный поток, который состоит из двух проектор ТАР и TANAP, с помощью которых

азербайджанский газ будет транспортироваться в Европу, в результате чего возрастает роль Азербайджана в обеспечении энергетической безопасности Европы.

Наши транснациональные проекты создали в регионе совершенно новую картину. Мы заново составили энергетическую карту, транспортную карту региона. Проекты, реализуемые по нашей инициативе, обеспечивают интересы не только нашего народа, но и многих стран, в том числе стран региона. У нас как двусторонний, так и трехсторонний формат сотрудничества с соседними странами. Все это в значительной степени укрепило международный авторитет Азербайджана.

Помимо этого, в течение 30 лет Азербайджан с помощью формирования своей экономики развивал не только топливно-энергетический комплекс, но и нефтегазовую и финансовый секторы. В данной сфере нами был использован международный опыт стран, прошедших данный путь развития. Страна впервые за свою новейшую историю получила инвестиционный рейтинг. В настоящее время государственные предприятия страны успешно инвестируют в различные проекты в экономики Грузии, Турции, Украины, Молдовы и др. стран. Сегодня Азербайджан, в отличие от других стран, не дрогнул перед мировым финансовым кризисом, и более того, сохранив высокие темпы экономического роста и устойчивость курса национальной валюты, сейчас на мировой арене выступает как государство-кредитор.

В результате проведенной Президентом Ильхамом Алиевым политики после 30-летней оккупации наших земель Азербайджан в ходе 44-дневной Отечественной войны восстановил историческую справедливость – свою территориальную целостность. На освобожденных от оккупации территориях создаются передовые образцы обеспечения безопасного проживания, строительства городов, поселков и сел, стратегически важной и развернутой инфраструктуры, интеграции в местные и зарубежные стоимостные цепочки, а также восстановления окружающей среды. Реализация проекта Зангезурского коридора превратит регион в важный торгово-транспортный узел. Победа Азербайджана в 44-дневной войне создала новые реалии как в регионе Южного Кавказа, так и в геополитической картине мира. Реализация проекта Зангезурского коридора значительно увеличит транзитные возможности нашей страны. Зангезурский коридор создает дополнительные возмож-

ности транзита через Азербайджан 5-8 миллионов тонн грузов. Кроме того, формат 3+3 может привести к созданию нового транспортного хаба в регионе.

Хотелось бы отметить, что при развитии финансового рынка, обеспечении его безопасности и восстановлении разрушенных территорий Украина может использовать опыт Азербайджана, который, думаю, является успешным.

Украина – наша братская страна. Желаю стабильности и скорейшего восстановления мира на Вашей земле!!

**Выступление проф. М.А.Мамедова
на международной научно-практической конференции
научных сотрудников высших учебных заведений и
молодых учёных - "Пути современного развития
менеджмента и экономики в условиях VUCA - мира",
состоявшейся в онлайн формате
17 ноября 2022 года в г.Харьков (Украина)**

Уважаемые ректор, учёные и соискатели! Приветствую Вас на Международной научно-практической конференции, проходящей сегодня в онлайн формате в Харькове. Мы живём в эпоху глобальных перемен. Очевидно, что мир, в котором жили предыду-

щие поколения — простой, стабильный и предсказуемый, безвозвратно утерян. Ему на смену пришёл мир VUCA — нестабильный, непредсказуемый, неопределённый, сложный мир.

Живя в условиях неопределённости мы стремимся адаптироваться к реалиям. Намного сложнее, когда страна находится под агрессией другого государства и инфраструктура определённой части её территории находится в разрушенном состоянии.

Азербайджан прошёл через всё это. 30-летняя оккупация наших территорий привела к экономическому и экологическому кризису Карабахского региона и Восточного Зангезура. Инфраструктура была полностью уничтожена.

Исторически Карабах был одним из развитых регионов Азербайджана. Не смирившись с почти 30-летней оккупацией Арменией этих территорий, Азербайджан в ходе 44-дневной Отечественной войны восстановил историческую справедливость — свою территориальную целостность. Наш народ, продемонстрировавший единство и солидарность в достижении славной

Победы, уже возвращается на свою Родину, в родной Карабах для того, чтобы жить на этих землях вечно.

Реконструкция освобожденных от оккупации территорий в послевоенный период, устойчивое заселение здесь, а также превращение региона в развитый уголок нашей страны – одна из важнейших целей, стоящих перед нами.

Азербайджан направил все свои силы на успешную реализацию этой высшей цели. На освобожденных от оккупации территориях создаются передовые образцы обеспечения безопасного проживания, строительства городов, поселков и сел, стратегически важной и развернутой инфраструктуры, интеграции в местные и зарубежные стоимостные цепочки, а также восстановления окружающей среды. Реализация проекта Зангезурского коридора превратит регион в важный торгово-транспортный узел. Словом, освобожденные от оккупации территории стремительно восстанавливаются, наши цели, связанные с Великим возвращением, успешно реализуются.

Работы по восстановлению и реконструкции, проводимые на освобожденных от оккупации территориях, создают важную основу для совместного сотрудничества с ведущими бизнес-кругами, партнерства между государством и частным сектором, а также сохранения стабильности и развития в регионе.

Важно отметить, что в период восстановления инфраструктуры Карабахского и Восточно-Зангезурского районов используется международная практика восстановления в пост-конфликтный период. Азербайджан за весь восстановительный период приобрёл большой опыт в восстановлении освобождённых от оккупации территорий.

Несомненно, данный опыт может пригодиться и нашим Украинским братьям. Именно по данной актуальной, как для Азербайджана, так и для Украины тематике нашими молодыми учёными были подготовлены и представлены тезисы на данную конференцию.

Хотелось бы отметить также давние тесные связи нашего Университета, наших учёных с учёными Украины и, в частности, Вашего Университета, которые заключаются в совместном проведении конференций, обмене статьями, проведении «круглых столов». Участие наших молодых учёных в нынешней конференции – яркое тому подтверждение.

В завершении хотел бы отметить, что по данному направлению наш Университет планирует организовать совместную конференцию по теме: «Реинтеграция экономики освобождённых территорий в экономику страны: цели и направления».

Большое спасибо за внимание и удачи всем участникам конференции!

***AZƏRBAYCAN VƏ XARİCİ ÖLKƏ İQTİSADÇI ALİMLƏRİ,
DÖVLƏT VƏ İCTİMAİ XADİMLƏRİ
PROF.M.A.MƏMMƏDOVUN ELMİ ARAŞDIRMALARI
HAQQINDA***

ХАРАКТЕРИСТИКА

**Министерства Высшего и Среднего Специального Образования
Азербайджанской Республики
на Мамедова Махаббата Ашир оглу**

Мамедов М.А. окончил инженерно - экономический факультет Азербайджанского Института нефти и химии им. М.Азизбекова по специальности «Экономика и организация машиностроения». По окончании ВУЗа до 1980-го года по направлению работал в РВЦ Госнаба республики. В 1980-ом г. был переведен в аппарат Министерства высшего и среднего специального образования Азербайджанской ССР. За период работы проявил себя трудолюбивым, дисциплинированным и способным работником.

Мамедов М.А. принимает активное участие в общественной жизни Минвуза республики. Является секретарем 2-ой цеховой партийной организации. Пользуется уважением коллектива. Мамедов М.А. политически грамотен, морально устойчив, скромен в быту. Дисциплинарных взысканий не имеет.

Характеристика дана для представления в специализированный совет по защите кандидатских диссертаций К О53.11.07 Московского инженерно-строительного института им. В.В.Куйбышева.

Характеристика обсуждена и утверждена на заседании партийного бюро Минвуза республики.

Протокол № 7 от 30 июня 1987 г.

МИНИСТР

КУРБАН АЛИЕВ

ХАРАКТЕРИСТИКА
на Мамедова Махаббата Ашир оглу,
ведущего инспектора Управления науки
Министерства Высшего и среднего специального образования
Азербайджанской ССР

Мамедов М.А. в 1974 году окончил инженерно-экономический факультет Азербайджанского Института нефти и химии им. М.Азизбекова по специальности «Экономика и организация машиностроения». По окончании вуза до 1980-го года работал по направлению в РВЦ Госнаба республики сначала в должности инженера-экономиста, затем старшего инженера-экономиста. В 1980г. был переведён в аппарат Министерства высшего и среднего специального образования Азербайджанской ССР на должность старшего экономиста, затем ведущего инспектора Управления науки Министерства.

За период работы проявил себя трудолюбивым, дисциплинированным и способным работником. При его непосредственном участии обеспечивается выполнение планов важных научно-исследовательских работ, входящих в план экономического и социального развития СССР и Азербайджанской ССР и внедрениях их в народное хозяйство.

Тов. Мамедов М.А. принимает активное участие в общественной жизни Минвуза республики. Является секретарем 2-ой цеховой партийной организации. Пользуется уважением коллектива. Является соискателем кафедры "Экономка и организации строительства" Московского инженерно-строительного института. В 1987г. завершил диссертацию и обсудил её на указанной кафедре. Тов. Мамедов М.А. политически грамотен, морально устойчив, скромен в быту. Имеет благодарность руководства аппарата Минвуза Азербайджанс-кой ССР.

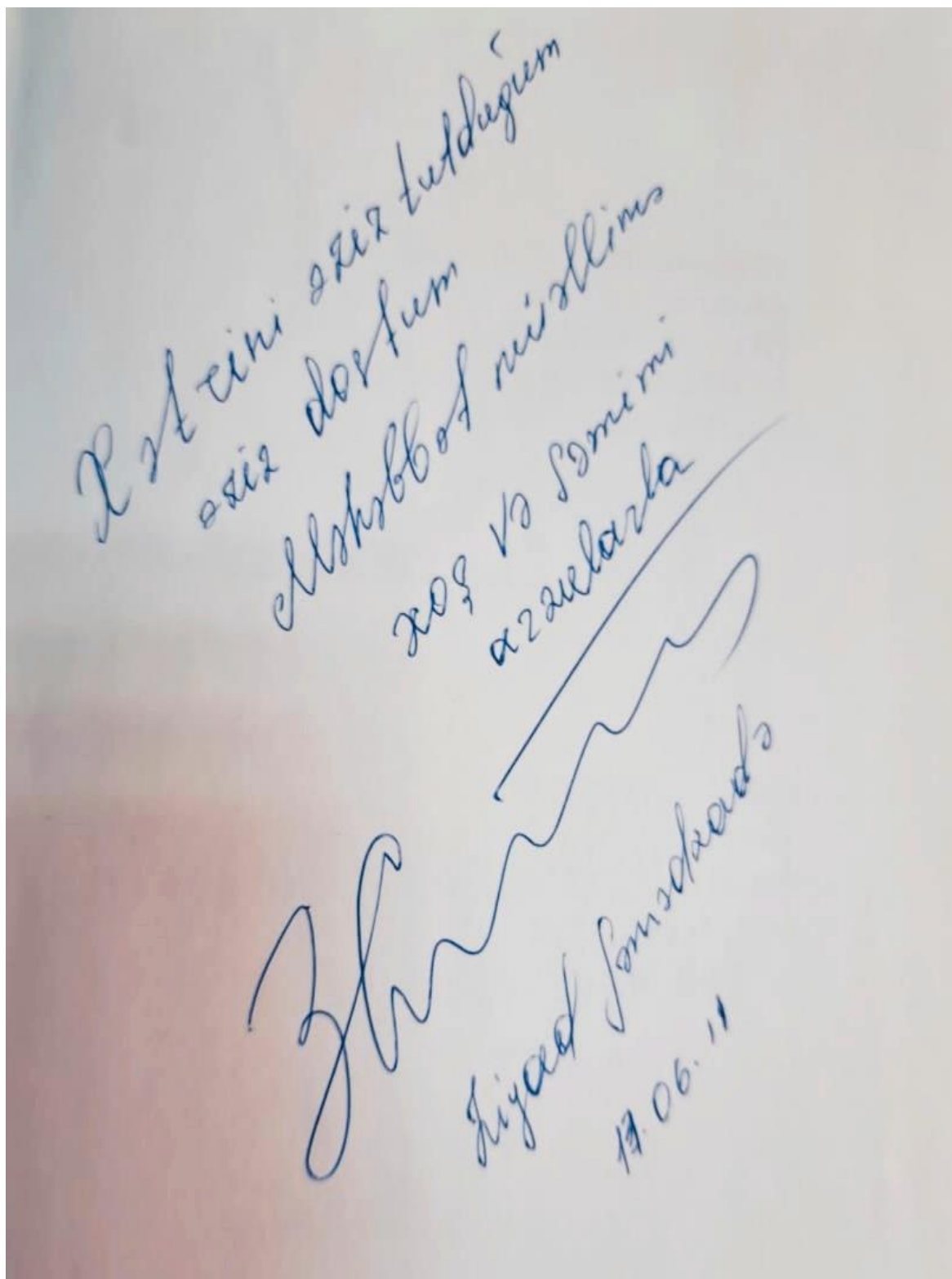
Характеристика дана для представления в специализированный совет по защите кандидатских диссертаций К О53.11.07 Московского инженерно-строительного института им. В.В. Куйбышева.

Характеристика обсуждена и утверждена на заседании партийного бюро Минвуза республика (протокол 12 от 23.09.87).

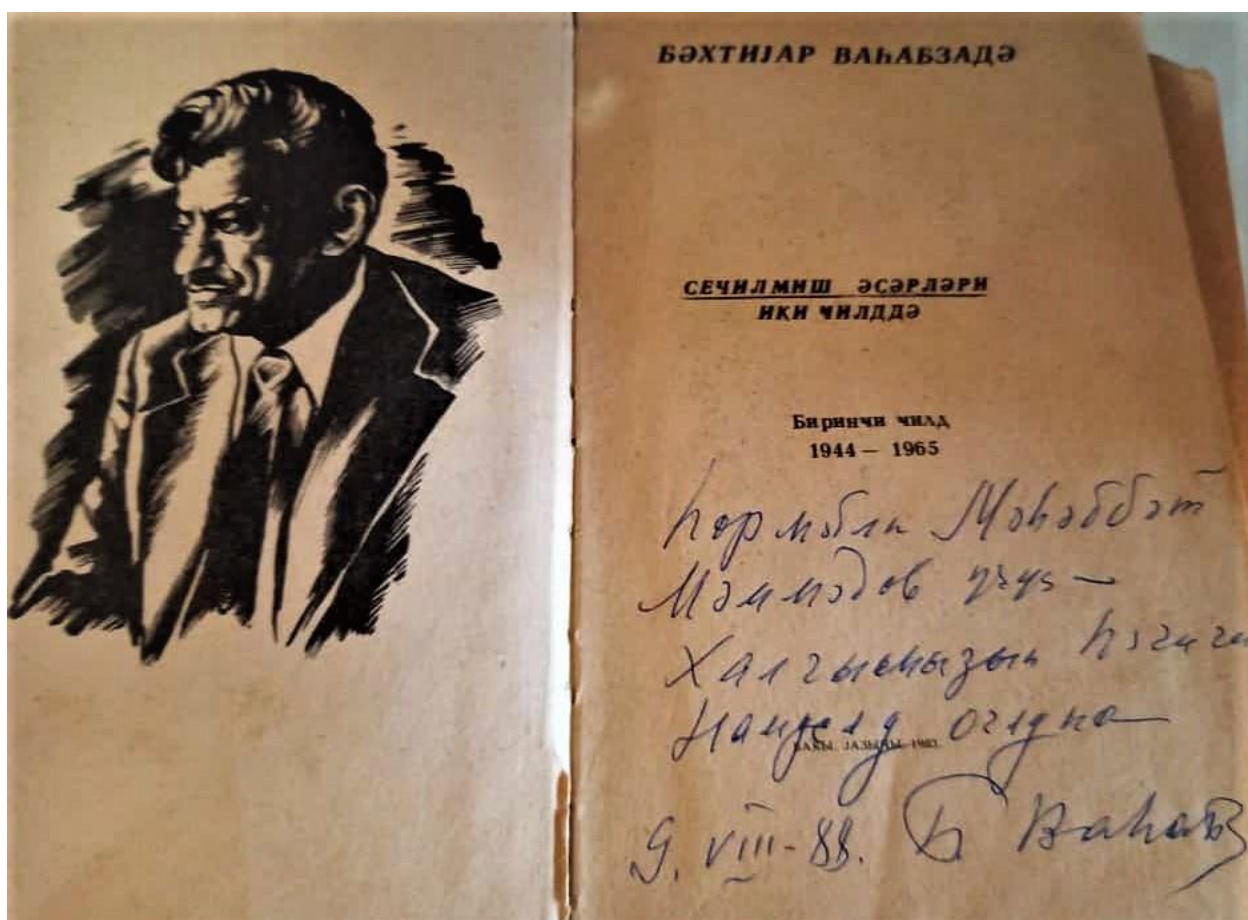
МИНИСТР

Агалар АББАСОВ

Z.Ə.Səmədzadə
Akademik, Azərbaycan Respublikası Milli
Məclisinin deputatı

Azərbaycanın Xalq şairi Bəxtiyar Vəğabzadə

Гәләмин мугагдас вәзифәси
халыгы хошбәхтләнә юлуида
хидмәт етмәкдир...
Бу ола кәрәк
һәр бир гәләм саһибинин аманы.

ЧӘЛИЛ
МӘММӘДГУЛУЗАДӘ

Тарғашлы, бәдрә солемнәфрәни
он иләр әрзиңә шәһадәти.
һәр һәм һәм һәм һәм һәм
Эн дәһәр әрзиңә
Мүдәрифтә. Мөб
16.06.1980.
Башка - "Кавказ"

S.S.Xəlilov
fəlsəfə elmləri doktoru, professor,
AMEA-nın müxbir üzvü

Səlahəddin Xəlilov

ELM
haqqında
ELM

*Azərbaycanda elmsinəsləşən xəsən
göyərəkda biri, dostum Ələkbər Ələkbərov
mənə xatırladı —*
17.01.2012

Bakı – 2011

А.Е.Лейбман
Д.э.н., профессор
Московского Инженерно-Строительного
Университета
Научный руководитель

В диссертационной работе диссертанта Мамедова Махаббата изложены основные положения современной теории экономической эффективности с учётом влияния факторов времени. Рассмотрены система показателей при оценке экономической эффективности, методы соизмерения разновременных показателей, дана классификация задач, решение которых требует учёта фактора времени. По всем задачам приведены методики их решения. Методы расчёта широко иллюстрированы примерами, причём в качестве исходной базы привлечены материалы проектных и научных разработок в области строительства, выполненных в последние годы в Азербайджанской ССР.

В работе, для выявления сути противоречия между народнохозяйственными интересами и хозрасчётными предпочтениями при оценке приоритетности объектов строительства автором рассмотрены факторы, формирующие хозрасчётную приоритетность объектов строительства. Было указано, что на приоритетность объектов на хозрасчётном уровне влияют следующие факторы:

1. обеспеченность строительных организаций задёлами;
2. крупность объектов;
3. рассредоточенность объектов;
4. работа на объектах реконструкции;
5. уровень новизны проектных решений рассматриваемых объектов;
6. уровень применения типовых проектов;
7. уровень обеспеченности строительными материалами с собственно (уже существующей) материально-технической базой.

В результате оценки хозрасчётной приоритетности объектов сделан вывод об «удобности» объекта для данной строительной организации с учётом конкретной ситуации, в ней возникшей. Одновременно дана оценка народнохозяйственной приоритетности – уровня необходимости объекта для народного хозяйства.

Естественно, что возможны ситуации, когда народнохозяйственные и хозрасчётные интересы войдут в противоречие: строительной организации будет невыгодно начинать объект, необходимый для народного хозяйства. Сделан вывод о том, что указанное противоречие должно быть решено в пользу народного хозяйства: строительная организация в директивном порядке будет вынуждена начать строительство объекта. Но в этом случае у неё возникает ряд дополнительных затрат, которые неизбежно скажутся на результатах её хозрасчётной деятельности. Расчёты для средних условий строительства показывают, что принятие решения о строительстве неприоритетного для строительной организации объекта, вызывают дополнительные затраты, которые или должны быть возмещены строительной организации, или их неизбежное появление должно учитываться при анализе результатов её хозрасчётной деятельности.

Соискатель обосновал, что для реализации первого пути в настоящее время не имеется экономического инструмента (нет источника денежных средств, нет методики нормирования дополнительных затрат). Поэтому более реальным является второй путь, когда учитывается отрицательное влияние неприоритетных объектов на результаты хозрасчётной деятельности строительных организаций.

Особое значение в диссертационной работе уделено продолжительности строительства как объекта планирования. Решение поставленной задачи сокращения продолжительности строительства связано с одной объективной трудностью: продолжительность строительства не является плановым показателем, фиксируется только по сданным в эксплуатацию объектам. В работе определено, что программы строительной организации не оцениваются с точки зрения их влияния на продолжительность строительства. Вместе с тем это влияние определяющее. Если принято решение работать в плановом периоде на каком-то количестве объектов и при этом определён размер осваиваемых средств на каждом объекте, то в скрытом виде задан и темп строительства, а средняя продолжительность строительства комплекса объектов predetermined.

В заключении хотелось бы отметить, что докторант Мамедов Махаббат проделал очень интересную, заслуживающую внимания, очень нужную работу, которая заслуживает присуждения ему учёной степени кандидата экономических наук.

Диссертационная работа соискателя Мамедова Махаббата очень актуальна и об этом даже речи быть не может. На сегодняшний день проблема формирования оптимального соотношения и оценки эффективности капвложений, объективно натолкнулась на проблему определения приоритетов в народном хозяйстве. И оказалось, что проблема совершенно не разработана в методологическом отношении. Поэтому появление любой работы, пусть даже на уровне кандидатской диссертации – это определённый шаг вперёд и шаг своевременный. Поэтому я ещё раз хочу подчеркнуть, что актуальность этой темы выходит за рамки данной работы.

Второе, что я хочу сказать и отметить как позитивную сторону работы – это то, что часто создаётся впечатление, что если научный работник не знает, каким методом ему пользоваться, то он обращается к методу экспертных оценок. В данном случае это не тот случай. И то, что автор обратился именно к данному методу – это заслуга автора и его научного руководителя.

В заключении я хотел бы отметить в общем-то не традиционное, интересное изложение автореферата и в смысле языка, и в смысле изложения. Я был приятно удивлён и поражён. Это интересно изложенный материал, и я думаю, что это огромная заслуга диссертанта.

Л.Д.Богуславский
*д.э.н., профессор кафедры «Экономика и
организация строительства»,
Московский инженерно-строительный
Университет им.В.В.Куйбышева*

Я считаю, что т. Мамедов проявил большую смелость, когда выбрал эту тяжелейшую тему. Тяжелейшая она потому, что было необходимо сочетать две приоритетности – хозрасчётную и народнохозяйственную. Это задача задач, которая сегодня ещё не решена и от её решения зависит многое, потому что эти две приоритетности большей частью полностью противоположны друг другу.

Тут можно спорить, конечно, о том, какие факторы должны быть привлечены. Возьмём, например, технический уровень продукции. Продукции, отвечающей мировым стандартам. С народнохозяйственной точки зрения оценка в баллах 10. Но с хозрасчётной получается так: уровень новизны проектных решений при реконструкции более 90% - нулевой балл, а если их совсем мало – до 10%-ов, то это 10 баллов. Или скажем, уровень применения типовых проектов для объекта, который выводится на мировой уровень, когда их применение, как правило, невозможно. Типовой проект делается уже потом. И вот здесь строительство по типовому освоенному проекту – 10 баллов. И наоборот, строительство по индивидуальному проекту – 0 баллов. Вопросы реконструкции с точки зрения хозяйственного приоритета объекта нового строительства – 10 баллов, а реконструкция без остановки – 0. То есть, иначе говоря, полное противоречие во всех показателях. Причём данное противоречие объективно существует. И каким образом это сочетать, каким образом эти противоположные тенденции привести к единому показателю – очень сложная задача.

Удалась ли она диссертанту Мамедову? В известной степени удалась. Мне думается, сделан первый, и достаточно большой шаг в решении этой проблемы. Товарищ Мамедов проделал очень интересную, очень нужную работу. И она в какой-то степени действительно является пионерной. Я убеждён в том, что она заслуживает присуждения ему искомой учёной степени.

М.Коппель
д.т.н., зав. кафедрой «Экономика и
организация строительства»
Таллинского Политехнического Университета

Диссертационной работы Мамедова Махаббата Ашыр оглы «Формирование строительных программ с учётом оценки приоритетности строительства» выражает проблематику, которую в течении многих лет старались решить в основном административными методами.

Постановка целей и методы её решения имеют в настоящее время особую актуальность. Старыми методами согласовывать спрос и предложение капитального строительства стало недопустимым, а для научного решения, то есть с учётом хозрасчётных интересов участвующих в инвестиционном процессе организаций, не хватает методики определения и количественной оценки критериев приоритетности, что и предлагается в настоящей диссертации. Приведённые в первой главе диссертации обобщающие принципы группировки критериев приоритетности интересным и, по нашему мнению, представляют самостоятельную познавательную ценность.

Основная нагрузка исследования ложится на вторую главу, в которой представлено определение количественных оценок приоритетности включения объектов в строительную программу. Кажется очевидным, что экспертным спросом охвачены все основные стратегические факторы, но, по-видимому, можно допустить появление в конкретных ситуациях дополнительных критериев тактического характера. Полученные ранжировки народнохозяйственной и хозрасчётной приоритетности факторов экономически логичны.

Наиболее сложную проблему пришлось решить диссертанту в третьей главе:

- оценить в денежной форме затраты от сдвига с максимальной приоритетности по народнохозяйственным и хозрасчётным критериям для нахождения компромиссного решения;
- учесть и компенсировать хозрасчётной системе потери от ущемления её интересов при преобладающем учёте народнохозяйственных факторов в ходе составления производственной программы.

Рецензенты не имеют возражений по поводу принятой диссертантом методики расчёта потерь от снижения баллов приоритетности исходя в основном из критерия уровня использования рабочей силы. Общее построение рассматриваемого исследования также не вызывает возражений.

В заключении считаем, что диссертант успешно справился с поставленной важной народнохозяйственной задачей. Результаты исследования несомненно имеют высокую значимость и представляют большой практический интерес.

Диссертант Мамедов Махаббат Ашыр оглы на основе проделанной работы заслуживает присвоения ему степени кандидата экономических наук.

А.В.Сенюков

*Д.т.н., профессор, декан факультета
«Организация строительства»,
Московский Инженерно-строительный
Университет им.В.В.Куйбышева*

Мне хотелось бы остановиться на двух моментах – на системном подходе и на вопросах полного хозрасчёта.

В отношении системного подхода. Мне кажется, что многие диссертационные работы, которые мы рассматриваем, можно упрекнуть в неостаточности системного подхода. В диссертации, которую мы сейчас рассматриваем подняты сложнейшие вопросы, которые решают партийные и хозяйственные органы Азербайджана. Ведь хозяйственный комплекс – это очень сложно. Там вопросы и транспорта, а даже Нагорного Карабаха, то есть это сложный клубок. И считать, что строители могут выбрать и сказать, что нам нужно строить в таком-то порядке – это не всегда верно. Метод экспортный. Вы хотите использовать знания экспертов. Кого? Ведь эксперты, наверное, должны быть представителями исполкомов, Совета Министров и других хозяйственных органов. Ведь именно они отвечают за комплексность решений. Автор именно так подошёл к выбору экспертных групп.

И второй вопрос, связанный с переходом на полный хозрасчёт, когда мы будем заключать прямые хозяйственные договора. Тогда уже будет свобода выбора. Что будет, если мы заключим договор именно на объект, который нам не выгоден? Можем ли мы без него обойтись и взять другого заказчика? Правда, может быть, госзаказ над нами будет давить. Автор в своём докладе говорил об этом.

Я считаю, что работа интересная, очень нужная, полезная и вполне заслуживает положительной оценки.

Г.Л.Исаева

*Д.т.н., ст.научный сотрудник кафедры
«Финансирование строительства»,
Московский Инженерно-строительный
Университет им.В.В.Куйбышева*

Тема диссертационной работы Мамедова Махаббата Ашыр оглы «Формирование строительных программ с учётом оценки приоритетности строительства» является очень актуальной.

При решении поставленных перед соискателем задач он исходил из положения, что мощности строительных организаций достаточно загружены и все ресурсы в плановом порядке распределены. Следовательно, не следует ожидать сколько-нибудь существенного сокращения продолжительности строительства за счёт резервов строительных организаций.

Необходимо реализовать достаточно известный принцип сокращения количества одновременно строящихся объектов. Автор предложил 2 пути такого сокращения:

1. консервация;
2. временное откладывание строительства вновь начинаемых объектов.

Оба решения требуют определённых обоснований. Консервации могут быть подвергнуты объекты с устаревшей технологией, строительство которых неоправданно растянулось. При принятии решения об отсрочке строительства новых объектов необходимо учитывать технологические связи, имея в виду повсеместный переход к строительству не отдельных объектов, а их комплексов.

Автор показал, что после принятия решения о сокращении количества одновременно строящихся объектов следует определить, на какие объекты должны быть направлены высвободившиеся средства. Здесь кроме соображений уровня достроенности ведущую роль должен играть критерий дефицитности продукции или услуг, которые общество получит после ввода объектов в эксплуатацию.

Соискатель показал, что строительные программы с меньшим количеством строящихся объектов должны обеспечить планомерное сокращение средней продолжительности строительства. В перспективе этот показатель следует ввести в число плановых. Именно так будет достигнута возможность им управлять.

Э.С.Нуриев
Зам. директора
НИИЭ ЭКОНОМИКИ при Госплане
Азерб.ССР, к.э.н

Ускорение социально-экономического развития страны предъявляет высокие требования к организации капитального строительства в системе народнохозяйственного комплекса. Успешное выполнение выдвинутых в "Основных направлениях экономического и социального развития СССР на 1986-1990 годы и на период до 2000 года" по обеспечению в двенадцатой пятилетке строительство и ввод в задач действие объектов в нормативные сроки, значительному сокращению количества одновременно строящихся объектов, доведению объема строительного задела и незавершенного строительства до нормативного уровня требует разработку эффективного механизма формирования строительных программ, выделения приоритетности объектов, обеспечения сосредоточении сил и средств на них. С этой точки зрения тема исследования весьма актуальна.

В работе вопросы формирования строительных программ и определение при этом приоритетности включения в них объектов исследуется с учетом условий и задач развития народного хозяйства. Крупные строительные программы авторами рассматриваются как основы развития экономических районов и отраслей народного хозяйства. Их формирование связывается с решением вопросов реализации таких крупных народнохозяйственных задач как Продовольственная и Энергетическая программа, Программа мелиорации земель. В связи с этим в исследовании анализированы развитие основных межотраслевых производственных комплексов Азербайджанской ССР в рамках которых реализуются крупные строительные программы. На основе данного анализа определены специфические требования к формированию и осуществлению строительных программ в республике.

В представленном исследовании важное место отведено разработке методических основ определения приоритетности объектов строительства. При этом автором главное внимание уделено выявлению факторов приоритетности как по народнохозяйственным, так и по хозрасчетным оценкам. Поскольку поиск указанных факторов точными аналитическими методами

невозможен, в качестве основного инструмента использован метод экспертных опросов.

Ознакомление с данным исследованием показывает, что предложенный в работе перечень факторов и их градация в целом обеспечивают производить отбор объектов для формирования строительных программ с учетом задач ускорения научно-технического прогресса в отраслях народного хозяйства, повышение эффективности капитальных вложений.

Для формирования программ с большим количеством объектов были предложены программы на ЭВМ, позволяющие осуществлять оценку приоритетности объектов, их ранжирование по мере убывания приоритетности и формирования на этой основе строительных программ в пределах мощностей строительных организаций.

Учитывая вышеизложенное, считаем, что исследовательская работа Мамедова Махаббата Ашир оглы на тему: "Формирование строительных программ с учетом оценки приоритетности объектов строительства" соответствует требованиям и может печататься в экономических журналах по специальности 08.00.24 "Экономика, планирование и организация управления строительством".

Ф.А.Кулиев

*Старший научный сотрудник
Отдела экономики строительства
АЗНИИСА Госстроя Азерб. ССР*

Ускорение социально-экономического развития страны предъявляет высокие требования к организации капитального строительства в системе народнохозяйственного комплекса. Успешное выполнение, выдвинутых в "Основных направлениях экономического и социального развития СССР на 1986-1990гг. и на период до 2000 года" задач по обеспечению в двенадцатой пятилетки строительства и ввода в действие объектов в нормативные сроки, значительному уменьшению количества одновременно строящихся объектов, доведению объема строительного задела и незавершенного строительства до нормативного уровня требует разработку эффективного механизма формирования строительных программ, выделения приоритетности объектов, обеспечения сосредоточения сил и средств на них. С этой точки зрения тема рецензируемой статьи весьма актуальна.

Следует отметить, что даже при наличии серьезных методологических и теоретических разработок по этому вопросу в нашей стране, все еще остаются нерешенные вопросы в региональных условиях. Указанные обстоятельства придают первостепенное народнохозяйственное значение исследованию формирования строительных программ с учетом разработки методических основ определения и оценки приоритетности объектов строительства, заключенных в устранении диспропорций планов капитального строительства и повышении ресурсной обеспеченности строительных программ на основе эффективного развития отраслей строительного комплекса.

Именно в научной разработке этих вопросов собственно и видит задачи своего исследования автор статьи, что позволяет сделать вывод о полном соответствии тематики, проблемным направлениям повышения эффективности капитальных вложений и капитального строительства, сформированным в постановлениях ЦК КПСС и СОВ. Министров СССР № 695 и 387.

Наряду с использованием в данном исследовании обширного статистического материала показано, что в результате мер по ограничению вновь начинаемого строительства и концентрации

ресурсов в республике достигнуты крупные успехи в преодолении распыления сил и средств, как на уровне строек производственного назначения, так и на уровне объектов в составе строек, то есть не только в сфере планирования капитальных вложений и капитального строительства, но и в самой организации строительного производства. Вместе с тем, автор обоснованно обращает внимание на то, что процесс концентрации ресурсов в капитальном строительстве протекает значительно более успешно в организациях республиканского подчинения, чем в министерствах и ведомствах союзно-республиканского и союзного подчинения. Этот вывод непосредственно свидетельствует о том, что кардинальное решение проблемы нормализации пропорций капитального строительства не может быть найдено на республиканском уровне и требует дальнейшего усиления координации действий центральных и территориальных органов планирования, более тесной увязки территориального и отраслевого аспектов плана капитального строительства. Следует подчеркнуть, что эти важные аспекты повышения эффективности капитального строительства не получили должного освещения в работе.

Предложенный в исследовании перечень факторов и их градация в целом обеспечивает производить отбор объектов для формирования строительных программ с учетом задач ускорения научно-технического прогресса в отраслях народного хозяйства, а также повышение эффективности капитальных вложений.

Для формирования программ с большим количеством объектов были предложены программы на ЭВМ, позволяющие осуществлять оценку приоритетности объектов, их ранжирование по мере убывания приоритетности и формирования на этой основе строительных программ в пределах мощностей строительных организаций.

В целом исследование производит хорошее впечатление логичностью и конкретностью изложения, обоснованностью научных выводов и практических предложений и представляет результаты целостного законченного исследования в рамках поставленных задач. Исходя из изложенного считаем, что работа М. А. Мамедова выполнена на требуемом научно-теоретическом уровне и полностью соответствует требованиям ВАК, ее автор владеет методами исследования по избранной специальности.

Б.А.Алиев
*НАЧАЛЬНИК отдела НИР,
новой техники и технической информации
отдела экономики строительства*

В практике работы строительных организаций любого уровня, начиная со строительного треста и кончая строительным министерством, возникает важнейшая задача формирования перечня объектов, включаемых в годовые планы строительства. Строительным организациям небезразлично, какие из объектов будут состоять в этом перечне. Для экономических регионов, в частности для Азербайджанской ССР, от этого зависят перспективы развития производственной и социальной сферы. Это приобретает особенно важное значение в условиях полного хозрасчета и самоокупаемости.

До настоящего времени выбор объектов для включения в строительные программы осуществлялся без научного обоснования, часто интуитивно, а в ряде случаев под влиянием субъективных факторов. В плановой практике давно существует острая необходимость в надежном инструменте для отбора наиболее важных объектов и включения их в строительную программу. Причем при таком отборе должны учитываться, в первую очередь, мощности строительных организаций, интересы народного хозяйства, а также интересы строительных организаций.

Учитывая, что проблема формирования строительных программ с учетом оценки народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности объектов строительства в Азербайджанской ССР не исследована и по этой проблеме нет ни одного монографического исследования, с этой точки зрения, данное исследование Мамедова М.А. является первым исследованием, представляющим научный и практический интерес.

Предложения, выдвинутые и аргументированные в данной работе, позволяют в значительной мере решить вопрос о научно обоснованном подходе к формированию строительных программ. Исходя из вышеизложенного, считаем работу актуальной, а полученные результаты имеют важное значение для практической деятельности строительных организаций в области планирования. Следует подчеркнуть достоверность полученных автором результатов, опирающихся на опыт значительной группы

высококвалифицированных специалистов, привлеченных в качестве экспертов к оценке изучаемых вопросов. Используемые автором экспертные методы являются единственной возможностью при изучении сложных вопросов, где затруднена прямая формализация зависимостей. Это позволяет полностью согласиться с методическим инструментом, который использовал автор.

В научном исследовании получены следующие элементы научной новизны:

- обоснована объективная необходимость учета приоритетности объектов при формировании строительных программ.

- установлена целесообразность одновременной оценки двух видов приоритетности.

- предложены факторы, определяющие разновидность приоритетности и установлена их количественная оценка по принятым градациям.

- разработана методология оценки влияния приоритетности объектов строительства на показатели хозрасчетной деятельности строительных организаций.

Основные результаты исследования внедрены в практику планирования строительства в условиях Азербайджанской ССР путем:

- а/ разработки "Методических рекомендаций по анализу и формированию время оберегающих строительных программ", утвержденная секцией "Экономика" Научно-методического совета и приказом Минвуза Азербайджанской ССР от 23 мая 1986 г. 05336/использования основных положений при формировании строительной программы Треста и В Минстроя Азербайджанской ССР на 1986 г.

Особый интерес вызывает учет автором народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности. Наличие этих двух категорий аргументировано автором на примере крупной строительной организации Азербайджана. На примере Треста и 8 Минстроя республики. Автором показано, что формирование строительных программ по критериям народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности приводит к противоречиям, когда одна и та же мощность строительной организации используется на разных объектах. Предложенное автором решение этого противоречия является, с нашей точки зрения, единственно возможным. Преимущество дается народнохозяйственным критериям, а для

строительных организаций определяются хозрасчетные потери при выполнении работ на невыгодных объектах. Последнее особенно важно для строительных организаций, перешедших на полную самоокупаемость и самофинансирование.

В исследовании проведены обоснованные расчеты, позволяющие определить объем экономических потерь при изменении бальности объектов, включенных в строительную программу.

В первой части работы рассмотрена практика строительства в Азербайджанской ССР с точки зрения формирования и реализации крупных строительных программ. На многочисленных примерах развития топливно-энергетического, машиностроительного, аграрного и других народнохозяйственных комплексов республики показано, что их строительные программы формируются из различных объектов народнохозяйственной важности, причем количество заявленных отраслями к строительству объектов больше, чем мощности строительных организаций республики. Возникает актуальная проблема отбора и включения в строительную программу ограниченного количества объектов с наибольшей значимостью с учетом соблюдения норм продолжительности строительства. В качестве инструмента оценки значимости объектов выступает народнохозяйственная и хозрасчетная приоритетность объектов строительства.

Во второй части разработан метод оценки приоритетности объектов строительства. При этом показана объективная необходимость различия народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности, которые могут вступать друг с другом в противоречие.

Для оценки приоритетности объектов строительства автором использованы экспертные методы, которые осуществлялись путем опроса специалистов по заранее составленным анкетам. Для обеспечения высокой достоверности результатов оценки особое внимание уделялось подбору экспертов по их компетентности. Анкеты для экспертов составлялись с учетом возможности широкого изменения состава факторов, определяющих оценку приоритетности. Результаты экспертного спроса обрабатывались методом математической статистики с целью определения оценки градаций в баллах.

Экспериментальная проверка метода оценки приоритетности

объектов строительства проведена на примере разработки производственной программы Треста 18 Минстроя Азербайджанской ССР на 1986 г. Объекты, включенные в эту программу были проранжированы по критериям народно-хозяйственной и хозрасчетной приоритетности. Анализ полученных результатов позволяет сделать вывод, что оценка одних и тех же объектов по критериям народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности дает разные результаты, значительно отличающиеся друг от друга. Так, объект, получивший наивысшую народнохозяйственную оценку, наименее престижен для строительной организации. Это объясняется новизной проектных решений и индивидуальным характером самого проекта, большим объемом вновь применяемых материалов, для которых нет традиционных поставщиков.

В третьей части на основе выявленных противоречий народнохозяйственной и хозрасчетной оценок приоритетности объектов, поставлена и решена задача оценки экономических последствий строительства объектов с недостаточной приоритетностью для строительных организаций.

Строительная организация, принимая к исполнению объекты большой народнохозяйственной важности, не выгодные, с точки зрения ее хозяйственных интересов, несет убытки. Имеются два пути учета этих исследований: компенсация последствий или их учет при планировании хозяйственной деятельности. Первый путь требует изыскания источников денежных средств для компенсации, что, по мнению автора, нереально. Единственно правильным является учет возникающих потерь при планировании показателей деятельности строительной организации.

Расчет экономических потерь от изменения уровня приоритетности по факторам ее формирующим производился на 1 млн. руб. сметной стоимости строительно-монтажных работ при десятибалльной оценке всех факторов.

Оценка экономических последствий изменения хозрасчетной приоритетности произведена на примере вариантов формирования производственных программ Минстроя Азербайджанской ССР треста 18 за 1986 г. Автором определено, что по тресту 18 Минстроя Азербайджанской ССР за 1986 г. формирование программы на народнохозяйственной приоритетности снизило оценку хозрасчетной приоритетности на 0,5 балла. Это означает, что

формирование программы на основе народнохозяйственной приоритетности вызывает у строительной организации дополнительные затраты с учетом годового объема работ в размере 29. I тыс.руб.. что должно быть учтено при разработке плана деятельности строительных организаций.

Одним из достоинств данного научного исследования является то, что в нём предложены программы формирования крупных строительных проектов, позволяющие осуществить оценку приоритетности объектов, их ранжирование по мере убывания приоритетности и формирования на этой основе строительных программ в пределах мощности строительных организаций.

А.И.Щербаков
Зав. кафедрой ЭиОС Алма-Атинского
Архитектурно-Строительного Института
доктор экономических наук, профессор
31 марта 1988 г.

Одной из самых важных задач, поставленных правительством перед капитальным строительством, является строительство и ввод в действие объектов в нормативные сроки, доведение объемов строительного задела и незавершенного строительства до нормативного уровня.

При этом необходимо решительно покончить с распылением средств, сузить фронт строительства, и, возможно, что ряд объектов непервостепенной важности придется законсервировать. Из вышеизложенного закономерно следует логический вывод о необходимости при формировании и корректировке программ отбора объектов с учетом народнохозяйственной важности. Для этой цели необходимо было разработать метод количественной оценки приоритетности объектов строительства, что свидетельствует о безусловной актуальности рецензируемой работы.

В научной исследования М.А.Мамедова подтверждена гипотеза о необходимости введения в практику планирования строительных программ оценки приоритетности объектов строительства с целью формирования и корректировки этих программ на базе народнохозяйственных и хозрасчетных интересов. Следует отметить, что учет хозрасчетных коренных интересов строительных организаций особенно необходим в условиях перехода их на принципы полного хозяйственного расчета и самофинансирования.

В исследовании поставлена цель создания методических основ формирования строительных программ на основе оценки народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности. Для достижения указанной цели автором была предпринята небезуспешная попытка решить следующие задачи:

- проведен анализ практики формирования строительных программ на примере строительства Азербайджана;
- изучен опыт оценки приоритетности объектов строительства;

- проведена классификация и оценка факторов, определяющих народнохозяйственную приоритетность объектов строительства;
- разработана методика оценки экономических последствий для строительных организаций строительства объектов разной хозрасчетной приоритетности и др.

При разработке выбранной темы, М.А.Мамедов для всесторонней оценки затрат труда, с учетом всех элементов жизнеобеспечения работающих, использует перспективный подход, предложенный доктором экономических наук Лейбманом А.В. и д.э.н Цой Г.А., когда строительная организация рассматривается как производственно-социальная система, выполняющая свои функции при полном обеспечении ее трудовыми ресурсами. Автор практическими данными подтвердил, что единственно правильным в условиях полного хозрасчета и самофинансирования является путь учета всех возникающих потерь при разработке производственно-экономического плана деятельности строительной организации.

Свои исследования М.А.Мамедов представлял на кафедре "Экономика и организация строительства" Алма-Атинского архитектурно-строительного института и получил принципиальное одобрение.

Л.И.Андреевская
*Зав.кафедрой «Организация и экономика
строительства» Владимирского
Политехнического института, к.э.н., доцент*
Т.К.Снегирёва
*к.э.н., доцент кафедры «Организация
и экономика строительства»*

В решениях июньского (1987 г.) Пленума ЦК КПСС по вопросам коренной перестройки управления социалистическим производством поставлены задачи улучшения планово-экономической деятельности в строительстве. Важную роль в их решении играет использование при планировании производственно-хозяйственной деятельности предприятий и организаций на всех уровнях производства современных методов количественной оценки приоритетности объектов и экономической оценки последствий, принятых на этой основе строительных программ.

В предложенном исследовании "Формирование строительных программ с учетом оценки приоритетности объектов строительства" рассматривается один из возможных подходов к решению данной актуальной проблемы. В основу разработанной оценки приоритетности объектов строительства положены экспертные методы в совокупности с методами математической статистики при обработке результатов опроса. Приведенный в исследованиях математический аппарат расчета суммарной оценки приоритетности объектов, нам представляется в определенной мере односложным при достаточной трудоемкости сбора необходимой информации. В этой связи следовало бы, на наш взгляд, обратиться к современной практике разработки машинных экспертных систем, которые позволяют создать высокоэффективные модели проведения не только собственно экспертных оценок, но и осуществить оптимальную взаимоувязку широкого круга проблем планирования строительства: сбалансирования по материально-техническим, трудовым и финансовым ресурсам с мощностями строительных организаций, целевых функций развития производства на различных уровнях планирования и др.

По-нашему мнению, целесообразно рассматривать приоритетность объектов и на региональном уровне. На это ориентируют современное усиление механизма территориально-отраслевого планирования и управления региональной экономикой.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА N 12
заседания специализированного Совета К.053.П.07
по специальности 08.00.24 - Экономика, планирование
и организация управления строительством МИСИ им.
В.В.Куйбышева от 28 декабря 1987 г.

СЛУШАЛИ: Сообщение члена Совета, д.т.н., профессора Монфреда Р.Б. о научной работе инженера-экономиста Мамедова Махаббат Ашир оглы на тему "Формирование строительных программ с учетом оценки приоритетности объектов строительства",

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Научная работа Мамедова М.А., выполненная на тему: "Формирование строительных программ с учетом оценки приоритетности объектов строительства" соответствует профилю специализированного Совета К.053.11.07

2. Приведены комментарии: профессора, доктора экономических наук Сапожникова Петра Самойловича, заведующего лабораторией эффективности капитальных вложений ВНИИСЭНГ; узкая специализация эффективность капитальных вложений и основных фондов; адрес г. Москва, ул. Арбат, д.51. кв. 95.

- кандидата экономических наук, старшего научного сотрудника, доцента кафедры экономики Всесоюзного заочного финансового экономического института Чаусову Людмилу Степановну; узкая специализация экономика, планирование и организация управления строительством

адрес г. Москва, Малая Грузинская ул., д.29, кв. 84.

3. В качестве ведущей организации утвердить Госстрой - Азербайджанской ССР, адрес г. Баку 370000, Центр - ул. Гаджибекова, д. 32.

Согласие официальных оппонентов и ведущей организации имеется.

Председатель Специализированного
Совета К.053.П.07, д.т.н., проф.

Т.Н.ЦОЙ

А.А.Крестьянинов

*К.э.н., доцент кафедры «Организации и
экономики строительства» Горьковского
ордена Трудового Красного Знамени
инженерно-строительного
института им.В.П.Чкалова*

В практике планирования строительного производства на одно из первых мест выступает задача формирования производственных программ строительных организаций различного уровня. При этом важное значение имеет определение перечня объектов, наиболее значимых с позиций народного хозяйства, которые составили бы основу строительной программы.

В этой связи данная тема М.А.Мамедова представляется весьма своевременной и актуальной. Автором предложен метод, с помощью которого решается задача отбора из "портфеля заказов" определенного количества объектов с учетом их народнохозяйственной значимости и технологических связей, которые обеспечивают выпуск конечной продукции. Разработка такого метода является несомненной заслугой автора.

В данной работе рассмотрены факторы и градации, позволяющие вести целенаправленный отбор объектов строительства. Указанные факторы и градации выбраны путем проведения широкого экспертного опроса специалистов. Для количественной оценки таких показателей экспертные методы являются достаточно надежными при условии соблюдения всех необходимых процедур при формировании экспертной группы.

Принятые для оценки факторы достаточно полно отражают возможные отличия объектов с учетом как интересов строительных организаций, так и народного хозяйства в целом. Отсюда два направления оценки приоритетности: народнохозяйственная и хозрасчетная. Представляется, что такое разделение критерия является новым и актуальным, особенно при работе в условиях действия Закона о государственном предприятии (объединении) на основе самоокупаемости и самофинансирования.

Работоспособность методики проверена на исходных данных крупной строительной организации, что позволяет сделать вывод о достоверности полученных результатов. Для этой организации автором разработаны варианты годовых производственных

программ по критериям народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности. В результате подтвердилась концепция автора о возникновении противоречий между двумя принятыми подходами к формированию строительных программ. В исследованиях проведены расчеты по определению экономических последствий для строительной организации при работе на объектах недостаточной хозрасчетной приоритетности.

Работа имеет научную новизну и практическую ценность.

Важнейшей органической частью проводимой в стране радикальной реформы управления является коренная перестройка всей системы планирования. Она осуществляется и в капитальном строительстве, обеспечивающем выполнение крупномасштабных комплексных программ развития отраслей народного хозяйства, производств и регионов страны.

Вместе с тем, как правило, заявок на строительство объектов значительно больше, чем возможностей, predeterminedных существующими лимитными ограничениями ресурсов и реальными мощностями строительных организаций? В связи с этим одной из задач планирования становится правильный к объективно обоснованный отбор объектов строительства, имеющих определяющее народнохозяйственное значение во взаимосвязи с интересами строительных организаций при формировании корректировке строительных программ.

До сих пор в практике планирования строительных программ не был разработан обоснованный механизм выбора и оценки приоритетности объектов строительства и ее влияния на показатели деятельности строительных организации. Поэтому данная исследования М.А.Мамедова, целью которой является разработка методических основ формирования строительных программ на основе оценки народнохозяйственной и хозрасчетной приоритетности объектов строительства представляется весьма актуальной.

Проведенный исследователем М.А.Мамедовым анализ практики планирования крупных строительных программ по машиностроительному, топливно-энергетическому, металлургическому, химическому и агропромышленному комплексам Азербайджанской республики, системы нормативного учета фактора времени, планировании строительства, мер финансового воздействия и материального стимулирования на сокращение продолжительности строительства объектов, а также работ ряда экономистов, сформулированные исходные положения по проблеме

приоритетности объектов и примерный перечень влияющих на нее факторов, позволили автору сделать ряд обоснованных выводов.

В исследования установлено, что в условиях ограниченности ресурсов каждой отрасли народного хозяйства и региона формирование строительных программ не может осуществляться произвольно. Объектами планирования могут быть только строительные программы, а не отдельные объекты. Для формирования эффективных времясберегающих строительных программ необходимо ранжировать объекты по их значимости и количественно оценить приоритетность объектов, определить экономические последствия при строительстве объектов равной приоритетности и их влияние на хозрасчетную деятельность строительных организаций.

Новизна проведенного т. Мамедовым М.А. исследования заключается в следующем.

Автором обосновано наличие двух групп приоритетности - народнохозяйственной и хозрасчетной, позволяющих комплексно учесть значимость строящихся объектов с точки зрения заказчиков и подрядчиков.

На основе использования экспертных методов была разработана классификация факторов, определяющих народнохозяйственную и хозрасчетную приоритетность объектов строительства. Из перечня факторов, установленных на основе директивных материалов, литературных источников, логического анализа и экспертного опроса автором были отобраны для последующей количественной оценки на основе их градации такие факторы как: дефицитность продукции, намеченной к выпуску на будущих предприятиях, технический уровень продукции, т.е. ее соответствие отечественным и мировым стандартам, уровень технологических решений, заложенных в проекте, уровень готовности строящихся объектов, уровень сложившейся продолжительности строительства по сравнению с нормативным уровнем и уровень технологической связанности объектов сопряженных отраслей.

Однако автору следовало исходя из п.3 статьи 10 Закона СССР о государственном предприятии и/объединении/ и постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 17 июля 1987 г. 816 "О перестройке планирования и повышении роли Госплана СССР в новых условиях хозяйствования" включить в перечень исследуемых факторов народнохозяйственной приоритетности такой важный

фактор как госзаказ, формируемый на разных уровнях управления, а также рассмотреть срок окупаемости капитальных вложений.

Диссертантом Мамедовым М.А. были определены четыре градации, позволившие в баллах экспертно оценить значимость каждого фактора для их последующей количественной оценки. Принятые градации факторов достаточно обоснованы. Однако нельзя согласиться с полученной нулевой оценке/при десятибалльной оценке/ градации "фактическая продолжительность больше нормативно" в 2 и более раза "фактора "уровень сложившейся продолжительности строительства" /табл. 2.4/, так как не включение таких объектов в строительную программу планируемого года или его консервация означает, что "долгострой" так и не войдет в эксплуатацию, а замороженные капитальные вложения по-прежнему не будут давать отдачу народному хозяйству.

Аналогичное исследование проведено по выбору и градации факторов, влияющих на приоритетность объектов строительства при формировании строительной программы с т.з. интересов строительных организаций, т.е на хозрасчетную приоритетность, которая, как доказал автор, нередко вступает в противоречие с народнохозяйственной приоритетностью объектов строительства.

Анализ и экспертный опрос специалистов позволили т.Мамедову М.А. классифицировать факторы, формирующие величину хозрасчетной приоритетности: обеспеченность строительных организаций задрами. крупность объектов, рассредоточенность объектов, работа на объектах реконструкции, уровень новизны проектных решений строящихся объектов, уровень обеспеченности строительными материалами с собственной, уже существующей материально-технической базы или от традиционных поставщиков, и получить по ним количественные оценки.

Достоинством исследования, проведенного Мамедовым М.А., является проверка полученных автором методических основ оценки приоритетности/ народнохозяйственной и хозрасчетной/ объектов строительства при формировании программы треста 18 Минпромстроя Азербайджанской ССР на 1986 г., а также разработка программного комплекса в системе ОС ЕС для оценки приоритетности объектов крупных строительных программ в автоматизированном режиме и формирования таких программ по мере убывания приоритетности объектов. Методические основы оценки приоритетности объектов строительства, разработанные

Мамедовым М.А. позволяют решать вопросы отбора объектов для их временной консервации и отсрочки начала строительства для сокращения средней продолжительности строительства, а также для отбора объектов для замедления темпов строительства при решении разовых народнохозяйственных задач или при чрезвычайных ситуациях. Разработанные автором методы могут быть использованы при формировании единой системы планирования капитального строительства /ЕС ПКС /разрабатываемой в рамках АСПР, когда и решаются вопросы приоритетности объектов строительства в планируемом периоде.

Не ограничиваясь разработкой методов количественной оценки приоритетности объектов строительства, Мамедов М.А. в своём исследовании предлагает решение задачи оценки экономических последствий при строительстве объектов разной приоритетности с учетом влияния на хозяйственную деятельность строительных организаций. Автор оценивает потери строительных организаций и народнохозяйственные потери по факторам, которые формируют хозяйственную приоритетность объектов. Разработанные им формулы позволяют оценить потери от увеличения объема незавершенного строительства, изменения условно-постоянной части накладных расходов, от снижения уровня производительности труда в результате транспортной усталости, потерь рабочего времени при снижении надежности поставок и свободного времени населения, снижения производительности труда и выработки строительных машин при реконструкции разного вида, падения трудоемкости от возведения новых строительных конструкций потерь по амортизации, а также потери от снижения надежности управления строительными процессами в связи с увеличением расстояния перевозки рабочих и строительных материалов.

Автор рассчитал потери строительных организаций в связи с изменением приоритетности объектов по факторам, ее формирующим, и рекомендует стоимостную оценку одного балла, снижение которого на каждый 1 рубль сметной стоимости строительства весьма значительно.

Автором проведены экспериментальные расчеты по предложенным формулам по строительной программе треста 13 Минстроя Аз.ССР и определены народнохозяйственные и хозяйственные потери при формировании плана по народнохозяйственной приоритетности объектов.

Однако т. Мамедову М.А. следовало, по-видимому, не только рассчитать потери строительных организаций, но конкретно определить, как они повлияют на показатели производственно-хозяйственной деятельности треста-производительность труда и прибыль, что особенно важно в условиях перехода на полный хозяйственный расчет и рентабельность.

Практическим результатом научного исследования являются разработанные в соавторстве "Методические рекомендации по анализу и формированию времясберегающих программ", утвержденные в 1986 г.

В целом научное исследование т. Мамедова М.А. содержит элементы новизны, является законченным исследованием, в котором решаются актуальные плановые вопросы к проблеме, связанные с работой строительных организации в условиях полного хозяйственного расчета.

Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, bazar iqtisadiyyatının normal inkişafı, ayrı ayrı istehsal sahələrinin qeyri-müəyyən şəraitdə mənfəət əldə etməsi və əhalinin sosial müdafiəsinin həyata keçirilməsi və digər həyati məsələlərinin həlli üçün bir sıra funksiyaları dövlət öz üzərinə götürməlidir.

Artıq Azərbaycan müstəqil dövlətdir və Ümummilli lider H.Əliyevin müəyyən etdiyi strateji inkişaf proqramı üzrə səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərir. Hazırda Azərbaycan dövləti köhnə iqtisadi sistemin dağılması prosesinin az itki ilə başa çatmasını nəzarəti altına alaraq milli mənafeələrimizə cavab verən yeni iqtisadi sistemin formalaşması prosesində fəal iştirak edir. Bazar iqtisadiyyatında tətbiq olunan iqtisadi qanunlar, artıq respublikada formalaşmışdır. Belə ki, Azərbaycanda iqtisadiyyatın liberallaşdırılmasını nəzərdə tutan islahatlar kursunun ardıcıl həyata keçirilməsi öz müsbət nəticələrini verməkdədir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında baş verən müsbət meyllərlə yanaşı, problem və çətinliklər də tam aradan qaldırılmamışdır. Bu isə yeni sosial-iqtisadi sistemə keçən bütün ölkələr üçün təbiidir. Azərbaycan dövləti mülkiyyətin çoxnövlüüyü əsasında müxtəlif təsərrüfat formalarını, daxili bazarın yaranması və fəaliyyəti üçün bazar infrastrukturunun yaradılması, biznes və sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı, özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsi, xarici iqtisadi əlaqələrin bərpa edilməsi, maliyyə, kredit, bank işi, pul tədaviülünün yenidən qurulması, inflyasiya və işsizliyin qarşısının alınması, əhalinin sosial müdafiəsinin təşkili sahəsində məqsədyönlü iş aparır. Bu işlərin həyata keçirilməsində dövlət öz funksiyası çərçivəsində iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə aid tənzimləyici tədbirlər həyata keçirir. Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, hər bir ölkədə iqtisadiyyat dövlət tərəfindən tənzim edilməlidir. Belə ki, dünyanın əksər ölkələrində iqtisadiyyatın idarə edilməsində dövlətin rolu böyükdür. Bu isə həmin ölkələrdə bazarın stimullaşdırıcı imkanlarında kifayət qədər istifadə olunmasını səciyyələndirir. Məhz bu baxımdan, Azərbaycan dövləti yuxarıda göstərilən funksiyaları yerinə yetirmək üçün özünün iqtisadi siyasətini mütəmadi olaraq təkmilləşdirmək və həyata keçirmək üçün proqram- məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemlərini həll etməlidir.

Keçid iqtisadiyyatı şəraitində bir tərəfdən dövlətin yerinə yetirdiyi vəzifələr özlüyündə mürəkkəb və kompleksli xarakterdə olurlar, digər tərəfdən isə bir qayda olaraq yeni iqtisadi sistemin təşəkkülündə vacib ardıcılıqların gözlənilməsinə, bununla bağlı tədbirlərin konkret vaxt müddəti ərzində yerinə yetirmələrinə yüksək dərəcədə zərurət yaranır. Bütün bunlar qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün proqram-məqsədli yanaşmanın tətbiqinin məqsədəuyğunluğunu şərtləndirir.

Postsosialist transformasiyaların həyata keçirildiyi bütün ölkələrdə bu proseslər məhz əsaslı islahatlar proqramlarının hazırlanması və reallaşdırılması vasitəsilə həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda postsosialist ölkələrdə əsaslı islahatlardan sonar ayrı-ayrı sosial-iqtisadi problemlərin həlli sahəsində, eləcə də konkret sahələrin inkişafı üzrə çoxsaylı dövlət proqramları hazırlanmış və həyata keçirilməyə başlanmışdır.

Qeyd edilən sahədə toplanılmış təcrübənin elmi təhlili və ümumiləşdirilməsi həm nəzəri və həm də, keçid iqtisadiyyatlı ölkələrdə məqsədli yanaşma əsasında dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi baxımından, mühüm praktiki əhəmiyyətə malikdir. Proqram-məqsədli idarəetmə dövlət idarəçiliyi prosesində məsələlərin həllinə proqram-məqsədli yanaşmanın tətbiqi ilə reallaşdırılır. Geniş mənada proqram-məqsədli yanaşma iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin metodlarından biri kimi çıxış edir. Bu metod xüsusi əhəmiyyətliyi ilə seçilən, digər metodlarla həlli çətin olan, sahələrin qovuşuğunda yaranan və bütün bunlarla əlaqədar olaraq özəl yanaşma tələb edən konkret problemlərin həllində istifadə edilir.

Keçid iqtisadiyyatında proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi problemləri elmi araşdırmalara məruz qalmamışdır, başqa sözlə sahələrin innovasiya problemlərinin həllinə nə namizədlik, nə də doktorluq dissertasiya işi həsr olunmamışdır. Bu baxımdan M.A.Məmmədovun təqdim etdiyi doktorluq dissertasiya işi Azərbaycan iqtisadiyyatının ən aktual problemlərindən birinin həllinə həsr edilmişdir. Konkret sahələrin mövcud olan problemlərinin həlli yollarını tədqiq edərkən müəllif həmin sahənin idarəetmə və istehsal xüsusiyyətlərinin yerli və dünya təcrübəsini dərinlən öyrənərək iqtisadi araşdırmaları təhlilin müxtəlif metodlarından istifadə etməklə həyata keçirmişdir. Keçid iqtisadiyyatı proqram məqsədli idarəetmənin səmərəli tətbiqi ilə bağlı məqamları və prosesləri əhatə etdiyindən kompleks tədbirlərin sahələrdə düzgün təşkili mühüm elmi və iqtisadi əhəmiyyət kəsb edir. İddiaçı bu problemlərin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlmişdir.

Dissertasiya işi girişdən, beş fəsildən, nəticə, əlavələrdən və 159 adda ədəbiyyat siyahısından ibarət olmaqla 313 səhifədə yerinə yetirilmişdir. İşdə 45 cədvəl, 5 sxem və 58 şəkildən istifadə edilmişdir.

Girişdə mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, tədqiqatın məqsədi və vəzifələri, metodu və metodologiyası, dissertasiyanın elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti öz əksini tapmışdır.

"Proqram-məqsədli yanaşmanın iqtisadiyyatın idarə edilməsi sistemində yeri və rolu" adlanan birinci fəsildə müəllif proqram məqsədli idarəetmənin mahiyyəti və funksiyalarını, onların təsnifatını və hazırlanmasının nəzəri – metodoloji aspektlərini müxtəlif dünya ədəbiyyatlarına və materiallarına istinad etməklə, eləcə də yerli mütəxəssislərin rolu qeyd olunmaqla şərh etmişdir. İddiaçı qeyd edir ki, iqtisadiyyatın bütün sahələrinin prioritet istiqamətləri üzrə Dövlət Proqram və Layihələrinin hazırlanmasında və həyata keçirilməsinin idarə edilməsində müvafiq proseslərə ardıcıl və tələb olunan səviyyədə əməl etməklə, proqramlarda nəzərdə tutulan tədbirlərin səmərəli icra olunması təmin oluna bilər.

İddiaçı müasir iqtisadiyyatda proqram-məqsədli metodların geniş istifadəsini onun praktiki olaraq istənilən iqtisadi şəraitdə tətbiq oluna bilməsini elmi dəlillərlə əsaslandırır və qeyd edir ki, həmin metod istər keçmiş sosialist təsərrüfatçılığı şəraitində, istərsə də bazar iqtisadiyyatlı ölkələrdə müvəffəqiyyətlə tətbiq oluna bilər.

Çünki proqram məqsədli metodologiyanın tətbiqinə əsaslanan yanaşma ilə, proqram əsasında istənilən sosial-iqtisadi mühitdə problemin əlverişli qaydada həlli mümkün olur. Elmi araşdırmalarında iddiaçı doğru olaraq nəzərə alır ki, proqram-məqsədli metodların geniş istifadə edilməsində Proqram-məqsədli strukturu layihənin idarəetmə sistemində həm elmi və həm də praktiki cəhətdən xüsusi maraq kəsb edir. İqtisadi proqramlaşdırmanın mahiyyətinə aydınlıq gətirən iddiaçı idarəetmə sistemində onun yerini müəyyən edən cəhətlərə diqqət yetirilməsini vacib sayır və planı dövlət tərəfindən müəyyən edilən direktiv göstərici kimi deyil, iqtisadiyyatın gələcək vəziyyətinin obrazı, modeli və həmin vəziyyətə nail olunmasına aparan fəaliyyət üsulu kimi şərh edir. Belə yanaşmada proqrama aid olub, lakin plana aid olmayan ayrıca bir əlamətin mövcudluğunun olmamağı aydın şəkildə şərh edilir.

Dissertasiya işində məqsəd və vəzifələr dövlət iqtisadi proqramlaşdırılması ilə bağlı məsələlərin sistemli araşdırılması olduğu üçün həmin proqramların təsnifatına kompleksli yanaşılma məqsəduyğun hesab edilir. Bununla əlaqədar, dissertasiyada ilk növbədə

bütün əsas meyarlar üzrə məqsədli dövlət proqramlarını ayrılan qrupların tərkibi və onların hər birinin məzmunu ətraflı araşdırılır və Proqramın məqsədlərinin bir-birinə zidd olmamağı, proqram çərçivəsində bir neçə məqsədin birgə həyata keçirilməsinə təminat yaradan vasitələrin formalaşdırılması, Dövlət proqramlarının məqsədləri ilə onların reallaşdırılması vasitələri arasında əlaqələrin xarakterinin izahına iqtisadi siyasətin məqsədləri və alətləri arasında əlaqəyə dair müəyyən edilmiş qaydaya uyğun yanaşma elmi dəlillərlə əsaslandırılır.

İddiaçı bu fəsildə proqram-məqsədli idarəetmənin metodologiyasında dövlət proqramlarının məqsədlərinin müəyyən edilməsinin əsaslarının hazırlanması meyarlarını müəyyən etmişdir. Əslində məqsədli dövlət proqramları vasitəsilə real surətdə prioritet olan, təxirəsalınmaz xarakter daşıyan, eyni zamanda reallaşdırılması üçün resurs mənbələrinə malik olan məhdud dairəli problemlərin həlli təmin edilməlidir. Məsələyə belə yanaşarkən iddiaçı həm də nəzərə alır ki, cəmiyyətin malik olduğu real resursların istifadəsi baxımından proqramlar üzrə problemlərin həlli həmin proqramlarla əhatə olunmayan digər məsələlərin həlli ilə səmərəli əlaqələndirilməlidir. Eləcə də risklərin idarə edilməsində layihələrin icra edilməsi proseslərində hadisələrə və risklərin dəyişməsinə göstərilən münasibətləri idarə etməyin vacibliyi dissertasiyada verilmişdir.

Tədqiqat işində M.Məmmədov göstərir ki, Azərbaycanda proqram məqsədli idarəetmə digər ölkələrin iqtisadi təkamül strategiyasının formalaşmasından xeyli fərqlidir. Ona görə də iddiaçı dissertasiyada məqsədli dövlət proqramlarının təsnifatı və s. üzrə cədvəllər tərtib edir və belə qənaətə gəlir ki, seçilmiş meyarlar idarəetmənin ən uğurlu sahələrindən biri olmaqla neftli ölkələrə qarşı yönəldilmiş gizlin mübarizənin qarşısına sədd çəkir və milli maraqları özündə əks etdirir.

İddiaçı dissertasiyada ölkəmizin iqtisadi inkişafında strateji istiqamətləri müəyyən edərkən ənənəvi yanaşmaları doğru olaraq rədd edir. M.Məmmədov təklif edir ki, qeyri müəyyən bazar iqtisadiyyatı şəraitində hadisələri proqnozlaşdırmağa, iqtisadi göstəriciləri müəyyən etməyə cəhd etmək o qədər də əhəmiyyətli ola bilməz.

Çünki bütün amillərin təsir dərəcəsini müəyyənləşdirmək qeyri mümkündür. M.A.Məmmədov ilk dəfə olaraq qeyri-müəyyən şəraitdə hadisəni proqnozlaşdırmaqla vəziyyətdən çıxış yollarını aramaqla kifayətlənmir, iqtisadi inkişafda global iqtisadi böhranlar baş verərkən, yəni proqnozlaşdırılmayan arzuolunmaz hadisələr zühur edərkən səmərəli qərar qəbul etməyin yollarını müəyyən edən üsullar təklif etmişdir.

Bu iddiaçının böyük uğurudur. Fikrimizcə, digər ölkələrdə də bu cür yanaşmalar dərin tədqiqat obyektlərinə çevrilmədən qəbul oluna bilər.

İkinci fəsil “Sistem transformasiyalarının həyata keçirilməsində proqram-məqsədli yanaşmadan istifadə» adlanır. Müəllif iqtisadi araşdırmalarının nəticəsi olaraq qeyd edir ki, mərkəzləşdirilmiş planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid geniş miqyaslı sistem dəyişikliklərini əhatə edir. Həmin dəyişikliklər əslində mövcud iqtisadi sistemin yeni iqtisadi sistema transformasiya olunmasını nəzərdə tutur.

Bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı transformasiya proseslərini, onların xarakterini müəyyən edən özəl xüsusiyyətlərə aid bir çox elmi işləri öyrənən iddiaçı müəyyən etmişdir: yeni iqtisadi proseslər mahiyyəti etibarilə əsaslı dəyişiklikləri əhatə edirlər; sistem dəyişiklikləri kompleksli səciyyəyə malikdir; transformasiya prosesləri bütün istiqamətlər üzrə konkret məqsədlərə yönəlmiş olur; transformasiya prosesləri özünün mahiyyəti etibarilə sistemyaradıcı fəaliyyət olmaqla, uzunmüddətli xarakter daşıyır və s.

Müəllif bu fəsildə şərh edir ki, keçid iqtisadiyyatı şəraitində dövlətin rolu (onun yerinə yetirdiyi funksiyalar müəyyən qədər dəyişilmiş olsa da) əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlir. Planlı iqtisadiyyat şəraitində dövlət iqtisadiyyatla bağlı bütün məsələlərin həlli ilə məşğul olmalı idisə, keçid dövründə o, fəal surətdə yeni iqtisadi sistemin formalaşdırılmasını təmin etməlidir.

İddiaçı dövlətin rolunu ona görə bir daha zəruri hesab edir ki, keçid iqtisadiyyatı şəraitində dövlət dərin, əsaslı yeniləşmələr həyata keçirir. Bu dəyişikliklər özünün nəticələri etibarilə inqilabi xarakter daşıyırlar. Bununla belə, onlar mahiyyətlərinə görə islahatlardan ibarət olurlar. Həmin islahatların gedişində demək olar ki, eyni zaman çərçivəsində mülkiyyət münasibətlərində köklü dəyişiklikləri həyata keçirmək və müvafiq institusional dəyişikliklər aparmaq, iqtisadiyyatın strukturunu dəyişdirmək, makroiqtisadi stabilləşmə vəzifələrini həll etmək və həm də ölkənin siyasi quruluşunu dəyişdirmək lazım gəlmişdir. Həmin şərait əslində üç böhranın uzlaşması ilə səciyyələnirdi: 1) İnflyasiya böhranı. 2) Tədiyyə böhranı. 3) Sistem böhranı. Bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə dövlətin yeni sistemin təşəkkülü ilə əlaqədar zəruri sahələrdə səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi həm transformasiya prosesləri ilə bağlı itkilərin aşağı salınması, həm də həmin proseslərin sürətləndirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Keçid proseslərinin reallaşdırılmasında dövlətin fəaliyyətində tətbiq olunan vasitələr arasında isə dövlət məqsədli proqramları mühüm yer tutur. Göstərilən cəhətləri

dərin təhlil edən belə qənaətə gəlir ki, bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı system dəyişikliklərinin məqsədli proqramlar vasitəsilə reallaşdırılmasının məqsəduyğunluğunu şərtləndirməlidir.

M.Məmmədov qeyd edir ki, real praktikada bütün hallarda islahatlar çərçivəsində həyata keçirilən dəyişikliklər üçün məqsədli proqramlar mexanizmi tətbiq edilməmişdir. Sistem transformasiyalarının geniş əhatəliliyi ilə əlaqədar proqramların həmin prosesin mühüm istiqamətləri üzrə hazırlanmasına zərurət yaratdığından keçid iqtisadiyyatında dövlət proqramlaşdırılmasının tətbiqi istiqamətləri, bazar iqtisadiyyatına keçidlə bağlı həyata keçirilən sistem transformasiyalarının reallaşdırılması baxımından özəlləşdirmə proqramlarının bir neçə cəhəti ikinci fəsildə kifayət qədər əsaslandırılmışdır.

İddiaçı dissertasiya işində mərhələlər üzrə də sosial-iqtisadi inkişafın və iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafı üzrə məqsədli proqramların hazırlanmasını əhatə etmişdir.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, göstərilən proseslər öz növbəsində proqram-məqsədli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi sahəsində yeni vəzifələr doğurmuşdur. Birinci növbədə dövlət proqramlarının hazırlanmasının ümumi əsası kimi müvafiq sahələrdə proqnozların hazırlanmasına tələblər yüksəlmişdir. Proqnozlaşdırmanın əhatə dairəsinin genişləndirilməsi ilə yanaşı, onun qanunvericilik əsaslarının formalaşdırılmasına proqnozların hazırlanması metodologiyasının da təkmilləşdirilməsinə ehtiyac yaranmışdır.

Dissertasiyanın "Postsosialist keçid dövründə iqtisadi inkişafın proqram- məqsədli idarəedilməsi: təcrübə və problemlər" adlanan üçüncü fəslində iddiaçı keçid dövründə əsas islahatların səmərəli həyata keçirilməsi nəticəsində iqtisadiyyatın inkişafı sahəsində əlverişli imkanları araşdırır. Bu imkanların reallaşdırılmasında əsas vasitələrdən biri kimi proqram-məqsədli idarəetmənin tətbiqinə xüsusi diqqət yetirilir. M.Məmmədov qeyd edir ki, bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının və onun başlıca sahələrinin inkişafı ilə bağlı məsələləri əhatə etməsi baxımından Azərbaycan respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Dövlət Proqramları mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Dissertasiya işində bu proqramların geniş təhlili verilmiş, ölkədə həyata keçirilən genişmiqyaslı iqtisadi islahatlar, iri enerji layihələrin inkişafın təmin edən uzunmüddətli dövlət proqramları və layihələrin uğurla icra edilməsi bu inkişafı daha da sürətləndirməsi qeyd olunmuşdur.

Məqsədə çatmaq üçün iddiaçı keyfiyyəti idarə etmək yox, idarəetmədə keyfiyyəti yüksəltməyi vacib sayır. Qeyd edilən

problemlərin həlli üçün sənayenin inkişafı üzrə dövlətin siyasəti aşağıdakıları istiqamətlərə yönəldilməlidir: - hüquqi islahatların dərinləşdirilməsi.

- sənayenin struktur siyasətinin və islahatlarının aparılması, prioritet sahələrin dəstəklənməsi;

- ixracın dəstəklənməsi, daxili bazarın qorunması;

- sənayenin inkişafı məqsədilə qəbul edilən bütün proqram və konsepsiyalarda yüksək texnoloji və elmtutumlu istehsal sahələrinin inkişafına üstünlük verilməsi; regionların inkişafının təmin edilməsi məqsədilə regionlarda sənayenin inkişafı üzrə xüsusi proqramların hazırlanması;

- ali texniki və peşə-texniki təhsilə diqqətin artırılması, mövcud elmi-texniki və kadr potensialının gücləndirilməsi, təhsil sistemində sənayenin tələblərinin və təkliflərinin tətbiq edilməsi, ixtisaslı kadrların hazırlanmasına diqqətin artırılması;

- müəssisələrin texniki-texnoloji cəhətdən yenidən qurulması, müasir idarəetmə metodlarının tətbiqi və marketinq xidmətlərinin təşkili;

- sənaye müəssisələrində institutsional islahatların aparılmasının dəstəklənməsi və s.

Dövlət Proqramında Azərbaycan sənayesinin inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsinin əsası kimi ölkədəki xammal ehtiyatlarının vəziyyəti, mövcud sənaye potensialı, respublika əhalisinin və iqtisadiyyatın sahələrinin xalq istehsalı mallarına və sənaye məhsuluna olan tələbatının təminat səviyyəsi və təminatın strukturu, həmin məhsulların idxal göstəriciləri, regional və dünya bazarında rəqabətə davamlı məhsul istehsalının təmin edilməsi şərti qəbul edilmişdir. Struktur probleminin həllinin tarazlı inkişafa nail olunmasında rolu böyük olduğu nəzərə alınaraq dövlət tərəfindən bu istiqamətdə aparılan işlərin sürətləndirilməsi və məqsədyönlü xarakter daşması nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə dövlət tənzimləmə sistemində prinsipial xarakterli dəyişikliklərin edilməsi və elə bir konsepsiya qurulması planlaşdırılır ki, ölkədə daxili bazarın sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbatının ödənilməsi və eyni məhsullarla dünya iqtisadi sistemində inteqrasiya olunması təmin edilsin. Bu məqsədlə proqramda ilkin mərhələdə texniki cəhətdən mürəkkəb olmayan istehsalların (yüngül, yeyinti sənayesi), sonra isə kapital və material tutumlu sahələrin (metallurgiya, maşınqayırma, kimya sənayesi), daha sonra isə yüksək texnologiyalar əsasında məhsul istehsal edən elmtutumlu sahələrin

inkişafına nail olunması nəzərdə tutulur və bu məqsəd üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi elmi cəhətdən əsaslandırılır.

İddiaçı qeyd edir ki, indiki mərhələdə daxili bazarın tələbatından, ölkədaxili istehsalçıların maraqlarından, əhalinin alıcılıq qabiliyyətindən, rəqabət mühitinin yaradılmasından, inhisarçılığın ləğv edilməsindən asılı olaraq xarici ticarətin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi gücləndirilməlidir. İdxal kvotaları bu amillərdən asılı olaraq müəyyən edilməlidir. Xarici ticarətə təkcə valyuta vəsaiti qazanmaq mənbəyi kimi baxılmamalıdır, ona dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyi baxımından yanaşılmalıdır. İddiaçı yeni iqtisadi əlaqələr sistemində bu məqsədə çatmaq üçün keyfiyyəti idarə etmək yox, idarəetmədə keyfiyyəti yüksəltməyi ilk növbədə daha çox vacib sayır və hesab edir ki, bütün bunlar isə son nəticədə iqtisadiyyatın sənaye sektorunun inkişafı ilə bağlı böyük həcmli tikinti işlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur və Dövlət Proqramları çərçivəsində investisiya qoyuluşları və tikinti-quraşdırma işləri üzrə tədbirlərin reallaşdırılması mexanizmini müəyyən edir.

"İqtisadiyyatın inkişafı üzrə məqsədli proqramların əsaslandırılması şərtləri və üsulları" adlanan dördüncü fəsildə məqsədli proqramlarda iqtisadi səmərəlilik göstəricilərinin qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin optimal variantları şərh olunur.

Ölkəmizdə əsaslı islahatların həyata keçirilməsi nəticəsində bazar təsərrüfatçılığı sisteminin təşəkkül tapması məqsədli dövlət proqramları çərçivəsində iqtisadi səmərəlilik göstəricilərinə diqqətin artırılması tələb olunur. Həmin göstəricilərin zəruri səviyyəsinin təmin edilməsi iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrində və müəssisələrdə məhsul istehsalının rəqabət qabiliyyətliliyinin təmin edilməsinin başlıca şərtləri sırasına daxildir.

Qeyd edilənlərlə əlaqədar olaraq hazırkı şəraitdə müxtəlif sahələr üzrə hazırlanan məqsədli dövlət proqramlarında məhsul istehsalının və xidmətlər göstərilməsinin iqtisadi səmərəliliyini səciyyələndirən göstəricilərin əsaslandırılması məsələləri xüsusi aktualıq kəsb edir. Eyni zamanda həmin məsələlərin həlli zamanı müxtəlif göstəricilərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsi ilə bağlı cəhətlərə ayrıca diqqət yetirilmişdir.

Nəzərdə tutulan bu və ya digər tədbirlərin reallaşması üçün müəssisə və sahələrin maddi maraq mexanizminin təkmilləşdirilməsi vacibdir. Ümumrespublika üzrə təbii xammallardan kompleks istifadə məsələsinin səmərəli həlli üçün zəruri ehtiyatların ayrılması ilə yanaşı onların qiymətləri optimal tənzimlənməlidir. Ona görə də müəllif tərəfindən məqsədli proqramlarda iqtisadi səmərəlilik göstəriciləri qarşılıqlı şəkildə

düzgün olaraq verilmişdir. Dissertasiya işində hər bir sahənin genişləndirilməsinin prioritetləri digər sənaye sahələrinin inkişaf strategiyaları nəzərə alınmaqla işlənilmişdir. Dissertasiyanın beşinci fəslə "Məqsədli dövlət proqramlarının həyata keçirilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi" adlanır. Bu fəsildə aparılmış tədqiqat işlərinin yekunu olaraq tikinti proqramlarının həyata keçirilməsinin institusional mexanizmlərinin formalaşması xüsusiyyətləri əsaslandırılır. Proqnoz göstəriciləri təklif edilən layihələrə müvafiq olaraq imitasiya modellərinə əsasən müəyyən edilir və Dövlət Proqramları çərçivəsində inşaat tədbirlərinin vaxta qənaət amili əsasında reallaşdırılması perspektivləri müəyyənləşdirilir. Bu sxemə daxil ola biləcək bütün görülən tikinti işləri mövcud siyasi və coğrafi durumda Azərbaycanın siyasi, iqtisadi və enerji müstəqilliyinin itirilməməsinə xidmət edir. Belə ki, proqramların reallaşdırılması ardıcılığının optimallaşdırılması iddiaçı tərəfindən tədqiqatın nəticəsi olaraq "optimallaşdırılır".

Dissertasiya işi tədqiqatın bütün fəsilərini əhatə edən və əsas müddəalarını ümumiləşdirən yığcam nəticə və əlavələrlə tamamlanır: Ümumiyyətlə, dissertasiya və avtoreferatla tanışlıq göstərir ki, müəllif işdə elmi və praktiki əhəmiyyəti olan çoxsaylı nəticələr əldə etmişdir. Dissertasiyadan aydın görünür ki, müəllifin aldığı nəticələr, irəli sürdüyü təkliflər sərbəst tədqiqat işidir. Bununla yanaşı, fikrimizcə, dissertasiya işində bir sıra çatışmazlıqlar da vardır.

1. Sistem transformasiyalarının reallaşdırılması baxımından I və II özəlləşdirmə proqramlarının bir neçə vacib cəhətləri tədqiq olunsun da bu proqramlarda nəzərdə tutulan tədbirlərin icra səviyyəsinin ətraflı təhlili aparılmamışdır.

Əvvəla qeyd etmək istəyirəm ki, özəlləşdirmə proqramları sadəcə dövlət əmlakının qeyri-dövlət subyektlərinə satılması və xüsusi mülkiyyətə sahib olan təbəqənin formalaşdırılması vasitələrinin biri kimi deyil, bütövlükdə bazar təsərrüfatçılığı sisteminin yaradılmasına yönəldilmiş kompleksli tədbir olaraq nəzərdə tutulmuşdur. Eyni zamanda məsələnin bu tərəfinə sistem dəyişikliklərinin gedişində diqqət daim artırılmışdır.

Dissertasiyada biz qeyd edilən cəhətin özəlləşdirmənin «Azərbaycan Respublikasında 1995-1998-ci illərdə dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsinin Dövlət Proqramı», «Azərbaycan Respublikasında dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinin II Dövlət Proqramı çərçivələrində müəyyən edilmiş məqsədlərini müqayisə edərkən onun özünü büruzə verdiyini ətraflı şərh etmiş və hər iki proqramda nəzərdə tutulan

tədbirlərin deyil, onların məqsədlərinin ətraflı araşdırmasını aparıb təkliflər vermişik. Burada əsas məqsəd islahat və inkişaf xarakterli istiqamətlərin müqayisəli təhlili əsasında proqramların dövlət əmlakının özəlləşdirmə səviyyəsinin müəyyən edilməsi olub və bunun əsasda işdə xüsusi cədvəl hazırlanmışdır. Xüsusi olaraq qeyd edilmişdir ki, II Dövlət Proqramında inkişafa yönəlik özünü aydın şəkildə göstərmişdir.

2. Azərbaycanda sahibkarlığa kömək izra Dövlət Proqramlarında institusional quruculuq məsələlərini əhatə etdiyini nəzərə alaraq onu iqtisadiyyatın inkişaf amilində rolunun ətraflı araşdırılması maraqlı olardı.

Bu proqramlarda nəzərdə tutulan istiqamətlər üzrə sahibkarlığın inkişafı üzrə dövlət proqramlarında geniş tədbirlər sistemi müəyyən edilmiş və reallaşdırılmışdır.

Bunların nəticəsində özəl sahibkarlıq institutunun təşəkkülü və xüsusi sektorun ölkə iqtisadiyyatında önəmli mövqelərə yiyələnməsi təmin edilmişdir. Sahibkarlığa dövlət köməyi barədə qəbul edilmiş dövlət proqramları əsas etibarilə institusional quruculuq məsələlərini əhatə etmişdir. Eyni zamanda həmin proqramlarda, xüsusilə, "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa Dövlət Köməyi Proqramı"nda (1997-2000-ci illər) inkişafa yönəlik ünsürlər də özünə yer almışdır. Bunlara kiçik və orta sahibkarlar üçün texnoloji inkubatorların yaradılmasına, dövlət investisiya proqramları ilə əməkdaşlığın qurulmasına, xarici tərəfdaşlarla əlaqələrin yaradılmasına dövlət tərəfindən kömək göstərilməsinə dair tədbirlərin proqrama daxil edilməsini aid etmək olar.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, qəbul edilmiş ilk iki proqramın bütövlükdə kiçik və orta sahibkarlığa sahibkarlığa dövlət köməyi üzrə dövlət proqramında inkişaf amili əhəmiyyətli mövqeyə malik olmamışdır. Həmin amil sahibkarlıq üzrə qəbul olunmuş növbəti proqramda - "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı"nda (2002-2005-ci illər) ön mövqeyə çıxarılmışdır. Bu Proqramda sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi, kiçik və orta sahibkarlığın insan resursunun inkişafı, texniki, maliyyə köməyi mexanizmlərinin dərinləşdirilməsi, sahibkarlığın hüquqi təminatının gücləndirilməsi və regionlarda sahibkarlığın inkişafına əlverişli şəraitin yaradılması əsasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının təmin edilməsi məqsədi müəyyən edilmişdir. Bu isə qeyd olunan proqramların ölkə iqtisadiyyatının inkişafında zəruri amil kimi qeyd olunmalıdır.

3. Postsosialist dövründə ölkəmizin iqtisadiyyatının konkret istiqamətlər üzrə məqsədli-kompleks proqramların hazırlanması və onun aidiyyəti sahələrin inkişafındakı rolunda qazanılmış təcrübədən müasir mərhələdə dövlət proqramının hazırlanmasında istifadə edilməsi məqsədamüvafiq olardı.

Bununla əlaqədar bildirmək istəyirəm ki, ölkəmizdə ilk Dövlət Proqramının yeni Dövlət əmlakının özəlləşdirilməsinə istiqamətləndirilmiş I və II Dövlət Proqramlarının formalaşdırılması prosesində bazar iqtisadiyyatlı ölkələrin təcrübəsi ətraflı araşdırılmış və onun əsasında qeyd olunan proqramların islahat xarakterini nəzərə alaraq proqramların hazırlanmasında bu təcrübədən yararlanmışdır. Eyni zamanda qeyd etmək istəyirəm ki, tədqiqat işində biz Dövlət Proqramlarının hazırlanmasının prinsiplial sxemini hazırlayıb aidiyyəti təşkilatlara təqdim etmişik.

4. Dövlət Proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərin maliyyələşdirilməsi mexanizmi dissertasiyada kifayət dərəcədə tədqiq edilmiş, ancaq sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar olan tədbirlərin özəl sektorlar və qeyri-dövlət qurumları tərəfindən maliyyələşdirilməsi işdə ətraflı tədqiq olunması bu sahədə maraqlı təkliflərin hazırlanmasına imkan verərdi.

Dissertasiya işində proqram-məqsədli idarəetmənin praktiki tətbiqinin zəruriliyini əsaslandırmaq məqsədi ilə, ölkəmizin iqtisadiyyatının inkişafında müstəsna əhəmiyyəti olan "Azərbaycan Respublikasında yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı (2005-2015-ci illər) Dövlət Proqramı"nda nəzərdə tutulan 69 tədbirin sahələr və istiqamətlər üzrə struktur quruluşu tərtib edilmiş və bu strukturda istiqamətlər üzrə konkret tədbirlərin maliyyələşdirilməsi vəziyyəti ətraflı təhlil edilmişdir. Eyni zamanda Sizə bildirmək istəyirəm ki, yanacaq-enerji kompleksinin inkişafına yönəldilmiş bu tədbirlərin bir qisminin maliyyələşdirilməsi məqsədilə keçirilən tenderlərdə həm respublikanın və həm də xarici ölkələrin özəl qurumlarda iştirak etmişdir. Buna misal olaraq "Elektrik Enerjinin Ötürülməsi 2" Reabilitasiya Proqramına uyğun olaraq Yaşma yarımstansiyasının Almaniyanın KFW bankı tərəfindən maliyyələşdirilməsinin vəziyyətinin təhlilinin işdə aparılmasını göstərmək olar.

5. Dissertasiyada ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrini əhatə edən dövlət proqramları üzrə aparılan tədqiqatlar əsasında hazırlanmış metodika və təkliflərin aidiyyəti universitetlərin magistr pilləsində tədris edilməsi üçün təklif olunması mütəxəssis hazırlığında əhəmiyyətli rola malik ola bilər.

Qeyd olunan məslə ilə əlaqədar bildirmək istəyirəm ki, dövlət proq-

ramının hazırlanması və həyata keçirilməsi ilə əlaqədar aparılan tədqiqatlar nəticəsində əldə edilmiş təcrübə verilmiş təkliflər hələlik Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində "Mühəndis iqtisadiyyatı və idarəetmə" istiqamətində "Menecment", "Marküting" və "Tikintinin iqtisadiyyatı və idarəedilməsi" ixtisaslarında magistr və bakalavr hazırlıq pilləsində istifadə edilmək üçün təklif olunmuş və hal-hazırda tədris planında qeyd olunan ixtisaslar üzrə nəzərdə tutulan "İqtisadiyyatın Dövlət tənzimlənməsi", "Tikintinin iqtisadiyyatı", "Menecmentin əsasları" və s. fənlərin tədrisində və kurs işləri və diplom layihələrinin hazırlanmasında istifadə edilir. Təbii ki, bu istiqamətdə işlərin genişləndirilməsi daha məqsədəuyğun olardı.

Ancaq qeyd edilən iradlar dissertasiya işinin elmi və praktiki əhəmiyyətini azaltmır. O, AAK-nın Əsasnaməsinin tələblərinə uyğun şəkildə yerinə yetirilmiş, 08.00.05 - "Xalq təsərrüfatının iqtisadiyyatı və idarə edilməsi (tikinti)" ixtisasına uyğundur. Onun müəllifi Məmmədov Məhəbbət Aşır oğlu iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa layiqdir və buna görə də işin Dissertasiya Şurasında müdafiə edilməsini məqsədə uyğun hesab edirəm.

А.А.Казимагомедов
Д.э.н., профессор
Московского государственного университета
экономики, статистики и информатики

Переход бывших социалистических стран к рыночной экономике повысил как теоретический, так и практический интерес к роли и функциям государства в новых условиях. Государство в условиях перехода к рыночной экономике занимается реализацией различных, но и вместе с тем дополняющих друг друга задач, таких, как формирование новой хозяйственной системы, обеспечение макроэкономической стабильности и развитие экономики.

Практический опыт государств и реальные показатели доказали ошибочность представлений о необходимости снижении роли государства в связи с формированием рыночного механизма в экономике. Создание правовой базы для экономических преобразований, либерализация экономики, разгосударствление, реформирование структуры экономики государства и другие сложные процессы могут быть претворены в жизнь только лишь при активном участии государства.

В условиях переходной экономики государство выполняет сложные задачи, которые носят комплексный характер. С другой стороны, возникает необходимость в соблюдении определённой последовательности в становлении новой экономической системы и выполнении в конкретные сроки связанных с этим мероприятий.

Во всех бывших социалистических странах все эти процессы претворяются в жизнь на основе подготовки и реализации программ коренного реформирования. Одновременно с этим в данных государствах после коренных реформ для решения отдельных социально-экономических проблем и развития конкретных отраслей были подготовлены и претворяются в жизнь многочисленные государственные программы.

Научный анализ и обобщение имеющегося опыта в этой области имеет как теоретическую, так и важную практическую значимость для стран переходной экономикой с точкой зрения совершенствования механизма государственного регулирования на основе целевого подхода.

Целью исследовательской работы являются системный анализ концептуальных основ и практических аспектов программно-целевого подхода в переходной экономике и на этой основе эффективного применения программно-целевого управления подготовки комплекса предложений, направленных на совершенствование правил и механизмов по подготовке и претворению в жизнь целевых государственных программ.

Для достижения поставленной цели в диссертационной работе необходимо решение следующих задач: исследование места и роли программно-целевого подхода в системе управления экономикой; исследование направлений практического применения целевых государственных программ в переходной экономики; анализ особенностей механизма реализации строительных мероприятий в рамках целевых государственных программ; обоснование механизма системной взаимоувязки показателей экономической эффективности в целевых государственных программах; подготовка модели оптимального распределения ресурсов, предназначенных для претворения в жизнь целевых государственных программ в условиях переходной экономики; обоснование основных направлений и путей совершенствования механизма претворения в жизнь целевых государственных программ.

Научная новизна диссертационной работы заключается в следующем:

- определены особенности программно-целевого подхода к претворению в жизнь трансформаций в бывших социалистических стран;
- выделены этапы формирования программно-целевого управления в системе национальной экономики в переходном периоде и определены основные задачи в области совершенствования поэтапного государственного программирования;
- обоснована необходимость использования более совершенных методов прогнозирования, как общей основы подготовки государственных программ; по основе применение энтропического метода решены вопросы прогнозирования показателей отраслевого развития;
- поставлены и решены вопросы по оптимизации программ по стоимости и распределению ресурсов, предназначенных для претворения в жизнь государственных программ по различным

мероприятиям; результаты исследований создают условия для повышения результатов реализации государственных программ в условиях переходной экономики и улучшению показателей экономической эффективности;

- определены приоритетные направления совершенствования механизма претворения в жизнь государственных программ в условиях переходной экономики и подготовлены соответствующие предложения;

- поставлен вопрос оптимизации последовательности претворения в жизнь различных проектов в рамках государственных программ, проанализирован метод его решения.

Практическая значимость диссертационной работы определяется возможностями использования рекомендованных предложений в совершенствовании программно-целевого управления в условиях переходной экономики. Подготовленные автором предложения могут быть использованы при формировании правовой базы в области программно-целевого управления, разработки конкретных социально-экономических и отраслевых программ, совершенствовании составления и претворения в жизнь государственных программ и усилении государственного контроля за выполнением программ.

Диссертационная работа состоит из введения, пяти разделов, заключения, списка использованной литературы и приложений.

В диссертационной работе отмечается, что программно-целевое управление реализуется с применением программно-целевого подхода к решению вопросов процесса государственного управления. В широком изложении программно-целевой подход выступает как один из методов государственного регулирования.

В диссертационной работе рассмотрены особенности программно-целевого метода, как одного из форм системного подхода в управлении. Всё вышеизложенное даёт нам основание прийти к такому выводу, что диссертационная работа М.А.Мамедова по специальности 08.00.05 на тему «Проблемы совершенствования программно-целевого управления в переходной экономике» отвечает всем требованиям ВАК и его автор заслуживает учёной степени доктора экономических наук.

М.С.Бабаханов

*Проректор по учебной работе
института «Юждаг», профессор,
заслуженный экономист Республики Дагестан*

В переходный период фактор государственной деятельности обуславливает одновременно возможности и ограничения всех новшеств, проводимых в жизнь. Для обеспечения значимой роли государства создание правовых основ экономических нововведений, либерализация экономики, формирование рыночной инфраструктуры, осуществление процесса приватизации становятся условиями проведения в жизнь данных процессов. Перед государством стоят различные задачи, выполнение которых носит сложный и комплексный характер. Поэтому возникает необходимость поддержания определённой последовательности выполнения связанных с этим мероприятий в конкретный промежуток времени. Именно это говорит о целесообразности внедрения программно-целевого подхода для решения данных проблем, что и обосновывает актуальность данного исследования.

Во всех странах, прошедших путь постсоциалистической трансформации, эти процессы претворяются в жизнь с помощью реализации программ капитальных преобразований. В то же время, после проведения кардинальных преобразований в этих странах были подготовлены и реализованы многочисленные государственные программы по развитию конкретных отраслей, а также в области решения различных социально-экономических проблем.

В Азербайджанской Республике первыми Государственными Программами, направленными на проведение в жизнь системных преобразований были Программы по поддержке малого и среднего предпринимательства. Также была утверждена «Государственная Программа по социально-экономическому развитию топливно-энергетического комплекса (2005-2015гг.)», «Государственная Программа по развитию регионов (2004-2008гг.)», и «Государственная Программа по развитию промышленности (2007-2012гг.)».

В условиях рыночной трансформации большое значение приобретает исследование задач эффективного применения программно-целевого управления, составление и реализация

целевых государственных программ, разработка необходимых мер для решения проблем целевых программ по реализации в пространстве и времени. Анализу данных проблем посвящена данная диссертационная работа.

В работе впервые было проведено исследование и дана оценка необходимости реализации в рамках государственной программы процессов, связанных с изменениями в отношениях собственности. Также впервые всесторонне исследована ликвидация последствий экономического кризиса в переходный период.

Цель диссертационной работы заключается в исследовании практических аспектов и концептуальных основ программно-целевого подхода в постсоциалистической переходной экономике и на основе этого эффективного внедрения программно-целевого управления, разработке комплекса предложений, направленных на совершенствование механизмов, порядка разработки и осуществления целевых государственных программ.

Научная новизна диссертационного исследования состоит в том, что были выявлены факторы и условия превращения государственного целевого программирования в эффективное средство управления, его особенности в условиях постсоциалистической трансформации, выделены этапы его формирования в системе национальной экономики, дан комплексный анализ практики его внедрения для решения проблем развития различных отраслей в условиях переходной экономики, а также впервые были исследованы задачи по реализации строительных работ на основе экономии времени.

Практическая значимость диссертационной работы определяется возможностями применения выдвинутых предложений для совершенствования программно-целевого управления в условиях переходной экономики. Они могут быть использованы при разработке конкретных мер по формированию законодательной базы в области программно-целевого управления, подготовке социально-экономических и отраслевых программ, разработке и совершенствовании государственных программ, усилении государственного контроля за их реализацией.

Диссертационная работа состоит из введения, пяти глав, заключения, списка использованной литературы и приложений.

В 1-ой главе - «Роль и значение программно-целевого подхода в системе управления экономикой» - рассмотрены основные функции

и значение программно-целевого управления, классификация целевых государственных программ, а также методологические основы их разработки.

ВО II-ой главе – «Использование программно-целевого подхода при проведении системных трансформаций» - проанализирован характер системных преобразований в экономике и особенности программно-целевого подхода при их осуществлении, даны направления внедрения государственных программ в условиях переходной экономики.

В III-ей главе - «Программно-целевое управление экономическим развитием в период постсоциалистического перехода: практика и проблемы» - рассмотрена роль программно-целевого управления в развитии основных отраслей экономики, механизм реализации мер по инвестированию и строительно-монтажным работам в рамках Государственных программ.

В IV-ой главе – «Условия и методы обоснования целевых программ экономического развития» - говорится о повышении роли экономического прогнозирования в программно целевом управлении, об обосновании показателей развития долгосрочных программ, взаимосвязи показателей экономической эффективности целевых программ.

В V-ой главе - «Совершенствование механизма претворения в жизнь целевых программ» - рассмотрено формирование механизмов претворения в жизнь строительных программ, говорится о реализации в рамках Государственных Программ механизма строительных мероприятий по принципу экономии времени, а также оптимизации последовательности их реализации.

В заключении приводятся выводы и предложения по исследуемой проблеме.

Диссертационная работа «Проблемы совершенствования программно- целевого управления в переходной экономике» является результатом синтеза и глубокого анализа методов целевого управления по различным отраслям экономики, масштабов их применения, структуры и стадий претворения в жизнь в условиях переходной экономики.

Т.И.Мусаев

*Заведующий кафедрой “Экономических дисциплин»
Дагестанского государственного университета,
заслуженный экономист Республики Дагестан,
профессор*

В условиях рыночной трансформации глубокое исследование задачи эффективного применения программно-целевого управления, составление и реализация целевых государственных программ имеет важное научное и практическое значение.

В рецензируемой работе решается крупная народнохозяйственная проблема совершенствования программно-целевого управления в переходной экономике. Работа вносит крупный вклад в развитие азербайджанской экономической науки. В ней ставятся и решаются краеугольные проблемы формирования и совершенствования программно-целевого управления в переходной экономике, а конкретные предложения имеют большое практическое значение.

Структура работы обладает логическим единством. Диссертация состоит из введения, пяти глав, выводов и списка использованной литературы. Во введении обосновывается актуальность темы, определены цели, объект и предмет исследования, научная новизна и практическая значимость диссертации.

В диссертационной работе были исследованы теоретические и практические основы, необходимые при широком применении программно-целевых методов в государственном управлении, учитывая характеристику специфической структуры управления экономикой в странах с рыночной трансформацией.

В работе также были исследованы особенности программно-целевого метода, в тоже время признаки целевых программ, являющиеся способом реализации этого метода в управлении как в одной из форм системного подхода. Охват в диссертации в полной форме необходимых мер для решения проблем целевых программ в области решения поставленных задач по реализации деятельности по пространству и времени рассматривается как эффективный способ. В тоже время отмечается, что экономическое программирование, соответствуя общим положениям теории управления, с функциональной точки зрения должно характеризоваться в широком смысле как одна из форм планирования. В работе были разработаны принципиальные схемы государственных целевых программ и

принципиальная схема, характеризующая место экономического программирования в системе государственного управления, а также был проведен обширный анализ этих связей. Был изучен спектр охвата проблем целевыми программами, выявлены цели и механизмы их финансирования в странах с переходной экономикой, изучена основа и форма применения в стране этих программ и предложенный метод был принят некоторыми организациями для практического применения.

В работе автором была исследована и оценена необходимость реализации в рамках государственной программы процессов, связанных с изменениями в отношениях собственности. Было отмечено, что государственные программы подготовлены и претворены в жизнь как комплексные мероприятия, направленные на создание системы рыночного хозяйства. А это обеспечило формирование образования собственности в новой экономической системе при претворении в жизнь рыночной трансформации.

Следует отметить, что в работе автором было обширно исследовано устранение последствий кризисного процесса, возникшего в республике в переходный период и выход на линию динамического развития, направленного на развитие областей, межотраслевых комплексов, а также подготовку программ по развитию различных отраслей и практика претворения их в жизнь.

Это дало возможность автору подготовить практические предложения по государственному программированию в конкретных областях, усовершенствованию принципов претворения в жизнь этих предложений и систематизации факторов, влияющих на этот процесс. В диссертации были исследованы базирование государственных целевых программ на социально-экономические прогнозы, повышение роли прогнозирования в программно-целевом управлении и выявленным при этом аспектам было уделено особое внимание.

В работе также были разработаны конкретные направления усовершенствования реализации и подготовки программ для обеспечения эффективного применения программно-целевого управления. В тоже время в работе были определены свойства недостающие в правилах контроля при разработке, реализации и претворения в жизнь государственных программ и был предложен механизм его усовершенствования.

В диссертационной работе в рамках государственных программ

впервые были исследованы задачи по реализации строительных работ на основе экономии времени, а также было отмечено, этот фактор для претворения в жизнь в соответствии со сроком исполнения для каждого мероприятия, предусмотренного в программе, является одним из основных.

В программе были систематизированы и определены важные показатели для эффективного обеспечения своевременного исполнения предусмотренных мероприятий в области строительства. В этой области автором был изучен опыт некоторых стран и составлены методические рекомендации по подготовке строительных программ на основе экономии времени, учитывая факторы, характеризующие переходную экономику.

В диссертации автором было выделено обширное место исследованию задач оптимизации по ценности и ресурсному планированию программ. В диссертационной работе подход, ссылающийся на применение сетевых графических методов в подготовке целевых программ для решения указанных задач был признан более эффективным, и решение этих задач было рассмотрено в нескольких вариантах.

Эти и другие вопросы в диссертационной работе анализированы автором очень обстоятельно. Диссертационная работа является результатом синтеза и глубокого анализа подготовки метода целевого управления по областям экономики в период реализации систем трансформации, масштабов его применения, структуры и стадий претворения в жизнь.

Автор использовал обширную литературу, как отечественную, так и западную. Работа содержит много новых тезисов и концепций, значительная часть которых обоснована, а другие - намечают пути дальнейших исследований.

Опубликованные автором труды отражают проблемы, поднятые в рецензируемой диссертации. Автореферат отражает основные положения диссертационного исследования.

На основании вышеизложенного можно сделать вывод, что рецензируемая диссертационная работа соответствует требованиям, предъявляемым ВАК к диссертациям на соискание учёной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - «Экономика и управление народным хозяйством» (строительство), а её автор Мамедов Махаббат Ашыр оглы заслуживает присуждения учёной степени доктора экономических наук.

Məhəbbət müəllimə iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilmişdir

Bu günlərdə Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə universitetimizin “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının, Sənaye və Energetika Nazirliyi Dövlət və Beynəlxalq Proqramların icrasına nəzarət şöbəsinin müdiri Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədova iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilmişdir.

Universitetimizin kollektivi Məhəbbət müəllimi belə bir yüksək elmi dərəcə alması münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ona cansağlığı, uzun ömür, elm və təhsilimizin inkişafında yeni-yeni nailiyyətlər arzulayır.

1974-cü ildə indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının mühəndis-iqtisad fakültəsini bitirən Məhəbbət Məmmədov ilk əmək fəaliyyətinə Respublika Hesablama Mərkəzində başlamışdır. 1980-ci ildən 1992-ci ilin dekabrınadək isə Təhsil Nazirliyində bir sıra vəzi ələrdə, o cümlədən ali təhsil və elm idarəsinin rəis müavini vəzifəsində işləmişdir. Məhəbbət Məmmədov əsas iş yeri ilə yanaşı, 1977-ci ildən universitetimizdə də çalışmağa başlamış, 1992-ci ildə dosent, 1994-cü ildə “Xidmət sahələrinin iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasının müdiri vəzifəsinə seçilmişdir.

Məhəbbət müəllim 137 elmi əsərin, o cümlədən bir neçə dərslik və monoqrafiyanın müəllifidir. Onun elmi rəhbərliyi ilə ölkə iqtisadiyyatının bir sıra aparıcı sahələri üzrə 10 nəfər aspirant tədqiqat işi aparmış və müdafiə etmişdir.

Məhəbbət Məmmədov üçün bu gün həyatda ən böyük mükafat onun yetişdirdiyi mütəxəssislərdir. O, təlim-tərbiyə işini gözəl bilən müəllim, yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik kafedra müdürüdür. Onun Təhsil Nazirliyinin idarəetmə və iqtisadiyyat ixtisasları üzrə Təlim-metodik şuradakı, Azərbaycan Texniki Universiteti, Memarlıq və İnşaat Universitetinin Dissertasiya Şuralarındakı fəaliyyəti də təqdirəlayiqdir.

Məhəbbət müəllim Oslo, Paris, Ankara, Tehran, Minsk, Kiyev və digər şəhərlərdə keçirilən beynəlxalq konfranslarda da respublikamızı layiqincə təmsil etmişdir.

***"İnşaatçı kadrlar" qəzeti.
31 mart 2010-cu il***

ELMİ ƏSƏRLƏRİNİN BİBLİOQRAFIYASI

M.A.Məmmədovun rəhbərliyi ilə və bilavasitə iştirakı ilə nəşr olunan dərslik, dərs vəsaiti, metodik vəsait və monoqrafiyalar

“Методические рекомендации по анализу и формированию времясберегающих строительных программ”. Dərs vəsaiti /Издательство АзПИ, Баку, 86. – 27 səh.

“Экономика архитектурного проектирования строительства” Dərs vəsaiti / Издательство АзПИ, Баку-85. -128 səh.

“Социально-экономические проблемы ускорения научно-технического прогресса в капитальном строительстве” Dərs vəsaiti / Издательство АзПИ, Баку-89. – 103 səh.

“Mühəndis sistemlərinin iqtisadiyyatı” Dərs vəsaiti / AzMİU nəşriyyatı Bakı,1996. – 110 səh. Həmmüəllif: Babayev Q.H.

“Tikintinin iqtisadiyyatı və idarəedilməsi” dərslik / “Nurlan” nəşriyyatı, Bakı-2001. – 612 səh. Həmmüəlliflər: Q.Qeybullayev, T.Eyniyev

“Sənaye və yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf istiqamətlərinin təhlili” Tədris kitabı/Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Elm nəşriyyatı. Bakı-2011. - 220 səh. Həmmüəllif: R.Əliyev

“Sənaye və yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf istiqamətlərinin təhlili” Dərslik / Bakı, “Elm”, 2012. – 380 səh. Həmmüəlliflər: Ə.Əliyev, A.Abasova, C.İbrahimov

“Məqsədli dövlət proqramlarının hazırlanmasının metodoloji əsasları” Metodik vəsait /Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi Əsərlər Topplusu, Bakı, 2013. Həmmüəllif: N.Əliyev

“Dövlət proqramlarının hazırlanması və reallaşdırılması metodikası” “Metodikanın hazırlanması prinsipləri və əsas anlayışları” Metodik göstəriş / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı,2013. – 16 səh. Həmmüəllif: N.Əliyev

“Strateji menecment və iqtisadiyyatın idarə edilməsində proqramlaşdırma”. Metodik göstəriş / Nəşriyyat poliqrafiya mərkəzi. Bakı, 2013. – 28 səh.

“Tikinti menecmenti”. Dərslik / “Memar Nəşriyyat Poliqrafiya” MMC, Bakı, 2016. – 350 səh.

“Экономическое программирование”. Metodik vəsait / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 51 s. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, F.Ə.Məmmədova, L.Ə.Ələkbərova

“Strateji menecment”. Dərslik / AzMİU, Nəşriyyat Poliqrafiya Mərkəzi. Bakı, 2022. – 239 səh. Həmmüəlliflər: Ş.İ.Əlizadə, F.Ə.Məmmədova

M.A.Məmmədovun elmi rəhbərliyi və bilavasitə iştirakı ilə yerinə yetirilən elmi tədqiqat işləri

1980

Пути повышения эффективности капитальных вложений //Материалы научной конференции «IX и X» пятилетки важный этап в экономическом и социальном прогрессе советского Азербайджана за 60 лет. АЗИНХ-80. - 7 səh.

1984

Эффективность концентрации и специализации строительных организаций в АзССР // Тексты лекций по дисциплине «Планирование, организация и экономика в промышленном производстве» АЗИНХа. - 4 səh.

1986

Формирование времясбережения строительных программ //Известия АН Азерб. ССР, Серия экономика 86, №3. - 5 səh.

1991

Развитие вузовской науки и школ подготовки научно-педагогических кадров // Тематический сборник научных трудов.

«Проблемы развития народного образования» БДУ, 91. - 7 səh.
Həmmüəlliflər: K.P.Paşayev, İ.A.Mustafayev, İ.O.Dışın

1996

Продовольственный рынок Азербайджана Трудности развития // Azərnəşr. Bakı 1996-cı il. -2 səh.

İqtisadiyyatın bazar münasibətlərinə keçid şəraitində tikinti təşkilatının istehsalat proqramının formalaşmasına təsir edən bəzi amillər // Azərnəşr. Bakı 1996-cı il. - 3 səh.

İqtisadiyyatın bazar münasibətlərinə keçid şəraitində tikinti istehsalatının səmərəliliyinin proqnozlaşdırılması üzrə bəzi tövsiyələr // Azərnəşr. Bakı 1996-cı il. - 2 səh.

Хозрасчетная приоритетность объектов строительства // Азернешр. Баку 1996 г. - 3 səh.

Ölkəmizin iqtisadi əlaqələri onun sosial inkişafının təminatçısıdır // İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı (EKO). Yubiley elmi seminarı. Ankara. 1996-cı il. - 2 səh.

Прогнозирование времясберегающих строительных программ на плановый период в 2-3 года // Elmi əsərlər AzİMU № 2 Bakı, - 4 səh.

Анализ времясберегающего характера строительных программ // Elmi əsərlər AzİMU № 2 Bakı, - 6 səh.

Формирование времясберегающих программ // Elmi əsərlər AzİMU № 2, Bakı

О применении новейших строительных конструкций и экономии топливно-энергетических ресурсов// Elmi əsərlər. AzİMU № 2, Bakı

Современные подходы к организации маркетинга в капитальном строительстве// Elmi əsərlər AzİMU № 2, Bakı

1997

İnşaat xidmətləri bazarın formalaşması məsələləri// Elmi əsərlər AzİMU № 2. Bakı, 1997

1998

İnşaat bazarında struktur dəyişikliklərinin əsas meylləri // Elmi əsərlər AzİMU №2 Bakı-1998. -2 səh. Həmmüəllif: H.A.Xəliliov

Bazar münasibətlərinə keçid şəraitində tikintidə səhmdar cəmiyyətlərinin təşkilinin əsas istiqamətləri // Elmi əsərlər AzİMU № 2, Bakı, 1998. -5 səh.

Экономическая оценка фактора времени // Ученые записки АЗИСУ №1 Баку, 1998. – 7 səh.

Экономическая оценка разновременных затрат в новых условиях реформы // Ученые записки АЗИСУ № 1 Баку, 1998. – 8 səh.

Особенность расчетов эффективности новой техники в новых экономических условиях // Ученые записки АЗИСУ №1 Баку-1998. - 4 səh.

Экономическая эффективность применения новых строительных материалов и конструкций, зданий и сооружений нового типа // Ученые записки АЗИСУ № 1. Баку, 1998. – 3 səh.

Экономическая оценка срока службы конструкций // Ученые записки АЗИСУ № 1. Баку, 1998. -3 səh.

Yeni iqtisadi şəraitdə tikintidə mövcud vəziyyət və perspektivlər // Elmi əsərlər № 1. AzMİU, Bakı, 1998. – 5 səh. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev

Müasir şəraitdə tikinti məhsuluna qiymətlərin formalaşmasında smeta mənfəətinin təyin olunması // Elmi əsərlər №1 AzMİU, Bakı, 1998. – 5 səh. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, İ.A.Mehrabov

Müasir iqtisadi şəraitdə qarşılıqlı əvəzləşdirmə əsas ödəniş formasıdır // Elmi əsərlər № 1. AzMİU, Bakı, 1998. – 2 səh. Həmmüəllif: R.Ö.Hüseynov

2000

Организация международных банковских расчетов во внешнеэкономической деятельности // Баку. «ЕЛМ» 2000 г. – 6 səh.

Tikintidə dövlət və bələdiyyə idarəetmənin vəzifələri, yaxşılaşdırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, Elmi əsərlər № 1, 2. AzMİU. Bakı, 2000. – 6 səh. - Həmmüəlliflər: R.Ö.Hüseynov, V.M.Nəzərov

Kommunal xidmətlərinin inhisarsızlaşdırılması və kiçik sahibkarlığın formalaşması // Elmi əsərlər № 1, 2, AzMİU. Bakı, 2000. – 5 səh. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, R.Ö.Hüseynov

2002

Современное состояние нефтегазодобывающей промышленности и проблемы ее развития // Ученые записки АЗИСУ, Баку, 2002. - 3 səh. Həmmüəllif: H.Səfərov

Совершенствование нормирования расхода электроэнергии в нефтедобычи // Ученые записки АЗИСУ, Баку, 2002. – 2. Həmmüəllif: H.Səfərov

2005

İqtisadi dirçəlişimizin səbəbkarı // “Aydın fikir”. Bakı - 9 may 2005-ci il. – 2 səh.

2006

Azərbaycanda mənzil tikintisinin idarə edilməsinin əsas istiqamətləri // “Maliyyə və uçot”, 2006.- 6 səh. Həmmüəllif: A.Q.Novruzova

Sığorta işinin təşkili və onun maliyyə vəziyyətinə təsir edən amillər // AzMİU Elmi əsərlər. № 1, Bakı, 2006. - 3 səh. Həmmüəllif: B.H.Şirinov

Mənzil tikintisinin idarə edilməsi inkişafının parametrlərinin metodoloji əsası və mexanizmi // İqtisadiyyat və həyat jurnalı. № 9-10, Bakı, 2006. – 3 səh. Həmmüəllif: A.Q.Novruzova

2007

Respublikada sənayenin qeyri-neft sektorunun inkişaf prioritetləri və sənayenin inkişaf istiqamətləri // Milli iqtisadiyyatın problemləri 3-cü buraxılış, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu. Bakı, Elm, 2007. – 7 səh. Həmmüəllif: H.P.Məmmədov

Tikinti şirkətləri fəaliyyətinin marketing konsepsiyasının formalaşdırılmasının nəzəri və praktiki aspektləri // Milli iqtisadiyyatın problemləri 3-cü buraxılış, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, Elm - 2007. – 7 səh. Həmmüəllif: E.M.Yusifov

2008

Tikinti şirkətlərinin iqtisadi etibarlılığının qiymətləndirilməsi // AMEA-nın xəbərləri iqtisadiyyat elmi seriyası № 1, Bakı, 2008. – 11 səh. Həmmüəllif: E.M.Yusifov

Layihələrin – Proqramların idarə edilməsinin tarixi, metodları və prinsipləri // AMEA-nın xəbərləri iqtisadiyyat elmi seriyası № 2, Bakı, 2008. - 6 səh.

История, современное положение и развитие топливно-энергетического комплекса в Азербайджане // Нефть-Газ Oil, Москва, май-2008. - 4 səh.

Sürətli iqtisadi artım şəraitində Dövlət Proqramının reallaşdırılması mexanizminin təkmilləşdirilməsi // AMEA-nın xəbərləri iqtisadiyyat seriyası № 2. Bakı – 2008. - 12 səh. Həmmüəllif: H.A.Xəlilov

Tədbirlərin dəyərə görə optimallaşdırılması məsələlərinin tədqiqi. Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı və Təşkili İnstitutu elmi əsərlər, AMEA-nın xəbərləri iqtisadiyyat elmi seriyası №2, Bakı, 2008. - 9 səh.

Proqramda nəzərdə tutulan kompleks işlərin ehtiyatlarının planlaşdırılması mexanizmi. Milli iqtisadiyyatın problemləri 1-ci buraxılış, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, Elm-2008. - səh. 404-411, -7 səh.

İqtisadiyyatda sistem dəyişikliklərinin xarakteri və onların həyata keçirilməsində proqram-məqsədli yanaşmanın xüsusiyyətləri. “İqtisadiyyat və həyat” jurnalı. № 11, Bakı, 2008. - 6 səh.

Dövlət Proqramları çərçivəsində inşaat fəaliyyətinin vaxta qənaət amili əsasında razılaşdırılma mexanizmi // V Beynəlxalq Simpozium “Fövqəladə hallarda təhlükəsizliyin idarə olunması. Bakı-2008. – 4 səh.

Пути развития энергетического сектора в Азербайджане // АТƏТ və Belarus Respublikası “Mərkəzi və Şərqi Avropada enerji səmərəliliyinin təkmilləşdirilməsi”. Regional seminar. Minsk, 2 oktyabr - 2008. - 21 səh.

Анализ и оценка состояния инвестиций, направленных в основной капитал топливно-энергетического комплекса Азербайджана // “Территория Нефтегаз” Журнал № 12/08, Москва, Сентябрь – 2008. - 4 səh.

Виды и значения целевых программ // Международный научный журнал. Москва, Ноябрь - 2008. -10 səh.

2009

Tikinti obyektlərinin investisiya ideyasının formalaşmasının və layihənin idarə edilməsinin təhlili // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, 1-ci buraxılış. Bakı, 2009. - 11 səh.

İnvestisiya marketinqi və onun mühüm prinsipləri // Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı və Təşkili İnstitutu, Bakı, 2009, 1-ci buraxılış. - 8 səh.

Tikinti sferasında marketinq-menecment sisteminin integrasiyasının formalaşmasının nəzəri əsasları // Mədəni, Sosial, İqtisadi, İnformasiya aylıq jurnal, Tədbir Fərda. İran, Tehran şəhəri – 2009. - 9 səh.

Tikinti sferasında marketinq-menecmentin strategiyası // Mədəni, Sosial, İqtisadi, İnformasiya aylıq jurnal, Tədbir Fərda. İran, Tehran şəhəri, 2009. - 8 səh.

Keçid iqtisadiyyatında sahibkarlığın inkişafına investisiya qoyuluşu // AzMIU. “İnşaatın müasir problemləri və həlli yolları elmi-praktiki konfransı”. Bakı, 2009. - 2 səh. Həmmüəllif: İ.H. İbrahimov

2010

Mənzil bazarında işləyən tikinti şirkətləri // AzMIU. “Professor müəllim heyətinin elmi konfransı”, II hissə. Bakı, 2010. - 2 səh. Həmmüəllif: R.İ.Mehrəliyev

Proqram məqsədli idarəetmədə iqtisadi proqnozlaşdırma // AzMİU. Elmi əsərlər. 2-ci buraxılış. Bakı, 2010. - 6 səh. Həmmüəllif: İ.H. İbrahimov

2012

“Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının prioritet istiqamətləri və proqramlar // Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları, Bakı, 2012. - 6 səh. Həmmüəlliflər: C.H.İbrahimov, F.Ə.Məmmədova

2013

Yanacaq-enerji sahəsində proqramlaşdırmanın tətbiqi zərurəti və istiqamətləri // Azərbaycan Neft Təsərrüfatı jurnalı, Bakı, 2013. - 8 səh. Həmmüəllif: N.Əliyev

Neft-qaz sektorunun regionların sosial-iqtisadi inkişafında rolu // İpək yolu jurnalı, Azərbaycan Universiteti, Bakı, 2013. - 8 səh. Həmmüəllif: F.Ə.Məmmədova

Ölkə iqtisadiyyatında institusional islahatların aparılmasında proqram-məqsədli yanaşma // Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Kənd Təsərrüfatı İqtisadiyyatı və Təşkili İnstitutu, Bakı, 2013. - 5 səh. Həmmüəllif: F.Ə.Məmmədova

Azərbaycan Respublikasında investisiyanın uğuru // Menecment üzrə beynəlxalq jurnal, 2013. - 11 səh.

Investisiya menecmentinin səmərəliliyi (ingilis dilində) // AMMAN 2013. - 8 səh.

Dövriyyə kapitalına səmərəli tələbatın müəyyən edilməsi və maliyyələşdirilməsinin alternativ strategiyası // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi əsərlər, Bakı, 2013 № 1, s 156-161. Həmmüəllif: B.H.Şirinov

2015

Azərbaycanda sığorta bazarının inkişaf istiqamətləri // AzMİU. Tələbə və magistrların XXXVI elmi konfransının materialları.”Nəşriyyat poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2015. - 249 səh. Həmmüəllif: T.H.Quliyev

2016

Neft-qaz kompleksi müəssisələrinin elm tutumlu sahələrində innovasiya texnologiyalarının tətbiqinin stimullaşdırılması // “Tikintinin İqtisadiyyatı və Menecment” Elmi-Praktiki Jurnal. AZMİU Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi Bakı, 2016 № 1. - 3 səh. Həmmüəllif: R.A.Babayev

TAP layihəsinin Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində rolu // “Tikintinin İqtisadiyyatı və Menecment” Elmi-Praktiki Jurnal. AZMİU Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi. Bakı, 2016 № 1. - 5 səh. Həmmüəllif: Təkməz Kulu Korkmaz

Neft-qaz sənayesinin əsas göstəricilərinin təhlili və dəyərləndirilməsi // “Tikintinin İqtisadiyyatı və Menecment” Elmi-Praktiki Jurnal. AzMİU Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi. Bakı, 2016 № 2. Həmmüəllif: R.A.Babayev

2017

Tikintidə investisiya fəaliyyətinin və strukturunun dövlət tənzimlənməsinin metodoloji prinsipləri // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı №3 AzMİU. “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, Bakı, 2017. - 3 səh. Həmmüəllif: N.Ramazanlı

Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatında Azərbaycanın rolu // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı №3 AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı, 2017. - 5 səh. Həmmüəllif: T.K.Kulu
Mənzil sferasının inkişafının stimullaşdırılması aləti kimi mənzil siyasətinin reallaşdırılması mexanizmi // Beynəlxalq hüquq və integrasiya problemləri, 2017

Mənzil sferasının inkişafının stimullaşdırılması aləti kimi mənzil siyasətinin reallaşdırılması mexanizmi // Beynəlxalq hüquq və integrasiya problemləri, Bakı, 2017. - 12 səh. Həmmüəllif: R.Y.Əliyev

2018

Azərbaycan iqtisadiyyatının müasir inkişaf strategiyası // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı № 4. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2018. - 3 səh. Həmmüəllif: F.Ə.Məmmədova

Mənzil tikintisinin inkişafında ipoteka kreditləşməsinin rolu və xüsusiyyətləri // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” jurnalı. № 4. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2018. - 4 səh. Həmmüəlliflər: R.A.Ağayev, L.A.Əliyeva

Azərbaycan son 14 il ərzində böyük və şərəfli yol keçib // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktiki jurnalı № 4. AzMİU, “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2018. - 3 səh.

Azərbaycan qaz təsərrüfatının inkişafının təkmilləşdirilməsi // “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktiki jurnalı № 5. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2018. - 6 səh. Həmmüəllif: R.Y.Əliyev

2019

Azərbaycanda proqram-məqsədli metodun tətbiqi mərhələləri. “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktiki jurnalı № 1. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. - 8 səh. Həmmüəlliflər: F.Ə.Məmmədova, Q.A Həsənzadə

Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun dayanıqlı inkişafının müasir vəziyyəti və perspektivləri. “Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment” elmi-praktiki jurnalı. № 2 AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. - 2 səh.

2022

Müəssisənin iqtisadi səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi və onun dəyərinin idarə edilməsi // AzMİU “Nəşriyyat - Poliqrafiya Mərkəzi”, Bakı, 2022. - 4 səh. Həmmüəllif: İ.N.Məmmədov

İqtisadi mütəxəssis hazırlığına dəyərli töhfə // “İQTİSADI İSLAHATLAR” elmi-analitik jurnal, Bakı, 2022. - 3 səh.

**Respublika və beynəlxalq əhəmiyyətli konfranslar, simpozium,
seminar və digər tədbirlərdə çıxış və məruzələr**

1982

Вопросы совершенствования системы строительных организаций в АзССР // Тезисы IV Республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана АзИСИ. – 4 səh.

Резервы и пути повышения эффективности реконструктивных работ в промышленном строительстве Азербайджана // Тезисы доклады республиканской конференции молодых ученых «Актуальные проблемы развития региональной экономики в свете решений XXVI съезда КПСС НИИ Госплана. – 5 4 səh.

Вопросы совершенствования структуры капитальных вложений в промышленном строительстве. // Тезисы докладов научно-практической конференции молодых ученых г.Баку «О роли научных исследований молодых ученых в социально-экономическом развитии г.Баку в XI пятилетке и в перспективе». – 3 səh.

Динамика и направление капитальных в промышленном строительстве Азербайджана // Тезисы докладов V республиканской конференции аспирантов вузов Азербайджана АзИНХ, 82. - 4 səh.

1983

Рост эффективности использования основных производственных фондов в промышленном строительстве Азерб. ССР // Материалы Республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана АзПИ, Баку, 83. – 4 səh.

Некоторые вопросы совершенствования методики определения эффективности капитальных вложений в строительстве // П-я научно-практическая конференция молодых ученых по проблемам социально-экономического развития г.Баку-83. – 5 səh.

Производительность труда-один из основных факторов повышения эффективности капитальных вложений // Тезисы докладов У11 Республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана. – 3 səh.

1984

Влияние показателей фондоотдачи и фондовооруженности труда на повышение эффективности капитальных вложений в промышленном строительстве АзССР // Материалы научно-практической конференции «Университетская наука-производству» АГУ, Баку-84. – 3 səh.

1985

Продолжительность строительства как объект планирования // Тезисы докладов УШ республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана, Азнефтехим Баку-85. – 4 səh.

1991

Научно-техническая политика в условиях рыночной экономики// Республиканская научная конференция Молодых исследователей высших школ Азербайджанской Республики, Баку-1991г. – 4 səh.

2001

Azərbaycanda orta və kiçik sahibkarlığın inkişafında biznes planın rolu // Beynəlxalq Elmi Konfrans, AzMİU , Bakı, 2001. – 2 səh.

Факторы времени и его учет в экономических расчетах // Международный Научный Конференция АЗИСУ, Баку, 2001. – 2 səh.
- Həmmüəllif: Г.Сафаров

Функции и экономические методы финансового менеджмента // Научный Конференция Студентов и магистрантов, Баку-2002. – 3 səh. Həmmüəllif: S.S.Daşdəmirov

2002

Развитие банковской системы в новых экономических условиях Азербайджанской Республики // Научный Конференция Студентов и магистрантов, Баку, 2002. – 2 səh.

2003

Müasir dövrdə inşaat sahibkarlığında mövcud vəziyyət // Tələbə və magistrların XXIV Elmi konfransının materialları, 2003. – 2 səh.
Həmmüəllif: R.M.Niftəliyev

İnşaat müəssisələrində marketinq proqramları idarəetmənin funksiyası kimi // Tələbə və magistrların XXIV Elmi konfransının materialları, 2003. – 2 səh. Həmmüəllif: F.Z.Qəribov

2007

Respublikanın yanacaq-enerji kompleksi və onun inkişaf perspektivləri // QU, Qloballaşma prosesində Qafqaz və Mərkəzi Asiya İqtisadi və Beynəlxalq münasibətlər II Beynəlxalq Konqresi 2-ci kitab, Bakı, 2007. – 5 səh. Həmmüəllif: R.Y.Əliyev

Respublika iqtisadiyyatının inkişafında dövlət proqramlarının rolu, onun məqsəd və vəzifələri // IV Beynəlxalq Simpozium “Fövqəladə hallarda təhlükəsizliyin idarə olunması. Bakı, 2007. – 4 səh. Həmmüəllif: F.V.Həsənov

2006-cı ildə yanacaq-enerji kompleksinə əsaslı vəsait qoyuluşu proqramının yerinə yetirilməsi vəziyyəti // “İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı”nın (EKO). Regional planlaşdırma şurasının 17-ci seminarı. Tehran, 18-22 fevral 2007. – 6 səh.

Enerji sərfiyyatının səmərəlilik göstəriciləri // “Səmərəli iqtisadi planlaşdırma və enerji sərfiyyatı menecmenti” Norvec (Oslo), 26-30 mart 2007. - 6 səh.

2009

Su təchizatı infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi yolları // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi əsərlər 3-cü buraxılış, Bakı, 2009. – 3 səh. Həmmüəllif: T.Nəbiyev

2010

Qlobal maliyyə - iqtisadi böhranın ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirinin zəiflədilməsi amilləri // Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti Bakı 2010. – 2 səh.

Keçid iqtisadiyyatında maliyyə nəzarətinin həyata keçirilməsi // AzMİU. Tələbə və magistrların XXXII elmi konfransı, 2010. – 2 səh.

Kiçik və orta sahibkarlığın dövlət tənzimlənməsi // AzMİU. Tələbə və magistrların XXXII elmi konfransı, Bakı 2010. – 2 səh. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, R.Y.Əliyev, İ.Bəhməni

Pensiya təminatı sisteminin quruluşu və dinamikası // AzMİU. Tələbə və magistrın XXXII elmi konfransı, Bakı, 2010. – 2 səh. Həmmüəllif: A.S.İbrahimov

Qlobal maliyyə-iqtisadi böhranın ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirinin zəiflədilməsi amilləri // AzMİU. “Professor müəllim heyətinin elmi konfransı”, II hissə. Bakı, 2010. -3 səh. - Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, E.M.Yusifov

Ölkə iqtisadiyyatının idarə edilməsində proqramlaşdırma modeli // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu. Beynəlxalq konfrans. Bakı, 2010. – 6 səh. Həmmüəllif: N.B.Abbasov.

2011

Azərbaycan-Macaristan: mədəniyyətlərin dialoqu “Azərbaycan Respublikasının neft-qaz sektorunun inkişaf strategiyası” məruzə. Macarıstan-Budapeşt 2011-ci il

2012

“Qloballaşma ilə əlaqədar fəvqəladə hallara qarşı mübarizənin müasir problemləri” // “Fəvqəl” – Fəvqəladə hallar və həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi problemləri üzrə mütəxəssislər assosiasiyasının 15 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi-praktik konfrans, Bakı, 2012. – 4 səh. Həmmüəllif: F.Ə.Məmmədova

2016

İnkişaf etmiş ölkələrdə mənzil fondunun yenidən qurulması və modernləşdirilməsi // Beynəlxalq Elmi Konfrans. İstilik energetika qurğularının tullantılarından ətraf mühitin mühafizəsinin mühəndis problemləri. Bakı, 15.12.2016. - 0.3 səh. Həmmüəllif: R.Y.Əliyev

Sığorta şirkətlərinin fəaliyyətini səciyyələndirən amillər // AzTU, Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqı. Görkəmli iqtisadçı alim,i.e.d.,prof. Dövlət Mükafatı Laureatı Şamil Əliabbas oğlu Səmədzadənin 80 illiyinə həsr olunmuş “Azərbaycanın qeyri-neft sektorunda innovasiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi” mövzusunda respublika elmi konfransının materialları mətbəəsi. Bakı, 2016. Həmmüəllif: M.A.Rajabimata

2017

Mənzil –kommunal təsərrüfatında idarəetmə sisteminin yaradılması mərhələləri // Respublika Elmi-praktik konfransının materialları “Müasir istilik təchizatında proqresiv texnologiyalar”. Bakı, 8-9 iyun 2017. - 0.9 səh. Həmmüəllif: R.Y.Əliyev

2021

Организационно-управленческий механизм восстановления и развития освобожденных территорий в постконфликтный период // IV Міжнародної Українсько-Азербайджанської науково - практичної конференції. «BUILDING INNOVATIONS – 2021». Həmmüəlliflər: R.Y.Əliyev, F.Ə.Məmmədova, X.İ.Qəniyev

Trends of development in the Economy of Azerbaijan at the Modern Stage and the Directions of State Regulation of Innovative Development // Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка». VIII Международной научно-практической конференции «Современные инновационно-инвестиционные механизмы развития национальной экономики в условиях евроинтеграции». Həmmüəlliflər: M.M.Badalov, N.R.Fataxova

2022

“The main directions of integration of the economy of the territories limited to the occupation into the country's economy”. Gənc alimlərin “VUCA-dünya şəraitində idarəetmə və iqtisadiyyatın müasir inkişaf yolları” beynəlxalq elmi-praktik konfransı. Xarkov, 2022. Ukrayna. Həmmüəllif: R.İ.Gasimov

IV Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfrans “UKRAYNADA MALİYYƏ BAZARININ İNKİŞAFI: TƏHLÜKƏLƏR, PROBLEMLƏR VƏ PEKSPEKTİVLƏR”. Poltava, 2022

“Elmi idrakın empirik və nəzəri səviyyələri” I Beynəlxalq elmi-praktik konfrans. Restore and development perspectives of the energy supply infrastructure of the territories liberated from the occupation of Azerbaijan. 26-27 dekabr 2022-ci il. Həmmüəlliflər: F.A.Mammadova, Kh.İ.Ganiyev, B.M.Aslanov

2023

“Elmin inkişafının ümumi qanunauyğunluqları və modelləri” II Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfrans. “Azərbaycan iqtisadiyyatının davamlı inkişafı üçün investisiyaların səmərəli stimullaşdırılması və idarə edilməsi”. Zaqreb, Xorvatiya. 09-10 yanvar 2023-cü il. Həmmüəllif: T.B.Həsənova

“Formation of ideas about the position and role of science”. VII Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfrans. 13-14 fevral 2023. Neapol, İtaliya

M.A.Məmmədovun tərtibində bilavasitə iştirak etdiyi proqramlar

1997

“İqtisadi nəzəriyyə”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 11 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 6 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikintidə investisiyanın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsi”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 5 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikintidə verginin əsasları”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 2s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Технико-экономический анализ хозяйственной деятельности в строительстве”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. -5s.

“Tikintidə təsərrüfat fəaliyyətinin texniki-iqtisadi təhlili”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 3 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikintidə smeta işi”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 3 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Сметное дело в строительстве”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 3s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikintinin statistikasını”. AzİMU Nəşriyyatı Bakı, 1997. – 5s.
Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikintidə sosial-iqtisadi inkişafın proqnozlaşdırılması”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1997. – 2. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Прогнозирование социально-экономического развития в строительстве”. АЗИСУ, Баку-1997. – 2 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым

1999

“Maliyyə menecmenti”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 10 s.
Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“İnnovasiya menecmenti”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 10 s.
Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“İstehsalat menecmenti”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 6 s.
Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Milli iqtisadiyyat”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. -10 s. Həmmüəllif:
N.A.Novruzov

“Mikroiqtisadiyyat”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. -8s. Həmmüəllif:
N.A.Novruzov

“Makroiqtisadiyyat”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 10 s. Həmmüəllif:
N.A.Novruzov

“Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 8
s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“Tikinti iqtisadiyyatı elminin tarixi və metodologiyası”. AzİMU Nəşriyyatı. Bakı, 1999. – 6 s. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

“История и методология науки экономики строительства”. АЗИСУ, Баку, 1999. – 5 с. Həmmüəllif: N.A.Novruzov

2006

“İqtisadi artım nəzəriyyəsi”. “Memar Nəşriyyatı – Poliqrafiya” MMC, Bakı, 2006. – 10 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev

“Kommersiya fəaliyyətinin təşkili”. “Memar Nəşriyyatı – Poliqrafiya” MMC, Bakı, 2006. – 8 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev

2008

“İnnovasiya strategiyasının idarə edilməsi”. “Memar Nəşriyyatı – Poliqrafiya” MMC, Bakı, 2008. – 11s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Sığorta hüququ”. “Memar Nəşriyyatı – Poliqrafiya” MMC, Bakı, 2008. -19 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Mühasibat uçotu və audit”/ “Dizayn-El” MMC. – 17 s. Həmmüəllif: C.Xəlilov

“Sığorta işinin təşkili” /“Dizayn-El” MMC. – 16 s. Həmmüəllif: İ.C.Həsənov

2012

“Sənaye və yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf istiqamətlərinin təhlili” /AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 22 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“İnvestisiya menecmenti” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 15 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Menecment” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 22 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Mühasibat uçotu və audit” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. -17 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Vergi və vergiqoyulma” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. -12 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Statistikanın ümumi nəzəriyyəsi” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 5 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Tikinti statistikas” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. - 6 s.
Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Gömrük işinin təşkili” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 14 s.
Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Dövlət və bələdiyyə idarəedilməsi” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012.
– 8 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Maliyyə və bank statistikas” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 9 s.
Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev və s.

“Vergi sistemi” / AzMİU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2012. – 24 s. Həmmüəllif:
Ə.M.Əliyev və s.

2017

“Menecment” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı – 2017. -
3.6 s.

“Sığorta bazarı” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2017.
- 1.2 s.

“Sığorta risklərinin idarə edilməsi” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya
Mərkəzi” Bakı – 2017. – 3 s.

“Maliyyə” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı–2017. – 52 s.

2019

“İstehsalın iqtisadiyyatı və menecment” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya
Mərkəzi”. Bakı – 2019. – 31 s. Həmmüəlliflər: R.Y. Əliyev, Ə.M.Əliyev,
B.H.Şirinov və s.

“Menecment” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. –
27 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, F.Ə.Məmmədova və b.

“İstehsal menecmenti”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı,
2019. – 29 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, N.Ə.Kazımov və b.

“Biznesin idarə edilməsi” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”.
Bakı, 2019. – 30 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, Ş.İ.Əlizadə,
F.Ə.Məmmədova və b.

“Sənayenin iqtisadiyyatı və menecment” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 30 s. Həmmüəlliflər: R.Y.Əliyev, Ə.M.Əliyev, B.H.Şirinov və b.

“Strateji menecment” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 35 s. Həmmüəlliflər: Ş.İ.Əlizadə, F.Ə.Məmmədova və b.

“Tədqiqat metodları” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 9s. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, R.Y.Əliyev, Ə.M.Əliyev və b.

“Layihə menecmenti” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 38 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, F.Ə.Məmmədova, K.M.Məmmədova və b.

“Statistika” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 11 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, B.H.Şirinov, F.Ə.Məmmədova və b.

“Antiböhranlı idarəetmə” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 33 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, R.y.Əliyev, F.Ə.Məmmədova və b.

“Qiymətqoyma” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 33 s. Həmmüəllif: Ə.M.Əliyev

“Menecmentin müasir problemləri” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 30 s. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, Ə.M.Əliyev və b.

“Экономическая программирование” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 27 s. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, F.Ə.Məmmədova, L.Ə.Ələkbərova

“Korporativ idarəetmə” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 28 s. Həmmüəlliflər: İ.R.Məmmədov, E.M.Yusifov, F.Ə.Məmmədova və b.

“Biznesin əsasları” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 21 s. Həmmüəlliflər: İ.R.Məmmədov, E.M.Yusifov və b.

“Beynəlxalq biznes”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 23 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, R.Y.Əliyev, F.Ə.Məmmədova və b.

“Финансы”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 31 s. Həmmüəlliflər: N.Ə.Kazımov, F.Ə.Məmmədova və b.

“İnnovasiya strategiyalarının idarə edilməsi”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 14 s. Həmmüəlliflər: H.A.Xəlilov, Ə.M.Əliyev və b.

“Layihələrin idarə olunması”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 21 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, F.Ə.Məmmədova və b.

“Tikintidə menecment”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2019. – 29 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, F.Ə.Məmmədova və b.

2021

“İnnovasiya menecmenti” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı – 2021. – 19s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, A.Ə.Abasova və b.

“Layihə risklərinin və imkanlarının idarə edilməsi” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 19s. Həmmüəlliflər: B.H.Şirinov, R.M.Məmmədov və b.

“Müəssisədə idarəetmə uçuotu” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 16 s. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, Ş.İ.Əlizadə

“İnnovasiya strategiyasının idarəedilməsi” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı – 2021. – 20 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, A.Ə.Abasova və b.

“Strateji menecment” / AR Təhsil Nazirliyinin 29.06.2021-ci il tarixli F-299 əmri. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” . Bakı – 2021. – 18 s. Həmmüəlliflər: F.Ə.Məmmədova, Ş.İ.Əlizadə

“Biznesin strateji idarə edilməsi” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı – 2021. – 16 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, B.H.Şirinov

“Karyera planlaşdırılması-1” / AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”. Bakı, 2021. – 24 s. Həmmüəlliflər: B.H.Şirinov, T.B.Həsənova

“Biznes etikasası və sosial məsuliyyət” /AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 27 s. Həmmüəlliflər: N.R.Fətahova, T.B.Həsənova

“Müasir idarəetmə nəzəriyyələri” AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 20 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, E.M.Yusifov

“Müəssisədə idarəetmə uçuotu”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 19 s. Həmmüəlliflər: F.Ə.Məmmədova, Ş.İ.Əlizadə

“Menecmentdə informasiya sistemləri”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi” Bakı – 2021. – 17 s. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, A.Ə.Abasova, F.Ə.Məmmədova və b.

2022

“Menecment”. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 06.06.2022-ci il F-338 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir. Bakı, AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, F.Ə.Məmmədova, M.L.Əliyeva

“İnnovasiya strategiyasının idarəedilməsi”. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 06.06.2022-ci il F-338 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir. Bakı, AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, A.Ə.Abasova, Ş.İ.Əlizadə, F.Ə.Məmmədova

“Biznesin idarəedilməsi”. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 06.06.2022-ci il F-338 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir. Bakı, AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, F.Ə.Məmmədova, T.B.Həsənova, F.R.Məmmədova

“Korporativ idarəetmə”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022. Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, N.Ə.Kazımov, T.B.Həsənova

“İnnovasiya Menecmenti”. AzMİU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, A.Ə. Abasova, F.Ə.Məmmədova

“Beynəlxalq biznes”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022.
Həmmüəlliflər: L.Ə.Ələkbərova, M.L.Əliyeva, N.Ə.Kazımov

“Layihələrin idarə edilməsi”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”,
2022. Həmmüəlliflər: M.L.Əliyeva, T.B.Həsənova

“Biznesin müasir problemləri”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”,
2022. Həmmüəlliflər: Ə.M.Əliyev, K.M.Məmmədova

“İşgüzar yazışmalar”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022.
Həmmüəlliflər: L.Ə.Ələkbərova, M.L.Əliyeva, N.Ə.Kazımov

“İstehsal strategiyaları”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022.
Həmmüəlliflər: K.M.Məmmədova, F.Ə.Məmmədova, Ş.İ.Əlizadə

“Biznes menecmenti”. AzMIU “Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi”, 2022.
Həmmüəlliflər: E.M.Yusifov, F.Ə.Məmmədova, T.B.Həsənova,
F.R.Məmmədova

Dövri mətbuat və məcmuələrdə çıxan məqalələr

“Methodological Problems in Development of Urban Construction and
Implementation of Investment Strategy” Məqalə / Thomsom reuter 2017.
– 11 p. - together with İ.R.Mammadov

“Use of Various Methodological Approaches in the Housing Sphere”
IARJSET. International Advanced Research Journal in Science,
Engineering and Technology, Vol. 6, Issue 1, January, 2019

“Development of Heat Power Economy of a Big City” IARJSET.
International Advanced Research Journal in Science, Engineering and
Technology, Vol. 6, Issue 5, May, 2019. – 5 p. - together with Aliyev
Ruslan Yusif, Mamadova Fidan Aliaga, Alizada Shahla Ibragim

“Economic reforms and development strategies as providing sustainable
development” Məqalə / Proceedings of the 3rd International Conference

on Building Innovations, Scopus Poltava, page 669. ICBI 2020. 8 p. - together with F.Ə.Məmmədova, Alla Kariuk, E.M.Mammadov

“Trends of development in the Economy of Azerbaijan at the Modern Stage and the Directions of State Regulation of Innovative Development” Tezis / Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка». VIII Международной научно-практической конференции «Современные инновационно-инвестиционные механизмы развития национальной экономики в условиях евроинтеграции». - together with M.M.Badalov, N.R.Fataxova

“Level of implementation and development directions of innovations in the field of construction and investment in Azerbaijan” / BUILDING INNOVATIONS - 2021, POLTAVA, UKRAINE, 20-21.06. 2021. - together with R.Y.Aliyev, E.M.Yusifov

“Assessment of the Regional Energy efficiency Potential of the Housing Sector of Ukraine” Məqalə / Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020. – 8 p. - together with Olha Komelina, Svitlana Shcherbinina

BIBLIOGRAPHY OF SCIENTIFIC WORKS

Textbooks, methodical materials and monographs published under the leadership and direct participation of M.A.Mammadov

"Methodological recommendations for the analysis and formation of time-saving construction programs". Teaching materials, publishing house AzPI, Baku, 86. 27 p.

"Economics of architectural design construction" Textbook / Publishing House AzPI, Baku-85. -128 pages.

"Socio-economic problems of acceleration of scientific and technical progress in capital construction" Textbook / Publishing House AzPI, Baku-89. - 103 pages

·
"Economics of engineering systems" Textbook / AzACU publishing house Baku, 1996. - 110 pages. Co-author: Babayev G.H.

"Construction economics and management" textbook / "Nurlan" publishing house, Baku-2001. - 612 pages. Co-authors: G.Geibullayev, T.Eyniyev

"Analysis of development directions of industry and fuel-energy complex" Textbook/Azerbaijan National Academy of Sciences. Science publishing house. Baku-2011. - 220 pages. Co-author: R.Aliyev

"Analysis of development directions of industry and fuel-energy complex" Textbook / Baku, "Elm", 2012. - 380 pages. Co-authors: A.Aliyev, A.Abasova, J.Ibrahimov

"Methodological foundations of the preparation of targeted state programs" Methodological materials/Institute of Economics of the Azerb. National Academy of Sciences, Collection of Scientific Works, Baku, 2013. Co-author: N.Aliyev

"Methodology of preparation and implementation of state programs"
"Principles and basic concepts of methodology preparation"

Methodological instruction / publishing house of AzACU, Baku, 2013. - 16 p. Co-author: N.Aliyev

"Programming in strategic management and economic management". Methodical instruction / Publishing polygraphy center. Baku, 2013. - 28 pages.

"Construction Management". Textbook / "Memar Publishing House Poligrafiya" LLC, Baku, 2016. - 350 pages.

"Economic Programming". Methodical materials / AzACU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. 51 p. Co-authors: H.Khalilov, F.Mammadova, L.Alekperova

"Strategic management". Textbook / AzACU Publishing Polygraphy Center. Baku, 2022. - 239 pages. Co-authors: S.I.Alizade, F.A.Mammadova

Scientific research works performed under the scientific guidance and direct participation of M.A. Mammadov

1980

Ways to increase the efficiency of capital investments //Materials of the scientific conference "IX and X" five-year important stage in the economic and social progress of Soviet Azerbaijan for 60 years. AzINH-80. - 7 p.

1984

Effectiveness of concentration and specialization of construction organizations in AzSSR // Texts of lectures on discipline «Planning, organization and economy in industrial production» AzINKha. - 4 p.

1986

Formation of time-saving construction programs //Izvestia of the Academy of Sciences of Azerbaijan. SSR, Economics Series 86, No. 3. - 5 səh.

1991

Development of university science and schools for the training of scientific and pedagogical personnel // Thematic collection of scientific papers. "Problems of the development of public education" BDU, 91. - 7 p. Co-authors: K.P. Pashayev, I.A. Mustafayev, I.O. Dyshin

1996

Food market of Azerbaijan Difficulties of development // Azernashr. Baku 1996. - 2 p.

Some factors affecting the formation of the construction organization's production program in the conditions of transition of the economy to market relations // Azernashr. Baku - 1996. - 3 p.

Some recommendations on forecasting the efficiency of construction production in the conditions of the transition of the economy to market relations // Azernashr. Baku - 1996. - 2 p.

Self-supporting priority of construction objects // Azernashr. Baku 1996 - 3 p.

The economic relations of our country are the guarantor of its social development // Economic Cooperation Organization (EKO). Jubilee scientific seminar. Ankara. 1996 year. - 2 p.

Analysis of the time-saving nature of construction programs // Scientific works AzACU. № 2 Baku, - 6 p.

Formation of time-saving programs // Scientific works AzACU. № 2, Baku

On the use of the latest building structures and saving fuel and energy resources// Scientific works. AzACU. № 2, Baku

Modern approaches to the organization of marketing in capital construction// Scientific works. AzACU. № 2, Baku

1997

Construction services market formation issues// Scientific works AzACU. № 2. Baku, 1997

1998

The main trends of structural changes in the construction market // Scientific works AzACU. № 2. Baku - 1998. - 2 p. Co-author: H.A.Khaliliov

The main directions of the organization of joint-stock companies in construction in the conditions of transition to market relations // Scientific works AzACU. № 2, Baku, 1998. - 5 p.

Economic assessment of the time factor // Scientific notes of AzACU. № 1. Baku, 1998. - 7 səh.

Economic assessment of multi-temporal costs in the new conditions of reform // Scientific notes AzACU. № 1 Baku, 1998. - 8 p.

Peculiarities of calculating the effectiveness of new technology in new economic conditions // Scientific notes of AzACU. № 1 Baku-1998. - 4 p.

Economic efficiency of the use of new building materials and structures, buildings and structures of a new type // Scientific notes of AzACU. № 1. Baku, 1998. - 3 p.

Economic assessment of the service life of structures // Scientific notes of AzACU № 1. Baku, 1998. - 3 p.

Current situation and perspectives in construction in new economic conditions // Scientific works № 1. AzACU , Baku, 1998. – 5 p. Co-author: A.M.Aliyev

Determining the estimated profit in the formation of prices for construction products in modern conditions // Scientific works №. 1. AzACU, Baku, 1998. – 5 p. Co-authors: A.M.Aliyev, I.A.Mehrabov

In modern economic conditions, mutual compensation is the main form of payment // Scientific works No. 1. AzACU, Baku, 1998. – 2 p. Co-author: R.O.Huseynov

2000

Organization of international banking settlements in foreign economic activity // Baku. "Science" 2000 - 6 p.

Duties of state and municipal management in construction, improvement and improvement directions, Scientific works No. 1, 2. AzACU. Baku, 2000. - 6 pages. - Co-authors: R.O.Huseynov, V.M.Nazarov

Demonopolization of communal services and formation of small entrepreneurship // Scientific works № 1, 2, AzACU. Baku, 2000. - 5 p. Co-authors: H.A.Khalilov, R.O.Huseynov

2002

The current state of the oil and gas industry and the problems of its development // Scientific works of AzACU, Baku, 2002. - 3 p. Co-author: H.Safarov

Improving the rationing of electricity consumption in oil production // Scientific works of AzACU, Baku, 2002. - 2. Co-author: H.Safarov

2005

The cause of our economic revival// "Clear idea". Baku-May 9, 2005.-2 p.

2006

The main directions of housing construction management in Azerbaijan // "Finance and accounting", 2006. - 6 p. Co-author: A.G.Novruzova

Organization of insurance business and factors influencing its financial situation // Scientific works of AzACU. № 1, Baku, 2006. - 3 p. Co-author: B.H.Shirinov

Methodological basis and mechanism of housing construction management development parameters // Journal of Economy and Life. No. 9-10, Baku, 2006. – 3 p. Co-author: A.G.Novruzova

2007

Development priorities of the non-oil sector of the industry in the republic and directions of the development of the industry // Problems of the

national economy, 3rd edition, Institute of Economics of ANAS. Baku, Elm, 2007. - 7 p. Co-author: H.P.Mammadov

Theoretical and practical aspects of the formation of the marketing concept of the activity of construction companies // Problems of the national economy, 3rd edition, Institute of Economics of ANAS, Baku, Elm - 2007. - 7 p. Co-author: E.M.Yusifov

2008

Assessment of the economic credibility of construction companies // News of ANAS economic scientific series No. 1, Baku, 2008. – 11 p. Co-author: E.M. Yusifov

History, methods and principles of project-program management // News of ANAS economic scientific series No. 2, Baku, 2008. - 6 p.

History, current situation and development of the fuel and energy complex in Azerbaijan // Neft-Gas Oil, Moscow, May-2008. - 4 p.

Improvement of the mechanism of implementation of the State Program in the conditions of rapid economic growth // Economic news series of ANAS No. 2. Baku - 2008. - 12 pages. Co-author: H.A.Khaliliov

Study of issues of optimization of measures according to value. Azerbaijan Scientific-Research Institute of Economics and Organization of Agriculture scientific works, news of ANAS economic scientific series No. 2, Baku, 2008. - 9 p.

The mechanism of resource planning for complex works provided for in the program. Problems of the national economy, 1st edition, Institute of Economics of ANAS, Baku, Elm-2008. - p. 404-411, - 7 p.

The nature of system changes in the economy and the features of the programmatic approach to their implementation. "Economy and life" magazine. No. 11, Baku, 2008. - 6 pages.

The mechanism of coordination of construction activities within the framework of State Programs based on the time saving factor // 5th

International Symposium "Management of safety in emergency situations. Baku-2008. - 4 p.

Ways of development of the energy sector in Azerbaijan // ATƏT və Belarus Respublikası "Mərkəzi və Şərqi Avropada enerji səmərəliliyinin təkmilləşdirilməsi". Regional seminar. Minsk, 2 October - 2008. - 21 p.

Analysis and assessment of the state of investments directed to the fixed capital of the fuel and energy complex of Azerbaijan // "Territory Neftegaz" Journal № 12/08, Moscow, September - 2008. - 4 p.

Types and meanings of target programs // International scientific journal. Moscow, November - 2008. -10 p.

2009

Analysis of the formation of construction objects investment idea and project management // Azerbaijan National Academy of Sciences Institute of Economics, 1st issue. Baku, 2009. - 11 p.

Investment marketing and its important principles // Azerbaijan Scientific-Research Agricultural Economics and Organization Institute, Baku, 2009, 1st issue. - 8 p.

Theoretical foundations of the formation of the integration of the marketing-management system in the sphere of construction // Cultural, Social, Economic, Informational monthly journal, Event Individual. Iran, Tehran city – 2009. - 9 p.

The strategy of marketing-management in the sphere of construction // Cultural, Social, Economic, Informational monthly magazine, Event Individual. Iran, Tehran city, 2009. - 8 p.

Investing in the development of entrepreneurship in the transition economy // AzACU. "Scientific-practical conference of modern construction problems and solutions". Baku, 2009. - 2 p. Co-author: I.H.Ibrahimov

2010

Construction companies working in the housing market // AzACU. "Scientific conference of professor teaching staff", part II. Baku, 2010. –

2 p. Co-author: R.I. Mehraliyev

Economic forecasting in program management // AzACU. Scientific works. 2nd edition. Baku, 2010. - 6 p. Co-author: I.H.Ibrahimov

2012

Priority directions and programs of the "Azerbaijan-2020: vision of the future" Development Concept // Proceedings of the international scientific-practical conference, Baku, 2012. - 6 p. Co-authors: J.Ibrahimov, F.Mammadova

2013

The necessity and directions of application of programming in the field of fuel and energy // Azerbaijan Oil Industry journal, Baku, 2013. - 8 p. Co-author: N.Aliyev

The role of the oil and gas sector in the socio-economic development of the regions // Silk Road Journal, Azerbaijan University, Baku, 2013. - 8 p. Co-author: F. Mammadova

Program-targeted approach to institutional reforms in the country's economy // Azerbaijan Scientific Research Institute of Agricultural Economy and Organization, Baku, 2013. - 5 p. Co-author: F.Mammadova

The success of investment in the Republic of Azerbaijan // International journal of management, 2013. - 11 p.

Efficiency of investment management (in English) // AMMAN 2013. - 8 p.

An alternative strategy for determining and financing the effective demand for working capital // Institute of Economics of the Azerbaijan National Academy of Sciences, Scientific works, Baku, 2013 No. 1, pp. 156-161. Co-author: Shirinov B.H.

2015

Development directions of the insurance market in Azerbaijan // AzACU. Materials of the XXXVI scientific conference of students and masters

"Publishing Polygraphy Center". Baku, 2015. - 249 pages. Co-author: Guliyev T.H.

2016

Stimulation of the application of innovation technologies in science-intensive areas of oil and gas complex enterprises // "Construction Economy and Management" Scientific and Practical Journal. AzACU. Publishing-Polygraphy Center Baku, 2016. № 1. - 3 pages. Co-author: R.A.Babayev

The role of the TAP project in ensuring Europe's energy security // "Construction Economics and Management" Scientific and Practical Journal. AzACU Publishing-Polygraphy Center. Baku, 2016. № 1. - 5 p. Co-author: Tekmez Kulu Korkmaz

Analysis and assessment of the main indicators of the oil and gas industry // "Construction Economics and Management" Scientific and Practical Journal. AzACU Publishing-Polygraphy Center. Baku, 2016. № 2. Co-author: R.A. Babayev

2017

Methodological principles of state regulation of investment activity and structure in construction // "Construction economics and management". Scientific and Practical Journal. № 3. AzACU. "Publishing-Polygraphy Center", Baku, 2017. - 3 pages. Co-author: N.Ramazanli

Azerbaijan's role in ensuring Europe's energy security // "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal. № 3. AzACU "Publishing-Printing Center" Baku, 2017. - 5 pages. Co-author: T.K.Kulu

The mechanism of implementing the housing policy as a tool for stimulating the development of the housing sphere // International law and integration problems, 2017. - 12 p.

The mechanism of implementing the housing policy as a tool for stimulating the development of the housing sphere // International law and integration problems, Baku, 2017. - 12 pages. Co-author: R.Y.Aliyev

2018

Modern development strategy of the economy of Azerbaijan // "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal. № 4. AzACU "Publishing-Printing Center". Baku, 2018. - 3 p. Co-author: F.A. Mammadova

The role and characteristics of mortgage lending in the development of housing construction // "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal № 4. AzACU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2018. - 4 p. Co-authors: R.A.Agayev, L.A.Aliyeva

Azerbaijan has passed a great and honorable path in the last 14 years // "Construction economics and management" scientific-practical journal № 4. AzACU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2018. - 3 p.

Improving the development of Azerbaijan's gas industry // "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal № 5. AzACU "Publishing-Printing Center". Baku, 2018. - 6 p. Co-author: R.Y.Aliyev

2019

Stages of application of program-targeted method in Azerbaijan. "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal № 1. AzACU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 8 p. Co-authors: F.A.Mammadova, G.A.Hasanzade

Current situation and prospects of sustainable development of the non-oil sector in Azerbaijan. "Construction economics and management" Scientific and Practical Journal. № 2. AzACU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 2 p.

2022

Estimating the economic efficiency of the enterprise and managing its cost // AzACU "Publishing - Printing Center", Baku, 2022. - 4 p. Co-author: I.N. Mammadov

A valuable contribution to the training of economic specialists // "ECONOMIC REFORMS" scientific-analytical magazine, Baku, 2022. - 3 pages.

Speeches and reports at national and international important conferences, symposiums, seminars and other events

1982

Issues of improving the system of construction companies in the Azerbaijan SSR // Abstracts of the IV Republican Scientific Conference of Postgraduate Students of Azerbaijan Universities AHISI. – 4 p.

Reserves and ways to improve the efficiency of reconstruction work in the industrial construction sector of Azerbaijan // Abstracts of the Republican Conference of Young Scientists “Actual problems of the development of the regional economy in the light of the decisions of the XXII Congress of the CPSU of the Research Institute of the State Planning Committee. – 4 p.

Issues of improving the structure of capital investments in industrial construction. // Abstracts of the scientific-practical conference of young scientists in Baku "On the role of scientific research of young scientists in the socio-economic development of Baku in the 11th five-year period and in the future." – 3 p.

Dynamics and direction of capital in the industrial construction sector of Azerbaijan // Abstracts of the reports of the V Republican Conference of Postgraduates of Azerbaijani Universities AzInKh, 82. - 4 p.

1983

Development and grows of the efficiency of the use of fixed production assets in industrial construction sector of Azerbaijan SSR // Proceedings of the Republican scientific conference of graduate students of Azerbaijani universities AzPI, Baku, 83. - 4 p.

Some issues of improving the methodology for determining the effectiveness of capital investments in construction development of Baku-83. – 5 p.

Labor productivity is one of the main factors for increasing the efficiency of capital investments // Abstracts of reports U11 of the Republican Scientific Conference of Postgraduate Students of Azerbaijan Universities. – 3 p.

1984

Influence of indicators of capital productivity and capital-labor ratio on increasing the efficiency of capital investments in the industrial construction sector of Azerbaijan SSR // Materials of the scientific-practical conference "University science-production" ASU, Baku-84. – 3 p.

1985

Duration of construction as an object of planning // Abstracts of reports of the US Republican Scientific Conference of Postgraduate Students of Azerbaijan Higher Educational Institutions, Azneftkhim Baku-85. – 4 p.

1991

Scientific and technical policy in a market economy // Republican Scientific Conference of Young Researchers of Higher Schools of the Azerbaijan Republic, Baku-1991. – 4 p.

2001

The role of the business plan in the development of medium and small entrepreneurship in Azerbaijan // International Scientific Conference, AzACU, Baku, 2001. - 2 p.

Time factors and its consideration in economic calculations // International Scientific Conference AzACU, Baku, 2001. - 2 p. Together with G.Safarov

Functions and economic methods of financial management // Scientific Conference of Students and Undergraduates, Baku-2002. – 3 p. Together with S.S.Dashdamirov

2002

Development of the banking system in the new economic conditions of the Republic of Azerbaijan // Scientific Conference of Students and Undergraduates, Baku, 2002. - 2 p.

2003

Current situation in construction entrepreneurship in modern times // Materials of the XXIV Scientific conference of students and masters, 2003. - 2 p. Co-authored with R.M.Niftaliyev

Marketing programs in construction enterprises as a function of management // Proceedings of the XXIV Scientific conference of students and masters, 2003. – 2 p. Co-authored with F.Z.Garibov

2007

Fuel and energy complex of the republic and its development prospects // QU, Second International Congress of Economic and International Relations of the Caucasus and Central Asia in the Process of Globalization, Book 2, Baku, 2007. - 5 p. Co-authored with R.Aliyev

The role of state programs in the development of the republic's economy, its goals and objectives // IV International Symposium "Management of security in emergency situations. Baku, 2007. - 4 p. Co-authored with F.V.Hasanov

The state program of the capital investment for the fuel-energy complex In 2006// "Economic Cooperation Organization" (EKO). 17th Regional Planning Council Workshop. Tehran, February 18-22, 2007. – 6 pages.

Efficiency indicators of energy consumption // "Effective economic planning and energy consumption management" Norvec (Oslo), March 26-30, 2007. - 6 pages.

2009

Ways to improve the water supply infrastructure // Institute of Economics of the Azerbaijan National Academy of Sciences, Scientific works, 3rd issue, Baku, 2009. – 3 pages. Co-authored with T.Nabiyev

2010

Factors of weakening the negative impact of the global financial and economic crisis on the country's economy // Ministry of Education of the Republic of Azerbaijan, Azerbaijan University of Architecture and Construction Baku 2010. – 2 p.

Implementation of financial control in transition economy // AzACU. XXXII scientific conference of students and masters, 2010. – 2 p.

State regulation of small and medium enterprises // AzACU. XXXII scientific conference of students and masters, Baku 2010. – 2 p. Together

with H.A.Khalilov, R.Y.Aliyev, I.Bahmani

The structure and dynamics of the pension system // AzACU. XXXII scientific conference of students and masters, Baku, 2010. – 2 p. Together with A.S.Ibrahimov

Factors for weakening the negative impact of the global financial and economic crisis on the country's economy // AzACU. "Scientific conference of professor teaching staff", part II. Baku, 2010. -3 p. Together with H.A.Khalilov, E.M.Yusifov

Programming model in managing the country's economy // Azerbaijan National Academy of Sciences Institute of Economics. International conference. Baku, 2010. - 6 pages. Together with N.B.Abbasov

2011

Azerbaijan-Hungary: dialogue of cultures Report "Development strategy of the oil and gas sector of the Republic of Azerbaijan". Hungary-Budapest 2011

2012

"Modern problems of the fight against emergencies related to globalization" // "Emergency" - international scientific-practical conference dedicated to the 15th anniversary of the association of experts on emergency situations and life safety problems, Baku, 2012. - 4 p. Co-authored with F.Mammadova

2016

Factors characterizing the activity of insurance companies // AzTU, Azerbaijan Union of Economists. Prominent economist scientist. Publication of materials of the republican scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the State Prize Laureate Shamil Aliabbas oglu Samadzade on "Expansion of innovation activities in the non-oil sector of Azerbaijan". Baku, 2016. Co-author: M.A.Rajabimatak

Reconstruction and modernization of housing stock in developed countries // International Scientific Conference. Engineering problems of environmental protection from the waste of thermal power plants. Baku, 15.12.2016. - 0.3 p. Co-author: R.Y.Aliyev

2017

Stages of creating a management system in housing and communal economy // Materials of the Republican Scientific-Practical Conference "Progressive Technologies in Modern Heat Supply". Baku, June 8-9, 2017. - 0.9 p. Together with R.Y.Aliyev

2021

Organizational and administrative mechanism of restoration and development of liberated territories in the post-conflict period // IV Міжнародної Українсько-Азербайджанської науково-практичної конференції. «BUILDING INNOVATIONS – 2021». Co-authored with R.Y.Aliyev, F.A.Mammadova, K.I. Ganiyev

Trends of development in the Economy of Azerbaijan at the Modern Stage and the Directions of State Regulation of Innovative Development // Poltava Polytechnic named after Yuriy Kondratyuk". VII II International scientific-practical conference "Modern innovation-investment mechanisms of the development of the national economy in the conditions of European integration". Co-authored with M.M.Badalov, N.R.Fatakhova

Organizational and administrative mechanism of restoration and development of liberated territories in the post-conflict period // IV International Ukrainian-Azerbaijani scientific and practical conference. «BUILDING INNOVATIONS – 2021». Co-authors: R.Y.Aliyev, F.A.Mammadova, K.I.Ganiyev

Trends of development in the Economy of Azerbaijan at the Modern Stage and the Directions of State Regulation of Innovative Development // Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». VII II International scientific-practical conference "Modern innovative and investment mechanisms of development of the national economy in the conditions of European integration". Co-authors: M.M. Badalov, N.R.Fatakhova

2022

"The main directions of integration of the economy of the territories limited to the occupation into the country's economy". International scientific-practical conference of young scientists "Modern development

ways of management and economy in VUCA-world conditions". Kharkov, 2022. Ukraine. Co-author: R.I. Gasimov

IV International Scientific-Practical Conference "DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET IN UKRAINE: THREATS, PROBLEMS AND PROSPECTS". Poltava, 2022

"Empirical and theoretical levels of scientific understanding" I International scientific-practical conference. Restore and development perspectives of the energy supply infrastructure of the territories liberated from the occupation of Azerbaijan. December 26-27, 2022. Co-authors: F.A. Mammadova, Kh.I. Ganiyev, B.M. Aslanov

2023

«General regularities and models of science development». II International Scientific and Practical Conference. "Effective incentives and management of investments in sustainable development of Azerbaijan's economy". Zagreb, Croatia. January 09-10, 2023. Co-author: T.B. Hasanova

"Formation of ideas about the position and role of science". VII International Scientific and Practical Conference. February 13-14, 2023. Naples, Italy

Programs in which M.A. Mammadov directly participated in the compilation

1997

"Economic Theory" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 11 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"State regulation of the economy" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 6 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Financing and crediting of investment in construction" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 5 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Basics of tax in construction" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 2p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Feasibility analysis of economic activity in construction sector" AzIMU Publishing House Baku, 1997. -5p.

"Feasibility analysis of economic activity in construction sector" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 3 p. - together with Novruzov N.A. and so on.

"Work assessment in construction sector" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 3 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Cost estimation in construction sector" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 3p. co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Construction statistics" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 5p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Forecasting socio-economic development in construction sector" AzIMU Publishing House Baku, 1997. - 2. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Forecasting of social and economic development in construction sector" AzISU, Baku-1997. - 2 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on

1999

"Financial Management" AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 10 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Innovation Management" AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 10 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Production management" AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 6 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"National economy" AzIMU Publishing House Baku, 1999. -10 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Microeconomics" AzIMU Publishing House Baku, 1999. -8 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"Macroeconomics" AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 10 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"International Economic Relations" AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 8 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

"History and methodology of the construction economics science " AzIMU Publishing House Baku, 1999. - 6 p. - together with Novruzov N.A. and so on.

"History and methodology of economics of construction science " AzISU, Baku, 1999. - 5 p. - co-authored with Novruzov N.A. and so on.

2006

"Economic growth theory" "Memar Publishing House - Printing" LLC, Baku, 2006. - 10 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Organization of commercial activity" "Architect Publishing House - Polygraphy" LLC, Baku, 2006. - 8 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

2008

"Innovation strategy management" "Memar Publishing House - Polygraphy" LLC, Baku, 2008. - 11 p co-authored with A.M.Aliyev and others

"Insurance Law" "Memar Publishing House - Printing" LLC, Baku, 2008. -19 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Accounting and audit" / "Dizayn-El" LLC. - 17 p. co-authored with C.Khalilov

"Organization of insurance business" / "Dizayn-El" LLC. - 16 p. - co-authored with I.Hasanov

2012

"Analysis of development directions of industry and fuel-energy complex" / Publishing house of AzMIU, Baku, 2012. - 22 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Investment management" / AzMIU publishing house, Baku, 2012. - 15 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Management" / publishing house of AzMIU, Baku, 2012. - 22 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Accounting and audit" / publishing house of AzMIU, Baku, 2012. -17 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Tax and taxation" / AzMIU publishing house, Baku, 2012. -12 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"General theory of statistics" / publishing house of AzMIU, Baku, 2012. - 5 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Construction statistics" / publishing house of AzMIU, Baku, 2012. -6 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Organization of customs work" / AzMIU publishing house, Baku, 2012. - 14 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"State and municipal management" / AzMIU publishing house, Baku, 2012. - 8 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

"Finance and banking statistics" / AzMIU publishing house, Baku, 2012. - 9 p. co-authored with A.M.Aliyev and others

"Tax system" / publishing house of AzMIU, Baku, 2012. - 24 p. - co-authored with A.M.Aliyev and others

2017

"Management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2017. - 3.6 p.

"Insurance market" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2017. - 1.2 p.

"Insurance risk management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center"
Baku - 2017. - 3 p.

2019

"Production economy and management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2019. - 31 p. - co-authored with R.Y.Aliyev, A.M.Aliyev, B.H.Shirinov, etc.

"Management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 27 p. - co-authored with A.M.Aliyev, F.A.Mammadova and others

"Production management" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. – 29 p. - co-authored with A.M.Aliyev, N.A.Kazimov and so on

"Business management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 30 p. - co-authored with E.M.Yusifov, S.I.Alizade, F.A.Mammadova and others

"Economy and management of industry" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 30 p. - co-authored with R.Y.Aliyev, A.M.Aliyev, B.H.Shirinov and others

"Strategic management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 35 p. - co-authored with S.I.Alizade, F.A.Mammadova and others

"Research methods" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. – 9p. - co-authored with H.A.Khalilov, R.Y.Aliyev, A.M.Aliyev and others

"Project management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 38 p. - co-authored with E.M.Yusifov, F.A.Mammadova, K.M.Mammadova and others

"Statistics" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 11 p. - co-authored with E.M.Yusifov, B.H.Shirinov, F.A.Mammadova and others

"Anti-crisis management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 33 p. - co-authored with E.M.Yusifov, R.Y.Aliyev, F.A.Mammadova and others

"Pricing" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 33 p. - co-authored with A.M.Aliyev

"Modern problems of management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 30 p. - co-authored with H.A.Khalilov, A.M.Aliyev and others

"Economic programming" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 27 p. – co-authored with H.A.Khalilov, F.A.Mammadova, L.A.Alakbarova

"Corporate management" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 28 p. - co-authored with I.R.Mammadov, E.M.Yusifov, F.A.Mammadova and others

"Basics of Business" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 21 p. - co-authored with I.R.Mammadov, E.M.Yusifov and others

"International Business" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 23 p. - co-authored with E.M.Yusifov, R.Y.Aliyev, F.A.Mammadova and others

"Finance" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 31 p. - co-authored with N.A.Kazimov, F.A.Mammadova and others

"Management of innovation strategies" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 14 p. - co-authored with H.A.Khalilov, A.M.Aliyev and others

"Management of projects" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. - 21 p. - co-authored with A.M.Aliyev, F.A.Mammadova and others.

"Management in construction" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2019. – 29 p. - co-authored with A.M.Aliyev, F.A.Mammadova and others

2021

"Innovation management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2021. - 19 p. - co-authored with A.M.Aliyev, A.A.Abasova and others

"Management of project risks and opportunities" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 19p. - co-authored with B.H.Shirinov, R.M.Mammadov and others

"Management accounting in the enterprise" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 16 p. - co-authored with E.M.Yusifov, S.I.Alizadeh

"Innovation strategy management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2021. - 20 p. - co-authored with A.M.Aliyev, A.A.Abasova and others.

"Strategic management" / Order F-299 of the Ministry of Education of the AR dated 29.06.2021. AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2021. - 18 p. - co-authored with F.A.Mammadova, S.I.Alizadeh

"Strategic Business Management" /AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2021. - 16 p. - co-authored with A.M.Aliyev, B.H.Shirinov

"Career planning-1" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku, 2021. - 24 p. - co-authored with B.H.Shirinov, T.B.Hasanova

"Business ethics and social responsibility" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 27 p. - co-authored with N.R.Fatahova, T.B.Hasanova

"Modern management theories" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 20 p. - co-authored with A.M.Aliyev, E.M.Yusifov

"Management accounting in the enterprise" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 19 p. - together with F.A.Mammadova, S.I.Alizadeh

"Strategic management of business" / AzMIU "Publishing-Printing Center" Baku - 2021. - 19 p. - together with F.A.Mammadova, B.H.Shirinov

"Business ethics and social responsibility" / AzMIU "Publishing-Polygraphy Center". Baku - 2021 - 19 p. co-authored with A.M.Aliyev, B.H.Shirinov and others

"Information systems in management" AzMIU "Publishing-Polygraphy Center" Baku - 2021. - 17 p. - co-authored with A.M.Aliyev, A.A.Abasova, F.A. Mammadova and others

2022

"Management". It was approved by the order of the Minister of Education of the Republic of Azerbaijan dated 06.06.2022 No. F-338. Baku, AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: A.M.Aliyev, F.A.Mammadova, M.L. Aliyeva

"Innovation strategy management". It was approved by the order of the Minister of Education of the Republic of Azerbaijan dated 06.06.2022 No. F-338. Baku, AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: A.M.Aliyev, A.A.Abasova, S. I.Alizade, F.A.Mammadova

"Business management". It was approved by the order of the Minister of Education of the Republic of Azerbaijan dated 06.06.2022 No. F-338. Baku, AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: E.M.Yusifov, F.A. Mammadova, T.B.Hasanova, F.R.Mammadova

"Corporate governance". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: E.M.Yusifov, N.A.Kazimov, T.B.Hasanova

"Innovation Management". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: A.M.Aliyev, A.A.Abasova, F.A.Mammadova

"International Business". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022.
Co-authors: L.A.Alakbarova, M.L.Aliyeva, N.A.Kazimov

"Project Management". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022.
Co-authors: M.L.Aliyeva, T.B.Hasanova

"Modern problems of business". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: A.M.Aliyev, K.M.Mammadova

"Business correspondence". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022. Co-authors: L.A.Alakbarova, M.L.Aliyeva, N.A.Kazimov

"Production strategies". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022.
Co-authors: K.M.Mammadova, F.A.Mammadova, S.I.Alizadeh

"Business management". AzMIU "Publishing-Polygraphy Center", 2022.
Co-authors: E.M.Yusifov, F.A.Mammadova, T.B.Hasanova, F.R.Mammadova

Articles appearing in periodicals and journals

“Methodological Problems in Development of Urban Construction and Implementation of Investment Strategy” Article / Thomsom Reuter 2017.
– 11 p. - co-authored with İ.R.Mammadov

“Use of Various Methodological Approaches in the Housing Sphere” IARJSET. International Advanced Research Journal in Science, Engineering and Technology, Vol. 6, Issue 1, January, 2019

“Development of Heating System Economy of a Big City” IARJSET. International Advanced Research Journal in Science, Engineering and Technology, Vol. 6, Issue 5, May, 2019. – 5 p. - co-authored with Aliyev Ruslan Yusif, Mamadova Fidan Aliaga, Alizada Shahla Ibragim

“Economic reforms and development strategies as basis of sustainable development” Articl / Proceedings of the 3rd International Conference on

Building Innovations, Scopus Poltava, page 669. ICBI 2020. 8 p. - co-authored with F.Ə.Məmmədova, Alla Kariuk, E.M.Mammadov

“Trends of development in the Economy of Azerbaijan at the Modern Stage and the Directions of State Regulation of Innovative Development” Thesis / Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка». VII International scientific-practical conference "Modern innovative and investment mechanisms of development of the national economy in the conditions of European integration". - together with Badalov M.M, Fataxova N.R

“Level of implementation and development directions of innovations in the field of construction and investment in Azerbaijan” / BUILDING INNOVATIONS - 2021, POLTAVA, UKRAINE, 20-21.06.2021.co-authored with Aliyev R.Y, Yusifov E.M.

“Assessment of the Regional Energy efficiency Potential of the Housing Sector of Ukraine” Məqalə / Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020. – 8 p. - co-authored with Olha Komelina, Svitlana Shcherbinina

БИБЛИОГРАФИЯ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Учебники, учебные пособия, методические материалы и монографии, изданные под руководством и при непосредственном участии М.А.Мамедова

«Методические рекомендации по анализу и формированию времясберегающих строительных программ». Учебник / Издательство АзПИ, Баку, 86. - 27 с.

"Экономика архитектурного проектирования строительства". Учебник / Издательство АзПИ, Баку-85. -128 стр.

«Социально-экономические проблемы ускорения научно-технического прогресса в капитальном строительстве». Учебник / Издательство АзПИ, Баку-89. - 103 стр.

Учебник «Экономика инженерных систем» / Изд-во АзМИУ Баку, 1996. - 110 страниц. В соавторстве с Г.Г.Бабаевым

«Экономика и управление строительством». Учебник. / Издательство «Нурлан», Баку-2001. - 612 страниц. В соавторстве с Г.Гейбуллаевым и Т.Эйниевым

"Анализ направлений развития промышленности и топливно-энергетического комплекса". Учебник/ Национальная академия наук Азербайджана. Научное издательство. Баку-2011. - 220 страниц. В соавторстве с Р.Алиевым

«Анализ направлений развития промышленности и топливно-энергетического комплекса» Учебник / Баку, «Элм», 2012. – 380 с. В соавторстве с А.Алиевым, А.Абасовой, Дж.Ибрагимовым

«Методические основы подготовки целевых государственных программ». Методические материалы / Институт экономики НАН Азербайджана. Сборник научных трудов, Баку, 2013. В соавторстве с Н.Алиевым

«Методика подготовки и реализации государственных программ».

«Принципы и основные понятия подготовки методологии». Методические рекомендации/ изд-во АзМИУ, Баку, 2013. - 16 р. – в соавторстве с Н.Алиевым

«Стратегический менеджмент и программирование в управлении экономикой». Методическое указание / Издательско-полиграфический центр. Баку, 2013. - 28 с.

Учебник «Менеджмент в строительстве» / ОсОО «Мемар Нашрийят Полиграфия», Баку, 2016. – 350 стр.

«Экономическое программирование». Методическое пособие / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. – 51 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Ф.А.Мамедовой, Л.А.Алекперовой

«Стратегический менеджмент». Учебник. / АзМИУ, Издательско-полиграфический Центр. Баку, 2022. - 239 с. В соавторстве с Ш.И.Ализаде, Ф.А.Мамедовой

Научно-исследовательские работы, выполненные под научным руководством и при непосредственном участии М.А.Мамедова

1980

Пути повышения эффективности капитальных вложений // Материалы научной конференции «IX и X» важный этап пятилетки в экономике. И соц. Прогресс Советского Азербайджана за 60 лет. АЗИНХ-80. - 7 с.

1984

Эффективность концентрации и специализации строительных организаций в АзССР // Тексты лекций по дисциплине «Планирование, организация и экономика в промышленном производстве» АЗИНХа. - 4 с.

1986

Формирование временисбережения строительных программ //Известия АН Азербайджана. СССР, Серия экономика 86, №3. - 5 с.

1991

Развитие вузовской науки и школ подготовки научно-педагогических кадров // Тематический сборник научных трудов. «Проблемы развития народного образования» БДУ, 91. - 7 страниц – в соавторстве с К.П.Пашаевым, И.А.Мустафаевым, И.О.Дышиным.

1996

Продовственный рынок Азербайджана. Трудности развития // Азернешр. Баку 1996. -2 с.

Некоторые факторы, влияющие на формирование производственной программы строительной организации в условиях перехода экономики к рыночным отношениям // Азернешр. Баку 1996. - 3 с.

Некоторые рекомендации по прогнозированию эффективности строительного производства в условиях перехода экономики к рыночным отношениям//Азернешр. Баку 1996. - 2 с.

Хозрасчетная приоритетность объектов строительства. // Азернешр.Баку 1996 - 3 с.

Экономические отношения нашей страны – гарант ее социального развития // Организация экономического сотрудничества (ОЭС). Юбилейный научный семинар. Анкара. 1996. - 2 с.

Прогнозирование времясберегающих строительных программ на плановый период 2-3 года // Научные труды АзАСУ. № 2 Баку, - 4 с.

Анализ времясберегающего характера строительных программ // Научные труды АзАСУ. №2 Баку, - 6 с.

Формирование времясберегающих программ // Научные труды АзАСУ. № 2, Баку

О применении новых строительных конструкций и экономии топливно-энергетических ресурсов// Научные труды АзАСУ. № 2, Баку.

Современные подходы к организации маркетинга в капитальном строительстве// Научные труды АзАСУ. № 2, Баку.

1997

Вопросы формирования рынка строительных услуг// Научные труды АзИСУ. № 2. Баку, 1997 г.

1998

Основные тенденции структурных изменений на строительном рынке // Научные труды АзИСУ. № 2 Баку-1998. - 2 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым.

Основные направления организации акционерных обществ в строительстве в условиях перехода к рыночным отношениям // Научные труды АзИСУ. № 2, Баку, 1998. -5 с.

Экономическая оценка фактора времени // Ученые записки АзИСУ № 1. Баку, 1998. - 7 с.

Экономическая оценка разновременных затрат в новых условиях реформ // Учёные записки АзИСУ. № 1. Баку, 1998. - 8 с.

Особенности расчетов эффективности новой техники в новых экономических условиях // Ученые записки АзИСУ. № 1 Баку-1998. - 4 с.

Экономическая эффективность применения новых строительных материалов и конструкций, зданий и сооружений нового типа // Ученые записки АзИСУ. № 1. Баку, 1998. – 3 с.

Экономическая оценка срока службы сооружений // Ученые записки АзИСУ № 1. Баку, 1998. - 3 с.

Текущее состояние и перспективы строительства в новых экономических условиях // Научные труды АзМИУ, № 1, Баку, 1998. - 5 стр. В соавторстве с А.М.Алиевым

Определение сметной прибыли при формировании цен на строительную продукцию в современных условиях // Научные

труды АзМИУ, № 1, Баку, 1998. - 5 стр. В соавторстве с А.М.Алиевым, И.А.Мехрабовым

Взаимная компенсация в современных экономических условиях, как основная форма оплаты // Научные труды АзАСУ, № 1, Баку, 1998. – 2 с. – в соавторстве с Р.О.Гусейновым

2000

Организация международных банковских расчетов во внешнеэкономической деятельности // Баку. «Элм» 2000. - 6 стр.

Задачи, улучшение и совершенствование государственного и муниципального управления в строительстве. Научные труды АзАСУ. № 1, 2. Баку, 2000. - 6 с. В соавторстве с Р.Э.Гусейновым, В.М.Назаровым

Демонополизация коммунального хозяйства и формирование малого предпринимательства // Научные труды АзАСУ. № 1, 2. Баку, 2000. - 5 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Р.О.Гусейновым

2002

Современное состояние нефтегазодобывающей промышленности и проблемы ее развития // Ученые записки АЗИСУ, Баку, 2002. - 3 с. В соавторстве с Г.Сафаровым

Совершенствование нормирования расхода электроэнергии в нефтедобыче // Ученые записки АЗИСУ, Баку, 2002. - 2 с. В соавторстве с Г.Сафаровым

2005

Зачинщик экономического возрождения // «Ясная мысль». Баку - 9 мая 2005 года. - 2 стр.

2006

Основные направления управления жилищным строительством в Азербайджане // «Финансы и учет», 2006. - 6 с. В соавторстве с А.Г.Новрузовой

Организация страхового дела и факторы, влияющие на его финан-

совое положение // Научные труды АзМИУ. № 1, Баку, 2006. - 3 с. В соавторстве с Б.Г.Шириновым

Методологические основы и механизм управления параметрами развития жилищного строительства // Экономика и жизнь. Баку, 2006. № 9-10. – 3 с. В соавторстве с А.Г.Новрузовой

2007

Приоритеты развития ненефтяного сектора промышленности республики и направления развития отрасли // Проблемы народного хозяйства, 3-е издание, Институт экономики НАНА. Баку, Наука, 2007. - 7 с. В соавторстве с Г.П.Мамедовым

Теоретические и практические аспекты формирования маркетинговой концепции деятельности строительных организаций // Проблемы народного хозяйства, 3-й выпуск, Институт Экономики НАНА, Баку, Наука-2007. - 7 с. В соавторстве Э.М.Юсифовым

Оценка экономической надежности строительных компаний // Известия экономической науки НАНА, серия №1, Баку, 2008. – 11 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым

История, методы и принципы проектно-программного управления // Известия НАНА экономическая научная серия № 2, Баку, 2008. - 6 с.

История, современное состояние и развитие топливно-энергетического комплекса Азербайджана // Нефть-Газ Ойл, Москва, май-2008. - 4 с.

Совершенствование механизма реализации Государственной программы в условиях быстрого экономического роста // Серия экономических новостей НАНА. № 2. Баку - 2008. - 12 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым

Изучение вопросов оптимизации мероприятий по стоимости. Научные труды Азербайджанского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства, новости экономической научной серии №2 НАНА, Баку, 2008. - 9 с.

Механизм планирования ресурсов комплексных работ, предусмотренных программой. Проблемы народного хозяйства, 1-е издание, Институт Экономики НАНА, Баку, Элм-2008. - п. 404-411, -7 с.

Характер системных изменений в экономике и особенности программного подхода к их реализации. Журнал «Экономика и жизнь». № 11, Баку, 2008. 6 с.

Формирование и совершенствование эффективных институциональных механизмов реализации строительных программ в Азербайджане. Журнал «Экономика и жизнь». № 12, Баку, 2008. - 7 с.

Механизм координации строительных работ в рамках Государственных программ на основе фактора экономии времени, 5-й Международный симпозиум «Управление безопасностью в чрезвычайных ситуациях». Баку, 2008. - 4 с.

Пути развития энергетического сектора Азербайджана // ОБСЕ и Республика Беларусь «Повышение энергоэффективности в Центральной и Восточной Европе». Региональный семинар. Минск, 2 октября 2008 г. - 21 с.

Анализ и оценка состояния инвестиций, направленных в основной капитал топливно-энергетического комплекса Азербайджана // Журнал "Территория Нефтегаз". №12/08, Москва, сентябрь - 2008. - 4 с.

Топливо-энергетический комплекс Азербайджана на пути развития // Журнал "Территория Нефтегаз". №11/08, Москва, сентябрь - 2008. - 5 с.

Виды и значение целевых программ // Международный научный журнал. Москва, ноябрь - 2008. -10 с.

2009

Анализ формирования инвестиционной идеи объектов строительства и управления проектами // Институт Экономики

Национальной Академии Наук Азербайджана, 1-й выпуск. Баку, 2009. - 11 с.

Инвестиционный маркетинг и его важнейшие принципы // Азербайджанский научно-исследовательский институт экономики и организации сельского хозяйства, Баку, 2009, 1-й выпуск. - 8 с.

Основные направления развития производственной инфраструктуры // Азербайджанский научно-исследовательский институт экономики и организации сельского хозяйства, Баку, 2009, 2-й выпуск. - 8 с.

Теоретические основы формирования интеграции маркетингово-управленческой системы в сфере строительства // Культурно-социально-экономический информационный ежемесячный журнал Event Individual. Иран, г. Тегеран – 2009. – 9 с.

Стратегия маркетинг-менеджмента в сфере строительства // Культурно-социально-экономический информационный ежемесячный журнал, Событие Индивидуальное. Иран, г. Тегеран, 2009. -8 с.

Инвестирование в развитие предпринимательства в переходной экономике // АЗМИУ. «Научно-практическая конференция проблем и решений современного строительства». Баку, 2009. - 2 с. – в соавторстве с И.Г. Ибрагимовым

2010

Строительные компании, работающие на рынке жилья // АЗМИУ. «Научная конференция профессорско-преподавательского состава», часть II. Баку, 2010. - 2 с. В соавторстве с Р.И.Мехралиевым

Экономическое прогнозирование в программном управлении // АЗМИУ. Научные труды. 2-е издание. Баку, 2010. - 6 с. В соавторстве с И.Г.Ибрагимовым

2012

Приоритетные направления и программы Концепции развития «Азербайджан-2020: взгляд в будущее» // Материалы

международной научно-практической конференции, Баку, 2012. - 6 с. В соавторстве с Дж.Ибрагимовым, Ф.А.Мамедовой

2013

Необходимость и направления применения программирования в сфере топлива и энергетики // Журнал «Нефтяная промышленность Азербайджана», Баку, 2013. - 8 с. В соавторстве с Н.Алиевым

Роль нефтегазового сектора в социально-экономическом развитии регионов // Журнал «Шелковый путь», Азербайджанский университет, Баку, 2013. - 8 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой

Программно-целевой подход к институциональным реформам в экономике страны // Азербайджанский научно-исследовательский институт экономики и организации сельского хозяйства, Баку, 2013. - 5 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой

Успех инвестиций в Азербайджанской Республике // Международный журнал менеджмента, 2013. - 11 с.

Эффективность управления инвестициями (на английском языке) // АММАН 2013. - 8 с.

Альтернативная стратегия определения и финансирования платежеспособного спроса на оборотный капитал // Институт экономики НАН Азербайджана, Научные труды, Баку, 2013 № 1, стр. 156-161. В соавторстве с Б.Г.Щириновым

2015

Направления развития страхового рынка Азербайджана // АЗМИУ. Материалы XXXVI научной конференции студентов и магистров. «Издательский полиграфический центр». Баку, 2015. - 249 с. В соавторстве с Т.Г.Гулиевым

2016

Стимулирование применения инновационных технологий в наукоемких областях предприятий нефтегазового комплекса // Научно-практический журнал «Экономика строительства и

менеджмент». Издательско-полиграфический центр АзАСУ. Баку, 2016, № 1. - 3 с. В соавторстве с Р.А.Бабаевым

Роль проекта ТАР в обеспечении энергетической безопасности Европы // Научно-практический журнал «Экономика строительства и менеджмент». Издательско-полиграфический центр АзАСУ. Баку, 2016, № 1. - 5 с. В соавторстве с Текмез Коркмаз Кулу

Анализ и оценка основных показателей нефтегазовой отрасли // Научно-практический журнал «Экономика строительства и менеджмент». Издательско-полиграфический центр АзАСУ. Баку, 2016, № 2. В соавторстве с Р.А.Бабаевым

2017

Методологические основы государственного регулирования инвестиционной деятельности и структуры в строительстве // Журнал «Экономика строительства и менеджмент», № 3. «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, Баку, 2017. – 3 с. В соавторстве с Н.Рамазанлы

Роль Азербайджана в обеспечении энергетической безопасности Европы // Журнал «Экономика строительства и менеджмент», № 3, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2017. – 5 стр. В соавторстве с Т.К.Кулу

Механизм реализации жилищной политики как инструмент стимулирования развития жилищной сферы // Международное право и проблемы интеграции, Баку, 2017. - 12 стр. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым

2018

Современная стратегия развития экономики Азербайджана // Журнал «Экономика строительства и менеджмент», № 4, "Издательско-полиграфический центр" АзАСУ. Баку, 2018. - 3 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой

Роль и особенности ипотечного кредитования в развитии жилищного строительства // Журнал «Экономика строительства и

менеджмент», № 4, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2018. - 4 с. В соавторстве с Р.А.Агаевым, Л.А.Алиевой

За последние 14 лет Азербайджан прошел большой и почетный путь // Научно-практический журнал «Экономика строительства и менеджмент», № 4, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2018. - 3 с.

Совершенствование развития газовой промышленности Азербайджана // научно - практический журнал «Экономика строительства и менеджмент». № 5, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2018. - 6 с. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым

2019

Этапы применения программно-целевого метода в Азербайджане. Научно-практический журнал «Экономика строительства и менеджмент». № 1. «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2019. - 8 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой, Г.А.Гасанзаде

Текущее состояние и перспективы устойчивого развития ненефтяного сектора Азербайджана, Научно-практический журнал «Экономика строительства и менеджмент», № 2, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ. Баку, 2019. - 2 с.

2022

Оценка экономической эффективности предприятия и управление его стоимостью // «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, Баку, 2022. – 4 с. В соавторстве с И.Н.Мамедовым

Ценный вклад в подготовку специалистов-экономистов // Научно-аналитический журнал «ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕФОРМЫ», Баку, 2022. - 3 с.

Выступления и доклады на национальных и международных конференциях, симпозиумах, семинарах и других мероприятиях

1982

Вопросы совершенствования системы строительных организаций в АзССР // Тезисы IV Республиканской научной конференции аспирантов ВУЗов АзИСИ Азербайджана. - 4 с.

Резервы и пути повышения эффективности восстановительных работ в промышленном строительстве Азербайджана // Тезисы докладов республиканской конференции студенческой молодежи «Актуальные проблемы развития экономики региона в свете решений XXX сессии НИИ КПСС». Госплан. – 54 с.

Вопросы совершенствования структуры капитальных вложений в промышленное строительство. // Тезисы докладов научно-практической конференции молодых ученых в Баку «О роли научных исследований молодых ученых в социально-экономическом развитии города Баку в 11-й пятилетке и в будущем». - 3 с.

Динамика и направление капитала в промышленном строительстве Азербайджана // Тезисы докладов 5-й республиканской конференции аспирантов вузов Азербайджана АзИНХа, 82. - 4 с.

1983

Рост эффективности использования основных производственных фондов в промышленном строительстве Азербайджана. СССР // Материалы Республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана АзПИ, Баку, 83. – 4 с.

Некоторые вопросы совершенствования методов определения эффективности капитальных вложений в строительство // П-я научно-практическая конференция развития г. Баку-83. - 5 с.

Производительность труда – один из основных факторов повышения эффективности капитальных вложений // Тезисы докладов VII Республиканской научной конференции аспирантов вузов Азербайджана. - 3 с.

1984

Влияние показателей фондоотдачи и трудовых ресурсов на повышение эффективности капитальных вложений в промышленное строительство АзССР // Материалы научно-практической конференции «Университетская наука-производство» АГУ, Баку-84. - 3 с.

1985

Длительность строительства как объект планирования // Тезисы докладов Республиканской научной конференции Азербайджанского Университета, Азнефтехим Баку-85. - 4 с.

1991

Научно-техническая политика в условиях мировой экономики // Республиканская научная конференция. - 4 с.

2001

Роль бизнес-плана в развитии среднего и малого предпринимательства в Азербайджане // Международная научная конференция, АЗМИУ, Баку, 2001. – 2 с.

Факторы времени и его учет в экономических расчетах // Международная научная конференция АЗИСУ, Баку, 2001. – 2 с. В соавторстве с Г.Сафаровым

Функции и экономические методы управления финансами // Научная конференция студентов и магистров, Баку-2002. - 3 с. В соавторстве с С.С.Дашдамировым

2002

Развитие банковской системы в новых экономических условиях Азербайджанской Республики // Научная конференция студентов и магистров, Баку, 2002. – 2 с.

2003

Современное состояние строительного предпринимательства // Материалы XXIV Научной конференции студентов и магистров, 2003. - 2 с. В соавторстве с Р.М.Нифталиевым

Маркетинговые программы на строительных предприятиях как функция управления // Материалы XXIV Научной конференции студентов и магистров, 2003. – 2 с. В соавторстве с Ф.З.Гарибовым

2007

Топливо-энергетический комплекс республики и перспективы его развития // Второй международный конгресс экономических и международных отношений Кавказа и Центральной Азии в процессе глобализации, Книга 2, Баку, 2007. - 5 с. В соавторстве с Р.Алиевым

Роль государственных программ в развитии экономики республики, ее цели и задачи // IV Международный симпозиум «Управление безопасностью в чрезвычайных ситуациях». Баку, 2007. - 4 с. В соавторстве с Ф.В.Гасановым

В 2006 г. состояние выполнения программы капитальных вложений топливно-энергетического комплекса // «Организация экономического сотрудничества» (ОЭС). 17-й Семинар Совета по региональному планированию. Тегеран, 18-22 февраля 2007 г. – 6 стр.

Показатели эффективности энергопотребления // «Эффективное экономическое планирование и управление энергопотреблением» Norvec (Осло), 26-30 марта 2007 г. - 6 с.

2009

Пути улучшения инфраструктуры водоснабжения//Институт экономики НАН Азербайджана, Научные труды, 3-й выпуск, Баку, 2009. – 3 с. В соавторстве с Т. Набиевым

2010

Факторы ослабления негативного влияния мирового финансово-экономического кризиса на экономику страны // Министерство образования Азербайджанской Республики, Азербайджанский Архитектурно-Строительный Университет Баку 2010. – 2 с.

Осуществление финансового контроля в переходной экономике // АзМИУ. XXXII научная конференция студентов и магистров, 2010. – 2 с.

Государственное регулирование малого и среднего предпринимательства // АЗМИУ. XXXII научная конференция студентов и магистров, Баку 2010. – 2 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Р.Ю.Алиевым, И.Бахмани

Структура и динамика пенсионной системы // АЗМИУ. XXXII научная конференция студентов и магистров, Баку, 2010. – 2 с. В соавторстве с А.С.Ибрагимовым

Факторы ослабления негативного влияния мирового финансово-экономического кризиса на экономику страны // АЗМИУ. «Научная конференция профессорско-преподавательского состава», часть II. Баку, 2010. – 3с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Э.М.Юсифовым

Модель программирования в управлении экономикой страны // Институт экономики Национальной академии наук Азербайджана. Международная конференция. Баку, 2010. - 6 с. В соавторстве с Н.Б.Аббасовым

2011

Азербайджан-Венгрия: диалог культур. Доклад "Стратегия развития нефтегазового сектора Азербайджанской Республики". Венгрия-Будапешт. 2011

2012

«Современные проблемы борьбы с чрезвычайными ситуациями, связанными с глобализацией» // «Чрезвычайная ситуация» - международная научно-практическая конференция, посвященная 15-летию ассоциации экспертов по чрезвычайным ситуациям и проблемам безопасности жизнедеятельности, Баку, 2012. - 4 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой

2016

Реконструкция и модернизация жилищного фонда в развитых странах // Международная научная конференция. Инженерные проблемы защиты окружающей среды от отходов тепловых электростанций. Баку, 15.12.2016. - 0,3 с. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым

Факторы, характеризующие деятельность страховых компаний //

Материалы республиканской научной конференции, посвященной 80-летию видного учёного-экономиста, д.э.н., профессора, лауреата Государственной премии, председателя Союза экономистов Азербайджана Зияда Алиаббас оглы Самедзаде на тему «Расширение инновационной деятельности в ненефтяном секторе Азербайджана». типография. Баку, 2016. В соавторстве с М.А. Раджабиматак

2017

Этапы создания системы управления в жилищно-коммунальном хозяйстве // Материалы Республиканской научно-практической конференции «Прогрессивные технологии в современном теплоснабжении». Баку, 8-9 июня 2017. – 0,9 стр. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым

2021

Организационно-управленческий механизм восстановления и развития освобожденных территорий в постконфликтный период // IV Международная Украинско-Азербайджанская научно-практическая конференция. «СТРОИТЕЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ – 2021». В соавторстве с Р.Ю.Алиевым, Ф.А.Мамедовой, Х.И.Ганиевым

Тенденции развития экономики Азербайджана на современном этапе и направления государственного регулирования инновационного развития // Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка». VIII Международная научно-практическая конференция «Современные инновационно-инвестиционные механизмы развития национальной экономики в условиях евроинтеграции». В соавторстве с М.М.Бадаловым, Н.Р.Фатаховой

2022

«Основные направления интеграции экономики территорий, освобождённых от оккупации, в экономику страны». Международная научно-практическая конференция молодых ученых «Современные пути развития управления и экономики в условиях VUCA-мира». Харьков, 2022. Украина. В соавторстве с Р.И.Гасымовым

IV Международная научно-практическая конференция «РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ: УГРОЗЫ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ». Полтава, 2022 г.

«Эмпирический и теоретический уровни научного понимания» I Международная научно-практическая конференция. «Восстановление и перспективы развития инфраструктуры энергоснабжения территорий Азербайджана, освобожденных от оккупации». 26-27 декабря 2022 г. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой, Х.И.Ганиевым, Б.М.Аслановым

2023

II-ая Международная научно-практическая конференция «Общие закономерности и модели развития науки». «Эффективное стимулирование и управление инвестициями в устойчивое развитие экономики Азербайджана». Загреб, Хорватия. 09-10 января 2023 г. В соавторстве с Т.Б. Гасановой

VII Международная научно-практическая конференция. «Формирование представлений о месте и роли науки». 13-14 февраля 2023 г. Неаполь, Италия

Программы, в составлении которых М.А.Мамедов принимал непосредственное участие

1997

"Экономическая теория". Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 11 с. – в соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Государственное регулирование экономики". Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 6 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Финансирование и кредитование инвестиций в строительство". Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 5 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Основы налогообложения в строительстве". Издательство АзМИУ.

Баку, 1997. - 2с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Технико-экономический анализ хозяйственной деятельности в строительстве". (на азерб языке). Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 5с.

"Технико-экономический анализ хозяйственной деятельности в строительстве". (на русском языке). Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 3 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Сметное дело в строительстве". (на азерб. Языке). Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 3 с. - Новрузов Н.А. и др.

"Сметное дело в строительстве". (на русском языке). Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 3с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Статистика строительства". Издательство АзМИУ. Баку, 1997. - 5с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Прогнозирование социально-экономического развития в строительстве". (на азерб.языке). Издательство АзИМУ. Баку, 1997. - 2 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Прогнозирование социально-экономического развития в строительстве". (на русском языке). АзИСУ, Баку-1997. - 2 р. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

1999

"Финансовый менеджмент". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 10 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Инновационный менеджмент". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 10 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Производственный менеджмент". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 6 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Национальная экономика". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. -10 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Микроэкономика". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. -8с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Макроэкономика". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 10 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"Международные экономические отношения". Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 8 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"История и методология науки экономики строительства". (на азербайджанском языке). Издательство АзМИУ. Баку, 1999. - 6 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

"История и методология науки и экономики строительства". (на русском языке). АзИСУ, Баку, 1999. - 5 с. В соавторстве с Н.А.Новрузовым и др.

2006

"Теория экономического роста". ООО "Издательский дом Мемар - Полиграфия", Баку, 2006. - 10 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

"Организация коммерческой деятельности". ООО "Издательство Архитектор - Полиграфия", Баку, 2006. - 8 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

2008

"Управление инновационной стратегией". ООО "Издательство Мемар - Полиграфия", Баку, 2008. - 11 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

"Страховое право". ООО "Издательский дом Мемар - Полиграфия", Баку, 2008. -19 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Бухгалтерский учет и аудит». / ООО «Дизайн-Эл». - 17 с. В соавторстве с Дж. Халиловым

«Организация страхового дела». / ООО «Дизайн-Эл». - 16 с. В соавторстве с И.Дж.Гасановым

2012

«Анализ направлений развития промышленности и топливно-энергетического комплекса» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 22 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Инвестиционный менеджмент» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 15 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Менеджмент» / изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 22 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Бухгалтерский учет и аудит» / изд-во АзМИУ, Баку, 2012. -17 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Налоги и налогообложение» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. - 12 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Общая теория статистики» / изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 5 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Статистика строительства» / изд-во АзМИУ, Баку, 2012. -6 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Организация таможенной работы» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 14 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Государственное и муниципальное управление» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 8 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

«Финансовая и банковская статистика» / Изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 9 с. В соавторстве с А. М. Алиевым и др.

«Налоговая система» / изд-во АзМИУ, Баку, 2012. – 24 с. В соавторстве с А.М.Алиевым и др.

2017

«Менеджмент» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку – 2017. – 3,6 с.

«Страховой рынок» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр» Баку – 2017. – 1,2 с.

«Управление страховыми рисками» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр» Баку – 2017. – 3 с.

«Финансы» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2017. - 52 с.

2019

«Производственная экономика и управление» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2019. - 31 с. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым, А.М.Алиевым, Б.Г.Шириновым и др.

«Менеджмент» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 27 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Производственное управление». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. – 29 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Н.А.Казымовым

«Управление бизнесом» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 30 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Ш.И.Ализаде, Ф.А.Мамедовой и др.

«Экономика и управление промышленностью» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 30 с. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым, А.М.Алиевым, Б.Г.Шириновым.

«Стратегический менеджмент» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 35 с. В соавторстве с Ш.И.Ализаде, Ф.А.Мамедовой и др.

«Методы исследования» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. – 9 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Р.Ю.Алиевым, А.М.Алиевым и др.

«Управление проектами» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 38 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Ф.А.Мамедовой, К.М.Мамедовой и др.

«Статистика» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. – 11 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Б.Г.Шириновым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Антикризисное управление» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 33 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Р.Р.Алиевым, Ф. А.Мамедовой и др.

«Ценообразование» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 33 с. В соавторстве с А.М.Алиевым.

«Современные проблемы менеджмента» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 30 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, А.М.Алиевым и др.

«Экономическое программирование» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 27 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, Ф.А.Мамедовой, Л.А.Алекперовой

«Корпоративное управление» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 28 с. В соавторстве с И.Р.Мамедовым, Э.М.Юсифовым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Основы бизнеса» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 21 с. В соавторстве с И.Р.Мамедовым, Э.М.Юсифовым и др.

«Международный бизнес». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 23 с. В соавторстве с Э.М.Юсифов, Р.Ю.Алиевым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Финансы». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 31 с. В соавторстве с Н.А.Казымовым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Управление инновационными стратегиями». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 14 с. В соавторстве с Г.А.Халиловым, А.М.Алиевым и др.

«Управление проектами». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. - 21 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Ф.А.Мамедовой и др.

«Менеджмент в строительстве». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2019. – 29 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Ф.А.Мамедовой и др.

2021

«Инновационный менеджмент» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2021. - 19 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, А.А.Абасовой и др.

«Управление проектными рисками и возможностями» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр» Баку – 2021. – 19с. В соавторстве с Б.Г.Щириновым, Р.М.Мамедовым и др.

«Управленческий учет на предприятии» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр» Баку – 2021. – 16 с. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Ш.И.Ализаде и др.

«Управление инновационной стратегией» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2021. - 20 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, А.А.Абасовой и др.

«Стратегическое управление» / АзМИУ "Издательско-полиграфический центр", Баку - 2021. - 18 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой, Ш.И.Ализаде.

«Стратегическое управление бизнесом» /АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2021. - 16 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Б.Г.Щириновым

«Карьерное планирование-1» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку, 2021. - 24 с. В соавторстве с Б.Г.Щириновым, Т.Б.Гасановой

«Деловая этика и социальная ответственность» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку – 2021. – 27 с. В соавторстве с Н.Р.Фатаховой, Т.Б.Гасановой

«Современные теории управления». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку – 2021. – 20 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Э.М.Юсифовым

«Управленческий учет на предприятии». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку – 2021. – 19 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой, Ш.И.Ализаде

«Стратегическое управление бизнесом» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр» Баку – 2021. – 19 с. В соавторстве с Ф.А.Мамедовой, Б.Г.Щириновым

«Деловая этика и социальная ответственность» / АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку - 2021 - 19 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, Б.Г.Щириновым и др.

«Информационные системы в управлении». АзМИУ «Издательско-полиграфический центр». Баку – 2021. – 17 с. В соавторстве с А.М.Алиевым, А.А.Абасовой, Ф.А.Мамедовой и др.

2022

"Менеджмент". Утвержден приказом министра образования Азербайджанской Республики от 06.06.2022 № Ф-338. Баку. «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022. В соавторстве с А.М.Алиевым, Ф.А.Мамедовой, М.Л.Алиевой

«Управление инновационной стратегией». Утвержден приказом министра образования Азербайджанской Республики от 06.06.2022 № Ф-338. Баку, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022. В соавторстве с А.М. Алиевым, А.А.Абасовой, Ш.И.Ализаде, Ф.Р.Мамедовой

"Управление бизнесом". Утвержден приказом министра образования Азербайджанской Республики от 06.06.2022 № Ф-338. Баку, «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Ф.А.Мамедовой, Т.Б.Гасановой

"Корпоративное управление". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Н.А.Казымовым, Т.Б.Гасановой

"Инновационный менеджмент". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с А.М.Алиевым, А.А.Абасовой, Ф.А.Мамедовой

"Международный бизнес". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с Л.А.Алекперовой, М.Л.Алиевой, Н.А.Казымовым

"Управление проектом". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с М.Л.Алиевой, Т.Б.Гасановой
«Современные проблемы бизнеса». «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с А.М.Алиевым, К.М.Мамедовой

"Деловая переписка". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с Л.А.Алекперовой, М.Л.Алиевой, Н.А.Казымовым

«Производственные стратегии». «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с К.М.Мамедовой, Ф.А.Мамедовой, Ш.И.Ализаде

"Управление бизнесом". «Издательско-полиграфический центр» АзАСУ, 2022 г. В соавторстве с Э.М.Юсифовым, Ф.А.Мамедовой, Т.Б.Гасановой, Ф.Р.Мамедовой

Статьи в периодических изданиях и журналах

«Методологические проблемы развития городского строительства и реализации инвестиционной стратегии» Статья / Thomsom reuter 2017. – 11 с. В соавторстве с И.Р.Мамедовым

«Использование различных методологических подходов в жилищной сфере» ИАРЖСЭТ. Международный журнал перспективных исследований в области науки, техники и технологий, №. 6, выпуск 1, январь 2019 г.

«Развитие теплоэнергетического хозяйства большого города» IARJSET. Международный журнал перспективных исследований в области науки, техники и технологий, №. 6, вып. 5, май, 2019. – 5 с. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым, Ф.А.Мамедовой, Ш.И.Ализаде

«Экономические реформы и стратегии развития как обеспечение устойчивого развития». Статья. / Материалы 3-й Международной конференции по строительным инновациям, Scopus Poltava, стр. 669. ICBI 2020. 8 с. В соавторстве с Ф.А.Маммедовой, Аллой Карюк, Э.М.Мамедовым

«Тенденции развития экономики Азербайджана на современном этапе и направления государственного регулирования инновационного развития» Тезис / Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка». VIII международная научно-практическая конференция «Современные инновационно-инвестиционные методы развития национальной экономики в условиях евроинтеграции». В соавторстве с М.М.Бадаловым, Н.Р.Фатаховой

«Уровень внедрения и направления развития инноваций в сфере строительства и инвестиций в Азербайджане» / BUILDING INNOVATIONS - 2021, ПОЛТАВА, УКРАИНА, 20-21.06. 2021 г. В соавторстве с Р.Ю.Алиевым, Э.М.Юсифовым

«Оценка регионального потенциала энергоэффективности жилищно-коммунального хозяйства Украины», Статья. / Материалы 3-й Международной конференции по строительным инновациям. ИКБИ 2020. – 8 с. В соавторстве с Ольгой Комелиной, Светланой Щербининой

MÜNDƏRİCAT

Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədovun həyatı, elmi - pedaqoji və ictimai fəaliyyətinin əsas tarixləri.....	5

Prof. Məhəbbət Aşır oğlu Məmmədovun həyat, elmi - pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında.....	12

Prof. Məhəbbət Məmmədovun 70-illik yubileyi

G.H.Məmmədova.....	16

İ.Ə.Həbibbəyli.....	18

Z.Ə.Səmədzadə.....	21

E.M.Hacızadə.....	24

V.T.Novruzov.....	26

V.Ə.Qasımlı.....	28

Ə.C.Muradov.....	30

E.A.Quliyev.....	31

R.Y.Əliyev.....	33

F.F.Fikrətzadə.....	34

H.A.Xəlilov.....	35

Azərbaycan Respublikası Energetika Naziri, i.e.d., professor N.A.Əliyev və Nazirliyin şöbə müdiri, i.e.d., professor M.A.Məmmədov: Yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı və idarəedilməsində iqtisadi proqramlaşdırma amili.....	37

Azərbaycanın yanacaq-enerji kompleksi – inkişaf mərhələləri

və perspektivləri monoqrafiyası.....	42
G.S.Cavadov.....	45
G.H.Məmmədova	
H.Əliyev - müasir iqtisadi inkişafın banisi.....	48
O.V.Məmmədov	
Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı iqtisadiyyatın prioritet istiqaməti kimi.....	51
S.Ə.Məmmədov	
Ölkə iqtisadiyyatının şaxələnməsinin dayanıqlı inkişafa tövhəsi.....	57
V.M.Vəliyev	
İqtisadiyyatın diversifikasiyası: investisiya, innovasiya və infrastruktur.....	64
M.Q.Musayev	
İnfrastrukturun inkişafında sahibkarlığın rolu və gələcək perspektivləri.....	68
N.Müzəffərli (İmanov)	
İqtisadiyyatın solluğu-sağlığı və iqtisadi inkişaf strategiyalarının seçimi.....	75
Z.F.Məmmədov	
Azərbaycanda tətbiq olunan fiskal siyasət və monetar siyasət: alınan dərslər və nəticələr	81
E.Y.Məmmədov	
Yeni çağırışlar kontekstində Azərbaycanın iqtisadi siyasəti.....	92
M.A.Məmmədov	
Heydər Əliyevin milli iqtisadi inkişaf modeli ölkənin iqtisadi müstəqilliyinin əsasıdır.....	97
İqtisadi dirçəlişimizin səbəbkarı.....	106

İqtisadi mütəxəssis hazırlığına dəyərli töhfə.....	108
İqtisadi yüksəlişə həsr olunmuş alim ömrü.....	113
Mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər və perspektiv istiqamətlər.....	122
AZƏRBAYCAN MEMARLIQ VƏ İNŞAAT UNIVERSİTETİ.....	145
BORÇALI ALİMLƏRİ	
Vaqif Arzumanli	
Borçalını şöhrətləndirən borçalılar.....	148
Orta əsrlərdə fəaliyyət göstərmiş bəzi Borçalı və Tiflis alimləri.....	150
“Borçalı alimləri” kitabında prof. Məhəbbət Məmmədov haqqında.....	151
Professor Məhəbbət Məmmədov: “Öz yurduma borcluyam”.....	152
Məhəbbətin işığı.....	160
Əməkdaşlıq yollarında.....	163
70 yaşı mübarək, Məhəbbət müəllim!.....	166
QARABAĞ – AZƏRBAYCANDIR!	
Azərbaycan respublikasının işğaldan azad olunmuş ərazilərinin iqtisadiyyatının yenidən qurulmasının inkişaf perspektivləri.....	169
Organizational and economic mechanism and development strategy for the restoration of the liberated territories of Azerbaijan in the post-conflict period.....	175
Qarabağ iqtisadi rayonunun infrastrukturunun müasir vəziyyəti və inkişaf perspektivləri.....	187
İşğaldan azad edilmiş ərazilərin enerji təminatını infrastrukturunun bərpası və inkişaf perspektivləri.....	194

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatına reinteqrasiyasının əsas istiqamətləri.....198

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin post- konflikt dövründə iqtisadiyyatının bərpa prosesinin prioritetləri.....205

Выступление проф. М.А.Мамедова на IV Международной научно-практической конференции «Развитие финансового рынка в Украине: угрозы, проблемы и перспективы», состоявшейся 25 ноября 2022 г. в Полтаве (Украина).....211

Выступление проф. М.А.Мамедова на международной научно-практической конференции научных сотрудников высших учебных заведений и молодых учёных - "Пути современного развития менеджмента и экономики в условиях VUCA - мира", состоявшейся в онлайн формате 17 ноября 2022 года в г.Харьков (Украина).....214

Azərbaycan və xarici ölkə iqtisadçı alimlərin prof.M.A.Məmmədovun elmi araşdırmaları haqqında

Курбан Алиев.....217

Агалар Аббасов.....218

Z.Ə.Səmədzadə
Akademik, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı.....219

Azərbaycanın Xalq şairi Bəxtiyar Vəğabzadə.....220

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti
Akademik İsa Həbibbəyli.....221

S.S.Xəlilov
fəlsəfə elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvü.....222

V.A.Ömərli
Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru.....223

А.Е.Лейбман.....	224
В.П.Силин.....	226
Л.Д.Богуславский.....	227
М.Коппель.....	228
А.В.Сенюков.....	230
Г.Л.Исаева.....	231
Э.С.Нуриев.....	232
Ф.А.Кулиев.....	234
Б.А.Алиев.....	236
А.И.Щербаков.....	241
Л.И.Андреевская, Т.К.Снегирёва.....	243
Т.Н.Цой.....	244
А.А.Крестьянинов, В.А. Лопаткин.....	245
Т.С.Чаусова.....	247
İ.N.Alıyev.....	252
А.А.Казимагомедов.....	264
М.С.Бабаханов.....	267
Т.И.Мусаев.....	270
Мəһəbbət müəllimə iqtisad elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilmişdir.....	273

ELMI ƏSƏRLƏRİNİN BİBLİOQRAFİYASI

M.A.Məmmədovun rəhbərliyi ilə və bilavasitə iştirakı ilə nəşr olunan dərslər, dərslər vəsaiti, metodik vəsait və monoqrafiyalar.....274

M.A.Məmmədovun elmi rəhbərliyi və bilavasitə iştirakı ilə yerinə yetirilən elmi tədqiqat işləri.....275

Respublika və beynəlxalq əhəmiyyətli konfranslar, simpozium, seminar və digər tədbirlərdə çıxış və məruzələr.....284

M.A.Məmmədovun tərtibində bilavasitə iştirak etdiyi proqramlar.....289

Dövri mətbuat və məcmuələrdə çıxan məqalələr.....296

BIBLIOGRAPHY OF SCIENTIFIC WORKS

Textbooks, methodical materials and monographs published under the leadership and direct participation of M.A.Mammadov.....298

Scientific research works performed under the scientific guidance and direct participation of M.A. Mammadov.....299

Speeches and reports at national and international important conferences, symposiums, seminars and other events.....308

Programs in which M.A. Mammadov directly participated in the compilation.....313

Articles appearing in periodicals and journals.....321

БИБЛИОГРАФИЯ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Учебники, учебные пособия, методические материалы и монографии, изданные под руководством и при непосредственном участии М.А.Мамедова.....323

Научно-исследовательские работы, выполненные под

научным руководством и при непосредственном участии М.А.Мамедова.....	324
Выступления и доклады на национальных и международных конференциях, симпозиумах, семинарах и других мероприятиях.....	334
Программы, в составлении которых М.А.Мамедов принимал непосредственное участие.....	339
Статьи в периодических изданиях и журналах.....	348

*Məhəbbət Aşır oğlu
Məmmədov*

BİBLİOQRAFIYA

Bakı – “Elm” - 2023

***Kompyuter dizaynı:
Tamerlan Məmmədov***

Xəzər Universitetinin Dünya məktəbinin ingilis qrupunda təhsil alır. Məktəb və Respublika olimpiadaların riyaziyyat və ingilis dili fənnlərin iştirakçısı və qalibidir. “Open Science Azərbaycan: gənc tədqiqatçılar arasında Open Science platformasının təbliği” layihəsi çərçivəsində keçirilən seminarın iştirakçısı, Mərkəzi Bankın Maliyyə savadlığı proqramı çərçivəsində təlimlərdə iştirak edib sertifikatlar almışdır. BSB IMUN 2022, Oxford IMUN 2022 və Dünya İMUN 2023, Oxbridge IMUN 2023 Konfranslarında Nümayəndə qismində iştirakına görə sertifikatlar verilmişdir.

Gets an education in Khazar University's Dunya school's IB stream. Winner and participant of scholar and republic math and english olympiads. Participant of the seminar held within the project "Open Science Azerbaijan: promoting the Open Science platform among young researchers",, participated in trainings and received certificates within the Central Bank's Financial Literacy Program. Have received participation certificates from BSB IMUN 2022, Oxford IMUN 2022, Dunya IMUM 2023 and Oxbridge IMUN 2023 conferences.

Format 84×108 1/32, Həcmi 38 ç.v. Tiraj 100
Çapa imzalanmışdır: 05.03.2023
Müqavilə qiyməti ilə

ELM NƏŞRİYYATI

Ünvan: Bakı ş., İstiqlaliyyət küç., 28

